

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tanja Pekkarinen

TIETEEN JA TEORIAN SUUNNANNÄYTTÄJÄT

Sosialistisen Aikakauslehden tieteellinen sosialismi 1905–1908

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Historian pro gradu –tutkielma
Tampere 2017

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

PEKKARINEN TANJA: Tieteen ja teorian suunnannäyttäjät: Sosialistisen Aikakauslehden tieteellinen sosialismi 1905–1908

Pro gradu tutkielma, 134 s.

Historia

Kesäkuu 2017

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vuosina 1905–1908 ilmestyneen Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumista tieteelliseen sosialismiin sekä marxilaiseen teoriaan ja sen soveltamista Suomen suuriruhtinaskuntaan. Sosialistinen Aikakauslehti perustettiin vuoden 1905 suurlakon innoittamassa ilmapiirissä. Sen tarkoituksena oli toimia teoreettisena keskustelualustana ja tuoda marxilaista oppia tunnetummaksi. Lehden perustajajäseniä olivat vastikään Sosialidemokraattiseen puolueeseen liittyneet nuoret akateemiset sosialistit Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola sekä Sulo Wuolijoki. Tämän tutkimuksen fokus on näiden Sosialistisen Aikakauslehden ympärille kerääntyneiden nuorten akateemisten sosialistien tieteellisessä maailmankatsomuksessa ja heidän suhteessaan marxilaiseen teoriaan. Tutkimus on aatehistoriallinen katsaus yhden sosialistisen julkaisun reseptioon. Metodeina on hyödynnetty lähilukua sekä vaikutemallia. Lisäksi tärkeäksi osaksi metodologia muodostuu kysymyksen ja vastuksen logiikka.

Suomen vanhassa työväenliikkeessä omaksuttiin Toisen internationaalin aikainen suunta, jolle oli tyypillistä suhtautua marxismiin reaalitytteenä ja hylätä moraaliteoriat. Marxilaisen teorian merkittävimmiksi osiksi nousivat kapitalismiin kohdistettu kritiikki sekä oppi historiallisesta materialismista. Sosialistisen Aikakauslehden edustajat olivat vasta-alkajia marxilaisen teorian kentällä, joten merkittäväksi osaksi julkaisua muodostuivat erinäiset suomennokset sekä selostukset ulkomaalaisten teoreetikoiden kirjoituksista. Toisen internationaalin yksi tärkeimmistä vaikuttajista oli tieteellisen sosialismin edustaja Karl Kautsky, jonka viitoittamaa tietä Suomessakin kuljettiin. Lehdessä julkaistiin lisäksi huomattavia määriä suomalaisten akateemisten sosialistien omia kirjoituksia marxilaiseen teoriaan liittyen.

Sosialistisen Aikakauslehden kannalta keskeisiä teemoja ovat luokkataistelu ja vallankumous niin teoreettisesta kuin käytännöllisestäkin näkökulmasta. Teorian avulla selitettiin jokaisella maalla olevan oma historiallinen tilanteensa ja siten ainutlaatuinen tapansa toteuttaa vallankumous. Puhtaan marxilaisuuden linjaa korostettiin ja vääriä tulkintoja pyrittiin sulkemaan tieteellisen sosialismin ulkopuolelle. Uudenaikaiseen tieteeseen perustuva tieteellinen sosialismi nousi merkittävään auktoriteettiasemaan. Kaiken argumentoinnin tuli perustua tieteelliseen näkökulmaan ja tieteellisenä teoriana pidetyn historiallisen materialismin avulla katsottiin olevan mahdollista selittää yhteiskunnallista kehitystä. Teorian ja käytännön jatkuvaa vuorovaikutusta pidettiin tarpeellisenä. Työväenluokan tuli olla valistunutta ja itsetietoista, jotta se voisi onnistuneesti toteuttaa vallankumouksen ja täyttää historiallisen tehtävänsä myös Suomessa. Tästä syystä tieteellistä sosialismia ja siihen perehtymistä pidettiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä ensisijaisen tärkeänä.

1	Johdanto	1
1.1	Marxismin kiteytyminen sosialistissa liikkeissä	2
1.2	Kysymyksenasettelu ja relevanssi	3
1.3	Lähdeaineisto	10
1.4	Metodi	16
2	Suomalainen yhteiskunta ja marxismin nousu 1900-luvun alussa.....	20
2.1	Suomalaisen yhteiskunnan murros.....	20
2.2	Vanhan työväenliikkeen aika	24
2.3	Sosialistisen Aikakauslehden sivistyneet ylioppilaat.....	29
3	Tieteellinen sosialismi – sosialistinen tiede	35
3.1	Tieteellinen sosialismi ja sen suunnannäyttäjät	36
3.2	Tieteen merkityksestä ja sosialistisen kirjallisuuden tilasta Suomessa.....	44
3.3	Materialistisesta historiankäsityksestä	52
4	Luokkataistelun ja vallankumouksen teoriaa	57
4.1	Vallankumouksen ja luokkataistelun käsitteet	58
4.2	Vallankumouksen ja sosialismin edellytykset	64
4.3	Väistämätön vallankumous? – suhtautuminen deterministiseen tulkintaan	72
5	Vallankumouksen harhaluulot	80
5.1	Ei moraalioppia, ei utopiaa	81
5.2	Ei anarkiaa, ei rajatonta yksilönvapautta	87
6	Mitä on tehtävä? – Vallankumouksen taktiikka.....	97
6.1	Sivistynyt, itsetietoinen ja järjestäytynyt työväenluokka.....	98
6.2	Väkivalta, vallankumous ja eduskuntataistelu	107
7	Päätelmät	120
	Lähteet ja Tutkimuskirjallisuus	125

1 Johdanto

Karl Marxin (1818–1883) filosofia ja teoriat tulivat laajasti tunnetuksi 1800-luvun loppupuolella. Tunnettuus ei jäänyt vain Euroopan rajojen sisälle, vaan hänen ajattelunsa oli voimakas innoittaja ja vaikuttaja työväenliikkeissä sekä niiden poliittisessa toiminnassa ympäri maailman. Marxin ajatusten kiistämätön vaikutus ulottuu niin filosofiaan, historiaan kuin taloustieteisiin ja hänen teostensa laaja levikki teki hänen teorioistaan hyvin kuuluisia. Marxilainen teoria alkoi kuitenkin muuntua voimakkaasti 1900-luvulla. Marxilaista ajattelua ei suinkaan aina levitetty Marxin omia teoksia tarjoamalla, vaan luettavaksi päätyi ennemminkin puoluekäsikirjoja ja niin sanottuja marxilaisia oppikirjoja. Marxin ajatuksia käytettiin epäilemättä myös poliittisiin tarkoituksiin ja niihin tehtiin tietoisesti muutoksia sekä manipulointia. Erilaisia tulkintoja selittää mahdollisesti Marxin tuotannon keskeneräisyys ja se, että useita käsikirjoituksia julkaistiin vasta hänen kuolemansa jälkeen eri henkilöiden toimittamina. Keskeneräisyys johti myös teosten sisällöllisiin ristiriitoihin.¹

Marxilainen teoria sai kannusta ja erilaisia tulkintoja myös Suomen alueella vaikuttaen maamme historiaan merkittävästi. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan marxismin alkutaipaleita ja sen saamia piirteitä Suomen suuriruhtinaskunnassa 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä erityisesti tieteellisen sosialismin näkökulmasta. Marxilainen ajattelu on Vesa Oittisen mukaan rantautunut Suomeen ensimmäisiä kertoja jo 1800-luvun jälkipuoliskolla. Aatteen kansainvälisen maineen kasvaessa Suomessakin sivistyneistö alkoi tulla yhä tietoisemmaksi Marxin ja hänen läheisen työparinsa Friedrich Engelsin² (1820–1895) teorioista.³ Marxin Pääoman ensimmäinen osa tilattiin Helsingin yliopiston kirjastoon jo sen ilmestymisvuonna 1867. Suomeksi teos ilmestyi kuitenkin vasta myöhemmin. Marxilainen tieteellinen sosialismi koki todellisen alkusysäyksen 1800-luvun puolivälissä Kommunistisen manifestin (1848) julkaisemisen myötä.⁴ Radikaalifennomaanina tunnettu Johan Julius Frithiof Perander (1838–1885) käsitteli Marxin teorioita eurooppalaista yhteiskuntafilosofiaa koskevilla luennoillaan Helsingin yliopistossa 1800-luvun loppupuolella⁵. Erityistä huomiota marxilaisuus sai Suomen alueella viimeistään 1870-luvulla, kun porvaristo alkoi havaita aatteen mukana tulevat potentiaaliset uhat. Suomeen ei vielä tuolloin ollut muodostunut erityisen selkeää teollisuustyöväestöä, mutta pienemmän eliitin piirissä ymmärrettiin, että

¹ Musto 2011, 11–12, 15, 18–19. Sosialismin isänä pidetyn Marxin ajatuksia tulkittiin eri aikoina ja eri ryhmissä monin tavoin. Friedrich Engels totesikin Marxin itse totaalisesti kyllästyneen teorioidensa väärintulkintaan ja kieltäneen olevansa itse marxilainen. Esim. Singer 1980, 82. Tästä Marxin asenteesta huomautettiin myös Sosialistisessa Aikakauslehdessä. Gylling et al. 1908a, 67.

² Engelsin merkitys marxilaiselle sosialismille on suuri. Engels on Marxin kuoleman jälkeen toimittanut useita tekstejä tämän kirjallisesta jäämistöstä, muun muassa Pääoman toisen ja kolmannen osan. Musto 2011, 13.

³ Oittinen 2015.

⁴ Soikkanen 1961, 28.

⁵ Aiheesta lisää esim. Lahtinen 2004.

teollistumisen myötä samat sosiaaliset ongelmat, joita Euroopassa oli nähtävissä, kulkeutuisivat lopulta myös Suomeen.⁶

Vaikka marxilaisuus olikin saanut huomiota jo aiemmin, omaksuttiin se Suomessa pääasiassa vasta 1900-luvulla. Oittisen mukaan tämä tapahtui kolmessa eri aallossa. Ensimmäinen marxilaisuuden aalto voidaan sijoittaa vuoden 1905 jälkeiseen vanhan työväenliikkeen aikaan. Toinen niin sanottu aalto oli 1930-luvun marxilaisuus ja kolmas 1970- ja 1980-lukujen yliopistomarxismi.⁷ Tämän tutkimuksen keskiössä on nimenomaan ensimmäinen marxilaisuuden aalto ja sen varhaiset reseptiot suomalaisessa yhteiskunnassa.

1.1 Marxisin kiteytyminen sosialistissa liikkeissä

Suomalaisissa työväenlehdissä saattoi jo aivan vuosisadan vaihtumisen kynnyksellä tavata marxilaista termistöä, kun työväenliikkeen kärkeäryhmä alkoi hiljalleen omaksua sosialismia ja pyrki tekemään aatteen terminologiaa tutuksi. Aate tosin eli vielä varsin hatarassa ja epämääräisessä muodossa liikkeen johtohahmojenkin käsityksissä. Työväenliikkeen johdossa alettiin kuitenkin pitää Marxia korkeimpana auktoriteettina. Suomessa sosialistien niin sanotun oikeaoppisuuden perustaksi muotoutui kapitalistisen talousjärjestelmän kritiikki ja sen syyttäminen yhteiskunnan epäkohdista. Samoin kannatusta sai näkemys sosialistisen yhteiskunnan toetutuminen historiallisena välttämättömyytenä.⁸ Vuoden 1905 suurlakon jälkeen työväenliike sai runsaasti uusia jäseniä, joiden keskuudessa ymmärrys sosialismista ja marxilaisuuden periaatteista oli vielä epävarmemmalla tolalla kuin liikkeen johdon käsitykset. Sosialismi merkitsi useille tavallisille kannattajille varsin yksinkertaisia vaatimuksia esimerkiksi paremmasta palkasta tai lyhyemmästä työpäivästä. Osalle sosialismi taas merkitsi vain jotain epämääräistä siirtymistä kohti parempaa.⁹

Marx oli jo nuoruudessaan havainnut yhteiskunnassa vallitsevan epäoikeudenmukaisuuden, kuinka köyhä väestö raatoi työssä jääden kuitenkin osattomaksi työnsä tuottamista tuloksista. Samalla rikkaampi väestö nautti runsaudesta ja yltäkylläisyydestä.¹⁰ Jo pelkästään alempien yhteiskuntaluokkien epätasa-arvoiseen kohteluun puuttuminen on takuulla vedonnut moneen tavalliseen työväenluokkaiseen. Mutta kuten Teemu Jokela toteaa, teoreettisesta näkökulmasta

⁶ Oittinen 2015.

⁷ Oittinen, Vesa 14.9.2015. Sähköpostiviesti (tekijän hallussa).

⁸ Soikkanen 1961, 70–71, 82–83, 181.

⁹ Soikkanen 1961, 181. Aiheesta lisää esim. Pollari 2009, 86. Tosin Marxin ensimmäisiä vaatimuksina olivat nimenomaan korkeammat palkat sekä työpäivien lyhentäminen. Lähtökohta näille vaatimuksille on kuitenkin todennäköisesti ollut tavallisen köyhälistön keskuudessa erilainen.

¹⁰ Jokela 2014, 20.

katsoen, ei pelkkä epäkohtien ääneen sanominen tai niistä valittaminen olisi johtanut juuri mihinkään¹¹.

Käytännönläheisten teemojen sijaan olen tutkimuksessani kiinnostunut varhaisesta suomalaisesta teoreettisen marxismin tulkinnasta, jota harjoittivat akateemisesti orientoituneet ja pääasiassa koulututtuneet tai itseoppineet henkilöt. Suomen alueella tieteellistä keskustelua marxismista käytiin niin sanottujen marraskuun sosialistien keskuudessa. Marraskuun sosialisteiksi kutsutaan nuoria akateemisia henkilöitä, jotka aktivoituivat ja liittyivät Suomen Sosialidemokraattiseen Puolueeseen vuoden 1905 suurlakon jälkeen. He suhtautuivat sosialismiin pääasiassa tieteenä ja olivat niin sanottua älymystöä puolueessa. Akateemisesti suuntautuneiden jäsenten vaikutuksesta työväenliikkeen sisäinen aatesuuntaus alkoi tarkentua ja muuttua yhä rationaalisemmaksi ja tieteellisemmäksi. Osalla oli lisäksi tarpeeksi kielitaitoa kansainvälisen sosialistisen keskustelun seuraamiseksi.¹² Tieteellisestä sosialismista ja marxilaisuuden teorioista käytiin keskustelua muun muassa vuoden 1905 lopulla perustetussa Sosialistisessa Aikakauslehdessä¹³, jonka sisällön analyysiin tämä tutkimus keskittyy.

1.2 Kysymyksenasettelu ja relevanssi

Tässä työssä selvitan, millä tavoin vuosina 1905–1908 ilmestyneessä Sosialistisessa Aikakauslehdessä suhtauduttiin tieteelliseen sosialismiin sekä marxilaiseen teoriaan ja kuinka tuo teoria pyrittiin sitomaan Suomen suuriruhtinaskuntaan? Lähestyn tutkimustehtävääni erilaisten alakysymysten kautta. Oleellista on selvittää, miksi teoriaa pidettiin merkittävänä ja miksi tavallisen työväenluokkaisenkkin oli tärkeää siihen perehtyä. Tämä on koko tutkimuksen läpileikkaava kysymys. Aluksi tarkastelen sitä, mitä sosialistinen tiede ja teoria merkitsivät lehden kirjoittajille ja keitä auktoriteetteja he nostivat tuon tieteellisen näkökulman suunnannäyttäjiksi. Merkittäväksi teemaksi nousee myös se, millaiseen asemaan oppi materialistisesta historiankäsitelmästä nostettiin. Toisena keskeisenä teemana käsittelen luokkataistelua ja vallankumousta sekä teoreettisesta että käytännön näkökulmasta. Tarkastelen ensin lehdessä esitettyjä käsitteellisiä merkityksiä vallankumouksen ja luokkataistelun osalta, marxilaisen teorian mukaisia vallankumouksen ja sosialismin edellytyksiä sekä lehden suhtautumista deterministiseen tulkintaan. Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumisesta tieteelliseen sosialismiin kertoo myös se, mitä suljettiin tieteellisyyden ulkopuolelle. Tämän vuoksi käsittelen lehdessä esitettyjä näkemyksiä niin sanotuista vallankumouksen harhaluuloista. Lopuksi lähestyn lehden suhtautumista tieteelliseen sosialismiin vielä siitä näkökulmasta, mihin heidän

¹¹ Jokela 2014, 20.

¹² Salomaa 1968, 357–358; Soikkanen 1961, 91, 231, 272–273.

¹³ Soikkanen 1961, 231.

mukaansa marxilainen teoria tulisi johtamaan, eli konkreettista vallankumouksen taktiikkaa. Tämän kaiken tarkoituksena on selvittää, millä tavoin Sosialistisessa Aikakauslehdessä suhtauduttiin tieteelliseen sosialismiin sekä marxilaisen teorian merkitykseen ja kuinka tuon teorian omaksuminen tulisi vaikuttamaan myös suomalaiseen yhteiskuntaan erityisesti vallankumouksen osalta. Samalla paljastuu myös jotain siitä, minkälaisen roolin Sosialistisen Aikakauslehden ja tieteellisen sosialismin edustajat itse omaksuivat.

Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat historiallinen materialismi¹⁴, sekä luokkataistelu ja vallankumous. Vallankumouksen teoriaa selittäessään Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajat ottavat selvää pesäeroa mielestään epämarxilaisiin ja epäteoreettisiin suuntauksiin. Mikä tekee tutkimuskysymyksestä mielekkään, on se, että varhaisen työväenliikkeen akateemisilla sosialisteilla ja Sosialistisella Aikakauslehdellä teoreettisena keskustelualustana on ollut merkittävä vaikutus siihen, millaisista lähtökohdista sosialistisia oppeja ja Marxin teorioita on alettu suomalaisen sosialidemokratian kentällä omaksua. Marxin oppeihin perustuva sosialismi oli 1900-luvun alun Suomessa hyvin tuore ja haparoiva. Vakaa ei ollut myöskään työväenpuolueen asema Suomen politiikassa.¹⁵ Sosialistisen Aikakauslehden toimitus¹⁶ ja lehteen kirjoittaneet teoreettisesta marxismista kiinnostuneet henkilöt hakivat itsekkin vielä ymmärrystä sosialistiseen teoriaan liittyen aikana, jolloin sen kummempaa traditiota ei Suomen kamaralle ollut vielä vakiintunut. Keskeistä olikin löytää pätevät ja oikeaoppiset marxilaisuuden teoreetikot, joiden tulkintojen taakse saattaisi asettua.

Kiinnostava seikka on myös se, mihin teemoihin tuona aikana suhtauduttiin varoen ja mitä ylipäättään uskallettiin sanoa ääneen. Tutkimukseni sijoittuu sortokausien välisiin vuosiin 1905–1908, jolloin Suomessa elettiin poliittista murroskautta. Tuona aikana autonomisessa Suomen suuriruhtinaskunnassa pohdittiin vilkkaasti omaa poliittista asemaa ja järjestettiin ensimmäiset eduskuntavaalit. Suomi ei siis ollut itsenäinen, mutta sen kansalaisten oli mahdollista käydä keskustelua poliittisesta asemastaan ja yleisen äänioikeuden sekä muutoinkin vahvistuneen autonomisen aseman myötä myös kehittää sitä. Suomalaisen yhteiskunnan murrosta sekä sen vaikutuksia julkaistuihin teksteihin käsitellään lisää erillisessä ajan ilmapiiriä taustoittavassa luvussa.

¹⁴ Marx toi historialliseen analyysiin uuden materialistisen näkökulman, jonka mukaan historia perustui aineellisten tuotantovoimien ja taloudellisten lainalaisuuksien varaan. Koko historiallinen prosessi oli Marxin mukaan loppupeleissä taloudellinen. Teorian mukaan ihminen luo itse historiansa, mutta ainoastaan niistä lähtökohdista, jotka historia on asettanut. Esim. Jokela 2014, 20–21.

¹⁵ Pollari 2009, 86.

¹⁶ Lehden toimituksella viitataan Edvard Gyllingiin, Otto Wille Kuusiseen, Yrjö Sirolaan sekä Sulo Wuolijokeen.

Jokseenkin yllätyksettömästi Sosialistisessa Aikakauslehdessä luotiin voimakasta vastakkainasettelua suhteessa porvaristoon. Mikko Pollari on käsitellyt teemaa aiemmin kirjoituksessaan 'Viham ja sovun sosialistit'. Sosialistien sisäisetkään rivit eivät olleet Suomessa yhtenäiset ja vallalla oli samanaikaisesti useita erilaisia tulkintoja. Pollarin kirjoitus käsittelee porvarivihan lisäksi suomalaisen sosialismin sisäisiä ristiriitoja tarkastelemalla sosialidemokraattisen puoluejohdon sekä utopiasosialistina tunnetun Matti Kurikan ja hänen kannattajiensa välistä keskustelua muun muassa Työmiehen, Elämän ja Sosialistisen Aikakauslehden sivuilla. Pollari tarkastelee sitä, millaista kuvaa keskustelun osapuolet toisistaan ja itsestään tuottivat kirjoituksissa esiin tulleiden käsitteiden ja argumenttien kautta.¹⁷ Kyseinen tutkimus taustoittaa erinomaisesti sitä epäyhtenäistä ilmapiiriä, joka sosialistien keskuudessa vallitsi. Tämänkin tutkimuksen kannalta on keskeistä havaita Sosialistisessa Aikakauslehdessä tehty ero suhteessa muihin sosialistisiksi miellettyihin ryhmiin. Tässä kohtaa esiin nousevat utopiasosialistit sekä erittäin näkyvästi anarkistit ja heidän kannattamansa vallankumouksen taktiikka.

Käsittelemäni sosialistinen ryhmittymä edusti tieteellistä sosialismia. Tieteellinen maailmankatsomus suomalaisten akateemisten sosialistien keskuudessa ei ollut millään tavalla poikkeuksellinen ilmiö. Ihmisten tapa olla, toimia ja viestiä muuttui ylipäättään merkittävästi maailmanlaajuisessa mittakaavassa 1800- ja 1900-lukujen aikana. Erilaisen tiedon ja ajatusten vaihto oli todella vilkasta, mikä on vaikuttanut niin uskontojen muotoutumiseen kuin myös tieteen ja tiedeyhteisöjen kehitykseen. Samalla kehittyivät tieteelliset maailmankuvat ympäri maailmaa ja havainnointia sekä kokeita korostava eurooppalainen tieteellinen lähestymistapa levisi saavuttaen merkittävän aseman tieteellisenä auktoriteettina. Muun muassa Darwinin teoria lajien kehityksestä oli merkittävä ja mullistava vaihtoehto aiemmin uskonnollisiin selityksiin turvautuneille käsityksille ihmisen alkuperästä.¹⁸ Darwinin kehitysoopin suosioista seurasi, että ihmiset alkoivat nähdä samankaltaisuuksia kulttuurisen ja biologisen kehityksen välillä¹⁹.

Poliittisesti merkittävien muutosten legitimointi universaalilla tieteellä ja marxilaisen teorian sitominen Suomen suuriruhtinaskunnan tilanteeseen kulkevat mukana läpi koko tutkimuksen. Pohtiessa Suomessa omaksuttua marxilaista teoriaa, on otettava huomioon mihin luottamusta nauttineet ulkomaiset auktoriteetit sijoittuivat poliittisella kentällä. Tutkimukseni sijoittuessa 1900-luvun alkuvuosille tärkeäksi vaikuttajaksi muodostuu Toinen internationaali johtohenkilöineen.

¹⁷ Pollari 2009, 81–109.

¹⁸ Esim. McNeill & McNeill 2005, 396–405.

¹⁹ Balkin 1998, 35.

Toisen internationaalin teoreetikot suhtautuivat marxismiin puhtaana reaalitieteenä, jonka tärkeimpiä osia olivat kapitalismin kritiikki sekä historiallinen materialismi.²⁰ Samankaltaisen suhtautumisen ottivat omakseen suomalaiset akateemiset sosialistit, jotka alkoivat vuosisadan alussa perehtyä lähemmin marxilaiseen teoriaan.

Vaikka Marxin ja Engelsin kirjoitusten olemassaolo tiedostettiin varsin hyvin, alettiin sosialistisia aatteita Suomessa omaksua lähinnä prahalaissyntyisen sosiaalidemokraatin Karl Kautskyn²¹ (1854–1938) kirjoituksista. Näin esittää muun muassa Hannu Soikkanen. Samoin Jari Ehrnrooth korostaa kautskylaisuuden merkitystä ja eräänlaista ylivaltaa suomalaisten intellektuellisocialistien keskuudessa. Kautskyn laatima Erfurtin ohjelma (1892) suomennettiin jo vuonna 1899. Hän nautti erityistä luottamusta suomalaisissa sosialistipiireissä ja hänen uskottiin teoreetikkona seuraavan tarkasti Marxin alkuperäisiä käsityksiä ja oppeja. Tällaisen kautskylaisuuden vuoksi työväenliikkeen tulevien johtohahmojen ammentamassa aatesuuntauksessa oli Soikkasen mukaan kyse lopulta melko yksinkertaistetusta marxilaisuudesta.²²

Aikaisempi tutkimus siis painottaa Kautskyn merkitystä marxilaisten teorioiden rantautumisessa Suomeen. Tätä näkemystä ei kuitenkaan kannata ottaa täysin annettuna. Kautsky oli todellakin vaikutusvaltainen teoreetikko, mutta ei suinkaan ainoa, jonka mielipiteillä oli merkitystä ja johon sosialistisen liikkeen ideologinen kärkijoukko Suomessa nojautui. Muita maininnan arvoisia teoreetikkoja ja poliittisia vaikuttajia olivat esimerkiksi Eduard Bernstein (1850–1932), August Bebel (1840–1913), Ferdinand Lassalle (1825–1864), Georgi Plehanov (1856–1918) sekä Enrico Ferri (1856–1929). Erityisen kiinnostava teema on Kautskyn ja Bernsteinin näkemyserot marxilaisuuden oppisisällöstä, jota käsiteltiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä useampaan otteeseen. Lisäksi Marx ja Engels tieteellisen sosialismin perustajina nousevat lehdessä voimakkaasti esiin, eikä Kautsky ole heitä aivan yksiselitteisesti ohittanut. Kuitenkin Kautskyn, tuon kansainvälisesti tunnetun ja suositun aikalaisen ja oppineen miehen selityksiin turvauduttiin ja hänen kirjoituksiaan suomennettiin Sosialistisessa Asiakaslehdessä ylivoimaisesti eniten. Kautskyn suosio ei rajoittunut vain kyseiseen lehteen, sillä vuonna 1906 suomennettiin muutenkin lukuisia hänen teoksiaan.

²⁰ Oittinen 1999.

²¹ Kautsky oli nimenomaan yksi toisen internationaalin marxismin tärkeimmistä vaikuttajista. Koivisto & Oittinen 2011, 10.

²² Ehrnrooth 1992, 94–105, 184; Soikkanen 1961, 28–29, 63, 83, 392.

Tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä suomalaisia tieteellisen sosialismin edustajia ovat Sosialistisen Aikakauslehden perustajat ja kolmen vuoden ajan lehden toimituksessa istuneet Edvard Gylling (1881–1938), Otto Wille Kuusinen (1881–1964), Sulo Wuolijoki (1881–1957) sekä Yrjö Sirola (1876–1936)²³. Heitä jokaista olen nähnyt kutsuttavan marraskuun sosialisteiksi, jolla siis viitataan Ylioppilaiden Sosialidemokraattisen yhdistyksen jäseniin. Yhdistys, jonka perustamisessa Gylling, Kuusinen, Sirola ja Wuolijoki olivat mukana, sai alkunsa keväällä 1905 ja sen tehtäväksi määriteltiin sosialististen oppien levittäminen ylioppilaiden tietoisuuteen. Yhdistys oli Sosialidemokraattisen puolueen kannattaja, mutta liittyi puolueeseen vasta suurlakon jälkeen.²⁴ Aktiivisina toimijoina Sosialistisen Aikakauslehden edustajat olivat tiiviisti mukana ylioppilaspolitiikassa ja kuuluivat sosialistiylioppilaiden kärkijoukkoon²⁵. Kaikki neljä olivat aktiivisia kirjoittajia ja yhdessä he perustivat Sosialistisen Aikakauslehden poliittisesti kantaaottavien tekstiensä julkaisualustaksi.²⁶

Sosialidemokraattisen puolueen puoluesihteerin Matti Turkia tituleerasi vuonna 1910 marraskuun sosialisteja ”hienosti sivistyneiksi maistereiksi”²⁷. Erkki Salomaa huomauttaa, että vaikka edellä mainittuihin Sosialistisen Aikakauslehden perustajiin onkin marraskuun sosialisteina viitattu, olivat Gylling, Kuusinen ja Wuolijoki esiintyneet julkisesti sosialisteina jo ennen suurlakkoa. Salomaa ei myöskään laske Sirolaa marraskuun sosialisteihin, sillä hänellä oli kyseiseen ryhmään verrattuna jo aiempaa historiaa ja kokemusta suomalaisessa työväenliikkeessä.²⁸ Kyseessä ei ollut välttämättä olekaan yksiselitteisen selkeä ja tiivis joukko. On myös hieman epäselvää, kokivatko marraskuun sosialisteiksi nimetyt henkilöt itse kuuluvansa tähän ryhmään, vai onko nimitystä käytetty pääasiassa vasta jälkikäteen. Toisaalta ainakin Kuusinen tietävästi käytti itsestään nimitystä marraskuun sosialisti²⁹. Käsitteenä se on kuitenkin ongelmallinen, turhan yksinkertaistava ja leimaava. Tämän vuoksi käytän tutkimuksessani mieluummin ilmaisuja ”akateeminen sosialisti” ja ”tieteellisen sosialismin edustaja”, jotka kuvaavat teoreettisesta marxismista kiinnostuneita nuoria, pääasiassa korkeakoulutettuja sosialisteja.

²³ Gyllingillä, Kuusisella ja Sirolalla oli samaan aikaan sivuprojekti 'Folktribunen', joka oli Sosialistisen Aikakauslehden ruotsinkielinen vastine. Lehden toimitukseen kuului lisäksi K. H. Wiik. Sahlström 2009, 76.

²⁴ Salminen 1970, 36–40.

²⁵ Salminen 1970, 36–39.

²⁶ Hodgson 1974, 11; Salminen 1970, 44; Soikkanen 1961, 231. Salminen mainitsee perustajajäseneksi myös Kullervo Mannerin, mutta hänestä ei löydy mainintaa muissa tutkimuksissa.

²⁷ Hodgson 1974, 11.

²⁸ Salomaa 1967, 176; Salomaa 1968, 354–358.

²⁹ Hodgson 1974, 115.

Lisätäkseen ymmärrystä siitä, millaisista motiiveista akateemisten sosialistien näkemykset kumpusivat, aion tutkimuksessani kartoittaa enemmän Sosialistisen Aikakauslehden perustajien taustoja sekä heidän tieteellistä maailmankatsomustaan myöhemmissä käsittelyosissa. Lisäksi otan tarkastelun alle Suomen vanhan työväenliikkeen ja sen merkittävimmät hahmot, jotka jollain tapaa osallistuivat Sosialistisen Aikakauslehden teoreettiseen keskusteluun. Olennaista on selvittää muun muassa ketkä kotimaiset ja ulkomaiset henkilöt heihin vaikuttivat ja mistä heidän oppinsa oli peräisin. Osasta lehden toimittajista on tehty useita elämäkertoja, jotka selvittävät heidän taustojaan, lähtökohtiaan ja radikalisoitumistaan. Poikkeuksena Sulo Wuolijoki, joka on jäänyt tutkimuksessa huomattavasti vähemmälle huomiolle, kuin aatetoverinsa Gylling, Kuusinen ja Sirola. On kuitenkin huomioitava, että monet näistä elämäkerroista ovat niin sanottujen uskonveljien kirjoittamia ja sen vuoksi niiden sisältöön on suhtauduttava varovaisesti.

Aikaisempaa tutkimusta sosialistisen Suomen historiasta on kirjoitettu runsaasti, mutta pääosin 1960- ja 70-luvuilla. Hannu Soikkasen väitöskirja 'Sosialismin tulo Suomeen: Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti' vuodelta 1961 käsittelee kattavasti sosialismin saapumista Suomeen sekä työväenliikkeen muodostumista. Soikkanen haluaa tutkimuksessaan selvittää, mitä kanavia pitkin sosialismi levisi ja millaista sisältöä se on kannattajiensa joukossa saanut. Omassa tutkimuksessani keskityn puolestaan nimenomaan teoreettiseen marxismiin ja siitä käytyyn keskusteluun akateemisesti orientoituneissa piireissä. Soikkanen käsittelee jonkin verran myös akateemisia sosialisteja sekä Sosialistista Aikakauslehteä, mutta hänen tutkimuksensa ei kuitenkaan tarkastele erityisen syvällisellä tasolla kyseisen lehden teoreettista ydintä, johon tässä tutkimuksessa on tarkoitus paneutua.

Vesa Oittinen on perehtynyt tutkimuksissaan kattavasti Marxisin historiaan. Hän on muun muassa toimittanut artikkelikokoelman 'Marx ja Venäjä', joka käsittelee Venäjän ja marxisin yhteistä, mutta monimutkaista historiaa. Aihe on tärkeä tämänkin tutkimuksen kannalta, sillä Suomi oli marxisin nousun aikaan osa Venäjän keisarikuntaa ja emämaan tapahtumat vaikuttivat oleellisesti myös sen provinsseihin. Marx tunnettiin Venäjällä melko laajasti 1800-luvun lopulla ja hänen pääteoksenaan pidetty Pääoma käännettiin venäjän kielelle jo vuonna 1872. Silloinen valtiojohto ei uskonut, että kovinkaan moni tulisi teosta lukemaan, tai ainakaan syvällisesti ymmärtämään. Kirjan vastaanotto oli kuitenkin päinvastainen kuin odotettiin. Käännöksestä otettu aikansa mittakaavassa

suuri 3000 kappaleen painos myytiin loppuun jo samana vuonna. Pääoma tavoitti näin suurimman yleisönsä nimenomaan Venäjällä. Kyseessä oli ensimmäinen vieraskielinen painos teoksesta.³⁰

Samaisessa artikkelikokoelmassa Vadim Mezujev pohtii marxismia ideologiana ja sitä, miksi se sai juuri Venäjällä niin suuret mittasuhteet. Onkin jokseenkin yllättävää, että Marxin oppeja alettiin järjestelmällisesti toteuttaa juuri Venäjällä. Kaukainen Venäjä ei alun perin ollut Marxin tutkimuksissa erityisen keskeisellä sijalla, vaan hänen analyysinsä keskittyi kapitalistisen Länsi-Euroopan kehitykseen.³¹ Oittisen mukaan Marxin kirjoitukset Venäjästä olivat kielteisiä ja ennakkoluuloisia ja ne kuvasivat valtiota sorron sekä barbarian maana. Hänen asenteensa Venäjää kohtaan kuitenkin muuttuivat myöhemmin myönteisemmiksi ja kiinnostuneiksi.³² Mezujev korostaa, kuinka rikkonaista 1900-luvun marxismi oli. Se koostui erilaisista poliittisista, yhteiskunnallisista ja filosofisista teorioista, jotka saattoivat olla hyvinkin ristiriitaisia keskenään. Näin oli sekä venäläisen, että länsimaisen marxismin kohdalla. Venäjällä marxilainen ideologia sai kuitenkin aivan erityisiä, jopa uskonnollisia piirteitä.³³ Tässä tutkimuksessa pureudutaan nimenomaan niihin piirteisiin jota samainen oppijärjestelmä sai suomalaisten keskuudessa. Venäjältä tulleiden mahdollisten vaikutteiden vuoksi on kuitenkin tärkeää huomioida myös sikäläisen marxismin ominaispiirteet.

Emämaassa vallitsi 1900-luvun alussa vallankumouksellinen ilmapiiri ja tapahtumat vaikuttivat luonnollisesti Suomeen, mikä tekee aikakaudesta erityisen kiinnostavan. Tämä tutkimus sijoittuu maailmantilanteeseen, jolloin marxilaista teoriaa saatettiin soveltaa melko tuoreeltaan. Aatteeseen ei vielä liittynyt esimerkiksi marxismi-leninismi, joka sai uskonnon kaltaisen aseman Neuvostoliitossa 1920-luvulta lähtien.³⁴ Lisäksi tutkimus sijoittuu aikaan ennen Suomen sisällissotaa, jonka jälkeen suhtautuminen marxilaiseen sosialismiin luonnollisesti muuttui rajusti. 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä sosialistit elivät siis ilmapiirissä, jossa toivo paremmasta tulevaisuudesta sekä kapitalismin kukistumisesta oli vielä voimissaan ja marxilainen teoria otettiin vastaan varteenotettava ohjenuora suomalaisen yhteiskunnan rakentamiseksi.

³⁰ Oittinen 2006, 57.

³¹ Mezujev 2006, 76–78.

³² Marxin ja Engelsin suhtautumisesta Venäjään on kirjoittanut myös Timo Vihavainen. Hänen mukaansa Engels kuvasi Venäjää eurooppalaisen taantumuksen tukipylvääksi ja sen harjoittamaa ulkopoliittikkaa ryöväämiseenä. Oittinen 2006, 10–13; Vihavainen 2013, 114–115.

³³ Mezujev 2006, 76–78.

³⁴ Jari Ehrnroothin mukaan Leninin näkemyksiä ei oltu tuolloin vielä omaksuttu Suomessa, koska Venäjää pidettiin Eurooppaan verrattuna takapajuisena periferiana. Hänen teoksiaan suomennettiin vasta Suomen sisällissodan jälkeen. Ehrnrooth 1992, 108, 181, 189. Lisää marxismin eri vaiheista myös Koivisto & Oittinen 2011.

Tutkimusaihe on tänä päivänä hyvinkin ajankohtainen. Marxin Pääoman julkaisemisesta tulee kuluneeksi 150 vuotta ja suomeksikin teosta on saatu lukea jo reilu sata vuotta. Kiinnostus marxismia kohtaan nousee yhä uudelleen, etenkin kun taloudelliset kriisit koettelevat yhteiskuntaa ja vallitseva talousteoriat kyseenalaistetaan. Tämänkin päivän Suomessa puhuttaa voimakkaasti valtion taloudellinen tilanne ja sen myötä tavallisen työtätekevän kansalaisen asema. Marxilainen teoria ja sen soveltaminen vallitsevaan yhteiskuntaan on kiinnostanut päivänpoliittisessa keskustelussa yhtä lailla tänä päivänä, kuin sata vuotta sitten. Haluan omalla tutkimuksellani tuoda uutta näkökulmaa kansainvälisen marxilaisen teorian alkutaipaleista Suomessa ja sen linkittymisestä 1900-luvun alun suomalaiseen yhteiskuntaan.

1.3 Lähdeaineisto

Käytän tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona suurlakon innoittamana perustettua Sosialistista Aikakauslehteä. Ensimmäinen näytenumero ehti ilmestyä vielä vuoden 1905 joulukuussa ja lehteä julkaistiin aina vuoden 1908 loppuun asti. Ensimmäisinä ilmestymisvuosina lehteä julkaisi Työväen Kirjapaino Oy. Jokaisesta lehden vuosikerrasta julkaistiin vuoden päätteeksi kaikki numerot kattava nidos. Olen tutkimuksessani viitannut nimenomaan näihin nidoksiin, jotka löytyvät kokonaisuudessaan Kansalliskirjaston digitoiduista aineistoista. Lisäksi viittaan tutkimuksessani lyhyesti muutamiin muihin aikalaislehtiin, jotka ovat myös digitoituina verkossa³⁵. Sosialistinen Aikakauslehti lehti ilmestyi eri julkaisijoiden toimesta myös myöhempinä ajanjaksoina. Toisen kerran se ilmestyi Suomen sosiaalidemokraattisen nuorisoliiton julkaisemana sisällissodan jälkeen vuonna 1919 jatkuen aina vuoteen 1923. Vuosina 1946–1991 Sosialistista Aikakauslehteä julkaisi Suomen Sosialidemokraattinen Puolue.³⁶ Koska tämän tutkimuksen fokus on varhaisen työväenliikkeen akateemisten sosialistien teoreettisessa marxismissa, käytän alkuperäislähteenä lehden ensimmäisiä vuosikertoja. Lehden toimitus eli päätoimittaja Edvard Gylling, toimitussihteeri Otto Wille Kuusinen sekä vakituiset toimittajat Yrjö Sirola ja Sulo Wuolijoki³⁷ ilmoitti ensimmäisen näytenumeronsa pääkirjoituksessa noudattavansa ”uusaikaisen sosiaalidemokratian n. k. marxilaista suuntaa”.³⁸

Suomalaisen kommunistipoliitikon ja aikalaisen Tuure Lehénin (1893–1976) mukaan roolijaot Sosialistisessa Aikakauslehdessä muuttuivat ensimmäisen vuoden jälkeen. Kuitenkin hänen

³⁵ Käyttämäni aikalaislehtien sisällöt liittyvät pääasiassa jollain tapaa Sosialistiseen Aikakauslehteen tai oleellisiin tapahtumiin lehden ilmestymisvuosilta.

³⁶ Salomaa 1967b, 169. Katso esim. Fennica, Suomen kansallisbibliografia; Gylling et al. 1905, 1–2.

³⁷ Salomaa 1967b, 169; Soikkanen 1961, 231; Hodgson 1974, 11; Sahlström 2009, 62–63; Salminen 1970, 44. Salminen mainitsee perustajajäseneksi myös Kullervo Mannerin, mutta hänestä ei löydy muuten mainintaa.

³⁸ Gylling et al. 1905, 2.

mukaansa Gylling todella oli vastaava päätoimittaja ja Kuusinen toimitussihteeri lehden ensimmäisenä ilmestymisvuonna. Kuusinen oli Lehénin mukaan painottanut erityisesti Sirolan asemaa lehden toimituksessa. Hän oli kuvannut Sirolaa yhtä aikaa lehden päätoimittajaksi, toimitussihteeriksi ja monien eri alojen aputoimittajaksi. Salomaan mukaan Sirola oli pääasiassa vastuussa lehden käytännöllisestä toimitustyöstä. Vuonna 1964 Kuusista haastatellut Pauli Martinmäki oli kuitenkin kehumus lehden suunnannäyttäjäksi Kuusista itseään, jonka artikkeleita hän kuvasi tieteellisiksi pienoistutkielmiksi. Myös Lehén katsoi Kuusisen panoksen lehteen olleen merkittävin. Gylling ja Wuolijoki puolestaan mainitaan ahkerina kirjoittajina, jotka käsittelivät teksteissään muun muassa torpparien ja tilattoman väestön asemaa. Sirola ja Kuusinen ovat saaneet ylistystä lehden ahkerina taustavoimina, mutta toisaalta Salomaa huomauttaa, että lehden toimituksen osoitteena oli pitkään Gyllingin henkilökohtainen osoite ja että Gylling tuki julkaisua merkittävästi omilla varoillaan.³⁹

Tämä tutkimuksen kannalta merkittäviä henkilöitä toimituksesta ovat erityisesti Kuusinen ja Sirola, sillä he kirjoittivat niistä teemoista, jotka ovat tutkimustehtävän kannalta kiinnostavia. He käsittelivät monipuolisesti vallankumouksen teoriaa ja käsitteen merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi marxilaisen teorian ympärillä käsiteltäviin teemoihin lukeutuivat näkemykset niin revisionismista⁴⁰, utopiasosialismista kuin anarkismista ja moraaliopista sekä individualismin ja sosialismin suhteesta, joita tutkimuksessa tullaan käsittelemään. Gylling ja Wuolijoki olivat selvästi asiantuntijoita maatalous- ja torpparikysymyksissä, joihin heidän artikkelinsa keskittyivät. Teoreettinen marxismi jäi heidän osaltaan vähäiseksi. Tästä syystä Gyllingin ja Wuolijoen yksittäiset artikkelit eivät nouse keskeiseen asemaan. Yhtäläisiksi toimituksen vaikutusvaltaisiksi jäseniksi heidät kuitenkin lasketaan. Kaikki neljä vastasivat muun muassa lehden pääkirjoituksista⁴¹, joista moni tarjoaa tutkimuskysymyksen kannalta vartenotettavaa aineistoa. Suuren huomion saavat myös ulkomaisten vaikuttajien kirjoituksista laaditut suomennokset ja selostukset. Tarkastelen lehden kirjoittajia ryhmänä heidän omien artikkeleidensa sekä lehteen valittujen suomennosten kautta. Ulkopuolelle jäävät kaikki teoreettiset tekstit ja teokset, joita ei kyseisessä julkaisussa noteerattu.

³⁹ Lehén 1971, 11–12; Salomaa 1967b, 169.

⁴⁰ Kyseessä on Eduard Bernsteinin (1850–1932) edustama suuntaus, joka kiistää vallankumouksen välttämättömyyden ja puoltaa reformipolitiikkaa kapitalismista sosialismiin siirryttäessä. Tulkitsijasta riippuen revisionismi on nähty Marxin alkuperäisistä ajatuksista oleellisella tavalla poikkeavia näkemyksiä ja teorioita, joilla on pyritty uudistamaan marxismin suuntaa. Bernstein kuitenkin itse luonnollisesti koki edustavansa aitoa Marxin tulkintaa. Bottomore 1983, 475–476; Dutt 1972, 102–113; Ehrnrooth 1992, 101.

⁴¹ Kun viitataan Sosialistisen Aikakauslehden pääkirjoituksiin tai muihin toimituksen yhdessä laatimiin tai hyväksymiin teksteihin käytän ilmaisua Gylling et al.

Asettelu on tällä tavalla yksioikoinen, koska tarkoitus on keskittyä yhden nimenomaisen lehden reseptioon ja tulkintaan.

Lehén kuvasi Suomen historian ja suomalaisen työväenliikkeen olleen käännekohdassa juuri Sosialistisen Aikakauslehden ensimmäisinä ilmestymisvuosina. Tieteelliseen sosialismiin tutustuminen oli Lehénin mukaan saanut Suomessa alkusysäyksen ja Sosialistista Aikakauslehteä hän piti Suomen ensimmäisenä marxilaisena aikakauslehtenä. Julkaisulle oli hänen mielestään tarvetta, sillä Venäjän vallankumousliike ja suomalaisen työväestön sekä maalaisköyhälistön herääminen poliittiseen toimintaan ja oikeuksiensa puolustamiseen oli alkanut.⁴²

Sosialistisen Aikakauslehden perimmäisenä tarkoituksena oli työväenliikkeen keskeisten kysymysten ja aatesisällön käsittely. Salomaan mukaan se oli kanava marxilaisen teorian eteenpäin levittämiseksi ja lehti perustettiin nimenomaan marxilaisen sosialismin teoreettiseksi keskustelualustaksi. Kirjoittajien teoreettinen marxismi oli pitkälti omaksuttu saksalaisista lähteistä. Sävy lehdessä oli varsin punainen ja Suomen työväenliikkeen alun johtohenkilöihin kuulunut Edvard Valpas (1873–1937) kuvasikin sitä pippurinpunaiseksi.⁴³ Vesa Salmisen mukaan Sosialistisen Aikakauslehden vallankumouksellinen ote oli tehokas ja toi kirjoittajilleen tunnettuutta kansan keskuudessa. Onkin väitetty, että Sosialistisen Aikakauslehden perustamisen taustalla olisi ollut ajatus edistää sen toimittajien pääsemistä eduskuntaan.⁴⁴ Vallankumouksellinen sävy ei ole yllättävä, kun tiedostetaan millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa Venäjän keisarikunnassa ja sen provinseissa elettiin. Toisaalta vallankumous käsitteenä ei ole lainkaan yksioikoinen. Siihen liittyy niin teoriaa, kuin käytäntöä, jotka ovat usein olleet myös ristiriidassa keskenään.

Lähes kaikki lehdet olivat tuohon aikaan jonkun puolueen tai kirkon äänenkannattajia. Työväenlehdillä oli merkittävä rooli sosialististen ajatusten leviämisessä. Suurlakon jälkimainingeissa lehtien määrä kasvoi nopeaan tahtiin ja sanomalehtien tilaaminen alkoi yleistyä myös maaseudulla.⁴⁵ Vuonna 1899 Helsingillä, Tampereella ja Turulla oli kaikilla omat työväenlehtensä. Levikiltään suuria olivat esimerkiksi Työmies ja Kansan Lehti. Kansan Lehden linja oli nimensä mukaisesti kansallinen ja se näytti vihreää valoa perustuslaillisten kanssa tehdylle yhteistyölle. Lehdessä ei sosialismia käsitelty merkittävästi sen teoreettiselta kannalta. Kansan lehden

⁴² Lehén 1971, 5, 7–8.

⁴³ Salomaa 1967a, 176; Salomaa 1967b, 169.

⁴⁴ Sahlström 2009, 62; Salminen 1970, 44; Yläraakkola 1976, 35.

⁴⁵ Soikkanen 1961, 328–329.

huomattava kilpailija, Työmies puolestaan edusti radikaalia, jopa hyökkäävää linjaa, joka korosti luokkataistelun merkitystä, eikä hyväksynyt yhteistyötä perustuslaillisten kanssa. Muita julkaisuja olivat muun muassa Uusi Suometar, Työläisnainen, Elämä, Kanerva ja Valvoja.⁴⁶

Soikkanen huomauttaa, ettei vuosisadan alun työväenlehdissä riittänyt aikaa sosialismin peruskäsitteiden tarkkaan määrittämiseen⁴⁷. Toisaalta Sosialistisen Aikakauslehden toimitus koki, että suomalaisessa yhteiskunnassa, joka oli ”heräämisen kuohussa”, ja johon köyhälistökin oli yhtynyt, oli tarvetta periaatteita selventävälle ja yhdistävälle julkaisulle⁴⁸. Vuonna 1906 lehti ilmestyi kaksi kertaa kuussa. Kyseisen vuoden viimeisessä numerossa toimitus ilmoitti lehden jatkavan myös seuraavana vuonna. Vuosina 1907 ja 1908 lehteä julkaistiin kerran kuukaudessa noin 25–38 sivuisina numeroina. Hintaa lehdelle määriteltiin neljä markkaa koko vuodelta ja 2 markkaa puolelta vuodelta. Toimitus katsoi lehden saavuttaneen ensimmäisenä julkaisuvuotenaan kiitettävän lukijamäärän, mutta alhaisen hinnan vuoksi kulut olivat suuremmat kuin tulot. Pitämällä hintaa mahdollisimman alhaalla oli tarkoitus huomioda myös lehden vähävaraiset lukijat. Toimitus pyysikin lehden ystäviä ryhtymään asiamiehiksi, jotka uusia tilaajia hankkiessaan saisivat pienen osuuden tilausrahoista. Tällä tavoin tavoiteltiin parempaa menekkiä seuraavalle vuodelle. Toimitus ei kaikesta huolimatta ollut huolissaan taloudellisista seikoista, vaan luotti siihen, että suomalainen työväestö pitäisi tilauksillaan lehden pystyssä.⁴⁹ Vuoden 1908 viimeisessä numerossa ilmoitettiin lehden ainakin väliaikaisesta lopettamisesta. Syynä kerrottiin olevan toimitusta vaivaava työvoimapula, joka häiritsi kunnollista perehtymistä tieteelliseen sosialismiin ja samalla lehden koko tarkoitusta. Toimitus katsoi parhaaksi keskittää voimavaransa Sosialidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattajaan Työmieheen.⁵⁰

Lehti lopetettiin Lehénin mukaan ajanpuutteen vuoksi. Sirola, Gylling ja Wuolijoki valittiin eduskuntaan vuonna 1907 ja Kuusinen vuonna 1908. Aikaa Sosialistisen Aikakauslehden toimittamiseen ei enää ollut. Lehén arvioi lehden viimeistä vuosikertaa heikommaksi, kuin kahta aiempaa. Vuoden 1908 julkaisuissa oli suuria määriä suomennoksia ja selostuksia, jotka Lehén mielestä laskivat sen tasoa.⁵¹ Tässäkin tutkimuksessa pääpaino on ehdottomasti vuosien 1906 ja 1907 julkaisuissa, sillä ne tarjoavat kattavammin suomalaisten kirjoittajien omia näkemyksiä ulkomaisten

⁴⁶ Soikkanen 1961, 161, 166.

⁴⁷ Soikkanen 1975, 46.

⁴⁸ Gylling et al. 1906j, 568.

⁴⁹ Gylling et al. 1906j, 568; Gylling et al. 1906i, 567; Gylling et al. 1907a, 1.

⁵⁰ Gylling et al. 1908b, 275–276.

⁵¹ Lehén 1971, 58–59.

teoreetikkojen rinnalla. Lehén antoi Sosialistiselle Aikakauslehdelle ja sen toimitukselle kunniaa kehumalla heidän työtään suuriarvoisena, historiallisesti merkittävänä ansiona Suomen työläisten luokkatietoisuuden herättämisessä sekä työväenliikkeen aatteellisen tason kohottamisessa. Hänen mukaansa Sosialistisella Aikakauslehdellä oli käänteentekevä merkitys Marxin ja Engelsin oppien tutuksi tekemisessä Suomessa. Lehti loi Lehénin sanoin ”vankan perustan marxilaisen teorian ja Suomen oloissa käytävän luokkataistelun yhdistämiselle toisiinsa”.⁵²

Sosialistisen Aikakauslehden numerot koostuivat lukuisten eri kirjoittajien artikkeleista. Jokaisen lehden alussa oli toimituksen pääkirjoitus, mutta Gylling, Kuusinen, Sirola ja Wuolijoki julkaisivat jokainen artikkeleita myös omissa nimissään. Osan ulkomaista perua olevista teksteistä kerrotaan olleen suomennoksia ja osan taas selostuksia. Kaikissa suomennoksissa ja selostuksissa ei ole mainittu laatijan nimeä. Selostuksissa on selkeästi näkyvissä laatijan oma vaikutus, mikä on huomioitava tekstejä analysoitaessa. Myöskään suomennokset eivät ole kaikki suoria käännöksiä, vaan monet niistä sisältävät kommentteja ja ovat lyhennettyjä versioita alkuperäisestä kirjoituksesta. Selostukset ja käännökset kommentteineen ovat edustaneet pääasiassa lehden linjaa, vaikka viittaankin niihin alkuperäisen tekijän nimellä. Sosialistisen Aikakauslehden artikkelit ottivat kantaa Suomen valtiollisiin oloihin, yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja muiden maiden tilanteeseen. Lehdessä esitettiin kirjoituksia sosialismin teoriasta ja sosialidemokratian periaatteista ja julkaistiinpa myös kaunokirjallisia tuotoksia sekä kirjallisuuden arvosteluja. Jokaisen lehden lopussa oli ”Katsauksia” –osio ajankohtaisten poliittisten tapahtumien, uusien sanomalehtien, sekä kirjallisten julkaisujen esittelyä ja arvostelua varten. Lisäksi näissä osioissa tilaa annettiin keskustelulle ja vastaväitteille liittyen lehden julkaisuihin.

Ensimmäisessä näytenumerossa toimitus katsoi tarpeelliseksi huomauttaa, että ”nimillä tai nimimerkeillä varustetuista kirjoituksista on ainoastaan kirjoittaja vastuunalainen”⁵³. Lehden sivuilla voi siis hyvinkin tavata toisistaan poikkeaviakin näkemyksiä. Toimitus mainitaan aina jokaisen lehden kansisivuilla. He ovat siis ottaneet eri kirjoittajien tekstejä oman nimensä alle, joten voidaan olettaa, että jonkinlaista ennakkotarkastusta suoritettiin lehteen tarjottujen artikkeleiden osalta. Lehénin mukaan toimituksen puolesta nimettöminä julkaistut kirjoitukset edustivat toimituksen yksimielistä linjaa⁵⁴. Täysin vailla nimeä tai nimimerkkiä julkaistut artikkelit laitan lehden toimituksen nimen alle, ovathan he kuitenkin kirjoitukset lehteensä hyväksyneet.

⁵² Lehén 1971, 63.

⁵³ Gylling et al. 1905, 2.

⁵⁴ Lehén 1971, 13.

Lehénin mukaan esimerkiksi N. R. af Ursin ja Eetu Salin vanhan työväenliikkeen merkittävänä hahmoina, suhtautuivat myönteisesti Sosialistisen Aikakauslehden linjaan. Toisaalta taas Kari ja Tainio, jotka edustivat sosialidemokraattisen puolueen revisionistista suuntaa eivät hyväksyneet jyrkän luokkataistelun kannalle lähtenyt lehteä. Väinö Tannerista tuli myöhemmin revisionistien johtaja, mutta sitä ennen hän ehti tukea Sosialistista Aikakauslehteä kirjoituksillaan osuustoimintaliikkeestä.⁵⁵

Sosialistinen Aikakauslehti noteerattiin myös muissa aikalaislehdissä. Näitä lehtiä olivat muun muassa Sosialisti⁵⁶, Wiipurin Sanomat⁵⁷, Väinämöinen⁵⁸ ja Kanerva⁵⁹. Syyskuussa 1906 Kanervan lukijoita kehoitettiin ryhtymään Sosialistisen Aikakauslehden asiamiehiksi tai vähintään sen tilaajiksi. Kanervan toimittaminen oltiin puolestaan päätetty lopettaa taloudellisiin syihin vedoten. Sosialistista Aikakauslehteä keuhuttiin selvästä sosialidemokraattisesta kannasta ja etevistä kirjoituksista, jonka vuoksi se oli Kanervan toimituksen mukaan ”kaikkialla luokkatietoisien työväestön keskuudessa saavuttanut suurta suosiota ja kannatusta”. Sosialistista Aikakauslehteä suositeltiin luettavaksi, mikäli oli kiinnostunut sosialismin opeista ja sosialidemokratian ohjelmasta.⁶⁰ Kanervassa lainattiin Taavi Tainion (1874–1929) Sosialistiin kirjoittamaa juttua, jossa hän iloitsi sosialidemokratian pääsystä yliopistojen seinien sisäpuolelle. Tainio katsoi Sosialistisen Aikakauslehden olleen todiste tästä voitosta:

Sosialistinen Aikakauslehti osottaa meidän päässeen jo ohi useiden toisten maitten; Niinpä esim. koko Skandinaviassa ei ole vastaavaa tieteelliskansantajuista Aikakauslehteä.⁶¹

Tainion mukaan Sosialistisen Aikakauslehden vaikutusalue ulottui koko maahan ja siten sen valistavaa vaikutusta ei tullut vähätellä. Sosialistissa olikin useaan kertaan kehoitettu tilaamaan Sosialistista Aikakauslehteä, jonka kirjoituksia Tainio kuvasi monipuolisiksi ja asiallisiksi, vaikkakaan ei täydellisiksi. Lehden tukeminen tulisi Tainion mukaan kuitenkin tekemään siitä entistä

⁵⁵ Lehén 1971, 12–13.

⁵⁶ Esim. Sosialisti 7.11.1906.

⁵⁷ Esim. Wiipurin Sanomat. Supistus 25.9.1907.

⁵⁸ Esim. Väinämöinen 15.10.1906.

⁵⁹ Kanervan Päätoimittajan Severi Alanteen kerrottiin jatkavan Sosialistisen Aikakauslehden toimituksessa vuoden 1907 alusta. Gylling et al. 1906, 568. Alannetta ei kuitenkaan enää myöhemmin mainita Lehdessä. Hän matkusti Amerikkaan vuonna 1907, eikä mitä ilmeisimmin liittynyt Sosialistisen Aikakauslehden toimitukseen. Alanne oli radikaali nuorsosialisti ja toimi salaisen järjestön johdossa. Radikaalit halusivat suomalaisten tukevan Venäjän vallankumousliikettä mahdollisuuksiensa mukaan. Itse Kuusinen puuhaili kyseisessä järjestössä pääideologina. Kujala 1989, 255–256, 259.

⁶⁰ Kanerva 15.9.1906, 286.

⁶¹ Kanerva 15.11.1906, 316–317; Sosialisti 7.11.1906.

ehomman. Hänen mielestään Sosialistisen Aikakauslehden kaatuminen liian vähäisen kannatuksen vuoksi olisi ollut suorastaan puoluevahinko. Tästä syystä Tainio painotti suoranaista velvollisuutta lehden tilaamiseksi, mikäli henkilökohtainen talous antoi myöten. Tainio halusi lehteä tuettavan jopa puolueen yhteisillä varoilla, muun tuen ja kannatuksen jäädessä liian vähäiseksi.⁶²

Tainion tavoin Myös Hella Wuolijoki, Sulo Wuolijoen puoliso oli tyytyväinen ensimmäisestä suomalaisesta tieteellisestä sosialistisesta julkaisusta⁶³. Vaikka Sosialistinen Aikakauslehti keräsi vuolaitakin kehuja aikalaisiltaan, ei se Soikkasen mukaan ollut ilmestyessään järin menestynyt. Huono levikki selittyy osin lehden sisällön kuivakan selostavalla tyyllillä ja tavalla vedota rationaalisiin perusteisiin. Tällainen lähestymistapa ei saanut merkittävää vastakaikua tavallisten työläisten keskuudessa.⁶⁴ Toisaalta, Arvo Yläraakkola huomauttaa, että vaikka lukijakunta olikin pieni, oli se erittäin innokas tutustumaan lehden sisältöön⁶⁵. Sosialistisen Aikakauslehden teoreettinen ote tekee siitä lähdeaineistona kiinnostavan. Vaikka lehden menekki ei ollut määrällisesti suuri, on sen sisältö silti päätyntä sosialistisen kärjen tietoisuuteen ja vaikuttanut osaltaan teoreettisen marxismin muotoutumisessa Suomessa. Huomioonotettavaa on, että vaikka tarkoitus on ollut tuoda marxilaista teoriaa yleisesti tunnetuksi, on lehden lukijakunta käsittänyt pääasiassa pienen akateemisesti orientoituneiden sosialistien ryhmän.

1.4 Metodi

Kari Teräs on kirjoittanut teorioiden hyödyntämisestä historian tutkimuksessa. Teräs huomauttaa, että historian tutkimuksessa on edelleen eri koulukuntia, joista toiset näkevät teorialat jokseenkin rajoittavina, toiset taas tulkinnalle hyödyllisinä välineinä. Historian tutkimuksessa teorioita kuitenkin käytetään yleisesti väljemmin kuin vaikka yhteiskuntatieteissä. Teoria ei historian tutkimuksessa ole niinkään päämäärä, vaan väline ja tärkeintä on pohtia, mitä annettavaa sillä on tutkimukselle, vai onko mitään? Onko esimerkiksi mielekasta etsiä teorian avulla yleistyksiä, vai halutaanko historiallista tapausta tarkastella ainutkertaisena ilmiönä? Teoria tulisikin problematisoida ennen käyttöönottoa ja miettiä, mitä lisäarvoa sillä on tutkimukselle annettavana. Lisäksi Teräs muistuttaa, että teorian valinnassa on huomioitava ajallinen ja paikallinen konteksti. Yksi ja sama teoria ei välttämättä sovellu jokaisen aineiston tai ilmiön tutkimiseen. Toisaalta yhtä teoriaa on mahdollista hyödyntää eri tavalla eri tutkimuksissa.⁶⁶

⁶² Kanerva 15.11.1906, 316–318; Sosialisti 7.11.1906.

⁶³ Sahlström 2009, 62.

⁶⁴ Soikkanen 1961, 328–329.

⁶⁵ Yläraakkola 1976, 35.

⁶⁶ Teräs 2005, 135–143, 145–147.

On hankala ottaa lähtökohdaksi mitään tiettyä teoriaa jonka avulla tarkastella varhaisen työväenliikkeen aikaista tieteellistä sosialismia. Ei olisi mielekäästä päätyä ratkaisuun, jota Teräs kuvaa teorian päälleliimaamiseksi. Tällä hän tarkoittaa teorian esittämistä tutkimuksen alussa, mutta sen unohtamista ja soveltamatta jättämistä tutkimuksen edetessä.⁶⁷ Metodologiaan liittyvää ongelmaa on helppo rajata miettimällä, niitä seikkoja, jotka eivät ole kyseisen tutkimuksen lähtökohtia. Esimerkiksi teleologinen lähestymistapa ei ole mielekäs tämän tutkimuksen kannalta. En ole aikeissa tulkita Sosialistisessa Aikakauslehdessä esitettyjä näkemyksiä vallankumouksen ja luokkataistelun teoriasta tai taktiikasta esimerkiksi vuoden 1918 tapahtumien valossa. Kukaan lehden kirjoittajista ei voinut tietää, mitä tuleman pitää, joten fokus on heidän omassa ajassaan ja sitä edeltävissä tapahtumissa. En myöskään analysoi julkista keskustelua, vaan keskityn tietyn rajatun ryhmittymän kirjoituksiin yhdessä sosialistisessa lehdessä. Tutkimuskohteeni on nimenomaan Sosialistinen Aikakauslehti, eivätkä kaikki tieteellisen sosialismin edustajat Suomessa.

Edellä tehty rajausta auttaa paikantamaan tutkimuksen painopisteen sijainnin. Kyseessä on aatehistoriallinen tutkimus, jonka näkökulma on reseptiohistoriassa, eli tietyn aikakauden ja yhteiskunnallisen kontekstin tavoissa lukea ja ymmärtää lukemaansa⁶⁸. Minkä merkityksen lukija antaa lukemalleen tekstille? Tässä tapauksessa lukijalla viitataan akateemisiin sosialisteihin ja luettavalla tieteellisen sosialismin teoreettisiin teksteihin. Keskeistä on tarkastella, millä tavalla ja mistä lähtökohdista Sosialistisessa Aikakauslehdessä ymmärrettiin muun muassa oppi historiallisesta materialismista, jolla on ollut huomattava merkitys vallankumouskäsitteiden muotoutumiseen. Lähdeaineisto vaatii syvälle pureutuvaa analyysia. Hyödynnän tutkimuksessani lähiluvun metodia, joka käytännössä tarkoittaa lähdetekstien huolellista lukemista⁶⁹.

Koska akateemisten sosialistien reseptioon vaikutti vahvasti ulkomaisten teoreetikoiden ajatusten omaksuminen, on tutkimuksen metodologiselta kannalta huomioitava vaikutemalli. Markku Hyrkkäsen mukaan vaikutemallin avulla voidaan pyrkiä selvittämään, miksi joku henkilö tai tässä tapauksessa ryhmä on käsittänyt asiat juuri tietyllä tapaa. On tarkasteltava, mitä käsityksiä on omaksuttu ja keneltä. Tärkeää on tunnistaa kaikki relevantit vaikutteet. Eri vaikutteet ja vaikuttajat voivat olla myös erilaisessa asemassa. Hyrkkäsen mukaan ihmisillä on taipumus omaksua sellaisia vaikutteita, joiden he katsovat olevan vastauksia heitä askarruttaviin kysymyksiin.⁷⁰ Tästä syystä otan

⁶⁷ Teräs 2005, 150.

⁶⁸ Katso lisää reseptiohistoriasta esim. tieteentermipankki.fi

⁶⁹ Lähiluvun metodista tarkemmin esim. Pöysä 2010, 331–360.

⁷⁰ Hyrkkänen 2002, 137, 156–157.

tarkasteluun myös ne sosialismin auktoriteetit, joihin Sosialistisen Aikakauslehden kirjoituksissa vedottiin ja joiden kirjoituksia lehdessä julkaistiin. Tietyt vaikuttajat nousivat hierarkiassa toisia ylemmälle ja osa puolestaan luokiteltiin epäluotettaviksi ja vääräoppisiksi vaikuttajiksi.

Karl Kautskyn asema yhtenä merkittävimpänä teoreetikkona on selvä. Kautskylaisuuden lisäksi suomalainen marxilaisuus on ottanut voimakkaasti vaikutteita muutoinkin ulkomailta, eritoten Saksasta. Eri kulttuurien väliset kontaktit eivät kuitenkaan Hyrkkäsen mukaan yksin riitä selittämään vaikutteiden omaksumista. Ajatusten on mahdollista kehittyä osittain myös itsenäisesti. On pyrittävä ymmärtämään, miksi jokin kulttuurisen kontaktin mukanaan tuoma vaikutte tai idea ylipäättään omaksuttiin. Tässä ratkaisevaa onkin paikallisen kulttuurin tunteminen, eikä pelkästään vaikutteiden ja niiden reittien tutkiminen. Vaikutemalli ei siten voi yksin ohjata lähteiden tulkintaa. Hyrkkäsen mukaan ihmisen vaikuttealttius johtuu kysymyksistä. Kysymykset siis määräävät sitä, millaisten vaikutteiden katsotaan toimivan niihin vastauksina. Vaikutemallia tärkeämmäksi metodiksi muodostuukin kysymyksen ja vastauksen logiikka, jonka näkökulmasta vaikutteet ovat vastauksia kysymyksiin.⁷¹ Koska tarkoituksena on tarkastella Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumista tieteelliseen sosialismiin ja marxilaiseen teoriaan sekä sitä kuinka tuo teoria pyrittiin liittämään Suomeen, on tärkeää pohtia millaisia kysymyksiä julkaisun taustalla on vaikuttanut.

Tärkeintä on löytää oikeat kysymykset, joilla lähdeaineistoaan lähestyy. Tieto ei rakennu ainoastaan väittämistä, toteamuksista tai päätelmistä. Ilman taustalla vaikuttavien kysymysten ymmärtämistä ei voida tietää, mitä sanoja on toteamuksellaan tarkoittanut. Hyrkkänen huomauttaa, ettei kirjoittaja usein edes mainitse tekstinsä taustalla olevaa kysymystä. Kysymyksen sanomatta jättäminen johtuu usein siitä, että kirjoittaja on laatinut tekstinsä samasta problematiikasta kiinnostuneille aikalaisilleen. Heille kysymys on jo lähtökohtaisesti selvä. Kysymyksen löytäminen voi jälkikäteen olla haastavaa, mutta työtä auttaa tutustuminen asiasta kiinnostuneiden piireihin ja heidän teksteihinsä.⁷² Sosialistinen Aikakauslehti on teoriaa selittäville kirjoituksilla aikanaan pyrkinyt vastaamaan suomalaista yhteiskuntaa ravisuttaneisiin kysymyksiin muun muassa vallankumouksesta. Emämaa Venäjä on ollut aivan vieressä täydessä kuohunnassa ja samanlaisten ilmiöiden oletettiin rantautuvan myös Suomeen. Lisäksi suomalainen yhteiskunta on elänyt voimakasta murroskautta, mikä on ollut omiaan herättämään kysymyksiä esimerkiksi valtasuhteiden legitimitetistä.

⁷¹ Hyrkkänen 2002, 154–157.

⁷² Hyrkkänen 2002, 158, 163.

Kun havaitaan kahden tai useamman ihmisen ajattelun välillä samankaltaisuuksia, ei tärkeintä ole osoittaa vaikutussuhdetta, vaan tutkia näiden henkilöiden samanlaista kysymyksenasettelua ja tarkastella, mistä samankaltaisuus johtuu. Se onko vaikutte tullut muualta vai onko ajatus itse keksitty, on Hyrkkäsen mukaan vähemmän tärkeää lopputuloksen kannalta. Tutkimuksen kannalta merkittävää on ymmärtää, miksi jokin käsitys on omaksuttu.⁷³ Taustalla olevien kysymysten ymmärtäminen on etusijalla tässäkin tutkimuksessa. Niiden selvittäminen auttaa ymmärtämään, miksi Sosialistisessa Aikakauslehdessä on ylipäättään koettu tarpeelliseksi selittää marxilaista oppia ja mihin sillä on nähty ja ennen kaikkea haluttu olevan vaikutusta.

Vain harvoja Marxin tekstejä tunnettiin vielä 1900-luvun alussa. Tämän vuoksi marxilaisessa keskustelussa ovat korostuneet eri asiat kuin vaikkapa nykypäivänä. Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajien näkemyksiä analysoitaessa on huomioitava, mitä Marxin ja Engelsin teoksia ja muuta marxilaista kirjallisuutta heillä on ollut luettavanaan ja tehtävä päätelmät sen valossa. Tarkoitus ei ole arvioida lehden kirjoittajien niin sanottua oikeaoppisuutta, vaan kiinnittää huomiota siihen, mitä seikkoja marxilaisesta teoriasta poimittiin ja mistä lähteistä. Tutkijan täytyy kuitenkin ymmärtää, mitä Marx teorioillaan tarkoitti. Haluankin huomioda myös Marxin itsensä näkemykset, joita voidaan nykytutkimuksen ja tiedon valossa pitää tietyllä tapaa alkuperäisinä ja todellisena. Samalla luonnollisesti paljastuu joitakin eroja nykytutkimuksen ja vanhan työväenliikkeen aikaisten tulkintojen välillä, jotka selittyvät ajallisella kontekstilla ja kokonaisuudeltaan erilaisella aineistolla. Tämä auttaa ymmärtämään myös tutkimuskohteen näkökulmaa. Tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on, millä tavalla marxilaista teoriaa on haluttu soveltaa Suomen suuriruhtinaskunnan tilanteeseen ja miten sen on katsottu vastaavan oman yhteiskunnan tarpeisiin. Onkin tärkeää kuljettaa jatkuvasti mukana 1900-luvun alun suomalaisen yhteiskunnan rakenteita ja suhteita, jotta voitaisiin ymmärtää, minkälaisessa kontekstissa marxilaisesta teoriasta kiinnostuneiden akateemisten sosialistien kysymyksenasettelu on muodostunut.

Tutkimuksessa on huomioitava myös ideologiset ja aatteelliset lähtökohdat. Sosialistisen Aikakauslehden perustajat olivat nuoria akateemisesti orientoituneita sosialisteja, jotka vasta tutustuivat syvemmin marxilaiseen teoriaan. He edustivat niin sanotusti tieteellistä maailmankatsomusta, joten mitkään yliluonnolliset voimat eivät heidän mielestään voineet selittää todellisen maailman ilmiöitä, eivätkä esimerkiksi sosiaalisia valtasuhteita. Vastaukset yhteiskunnallisiin kysymyksiin tuli etsiä tieteellisin menetelmin.

⁷³ Hyrkkänen 2002, 167–168.

Miten tutkimuksessa tulisi sitten suhtautua näihin tieteellisen sosialismin vasta-alkajiin, jotka halusivat perustaa näkemyksensä aikansa modernin tieteen tuloksille? Ei tietenkään voida olettaa, että tieteeseen lujasti uskoneiden henkilöiden reseptiot ja tulkinnat edustaisivat sen enempää totuutta, kuin vaikka uskonnollisten sosialistien näkemykset samoina aikoina. Mihin tahansa maailmankatsomukseen ihminen nojautuukaan, vaikuttaa se aina siihen, millä tavalla vastaanotettuja faktoja tulkitaan. Myös tieteellisessä maailmankuvassa voi hyvinkin olla kyse illuusioiden rakentamisesta omiin tarkoituksiinsa. Esimerkiksi raamatun totuuteen uskova arvioi jokaista päätöstään ja argumenttiensa pätevyyttä siitä näkökulmasta, ovatko ne yhteen sovitettavissa hänen uskonsa kanssa. Samoin tieteellisen sosialismin edustaja arvioi näkemyksiään marxilaisesta opista ja esimerkiksi historiallisesta materialismista käsin. Hän ei todennäköisesti muuta marxilaista teorian tulkintaa sen mukaan, mitä jokin väite kertoo, vaan arvioi tuon väitteen paikkansapitävyyttä sen perusteella, onko se palautettavissa marxilaiseen teoriaan.

2 Suomalainen yhteiskunta ja marxismin nousu 1900-luvun alussa

On tärkeää ymmärtää, minkälaiseen yhteiskuntaan ensimmäinen marxilaisuuden aalto oli rantautumassa. Tämä luku selventää 1900-luvun alun Suomen suuriruhtinaskunnassa vallinnutta ilmapiiriä, jossa marxilaisuus alkoi saada jalansijaa. Marxilainen luokkateoria soveltui parhaiten kuvaamaan teollista yhteiskuntaa, kapitalistin ja työntekijän välistä suhdetta. Ajatus moisesta vastakkainasettelusta oli helposti omaksuttavissa myös Suomen alueella, jonka olosuhteita väritti voimakas tyytymättömyyden ilmapiiri.⁷⁴ Tärkeitä taustoituksen kohteita ovat aikakauden sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset suhteet sekä varhainen suomalainen työväenliike keskeisine hahmoineen.

2.1 Suomalaisen yhteiskunnan murros

Suurlakkovuonna 1905 Suomen liittämisestä Venäjään oli kulunut lähes sata vuotta. Liittämisen aikaan hallinnut Venäjän keisari Aleksanteri I antoi Suomen edelleen harjoittaa omaa uskontoaan, noudattaa perustuslakia ja muutoinkin säilyttää vanhastaan tutut oikeudet. Suomi siis kuului Venäjän valtakuntaan nauttien kuitenkin erityisestä autonomisesta asemasta.⁷⁵ Venäjä ei siis juurikaan puuttunut läntisten maakuntiensa hallintoon, vaan salli niiden omaehtoisen kehittymisen.⁷⁶ Itsehallinnollinen asema oli jo 1800-luvulla mahdollistanut Suomessa paikallisten hallintatapojen ja lakien soveltamisen, mutta vuoden 1899 helmikuun manifesti liitti provinssin tiukemmin osaksi

⁷⁴ Anttila ym. 2009, 9.

⁷⁵ Haapala 1995, 21–22.

⁷⁶ Rantanen & Ruuska 2009, 53.

keskusvaltaa. Muutos aiheutti monissa kansalaisissa syvää pettymyksen tunnetta keisaria ja hänen harjoittamaansa valtapoliittikkaa kohtaan.⁷⁷

Olisi harhaanjohtavaa väittää, että autonomia olisi mahdollistanut täysin suvereenin itsenäisen politiikan harjoittamisen Suomen suuriruhtinaskunnassa. Pertti Haapalan mukaan Venäjän keisarilla oli Suomen hallitsemiseen vankkumaton ote, vaikka suomalaiset eivät tilannetta välttämättä itse tällä tavoin kokeneet tai halunneet sitä myöntää. Keisarilla oli joka tapauksessa täysi päätösvalta Suomen lainsäädäntöön ja politiikkaan.⁷⁸ Suomi olikin näennäisesti Venäjän itsehallinnollinen provinssi, mutta alueen kaikkea hallinnollista toimintaa valvoi keisarin määräämä kenraalikuvernööri.⁷⁹ Suomen autonominen asema kuitenkin kehittyi huomattavasti ja todellinen mahdollisuus vaikuttaa omiin sisäisiin asioihin parani samalla kun Venäjällä käytiin läpi sisäisiä kriisejä vuosina 1904–1906.⁸⁰

Samoin Suomen alueella pitkään vallinnut tyytymättömyys keisarillisen Venäjän toimiin kärjistyi maanlaajuiseen järjestäytyneeseen toimintaan. Venäjällä lakkoilu oli jo laantunut, kun tyytymättömyys alkoi purkautua Suomessa. Vuonna 1905 Suomessa nähtiin monia mielenosoituksia, joiden hajottamiseen poliisi ja armeija osallistuivat aktiivisesti. Alun perin hajanainen liikehdintä sai valtakunnalliset mittasuhteet ja kärjistyi lokakuun lopulla suurlakkoon.⁸¹ Samankaltaiset levottomuudet olivat yleisiä koko Venäjän keisarikunnan alueella ja liikehdintä levisi Suomen lisäksi muun muassa myös Puolaan ja Baltiaan. Suurlakko oli osittain spontaani, mutta siihen liittyi lopulta useampia erilaisia pyrkimyksiä. Porvaristolle kyse oli taistelusta autonomian puolesta, työväelle puolestaan taistelusta yleisen äänioikeuden saavuttamiseksi. Osaa lakkoon liittyneitä ajoi eteenpäin separatistiset ja vallankumoukseen pyrkivät aatteet.⁸²

Japania vastaan käyty tappiollinen sota oli tehnyt Venäjästä hetkellisesti heikon⁸³, mikä todennäköisesti vaikutti suurlakon onnistumiseen ja sen seurauksena saavutettuihin etuihin. Kansa oli saanut läpi muun muassa kokoontumisen vapauden, ennakkosensuurin lakkauttamisen sekä äänioikeusuudistuksen.⁸⁴ Tämä tarkoitti äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta jokaiselle 24-vuotta

⁷⁷ Anttila ym. 2009, 9.

⁷⁸ Haapala 1995, 22–23.

⁷⁹ Tikka 2008, 16.

⁸⁰ Haapala 1995, 24.

⁸¹ Anttila ym. 2009, 9, 12; Tikka 2008, 15.

⁸² Tikka 2008, 15–16.

⁸³ Tikka 2008, 15.

⁸⁴ Anttila ym. 2009, 13.

täyttäneelle naiselle ja miehelle. Suomen eduskunnalla ei sen aktiivisuudesta huolimatta ollut vieläkään todellista valtaa, vaan se oli edelleen Venäjän keisarilla ja hänen nimittämillään virkamiehillä.⁸⁵ Onnistuneen suurlakon jälkeen ihmisten mahdollisuudet tuoda ilmi poliittiset kannanotonsa Suurruhtinaanmaan osalta kuitenkin paranivat huomattavasti. Äänioikeutettujen määrä Suomessa kasvoi merkittävästi, mikä puolestaan tarkoitti sitä, että kansasta tuli poliittinen vaikuttaja, jonka tahto oli vastaisuudessa pakko huomioida. Kansalaisilla oli enemmän todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa ja poliittinen kenttä alkoikin toden teolla järjestäytyä. Kansan keskuudessa vallitsi poliittisten kuvitelmien ja paremman tulevaisuuden unelmoimisen ilmapiiri.⁸⁶ Ennakkosensuurin lakkauttaminen oli myös merkittävä muutos yhteiskunnassa, sillä se on mahdollistanut aiemmin niin sanotusti pöytälaatikkoon jääneiden kirjoitusten julkaisemisen. Kyseisellä uudistuksella on varmasti ollut vaikutusta uusien poliittisesti kantaaottavien julkaisujen kuten Sosialistisen Aikakauslehden perustamiseen.

Kansa Suomessa tuli 1900-luvun alkuvuosina yhä tietoisemmaksi omasta luokastaan ja asemastaan, mikä näkyi osittain työväenpuolueen kannatuksen huimana kasvuna. Jorma Kalelan mukaan työväenpuolueen räjähdysmäistä läpimurtoa ei tulisi selittää ainoastaan suurlakolla tai sitä seuranneella agitaatiolla. Kyse oli hänen mukaansa parin vuosikymmenen aikaisesta poliittisesta mullistuksesta ja helmikuun manifestin vaikutuksista. Keisarivalta oli tuottanut kansalle pettymyksen, jonka seurauksena koko poliittinen järjestelmä ja sen oikeutus tuli kyseenalaistetuksi. Samalla kun esivallan auktoriteetti horjui, hiipui myös usko kotimaisiin vallanpitäjiin. Teollisuudessa ja maataloudessa henkilöiden väliset sosiaaliset suhteet mahdollistivat vahvemman oikeudella toimimisen, mikä rinnastettiin itsevaltiaan keisarin toimintaan. Tällaisten suhteiden epäkohtiin alettiin yhä enemmän kiinnittää huomiota ja vaatia muutosta.⁸⁷ Ihmiset tulivat yhä enemmän tietoisiksi yhteiskunnallisesta asemastaan ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta sekä siihen johtaneista rakenteista. Sosialististen julkaisujen, myös Sosialistisen Aikakauslehden tavoitteena on nimenomaan ollut ihmisten tietoisuuden herättäminen mullistusten aikana.

Vuosina 1905–1907 Suomessa koettiin kansalaisyhteiskunnan läpimurto. Tämä merkitsi muuan muassa työväestön järjestäytymistä ja sitä, ettei köyhemmän kansan keskuudessa enää tyydytty ylemmän luokan määrittämään asemaan. Kansalaisten tajuntaan alkoi toden teolla iskostua, ettei poliittisen vallan oikeutus riippunut muusta, kuin heidän omasta käsityksestään. Helmikuun

⁸⁵ Haapala 1995, 24–25.

⁸⁶ Anttila ym. 2009 13–15.

⁸⁷ Kalela 2005, 21, 27–28.

manifestin soveltaminen suuriruhtinaskunnassa pysähtyi. Keväällä 1906 työväenpuolueen onnistui saada hyväksytyksi uusi valtiopäiväjärjestys ja samalla kansanedustuslaitos Suomessa muuttui Euroopan demokraattisimmaksi. Ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen 1907 Suomessa oli vahvin sosialistinen ryhmä koko maailmassa. Mittava vaalikannatus selittyy osin sillä, että myös maaseudun proletariaatti antoi työväenpuolueelle tukensa. Tähän puolestaan oli vaikuttanut se, että suomalaiset vallanpitäjät olivat järjestelmällisesti nostaneet rahvastakin vastustamaan keisarin valtaa.⁸⁸

Vaikka sosialististen aatteiden läpilyöminen Suomessa oli todella nopeaa ja maassa oli vuonna 1907 suhteellisesti Euroopan vahvin sosialistinen puolue, saapui sosialismi Soikkasen mukaan Suomeen myöhemmin kuin Länsi-Eurooppaan tai Skandinavian maihin. Soikkanen selittää sosialismin vauhdikasta omaksumista muun muassa sortovuosilla, jotka olivat musertaneet ”säätö-yhteiskunnallisen katsomusjärjestelmän”. Sosialismin leviämislle yhtenä merkittävimpänä tapahtumana Soikkanen korostaa juurikin vuoden 1905 suurlakkoa, jonka myötä sosialistiset aatteet ulottautuivat myös maaseudulle.⁸⁹ Lakon vaikutukset Suomen työväenliikkeeseen ja koko yhteiskuntaan olivat merkittävät, vaikkakin tarve lakkoliikehännälle ja työväen asialle kumpusivat jo pidemmän ajanjakson tyytymättömyydestä.

Sortovuosien välisenä aikana Suomessa elettiin siis vahvaa murroskautta, jona aikana poliittisesti aktiiviset henkilöt alkoivat toden teolla miettiä, millaista yhteiskuntaa, taloutta ja politiikkaa he tahtoivat rakentaa ja millä tavalla. Yhteiskunnan uudistukset suorastaan pakottivat sosialistit pohtimaan asemoitumistaan sekä mahdollisuuksiaan vallankumouksen osalta. Yksi keino järjestää yhteiskunnallisia uudistuksia oli tarkastella malleja muista maista ja kysyä suoraan neuvoa ulkomaisilta puoluetovereilta. Tästä esimerkkinä mainittakoon Sosialistisen Aikakauslehden toimituksen vuoden 1906 tammikuun lehdessä aloittama sarja ’Enemmistövaalit vaiko suhteellinen vaalitapa?’, jossa nimensä mukaisesti pohdittiin, millä tavalla tulevat eduskuntavaalit tulisi järjestää. Suomalainen sosialidemokratia ei ollut päässyt asiasta yksimielisyyteen ja lehden toimitus tahtoi saattaa lukijoidensa tietoon, kuinka asia nähtiin ulkomailla. Koska sosialistisessa kirjallisuudessa aihetta oli käsitelty vain hyvin vähän, toimitus päätti lähettää kirjelmän ”Europan sivistysmaitten tunnettujen sosialidemokratian johtomiehille”. Kirjeessään he selittivät Suomen tilannetta, sisäistä uudistustyötä, joka merkitsi eduskunnan muuttamista yksikamariseksi kansaneduskunnaksi ja

⁸⁸ Kalela 2005, 26–29. Katso myös Anttila ym. 2009, 13.

⁸⁹ Soikkanen 1961, 28–29, 63, 83, 392–393.

kysyivät kumpi vaalitapa olisi asetettava etusijalle.⁹⁰ Päätoimittaja Gylling oli asian tiimoilta kirjeenvaihdossa muun muassa Karl Kautskyn ja Eduard Bernsteinin kanssa⁹¹.

2.2 Vanhan työväenliikkeen aika

Soikkasen mukaan eurooppalaisen työväenliikkeen synnyn taustalla ovat vaikuttaneet oleellisesti teollistuminen ja sen myötä teollisuusväestön muodostama luokka, vanhan ajattelun ja maailmankatsomuksen muutos sekä sosialismin ja marxilaisuuden antamat ärsykkeet. Liikkeen varhaisimmat vaiheet voidaan Englannissa jäljittää jo 1700-luvun puoliväliin. Teollistuminen ja sen myötä teollisuustyöväestö muodostui Pohjoismaihin verrattain myöhään ja Suomeen vielä muita Pohjoismaita myöhemmin. Toisaalta taas Suomi kehittyi taloudellisesti nopeammin kuin tuolloinen isäntämaa Venäjä. Soikkasen mukaan taloudelliset ja aatteelliset vaikutteet tavoittivat Suomen verrattain myöhään osittain maantieteellisen sijainnin vuoksi.⁹² Toisaalta taas David Kirbyn mukaan työväenliikkeen muodostuminen Pohjoismaissa on vaikea yhdistää yksiselitteisesti teollistumiseen. Hän käyttää esimerkkinä Suomen työväenpuolueen perustamiskokousta, jossa oli paikalla varmuudella vain seitsemän tehdastyöläistä. Suutareita, puuseppiä, räätäleitä ja muita käsityöläisiä puolestaan osallistui perustamiskokoukseen lukuisia. Työväenliikkeet koostuivat siis ammattitaitoisista käsityöläisistä, joista osa oli oppiaikanaan matkustellut ja omaksunut samalla sosialistisia ajatuksia. Tukea tuli myös keskiluokkaisilta liberaaleilta, joista suurin osa tosin jättäytyi pois tai syrjäytettiin ulos liikkeestä myöhemmin.⁹³

Kirbyn mukaan verrattuna muihin Euroopan maihin, ovat pohjoismaiset työväenliikkeet kohdanneet vain vähän tai eivät ainakaan kovin itsepintaista tai katkeraa vastustusta. Ne ovat saaneet nauttia verrattain laajaa kannatusta eri sosiaalisissa luokissa. Kirby kiirehtii kuitenkin huomauttamaan, ettei väitä, etteikö näissä maissa olisi kohdattu rajujakin konflikteja nostaen esimerkiksi Suomen sisällissodan. Pääosin kansalaisliikkeet saatiin kuitenkin sovitettua yhteiskuntaan ja ne näyttelivät merkittävää osaa erinäisissä uudistuksissa. Kirbyn mukaan kansalaisliikkeiden ja valtion suhde on merkittävä seikka puhuttaessa pohjoismaisten työväenliikkeiden alkuperästä. Pohjoismaiden työväenliikkeet voivat kiittää suhteellisen kivuttomasta alustaan osittain linkkiä valtion ja yhteiskunnan välillä, sitä että alhaalta tuleva uudistus on saanut valtiollisen eliitin joko hiljaisen tai avoimen hyväksynnän.⁹⁴ Verrattuna muihin Pohjoismaihin Kirbyn mukaan puolue otti Suomessa suuremman roolin kuin jokseenkin heikot liitot tai yhdistykset. Ruotsissa ja Tanskassa liitot olivat

⁹⁰ Gylling et al. 1906a, 27–28.

⁹¹ Salomaa 1967b, 169.

⁹² Soikkanen 1975, 13–14.

⁹³ Kirby 2002, 23–24.

⁹⁴ Kirby 2002, 21.

huomattavasti tiukemmin vakiintuneet, vaikka ne kärsivätkin takaiskuista vuoden 1905 jälkeen. Norjassa, Ruotsissa, Tanskassa ja Suomessa puoluetta on pidetty muutoksen ja vapautuksen työkaluna. Puolue on tarjonnut tukeaan kannattajiensa pyrkimyksille.⁹⁵ Puoleen merkittävä rooli tulee esiin myös Sosialistisen Aikakauslehden kirjoituksissa, jossa käsiteltiin puolueen asemoitumista marxilaisen teorian kautta.

Marxilaisen sosialismin rantautuessa Suomen maaperälle, asettui se yhteiskuntaan, jossa elettiin pitkälti maataloudesta. Vaikka Suomessa elettiin vielä monin tavoin sääty-yhteiskunnassa, oli talonpoikien keskuudessa alettu hiljalleen päästä sosiaalisen ja taloudellisen nousun sekä sivistyksen makuun. Liberalististen aatteiden tulo Pohjoismaihin ja Keski-Eurooppaan oli luonut pohjaa sosialistiselle työväenliikkeelle.⁹⁶ Yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa pohjoismainen työväenliike sai alkunsa oli siten edeltäjiinsä verrattuna erilainen. Demokratian perinteet kuuluivat jo jossain määrin yhteiskunnan rakenteisiin ja itsenäisten sekä sivistystasoltaan nousevien talonpoikien merkitys työväenliikkeessä oli huomattava. Suomessa 1800-luvun lopulla väestönkasvu oli nopeaa ja tilattoman väestön osuus kasvoi. Torppareistakin oli potentiaalia saada työväenliikkeelle kannattajia, mutta toisaalta heidän tavoitteensa saada oma tila oli hankala sovittaa yhteen työväenliikkeen ohjelman kanssa. Työväenliikkeen synnyn taustalla vaikuttivat ulkomaalaiset esikuvat, mutta myös työväestön ja talonpoikien subjektiiviset kokemukset sekä halu muuttaa omaa yhteiskunnallista asemaa paremmaksi. 1800-luvun lopulla Suomi tuli ehkä taloudelliselta ja sosiaaliselta tasoltaan muun Euroopan perässä, mutta verrattain korkea kansansivistystaso loi vankan perustan työväenliikkeen toiminnalle. Soikkanen painottaakin nimenomaan sivistystason merkitystä työväenliikkeen leviämiseksi. Liikkeen alullepanijat eivät siis olleet kansan köyhintä osaa, vaan paremmin palkattuja kirjatyöntekijöitä.⁹⁷

Vuonna 1848 ilmestyneellä Kommunistisella manifestilla oli käänntekevä merkitys työväenliikkeen ja sosialismin kietoutumisessa yhteen. Marx ja Engel esittivät tuossa kuuluisassa julistuksessa sosialismin yhtenäisenä järjestelmänä ja liittivät aatteen osaksi historiallista tapahtumaketjua. Vaikkakin liikkeen sisällä oli tarkoitus hakea yhtenevää suuntaa, asettui marxilainen sosialismi vastakkain lähes kaikkien vallitsevien käsitysten kanssa. Oppijärjestelmä ei tukenut laisinkaan feodaalisen sääty-yhteiskunnan rakenteita ja samalla se asettui poikkiteloin

⁹⁵ Kirby 2002, 22.

⁹⁶ Soikkanen 1975, 18.

⁹⁷ Soikkanen 1975, 14, 16.

uskonnollisten näkemysten kanssa. Marxilaisuus oli ristiriidassa myös perinteisen kansallisuusaatteen ja liberalismien kanssa.⁹⁸

Marxilaisen sosialismin ja työväenliikkeen yhdistyminen sai alkunsa 1860-luvulla, jolloin myös Saksan työväenpuolue perustettiin. Ensimmäinen internationaali eli kansainvälinen työväenliitto perustettiin vuonna 1864 tarkoituksena levittää työväenliikkeen aatetta ja sosialismia kansainväliseksi yhteistoiminnaksi⁹⁹. Saksan sosialidemokraattinen puolue perustettiin vuonna 1869, joka Soikkasen mukaan merkitsi samalla marxilaisen aatesisällön tulemistä osaksi työväenliikettä. Yhdysvallat sai oman työväenpuolueensa 1870-luvulla ja Englanti puolestaan 1880-luvulla. Näissä maissa, toisin kuin esimerkiksi Saksassa, marxilainen työväenpuolue ei kuitenkaan saavuttanut järin merkittävää asemaa. Tanskan sosialidemokraattinen valtakunnallinen järjestö sai alkunsa vuonna 1878 ja hyvin pian seuraavana vuosikymmenenä perustettiin myös Norjan ja Ruotsin sosialidemokraattiset puolueet. Liikehdintä alkoi maantieteellisesti saavuttaa Suomea.¹⁰⁰

Suomalainen työväenliike sai alkunsa jo 1880-luvulla. Kyseessä oli niin kutsuttu wrightiläinen työväenliike, jonka aatteellinen johtaja oli aatelistaustainen pienteollisuusharjoittaja Viktor Julius von Wright (1856–1934).¹⁰¹ Wrightiläisyys perustui pääasiassa valtiososialismiin ja sen tavoitteena oli puuttua vanhan sääty-yhteiskunnan, industrialismin ja kapitalismin epäkohtiin. Wrightiläinen liike otti mallinsa Norjan ja Ruotsin työväenliikkeiltä ja tärkeimmiksi teemoiksi nousivat äänioikeus- sekä työaikakysymykset. Liberalistisilla vaikutteilla oli suuri merkitys wrightiläisen liikkeen sisältöön. Vaikka kyseinen suunta ajoi niin sanotusti työväen asiaa, oli sen tavoitteena myös toppuutella vallankumouksellista sosialismia. Jo 1870-luvulla oli Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen (1830–1903) todennut, että sosialismin juurtumisen Suomen kamaralle voitaisiin estää korjaamalla tiettyjä yhteiskunnallisia epäkohtia. Suomessakin ymmärrettiin, että teollistuva yhteiskunta ja sen tuomat olot olivat omiaan luomaan pohjaa sosialismille. Soikkanen esittääkin, että Eurooppaa kierrelleen ja erilaisiin työväenliikkeisiin tutustuneen von Wrightin ajatuksena oli estää sosialistisen työväenliikkeen muodostuminen Suomeen perustamalla liberaalinen työväenliike.¹⁰²

⁹⁸ Soikkanen 1975, 16.

⁹⁹ En erittele Ensimmäisen internationaalin perustamista tai Marxin roolia järjestössä tämän tarkemmin, sillä tutkimukseni sijoittuu vasta seuraavan internationaalin aikaan. Ensimmäisen internationaalin perustamisesta, vaiheista ja Marxin sekä Engelsin osuudesta voi lukea esimerkiksi Jukka Paastelan teoksesta 'Marx's and Engels' concepts of the parties and political organizations of the working class' sekä Henry Collinsin ja Chimen Abramskyn teoksesta 'Karl Marx and the British Labour Movement. Years of the First International'. Collins & Abramsky 1965; Paastela 1985.

¹⁰⁰ Soikkanen 1975, 16–18.

¹⁰¹ Oittinen R. H. 1967, 13; Soikkanen 1975, 19.

¹⁰² Soikkanen 1975, 19–20, 23.

Wrightiläiseen työväenyhdistykseen kuului pääasiassa säätyläisiä, virkamiehiä, ammattityöläisiä ja käsityöläisiä. Yhteiskunnallisesti huonoimmassa asemassa olevia työläisiä oli mukana liikkeessä melko vähän, mutta silti työläisradikalismi ja yhdistyksen säätyläisvaltaisuuden vastustaminen saivat tukijoita erityisesti 1890-luvulla. Wrightiläistä suuntaa vastustanut Vilho Virta (1869–1897) oli yksi ensimmäisistä aidosti työväen keskuudesta nousseista johtohenkilöitä liikkeessä. Hän oli omaksunut vaikutteita eritoten saksalaisesta sosialismista. Muita niin sanottuja radikaaleja sosialismin kannattajia olivat A. Järvenpää ja Eetu Salin (1866–1919). Lopulta myös Nils Robert af Ursin (1854–1936) lipui sosialismin kannattajien puolelle. Af Ursinin rooli arvovaltaisena miehenä oli huomattava työväenliikkeen irtautuessa wrightiläisyydestä.¹⁰³ Hän oli yksi merkittävimpiä henkilöitä suomalaisen työväenliikkeen alkutaipaleilla, vaikkei varsinainen perustajajäsen ollutkaan.¹⁰⁴

Von Wright jätti nimeään kantavan työväenliikkeen taakseen vuonna 1896. Siihen saakka valtaa pitäneiden vanhasuomalaisten tilalle astuivat nuorsuomalaiset sekä sosialistisia vaikutteita haalineet työväestön radikaalit. Työläisradikalismi sai tuulta purjeisiinsa 1890-luvun teollisuustyöntekijöiden määrän kasvusta sekä yhteiskuntaa liikuttaneesta lakkoaallostaa. Työväenliikkeen radikaalistumiseen vaikutti osaltaan myös mielipiteitä jakanut Matti Kurikka (1863–1915), joka toimi vastikään perustetun Työmiehen päätoimittajana vuosina 1897–1899.¹⁰⁵

Suomen Työväenpuolueen perustava kokous pidettiin vuonna 1899 riitaisissa tunnelmissa. Nimi vaihdettiin Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi Forssan kokouksessa neljä vuotta myöhemmin.¹⁰⁶ Työväenliikkeen johto alkoi 1900-luvulle tultaessa muodostaa kuitenkin jonkinlaisen käsityksen marxilaisesta sosialismista. Taustalla vaikutti Karl Kautskyn Erfurtin ohjelmasta vuonna 1899 laadittu suomenkielinen selostus sekä samana vuonna ilmestynyt Taavi Tainion suomennos ”Työmiehen katkismus”.¹⁰⁷ Oli ilmeisen tärkeää, että näkemykset sopivat yhteen eittämättä tärkeimpinä pidettyjen auktoriteettien Marxin ja Kautskyn mielipiteiden kanssa. Auktoriteettiuskollisuus tässä tapauksessa asetettiin usein omien näkemysten edelle.¹⁰⁸ Soikkasen mukaan on kuitenkin hankala tehdä selvää tulkintaa siitä, missä määrin sosialismi ymmärrettiin liikkeen sisällä sen alkuaikoina. Erilaiset lähtökohdat tulkinnoissa olivat moninaiset. Joissakin paikallisyhdistyksissä esimerkiksi oikeudenmukaisuus yhteiskunnassa oli periaatteista tärkein.¹⁰⁹

¹⁰³ Soikkanen 1975, 21–25, 31.

¹⁰⁴ Oittinen R. H. 1967, 13.

¹⁰⁵ Soikkanen 1975, 26, 29–32.

¹⁰⁶ Esim. Sivula 1968, 56; Salomaa 1968, 357; Soikkanen 1961, 89; Soikkanen 1975, 39, 47.

¹⁰⁷ Soikkanen 1975, 44.

¹⁰⁸ Soikkanen 1961, 85, 91.

¹⁰⁹ Soikkanen 1975, 46.

Toisaalta taas tieteellisen sosialismin kannattajat korostivat, ettei sosialismi millään tavoin voisi perustua oikeudenmukaisuuden aatteelle¹¹⁰.

Joka tapauksessa puolueen johtohahmot omaksuivat marxilaisen sosialismin periaatteet, joihin kuului muun muassa historiallinen materialismi, eli Soikkasen sanoin ”historian kulku tulkittuna marxilaisen sosialismin mukaan ja menettelytapa, luokkataistelu”. Lisäksi yhteiskunnan olojen selittäminen tuotantojärjestelmän kautta tuli tärkeäksi.¹¹¹ Sosialidemokraattinen Puolue sääti sosialistisen ohjelmansa vuoden 1903 Forssan kokouksessa. Samalla päätettiin muun muassa linjauksesta, jonka mukaan pyrittiin vapauttamaan kansa taloudellisesta riippuvuudesta sekä valtion holhouksen alaisuudesta. Linjaus noudatti muiden maiden, kuten Saksan toimintamallia. Vallitsevan yhteiskunnan ongelmana nähtiin marxilaiseen talousteoriaan pohjaten yksityisomistuksen ja taloudellisen vallan keskittyminen kapitalisteille. Tuolloin puolueelta kuitenkin puuttui vielä selkeä teoriapohja, eikä jäsenistöön kuulunut lopulta montaakaan sivistyneistön edustajaa.¹¹² Tuure Lehén arvioi 1900-luvun alun Sosialidemokraattisen Puolueen teoreettisen tietotaidon olleen heikohkoa. Vaikka esimerkiksi tohtori N. R. af Ursin oli julkaissut useita kirjoitelmia, ei hän Lehénin mielestä ollut paneutunut Marxin oppeihin kovinkaan perusteellisesti. Alkeellinen työväenaate oli Lehénin mukaan sekoitus herravihaa sekä poroporvarillisia ja uskonnollisia käsityksiä.¹¹³

Suomalaiseen työväenliikkeeseen syntyi Antti Kujalan mukaan ainakin viisi eri päävirtausta vuosina 1904–1905, joista yksi oli kielivähemmistön edustaja ja loput keskittyivät alueittain, mikä määrittäytyi johtavan paikkakunnan ja sen työväenlehden linjausten mukaisesti. Yksi näistä virtauksista oli kagaalin kanssa passiivista vastarintaa suosinut tamperelaisuus, jota johtivat Kansan Lehden toimittajat Yrjö Mäkelin ja Yrjö Sirola. Heillä kummallakaan ei ollut Kujalan mukaan mitään osuutta 1900-luvun alun terrorismiin, eivätkä he olleet työläisaktivisteja, vaikka suhtautuivatkin Venäjän hallitukseen yhtä kielteisesti. Toinen suuntaus oli turkulainen, jonka merkittäviä vaikuttajia olivat Juho Kyösti Kari sekä N. R. af Ursin. Turkulaiset olivat aktiivisia työläisaktiivismin vastustajia. Alueella ilmestyi Länsi-Suomen Työmies, jonka nimeksi vaihdettiin myöhemmin Sosialisti. Kari ja af Ursin olivat erityisen kiinnostuneita revisionismista. Kolmas suuntaus muodostui Edvard Valppaan ympärille. Hän toimitti Työmiestä yhdessä Matti Hälleberg-Paasivuoren kanssa. Kyseinen suuntaus ei kannattanut yhteistyötä kagaalin kanssa ja Valppaan suhtautuminen väkivaltaisiin, terroristisiin

¹¹⁰ Ks. esim. Forsman 1906, 81.

¹¹¹ Soikkanen 1975, 45.

¹¹² Silvonen 2013, 16; Soikkanen 1961, 89–90.

¹¹³ Lehén 1971, 5, 7–8.

taktiikkoihin oli kielteinen. Helsingissä toimineet työläisaktivistit, joihin kuului muun muassa Matti Turkia, Eetu Salin ja Aukusti Rissanen edustivat neljättä suuntausta. He toimivat kagaalin ja aktivistien kanssa maanalaisessa yhteistyössä vuosisadan alussa. Työläisaktivistit suhtautuivat ehdottoman kielteisesti hallitukseen sekä suomettarelaisiin. Heidän toimintatapaansa kuului aseellinen taistelu ja terrori. Viidentenä Kujala erottaa Ruotsinkielisen työväenliikkeen, jonka periaatteet erottuivat suomalaisista vastaavista. He vastustivat Työmiestä, koska lehdessä oli esitetty myötämielisiä ajatuksia vanhasuomalaisuutta kohtaan. Ruotsinkielinen työväenliike asettuikin tamperelaisen ja turkulaisen liikkeen kanssa harjoitetun yhteistyön kannalle.¹¹⁴

Suomen Sosialidemokraattisessa puolueessa jakauduttiin aatteellisesti bernsteinilaiseen ja kautskylaiseen leiriin. Jälkimmäinen on aiemman tutkimuksen mukaan ollut huomattavasti vahvemmassa asemassa. Kautskyn leirissä oli Edvard Valpas, joka johti siltasaarelaista luokkataistelun linjaa ja Bernsteinin leirissä puolestaan reformistisen linjan johtajana seisoivat Yrjö Mäkelin. Sosialistisessa Aikakauslehdessä vaikuttaneet nuoret akateemiset nojautuivat vahvasti kautskylaiseen linjaan. Poikkeuksena mainittakoon af Ursin, joka kannatti bernsteinilaisia näkemyksiä kautskylaisten sijaan.¹¹⁵

2.3 Sosialistisen Aikakauslehden sivistyneet ylioppilaat

Ymmärtääksemme Sosialistisen Aikakauslehden sisällöllistä antia on perehdyttävä myös sen toimituksen jäsenten taustoihin ja selvitettävä minkälaiset henkilöt intresseineen vaikuttivat julkaisun taustalla. Heistä jokainen oli ylioppilastaustainen sekä yliopisto-opintoja käynyt sivistyneistön edustaja Sosialidemokraattisessa Puolueessa. He olivat aktiivisina toimijoina mukana monipuolisessa poliittisessa liikehdinnässä ja saivat osakseen erilaisia luottamustehtäviä. Toimituksen jäsenet osallistuivat aikansa yhteiskunnalliseen keskusteluun myös muiden julkaisujen kuin Sosialistisen Aikakauslehden kautta. Heidän ajatuksiinsa ja motiiveihinsa ovat vaikuttaneet monet ulkomaiset kontaktit sekä erilaisten kirjallisten vaikuttajien kirjo. Toisaalta myös kotimaiset vaikutteet ja lähipiiri ovat muovanneet näiden marxilaisuuden noviisien ajattelua ja tulkintaa. Huomionarvoista on myös nuorten miesten keskinäinen vaikutus toisiinsa. Saman ikäiset Kuusinen, Gyllingin sekä Wuolijoki olivat lapsuudenystäviä, koulutovereita ja myöhemmin merkittäviä aateveljiä.¹¹⁶

Yrjö Sirola oli Sosialistisen Aikakauslehden perustajista vanhin ja samalla työväenliikkeessä kokenein. Kansakoulunopettajaksi valmistunut Sirola ryhtyi opettamisen sijaan harjoittamaan

¹¹⁴ Kujala 1989, 117–119. Ks. jaottelusta myös Soikkanen 1961.

¹¹⁵ Ehrnrooth 1992, 94–95; Soikkanen 1961, 267, 272–278.

¹¹⁶ Pakkanen 1970, 14; Salomaa 1968, 353.

sanomalehtimiehen ammattia. Sosialistisen Aikakauslehden lisäksi hän toimi muun muassa Kotkan Sanomien sekä Kansan Lehden toimittajana ja Työmiehen toimitussihteerinä vuosina 1906–1909 sekä 1913–1917¹¹⁷. Lisäksi Sirola toimitti Työväenkalenteria ja oli perustamassa Työväen arkistoa. Hän oli myös aktiivinen työväenkirjastoasian suhteen, piti lukuisia luentoja ja toimi Yhdysvalloissa Duluthin suomalaisen työväenopiston johtajana vuosina 1910–1913. Sirola kuului myös sosialidemokraattiseen puoluetoimikuntaan ja toimi puoluesihteerinä vuosina 1905–1906¹¹⁸ sekä puheenjohtajana 1909–1911. Hän oli myös eduskunnan jäsen vuosina 1907–1908¹¹⁹. Yrjö Sirola kuului Sdp:n marxilaiseen oppositioon tulevana vuosina.¹²⁰

Sirolan ei saanut muiden tavoin yliopisto-opintojaan valmiiksi. Hän oli opiskellut estetiikkaa, kreikkaa ja latinaa Helsingin yliopistossa vuodesta 1896 lähtien ja tavoitellut filosofian kandidaatiksi valmistumista. Opintojen jäätyä kesken hän kuitenkin jatkoi Viipurilaisen ylioppilasosakunnan jäsenenä. Sirola ei opiskellut akateemisen tavan mukaan, vaan kolusi itsenäisesti läpi suuret määrät kirjallisuutta. Filosofeista hän ammensi muun muassa Platonia, Nietzscheä, Hegeliä ja Schopenhaueria sekä Marxia, Engelsiä, Bebeliä. Saksalaiseen sosialismiin hän tutustui erityisesti lukemalla Kautskyn 'Die Neue Zeit' -lehteä muun marxilaisen kirjallisuuden lisäksi.¹²¹

Luonnontieteet sekä vapaamielisyys levisivät sivistyneistön keskuuteen. Uudet tuulet vaikuttivat myös nuoreen Sirolaan, joka papin poikana kiinnostui uskonnon sijaan ateismista ja sosialismista. Ahkerana lukijana hän tutustui varhain teoksiin 'Iloinen Englanti' ja 'Erfurtin ohjelma', jotka olivat ensimmäisiä suomenkielelle käännettyjä työväenliikettä käsitteleviä kirjoja. Sirola luki myös Leo Tolstoita ja Arvid Järnefeltiä, jotka tekivät nuoreen mieheen lähtemättömän vaikutuksen. Samoin Minna Canthin lehti 'Vapaita Aatteita' tuli Sirolalle tutuksi. Canthilla olikin lopulta merkittävä vaikutus hänen ajatteluunsa. Muita vaikuttajia olivat esimerkiksi runoilija J. H. Erkko sekä Aappo Kärme kangas, joka oli yksi työväenliikkeen itsenäistymisen aikaisista johtajista. Nimenomaan Kärme kangas kannusti nuoren Sirolan sosialismin pariin ja hänen kauttaan Sirola tutustui wrightiläisyydestä irrottautuvan Viipurin työväenyhdistyksen tilaisuuksiin. Sirola puhui

¹¹⁷ Sirola riitaantui Työmiehen päätoimittajan Edvard Valppaan kanssa, mikä johti Sirolan siirtymiseen pois lehden toimituksesta. Työväenluokkaisesta taustastaan ylpeilevä Valpas ei pitänyt Sirolan 'herra' -taustaisuudesta. Sirola kuitenkin palasi Työmiehen toimitukseen, kun Valpas ei enää ollut merkittävässä asemassa lehden linjauksen suhteen. Salomaa 1967a, 179, 183–184.

¹¹⁸ Oulun puoluekokouksessa 1906 Sirola olisi valittu jatkamaan puoluesihteerinä, mutta hän kieltäytyi. Ehrnrooth 1992, 73.

¹¹⁹ Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1907 Sirola oli ehdokkaana Pohjois-Hämeessä. Hän sai kaikista alueen ehdokkaista eniten ääniä, jopa työväenliikkeen konkaria af Ursinia enemmän. Salomaa 1967a, 179.

¹²⁰ Katso. esim. Lähteenmäki 2014, 64

¹²¹ Salomaa 1966, 20, 28–29; Salomaa 1967a, 169–170, 172.

Viipurilaisen osakunnan tapahtumissa jo nuorena luennoiden muun muassa naiskysymyksestä ja rauhanasiasta.¹²²

Suurlakkovuonna Sirola osallistui ensimmäistä kertaa puoluekokoukseen, jossa hänet valittiin puoluehallinnon jäsenistöön sekä puoluesihteeriksi. Salomaan mukaan Sirolan ”valinta kuvasti uuden sosialistisen sivistyneistöpolven nousua johtoon”. Salomaa kirjoittaa Sirolan olleen taipuvainen itsetutkiskeluun. Sirola ei mieltänyt itseään lujaksi puoluejohtajaksi, jollaisena hän esimerkiksi Kuusista piti. Hän oli omasta mielestään ennemminkin propagandisti. Salomaa on kuvaillut Sirolaa arvostetuksi Suomen työväenliikkeen johtajaksi, uuden rakentajaksi, tiedemieheksi, esteetikoksi ja sosialistiseksi humanistiksi.¹²³

Otto Wille Kuusinen poikkesi perhetaustaltaan muista lehden toimittajista. Hän syntyi räätälin perheeseen, jäi lapsena orvoksi ja äitipuolensa kasvattamaksi. Köyhyys ja niukkuus värjäsivät Kuusisen lapsuutta sekä nuoruutta. Hän opiskeli velaksi onnistuen suorittamaan opintonsa loppuun ja valmistumaan filosofian kandidaatiksi samana vuonna kuin Sosialistinen Aikakauslehti perustettiin. Hän oli opiskellut estetiikkaa, filosofiaa ja taidehistoriaa Helsingin yliopistossa. Kuusisen oppineisuus sai huomiota ja Salomaan mukaan monet aikalaiset uskoivatkin, että hänellä olisi voinut olla edessään lupaava ura tiedemiehenä. Sellaiseksi Kuusinen ei kuitenkaan ryhtynyt, kuten hyvin tiedetään. Hänestä muovautui suomalaisen sosialismin johtohahmo, siitäkin huolimatta, että poliitikon ura ei Salmisen mukaan ollut nuoren Kuusisen tavoitteena. Hän kuitenkin liittyi sosialidemokraattiseen puolueeseen ja toimi kansanedustajana vuosina 1908–1913 sekä 1917. Kuusinen oli myös perustuslakivaliokunnan jäsen vuosina 1909 sekä 1911–1913. Sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtajana hän toimi 1911–1913. Kuusinen edusti Sosialidemokraattisen puolueen vasemmistosuunnan eli siltasaarelaisten johtoa.¹²⁴

Sirolan tavoin Kuusinen kirjoitti moniin eri työväenlehtiin. Ensimmäisiä näistä oli Hämmäläis-osakunnan Hällänpyörä, jonka toimittajaksi Kuusinen valittiin jo vuonna 1901. Kuusisen tekstejä oli luettavissa myös Työmieheessä, joka oli aikanaan Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ensisijainen äänenkannattaja. Salmisen mukaan kirjoittelu kyseiseen lehteen oli Kuusisen osalta kuitenkin varsin vähäistä, sillä hän panosti sosialistiseen aikakauslehdistöön kirjoittamiinsa artikkeleihin. Näyttääkin siltä, että nuoret akateemiset sosialistit olivat sopineet erityisestä

¹²² Salomaa 1967a, 165–168, 170.

¹²³ Salomaa 1967a, 175–176, 200, 206.

¹²⁴ Ehrnrooth 1992, 74; Salminen 1970, 27–30; Salomaa 1968, 351–354, 361.

järjestelystä, jotta mahdollisimman monen suotaisiin saada äänensä kuuluville. Perustamisensa jälkeen Sosialistisesta Aikakauslehdessä muodostui Kuusisen kirjoittelun pääasiallinen keskustelualusta. Hänellä oli toimitussihteerinä merkittävä asema ja hänen kirjoittamiaan artikkeleita julkaistiin lehden ensimmäisenä ilmestymisvuonna enemmän kuin muiden vakituisten toimittajien.¹²⁵ Kuusinen kirjoitti lehteen sen ensimmäisenä ilmestymisvuonna peräti yksitoista artikkelia. Hänen vaikutusvaltansa sosialismin teoreetikkona sai Salomaan mukaan vauhtia Sosialistisen Aikakauslehden ilmestymisen myötä.¹²⁶ Nuorista puolueeseen liittyneistä akateemisista sosialisteista juurikin Kuusinen kohosi pian merkittäväksi teoreettiseksi auktoriteetiksi. Marxilaisen teorian osalta hän oli erityisen kiinnostunut talousopista.¹²⁷

Neljästä Sosialistisen Aikakauslehden toimittajasta korkeimmalle kouluttautunut Edvard Gylling valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1903 pääaineenaan maanviljelyksen kansantalous- ja tilastotiede. Filosofian tohtoriksi hän valmistui vuonna 1909 ja laati väitöskirjansa Suomen torpparikysymyksestä. Myös perheen muut pojat opiskelivat ansiokkaasti. Valmistuttuaan Gylling toimi tilastotieteen dosenttina Helsingin yliopistossa ja niitti mainetta pätevänä tiedemiehenä. Sosialidemokraattiseen puolueeseen Gylling liittyi vuonna 1905 ja eduskuntaan hänet valittiin kolme vuotta myöhemmin. Gylling oli Arvo Yläräkkolan sanoin poliitikko ja sosialisti, mutta ennen kaikkea tiedemies.¹²⁸ Nuori tohtori oli ehdottomasti tilastotieteilijä, mikä näkyi hänen luennoissaan ja kirjoitustöissään¹²⁹. Gylling ei tullut työväenluokkaisesta suvusta, vaan hän oli taustaltaan ruotsinkielistä sivistyneistöä, virkamiessuvun poika. Perheen isä oli ratainsinööri ja äiti tunnettua Helsingiuksen kulttuurisukua. Hienon suvun poika siirtyi kuitenkin työväenluokan riveihin. Sukutaustastaan huolimatta Gyllingit eivät olleet varakkaita ja tuleva tohtori joutuikin suorittamaan opintonsa lainoihin turvautuen.¹³⁰

Opiskeluaikanaan Gylling kuului Savo-karjalaiseen osakuntaan, jossa Salomaan mukaan vallitsi radikaalien aatteiden ilmapiiri. Moni osakunnan jäsen oli lähtenyt mukaan työväenliikkeen toimintaan. Myös Gylling itse tunnustautui sosialistiksi. Ulkomaiseen sosialistiseen kirjallisuuteen hän tutustui jo varhain ja vuonna 1904 tehty matka Saksaan, suomalaisen sosialismin esikuvamaahan,

¹²⁵ Salminen 1970, 43–44; Salomaa 1968, 354–355.

¹²⁶ Salomaa 1968, 359.

¹²⁷ Ehrnrooth 1992, 72, 258.

¹²⁸ Ehrnrooth 1992, 254; Hodgson 1974a, 11; Sahlström 2009, 76–77; Salomaa 1967b, 161–162, 164; Yläräkkö 1976, 9, 15, 20.

¹²⁹ Ehrnrooth 1992, 257.

¹³⁰ Ehrnrooth 1992, 254; Salomaa 1967b, 161–162.

sitoi hänet entistä tiukemmin työväenliikkeeseen ja sosialistiseen aatteeseen.¹³¹ Vuonna 1905 perustettuun Ylioppilaiden Sosialidemokraattiseen Yhdistykseen liittyi nopeasti kymmeniä jäseniä. Gyllingin lisäksi yhdistyksessä vaikuttivat Kuusinen, Sirola ja Sulo Wuolijoki, joista yhdessä muodostui tieteelliseen näkökulmaan pyrkineen Sosialistisen Aikakauslehden toimitus. Salomaan mukaan nuoren Gyllingin ajatteluun ja maailmankatsomukseen vaikuttivat erityisesti akateemisina sosialisteina tunnetut Wäinö Wuolijoki, joka oli Sulo Wuolijoen vanhempi veli, Hannes Ryömä sekä vanha koulutoveri Kuusinen.¹³² Merkittäjä vaikuttaja oli myös Helsingin yliopistossa toiminut tohtori Hannes Gebhard (1864–1933). Ehrnroothin mukaan Gyllingiä ei tulisi pitää teoreetikkona. Hänen tapansa käyttää marxilaisia käsitteitä oli varsin varovainen ja käytännönläheinen, eikä niinkään teoreettista pohdintaa sisältävää. Heikosta teoriasta huolimatta hän oli omaksunut voimakkaan marxilaisen näkemyksen historian kehityskulusta, joka nojautui kautskylaiseen tulkintaan. Gylling oli jopa marxilaista talouskritiikkiä enemmän kiinnostunut marxilaisesta yhteiskuntamuotojen evoluutiomallista.¹³³

Gylling oli erittäin aktiivinen poliittisella ja tieteellisellä kentällä. Hän toimi invalideettivakuutuskomitean tilastojana vuosina 1904–1906 sekä Helsingin kaupungin tilastollisen toimiston aktuaarina 1911–1918. Lisäksi hän oli kansanedustaja vuosina 1908–1918, Suomen Pankin pankkivaltuusmiesten puheenjohtaja 1917–1918 ja Sosialidemokraattisen puoluetuomikunnan jäsen 1913–1917 sekä puheenjohtaja 1917–1918. Salomaan mukaan myös Gyllingillä olisi ollut edessään varsin lupaava ura tiedemiehenä, jota olisi edesauttanut vähäisempi osallistuminen työväenliikkeen toimintaan tai siitä kokonaan luopuminen. Salomaa korostaa, kuinka Gylling etupäässä suhtautui asioihin tiedemiehenä, joka oli näkemyksissään päätenyt sosialismiin. Yläräkkola puolestaan kutsuu Gyllingiä tiedemiessosialistiksi. Hän ei ollut perinteinen karismaattinen johtaja, mutta ahkeruutta, tunnollisuutta ja työkykyä häneltä löytyi. Siispä monet tehtävät laitettiin toimeliaan Gyllingin vastuulle, vaikkei hänkään erityisemmin pyrkinyt puolueen johtoasemiin.¹³⁴ Ehrnroothin mukaan Gylling antoi enemmän aikaansa työväenliikkeen toiminnalle vasta sisällissodan jälkeen.¹³⁵

Sulo Wuolijoki kasvoi ratsutilallisen poikana Hauholla. Hän valmistui filosofian maisteriksi vuonna 1907. Wuolijoki oli aktiivinen sosialidemokraattisen puolueen poliitikko, minkä lisäksi hän toimi

¹³¹ Salomaa 1967b, 166.

¹³² Salminen 1970, 37; Salomaa 1967b, 167.

¹³³ Ehrnrooth 1992, 255, 257–258.

¹³⁴ Salomaa 1967b, 161, 165–166; Yläräkkola 1976, 20.

¹³⁵ Ehrnrooth 1992, 255.

myös sanomalehtimiehenä, kirjailijana ja asianajajana. Hän oli kansanedustaja vuosina 1907–1913 ja valtiovarainvaliokunnan sihteerinä 1913–1918. Poliitikkona Wuolijoki oli Gyllingin tapaan erityisen aktiivinen torppariongelman suhteen ja tulikin tunnetuksi torpparien oikeuksien puolustajana. Wuolijoki ja Gylling päätyivätkin eräänlaisiksi sosialidemokraattisen puolueen maatalousasiantuntijoiksi¹³⁶. Vaikutus näkyy myös Sosialistisen Aikakauslehden sivuilla. Lehdessä julkaistiin useita artikkeleita koskien maatalouskysymyksiä, pääosin Wuolijoen tai Gyllingin kirjoittamina. Wuolijoki valittiin vuonna 1906 juuri perustettuun torpparien keskuskomiteaan. Hänen ristiriitainen persoonansa kouluja käyneenä varakkaan ratsutilallisen perheen poikana, joka kuitenkin koki tärkeäksi edesauttaa torpparien oikeuksia, aiheutti kummeksuntaa kanssaihmisissä. Kotitalallaan Wuolijoki nautti palkollisten suosiota ja kunnioitusta.¹³⁷ Puoluepolitiikassa Wuolijoki edusti marxilaista oppositiota¹³⁸.

Gyllingin tavoin Sulo Wuolijoki tutustui marxismiin Hannes Gebhardin kautta, jonka luentoja hän seurasi. Gebhard antoi Wuolijoelle tehtäväksi vertailla Ferdinand Lassallen sekä Karl Marxin sosialismin eroavaisuuksia, mikä Wuolijoen itsensä mukaan antoi ensimmäisen kipinän hänen sosialistiksi tulemiselleen. Gebhardilta Wuolijoki sai myös laudaturin työnsä aiheeksi tutkia lampuotien, torpparien ja mäkitupalaisten vuokraoloja kotipitäjässään Hauholla 1903.¹³⁹ Merkittävä vaikuttaja Sulo Wuolijoen sosialistiseen ajatteluun on taatusti ollut hänen isoveljensä Wäinö Wuolijoki, joka myös oli huolissaan torpparien asemasta Suomessa. Veljesten kiinnostusta erityisesti torpparien asemaan saattaa selittää, että he olivat kotiseudullaan Hauholla todistaneet torpparien kokemaa sortoa jo lapsuudessaan. Olavi Aaltosen mukaan torppariongelmiin läheinen kosketus W. Wuolijoen elämään oli oleellinen syy siihen, että Hämmäläisestä osakunnasta tuli yksi merkittävimmistä tukikohtia sosialisteille W. Wuolijoen omana toiminta-aikana. Wuolijoen veljeksillä oli myös osansa kyseisen osakunnan omaksumaan punaisuuteen. Osittain vanhemman Wuolijoen kautta Suomeen virtasi saksalaisia vaikutteita. Tiedemiehenä W. Wuolijoki kiinnostui Saksan vuosinaan tieteellisestä sosialismista ja toi teoriaa mukanaan Suomeen osittain yliopistollisen apurahan turvaamana. Tällainen oli Aaltosen mukaan harvinaista.¹⁴⁰

¹³⁶ Puolueessa esimerkiksi myös Matti Kovero oli kiinnostunut torpparikysymyksestä. Hän teki väitöskirjansa kruununmaitten torpparien asutuspoliittikkaan liittyen. Sivula 1968, 56, 75.

¹³⁷ Tuure Lehén muisteli kuulleensa erään Wuolijoen tilan palkollisen kutsuneen Suloa kansan mieheksi. Sivula 1968, 55–61.

¹³⁸ Ks. esim. Lähtenmäki 2014, 64

¹³⁹ Sivula 1968, 56–57.

¹⁴⁰ Aaltonen 1968, 10, 11–13.

Eduskunnassa toimiessaan nuorempi Wuolijoki toi aktiivisesti ja taitavasti esiin torpparien asiaa. Vuoden 1907 kesäkuussa hän teki eduskunnan ensimmäisen välikysymyksen Laukon torpparien asemaan liittyen. Sulo Wuolijoki oli Sinikka Sivulan mukaan etevä ajamaan torppariasiaa jo pelkästään koulutustaustansa vuoksi. Lisäksi hän oli henkilökohtaisesti tutustunut torpparien oloihin eri seuduilla Suomessa. Wuolijoen tapa vedota tilastotietoihin, lukumääriin ja hintoihin teki vastaväittäjien aseman tukalaksi.¹⁴¹ Hänet tunnettiinkin vasemmiston nimekkäimpänä sanankäyttäjänä.¹⁴² Leikinlaskijana ja koiranleukana pidetty Wuolijoki sai kuitenkin eduskunnassa osakseen kritiikkiä muun muassa nuoresta iästään ja muiden tekemisten alinomaisesta kritisoimisesta.¹⁴³

Nämä neljä sosialistia olivat ennen kaikkea poliittisia vaikuttajia, eivät ainoastaan teoreetikoita tai tieteilijöitä. Se mihin suuntaan heidän tulkintansa teoreettisesta marxismista kulkeutui, vaikutti merkittäväällä tavalla myös suomalaisen politiikan kenttään. Sirola, Kuusinen, Gylling ja Wuolijoki olivat omaksuneet akateemisen ja tieteellisen maailmankatsomuksen, mikä tarkoitti, että he eivät perustaneet tulkintojaan ympäröivästä maailmasta ja yhteiskunnista uskomuksiin, vaan aikansa tieteeseen. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että he olisivat tieteen keinoin voineet todistaa näkemyksensä yksiselitteisesti tosiksi, vaan että he etsivät selityksiä ja vastauksia yhteiskunnallisiin kysymyksiin muun muassa taloustieteistä, luonnontieteistä sekä tieteellisestä sosialismista. Tämä puolestaan merkitsi sitä, että he pitivät relevanttina tieteenä myös marxilaista teoriaa ja katsoivat, että sen avulla voitiin selittää yhteiskuntia sekä legitimoida niissä tapahtuvia muutoksia.

3 Tieteellinen sosialismi – sosialistinen tiede

Marxismista ja työväen asiasta kiinnostuneet tahot tekivät aktiivisesti kansainvälistä yhteistyötä, olihan kyseessä valtiolliset rajat ylittävä työväenluokan asia. Tämä tutkimus sijoittuu Toisen internationaalin (1889–1916) eli sosialidemokraattisten puolueiden kansainvälisen yhteistyöjärjestön aikaan. Sen tarkoituksena oli jatkaa Ensimmäisen internationaalin (1864–1876) perinnettä, jonka johdossa itse Marx oli toiminut. Toisen internationaalin rakentaminen otti aikansa sosialististen liikkeiden erimielisyyksien vuoksi. Alkuaikoinaan yhteistyöjärjestö olikin varsin kirjava ja sekalainen kokoonpanoltaan, mikä ei varmastikaan tehnyt helpoksi teoreettisen pohjan omaksumista Suomessa. Toisen internationaalin perustaminen tapahtui varsin vallankumouksellisessa ilmapiirissä

¹⁴¹ Sivula 1968, 60–66, 81.

¹⁴² Yläraakkola 1976, 41.

¹⁴³ Sivula 1968, 63–64.

ja perustamiskongressin puhujakorokkeen takana seinää koristi Kommunistisen puolueen manifestin kuuluisat päätössanat: ”Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!”¹⁴⁴

Suomen vanha työväenliike omaksui siis nimenomaan Toisen internationaalin marxismin¹⁴⁵, joka pyrki puhtaaseen tieteelliseen keskusteluun ilman varsinaista moraaliteoriaa¹⁴⁶. Kyseinen internationaali nojautui Marcello Muston mukaan tiukkaan, mutta jokseenkin naiviin uskomukseen historian automaattisesta etenemisprosessista, jossa kapitalismista siirryttäisiin väistämättä sosialismiin¹⁴⁷. Tässä luvussa käydään läpi rajat ylittävän marxismin merkityksiä ja niitä kansainvälisiä vaikutteita, joita suomalainen marxilaisuus sai. Lähestyn tutkimustehtävää akateemisten sosialistien tieteellisen maailmankatsomuksen näkökulmasta. Ymmärtääkseni heidän suhtautumistaan marxilaiseen teoriaan ja tieteelliseen sosialismiin selvitän, mitä tiede ja tieteelliseksi mielletty marxilainen teoria lehden kirjoittajille merkitsi. Samalla tarkastelen marxilaisen teorian ylimpiä auktoriteetteja saadakseni selville siitä, kenet laskettiin oikeaoppisen teorian edustajaksi, eli kenen sanomisille annettiin painoarvoa. Tarkastelen ylipäätään tietelle ja teorialle annettua asemaa lehdessä sekä sitä, millaiseksi tilanne Suomessa nähtiin tieteellisen sosialismin kirjallisuuden ja sivistyksen osalta. Lisäksi paneudun historialliseen materialismiin, joka sai erittäin tärkeän aseman tieteellisenä teoriana ja tuli merkittävällä tavalla määrittämään yhteiskunnan tarkastelemisen traditioita.

3.1 Tieteellinen sosialismi ja sen suunnannäyttäjät

Marxin asema alkuperäisenä ja oikeana teoreetikkona korostui Sosialistisen Aikakauslehden sivuilla. Eräässä vuoden 1908 pääkirjoituksessa nimeltä ’Marxin muistopäivänä’¹⁴⁸ esitettiin suora kysymys: mitä on meille Karl Marx? Kirjoittajien mukaan Marx näyttäytyi monille tarunomaisena hahmona, jonkinlaisena legendana. Lehden toimittajille Marx edusti monia eri puolia. Hän oli poliittinen kirjailija, tutkija, toimittaja ja pakolainen. Hän oli myös agitaattori ja vallankumouksen järjestäjä. Myös hänen ansionsa alkuperäisen internationaalin perustamisessa ja sen johtamisessa huomioitiin. Marx ja Engels nähtiin petollisen porvarillisen politiikan ja sosialistisen utopismin naamioista riisujina sekä työn ja pääoman todellisen suhteen paljastajina. Marxia tituleerattiin jopa suureksi sielunelämän tuntijaksi, jonka opeista työläisten oli mahdollista ammentaa aivan uutta elämänsisältöä. Hänen kehuttiin keränneen itselleen menestyksekkäästi laajan ja eri tieteenaloista

¹⁴⁴ Perustamiskongressi pidettiin Pariisin Bastiljin valtauksen satavuotispäivänä 14.7.1889. Dutt 1972, 50, 94–98.

¹⁴⁵ Koivisto & Oittinen 2011, 9–10.

¹⁴⁶ Ks. esim. Oittinen 1999.

¹⁴⁷ Musto 2011, 15.

¹⁴⁸ Lehdessä muistettiin Marxin kuolinpäivää 14.3.1883.

rakentuvan tietopohjan.¹⁴⁹ Tämän pateettisen kuvailun perusteella Marx näyttäytyi akateemisille sosialisteille uskottavana intellektuellina, joka oli elämänsä aikana saavuttanut merkittäviä asioita useilla eri osaamisen alueilla.

Marx edusti intellektuellia eliittiä, mutta hänen teoriansa olivat tarkoitettu jokaisen luettavaksi, eritoten työväenluokkaisten. Itävaltalaisen Karl Rennerin (1870–1950)¹⁵⁰ kirjoituksesta suomennetussa artikkelissa 'Karl Marx ja työväki', painotettiin etteivät kirjanoppineet ja käytännönmiehet voisi tietää, mitä Marx työväelle oli tai mitä hänen työväelle täytyisi olla. Marxin perusoppien katsottiin olevan tavallisenkin työmiehen ymmärrettävissä. Opin sisäistäminen ei suinkaan ollut vaivannäköä, vaan pikemminkin hengen vapautumista epäilyksen ja sielunnälän kahleista. Marx edusti monet alat hallitsevaa miestä, joka ymmärsi työläisen ja köyhälistön tuskan epäoikeudenmukaisessa yhteiskunnassa. Marxin ansioksi luettiin, että hän oli ensimmäistä kertaa havainnut kapitalistisen yhteiskunnan jäsenien keskinäisten suhteiden todellisen luonteen. Marxin ajateltiin yhdistäneen tieteen ja työn, ajattelun ja teon sekä tutkimisen ja valtiollisen taistelun. Aatteidensa toteuttajana Marx itse oli esikuvana muille.¹⁵¹ Voidaan todeta, että oppineisuus, sivistys ja laaja eri alojen tunteminen olivat niitä meriittejä, joita Sosialistisen Aikakauslehden välittämä kuva Marxista korosti. Kuvaukset oppi-isästä saivat kuitenkin liioiteltujakin piirteitä mystisillä vivahteilla. Marx ei todennäköisesti ollut aivan niin laajalainen kaikkien alojen asiantuntija, kuin lehden maalaama esitys antoi ymmärtää:

...kaikki länsimaiden sivistykset omaava mies, tiedoltaan ja kyvyltään saksalainen, ranskalainen ja englantilainen yhdellä kertaa, muukalainen kaikissa maissa ja kuitenkin halliten kaikkien maiden hengenaarteita edustaa hän ruumiillisesti Internationalea ja johtaa sotaa kaikkien maiden hallitsevia luokkia vastaan, samalla kun hiljaisessa ajattelukammiossaan tutkii porvarillisen maailmanjärjestelmän salaisimpia sokkeloita.¹⁵²

Engelsiin puolestaan viitattiin Marxin tunnettuna ystävänä ja hengenheimolaisena. Häntä kuljetettiin läpi useiden artikkeleiden tärkeänä auktoriteettina ja teoreetikkona Marxin rinnalla ja hänen näkemyksensä esimerkiksi luokkien synnystä sai huomiota.¹⁵³ Marxin ja Engelsin katsottiin olleen tieteellisen sosialismin perustajia, jotka aikansa tieteeseen perehtyneinä henkilöinä rakastivat

¹⁴⁹ Gylling et al. 1908a, 65; Renner 1908, Suomennos 70–71, 75.

¹⁵⁰ Renner oli itävaltalaisen sosialidemokraattisen puolueen jäsen, poliitikko ja myöhemmin Itävallan presidentti. Ks. lisää Renneristä esim. Johnston 1983.

¹⁵¹ Renner 1908, Suomennos, 67–68, 71–72, 75.

¹⁵² Renner 1908, Suomennos, 75.

¹⁵³ Katso esim. Beerman 1907, 250–255; Forsman 1906, 79–83.

sosialistisia aatteita ja olivat perinnökseen jättäneet ”täydellisesti eheän yhteiskunnallisen kehityksen teorian”, joka nojautui tieteellisiin tutkimusmetodeihin, eikä mielivaltaan¹⁵⁴. Huomionarvoista on se, että Marxin ja Engelsin ajateltiin tarjoavan sellaista oppia ja tietämystä, joka perustui tieteellisiin metodeihin ja jolla ajateltiin olevan vaikutusta todelliseen maailmaan, eikä vain ihmismieliin. Mutta heidänkään tapansa tehdä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ei ollut syntynyt tyhjästä. Sosialistisessa Aikakauslehdessä koettiin tarpeelliseksi muistuttaa, että Marxin ja Engelsin käyttämät menetelmät olivat jo aiemmin muotoutuneet esimerkiksi David Humen filosofisissa töissä.¹⁵⁵ Marx ja Engels olivat siis uranuurtajia, mutta kunnia aiemmasta työstä tuli antaa niille, joille se kuului.

Ylitsevuotavista kehuista huolimatta Marxiin ja Engelsiin suhtauduttiin lopulta melko tavallisina ihmisinä, mikä tarkoitti, ettei heidän sanansa ollut muuttumatonta. Kommunistisen manifestin sisältöä luonnehdittiin erehtyväiseksi ja kuolevaisten ihmisten opiksi. Samalla huomautettiin, että jo ennen Marxia ja Engelsiä oli elänyt päteviä sosialismin tulkitsijoita.¹⁵⁶ Toisin sanoen, vaikka kunnioitusta tieteellisen sosialismin perustajia kohtaan riitti ei usko heidän teorioihinsa ollut kritiikitöntä. Kommunistisen manifestin oppeja ei pidetty täysin uusina löydöksinä, mutta kurjistumis- ja kasaantumisoppien katsottiin tulleen manifestissa aiempaa syvällisemmin ja perusteellisemmin käsitellyksi. Manifestin todettiin lisäksi nostaneen ensimmäisen kerran esille luokkataistelun merkityksen ”yhteiskunnallisen kehityksen pakottavana voimana”. Teosta kuvattiin koko 1800-luvun yhdeksi merkillisimmäksi asiakirjaksi, minkä jo yläluokkaiset oppineetkin kirjoittajien mukaan myönsivät. Marx ja Engels olivat luoneet koko maailman köyhälistön yhteisen sotalipun, jollaiseksi Kommunistista manifestia lehdessä kutsuttiin.¹⁵⁷

Erkki Salomaa on kirjoittanut Sosialistiseen Aikakauslehteen liittyen, että ”saksalainen sosialismi, ’kautskylaisuus’ (Karl Kautskyn mukaan) heijastui sen palstoilta”¹⁵⁸. Aikalaisista Kautsky asetettiin lehdessä erityisen arvostettuun asemaan. Häntä kehuttiin yhdeksi kaikkein etevimmäksi sosialistisen kirjallisuuden tuntijaksi sekä puhtaana marxilaisuuden parhaaksi teoreetikoksi¹⁵⁹. Kautskyyn luotettiin oikeaoppisen marxilaisuuden perinteen jatkajana. Häntä kuvailtiin tarkkana teoreetikkona, ”parhaana todellisen marxilaisperinnön puhtaana säilyttäjänä”, joka edusti kokenutta

¹⁵⁴ Beerman 1907, 252–253.

¹⁵⁵ Beerman 1907, 252–253.

¹⁵⁶ Gylling et al. 1906h, 505–506.

¹⁵⁷ Gylling et al. 1906h, 505–506.

¹⁵⁸ Salomaa 1967b, 169.

¹⁵⁹ Gylling et al. 1906h, 506; Kuusinen 1906c, 72.

marxilaisuuden väärinkäytösten oikaisijaa teoreettisissa taisteluissa ja joka oli tehnyt merkittäviä palveluksia koko kansainväliselle työväenliikkeelle.¹⁶⁰

Taustalla on vaikuttanut kysymys siitä, keneen voitaisiin luottaa oikeaoppisena marxilaisena ja tieteellisen sosialismin edustajana. Kautsky näyttää saavuttaneen aseman niin sanottuna totuuden puhujana. Hänen tulkintoihinsa ja näkemyksiinsä luotettiin ja niiden valossa arvioitiin eri tulkintoja. On jokseenkin ymmärrettävää, että ensi askeliaan ottaneet suomalaiset tieteellisen sosialismin edustajat kaipasivat ikään kuin kokeneempaa isoveljeä neuvoja antamaan. Sosialistisessa Aikakauslehdessä ei kuitenkaan arkailtu kehua myös muiden sosialististen teoreetikoiden ja poliittisesti aktiivisten vaikuttajien saavutuksia. Kuusinen esimerkiksi tituleerasi saksalaista Clara Zetkiniä (1857–1933) yhdeksi aikansa proletaarisen naisliikkeen nerokkaimmaksi edustajaksi¹⁶¹. Ferdinand Lassallen teosta 'Työväen ohjelma - Nykyisen historiallisen aikakauden ja työväenliikkeen yhteydestä' Kuusinen puolestaan kehui mainioksi esitelmäksi, jossa esiteltiin muun muassa "nykyajan köyhälistöliikkeen herääminen olevien olojen välttämättömänä seurauksena".¹⁶² Tällä tavoin lisäksi osoitettiin, että lehdessä oltiin ajanhermoilla ja tunnettiin kansainvälinen sosialistinen liike.

Tieteellisen sosialismin teoreetikoiden ohella nykyaikainen kokemusperäinen tiede ja sen metodit nostettiin tärkeään auktoriteettiasemaan Sosialistisessa Aikakauslehdessä. Tieteen katsottiin olevan sosialidemokratialle puolueasia¹⁶³. Ja mikä tärkeintä, marxilaista teoriaa itsessään pidettiin tieteenä. Se oli ansainnut asemansa tieteellisenä sosialismina, otettuaan "korkeimmaksi ratkaisusteekseen" tieteen metodit. Tieteellisen sosialismin katsottiin eroavan pelkästä sosialismista siten, että sen lähtökohtana ei ollut "yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuuden tunne".¹⁶⁴ Jukka Gronow on käsitellyt Kautskyn näkemyksiä marxismista sekä sosialismin ja tieteen suhteesta. Koska Kautskyn vaikutus Sosialistisen Aikakauslehden sisältöön on ollut huomattava, tuon näitä näkemyksiä esiin seuraavissa kappaleissa. Kautsky, joka eittämättä oli yksi merkittävimmistä auktoriteeteista suomalaiselle tieteelliselle sosialismille, on Gronowin mukaan esittänyt, että tieteellinen näkökulma löysi väylänsä työväenliikkeeseen sen ulkopuolelta. Tieteellinen näkökulma tuli porvarillisilta intellektuelleilta, jotka tosin olivat omaksuneet työväenluokkaisen näkökulman. Gronow kuitenkin

¹⁶⁰ Renner 1908, Suomennos, 66–67.

¹⁶¹ Kuusinen 1906c, 72.

¹⁶² Kuusinen 1906c, 71. Marxilta itseltään Lassallen tuotanto tai persoona ei saanut juuri muuta kuin tyrmäävää kritiikkiä. Ks. lisää esim. Wheen 2000, 62–63, 195, 214.

¹⁶³ Beerman 1907, 252.

¹⁶⁴ Beerman 1907, 315, 319, 320, 253, 385.

toteaa, että Kautsky piti työväenluokkaa porvarillisen kulttuurin ja sivistyksen ainoana oikeutettuna perillisenä.¹⁶⁵ Suomalainen työväenliike on ollut jäsenistöltään verrattain työväenluokkainen, mutta vanhaan työväenliikkeeseen kuitenkin kuului enemmän intellektuelleja kuin myöhemmissä vaiheissa.¹⁶⁶ Sosialistisen Aikakauslehden edustajat voidaan laskea näihin intellektuelleihin, sillä he olivat kaikki joko yliopistoa käyneitä tai itseoppineita.

Tieteellisellä sosialismilla on Gronowin mukaan kaksijakoinen rooli suhteessa työväenluokkaan. Sen tehtävä on toisaalta saada työväenluokka tunnistamaan yhteiset tavoitteet ja edut sekä toisaalta mahdollistaa näiden tavoitteiden saavuttaminen tehokkaasti. Tieteen avulla voidaan yrittää päätellä tulevaa kehitystä ja osoittaa, että jotkin tavoitteet ovat tuomittuja epäonnistumaan. Esimerkiksi työläisellä ei ole muuta realistista mahdollisuutta vapautua kapitalismin kahleista, kuin sosialistinen yhteiskunta. Kautskylaisittain tulkittuna ainoastaan tiede voi auttaa proletariaattia saavuttamaan sen historiallisen tehtävän tehokkaasti ja ilman liian vaativia ponnisteluja. Gronowin mukaan proletaarinen sekä tieteellinen näkökulma merkitsivät Kautskylle käytännössä samaa: proletariaatti edustaa historian kehitystä, joten sen edut merkitsevät koko yhteiskunnan etuja.¹⁶⁷ Toisin sanoen kaikki mitä työväenluokka edukseen saavuttaa hyödyttää myös muuta yhteiskuntaa. Tästä voidaan päätellä, että vastaavasti työväenluokan kärsimys johtaa myös muun yhteiskunnan kärsimykseen. Kautskylaisen näkemyksen mukaan tiede ja teoria kuihtuivat kapitalistisessa yhteiskunnassa. Tieteellisen maailman oikeutettuna perillisenä työväenluokan tuli perustaa toimintansa tieteelliselle ymmärrykselle yhteiskunnan laeista. Näin ollen proletariaatin näkökulma on Kautskyn mielestä tieteellinen, kuten Gronow kirjoittaa.¹⁶⁸ Omaksuttiinko Suomessa ensin tieteellinen näkökulma ja sitten kautskylainen, vai toisin päin? Tätä on vaikea sanoa, mutta Sosialistisen Aikakauslehden voimakasta tiedeorientoituneisuutta selittää kuitenkin sen tärkeimmän opettajan, Kautskyn samankaltainen suhtautuminen.

Kautskylaiset näkemykset tieteen ja työväenluokan varmasta yhteydestä sekä suuremmasta päämäärästä kuulostavat mahtipontisilta nykynäkökulmasta. Tiede näyttäytyy tässä jopa erehtymättömän jumalan kaltaisena olentona, jonka kaikkivoipaisuuden edessä on vain nöyryyttävä. Proletariaatin kohtalo oli tieteellisen sosialismin määrittelemä, jonka tulosten katsottiin osoittavan, että työväenluokka tulisi väistämättä saavuttamaan luokkaetunsa ja joka lopulta olisi koko

¹⁶⁵ Gronow 1986, 50.

¹⁶⁶ Esim. Rentola 2015.

¹⁶⁷ Gronow 1986, 50–53.

¹⁶⁸ Gronow 1986, 53.

yhteiskunnan etu. Kautskyn ajatukset auttavat kuitenkin ymmärtämään, miksi teoriaorientoituneisuutta pidettiin erittäin merkittävässä roolissa. Oleellista on kiinnittää huomiota näkemykseen, ettei työväenluokan edut ole millään tavalla ristiriidassa tieteen kanssa. Päinvastoin, ne olivat suotuisia toisilleen. Ilman teorian tuomaa ymmärrystä ei voitaisi saavuttaa sosialistista yhteiskuntaa ja siksi sen omaksuminen oli ensisijaisen tärkeää. Tosin Kautskylle tämä ei ilmeisesti ollut ongelma, sillä hänen mukaansa työväenluokka tulisi *välttämättä* ymmärtämään *sosialismin välttämättömyyden*¹⁶⁹. Välttämättömyyden teemaa tullaan käsittelemään lisää myöhemmin vallankumouksen ja luokkataistelun teorian yhteydessä.

Juha Koiviston ja Mikko Lahtisen mukaan Marxia ei tulisi kategorisoida minään erityistieteilijänä. Vaikka Sosialistisen Aikakauslehden kuva marxilaisesta yhteiskunnan teoriasta olikin ehyt¹⁷⁰, nykytutkimus korostaa ettei Marxilla ollut tarjottavanaan systemaattista politiikan teoriaa tai valtiooppia. Hän ei jättänyt kovinkaan valmista ja kokonaista oppia seuraajilleen.¹⁷¹ Marx ei ehkä ollutkaan kiinnostunut jälleen uuden maailmankatsomuksen luomisesta, mutta voidaan silti väittää, että esimerkiksi Pääoma-teoksessaan hän esitti lukijoilleen jo melko yhtenäisen vaikkakin keskeneräisen opin, josta myös suomalaiset tieteellisen sosialismin edustajat ammensivat näkemyksiään.

Andrew Hacker on todennut, että käsiteltäessä marxismia on aina muistettava pohtia ovatko käsiteltävät ajatukset marxilaista teoriaa vaiko marxilaista ideologiaa. Marx ja Engels olivat molemmat Hackerin mukaan poliittisia teoreetikkoja, joiden sanottava, oli kyseessä sitten lyhyt pamfletti tai laajempi teos, perustui teoreettiselle ymmärrykselle, jollaisen on hankala tavoittaa keskivertolukijaa. Hacker huomauttaa, että jopa poleeminen 'Kommunistinen manifesti' vaatii lukijaltaan ymmärrystä esimerkiksi historiasta, taloustieteistä ja sosiologiasta. Hackerin tarkoituksena on osoittaa, että poliittiset teoriat palvelevat useimmiten pienempiä ryhmittymiä ja mikäli niitä yksinkertaistettaisiin suuremman yleisön tavoittamiseksi, lakkaisivat ne olemasta poliittisia teorioita.¹⁷² Tieteellinen sosialismi ja marxilainen teoria haluttiin kuitenkin tuoda koko työväenluokan tietoisuuteen. Sosialistisessa Aikakauslehdessä kirjoitettiin nimenomaan teorian omaksumisen tärkeydestä. He eivät mitä todennäköisimmin ajatelleet olevansa osallisina ideologian luomisessa, joka olisi massojen helposti omaksuttavissa, vaan levittävänsä tieteellistä tapaa suhtautua yhteiskunnan tarkasteluun.

¹⁶⁹ Gronow 1986, 54.

¹⁷⁰ Beerman 1907, 252–253.

¹⁷¹ Esim. Koivisto & Lahtinen 2012, 446–447; Musto 2011, 11–12.

¹⁷² Hacker 1961, 514.

Monien poliittisten teorioiden vaikutus perustuu kuitenkin siihen, että ihmiset poimivat niistä irrallisia lauseita erinäisiin tarkoituksiinsa¹⁷³. Myös Marxin teorioita on käytetty erilaisin poliittisin motiivein ja tulkittu tiettyjen ryhmittymien agendoihin sopiviksi¹⁷⁴. Kun alkuperäisestä monimutkaisesta kontekstista irrotetaan fraaseja vaikkapa poliittisten muutosten ajamiseksi, lakkaa alkuperäinen teoria olemasta enää teoria. Hajanaisista osista tulee ideologiaa ja samalla muuttuu alkuperäinen motiivi. Tavoitteena ei Hackerin mukaan ole enää rajoitetulle yleisölle tarkoitettu teoreettinen tulkinta todellisuudesta, vaan aikomus saada suuret joukot toimimaan halutulla tavalla.¹⁷⁵ On muistettava, että Marxin ja Engelsin tuotantoa oli ehditty tulkita jo varsin monipuolisesti ennen kuin nuo ajatukset päätyivät suomalaisten sosialistien edelleen tulkittaviksi. Kyseessä oli siten monen käden kautta tullut ja muovautunut teoria, tai tässä vaiheessa jo pitkälti ideologia.

Esimerkkinä edellä kuvailluista teorioista irrotetuista fraaseista voidaan pitää sosialistien käyttämää tunnettua iskulausetta ”Kaikkien maiden työläiset, liitykää yhteen!”. Tieteellisen sosialismin edustajat eivät tehneet poikkeusta ja slogan toistuu esimerkiksi Sosialistisen Aikakauslehden sivuilla¹⁷⁶. Lause on alkujaan peräisin ’Kommunistisesta manifestista’. Kyseessä on yksinkertaistettu ja tehokas työläisten yhteistuntoon ja taistelutahtoon vetoava iskulause, jota on ollut helppo hyödyntää retorisenä keinona työläisille agitoidessa. Hackerin mukaan Marxia ja Engelsiä ei sinänsä onnistuneesta pamfletista huolimatta voida pitää menestyksekkäinä ideologeina. Vaikka kommunismi maailmalle levisikin, tosin ei Länsi-Eurooppaan, kuten ehkä oli tarkoitus, on niin sanottu ansio siitä annettava niille valtiomiehille, jotka päättivät käyttää marxismia politiikassaan.¹⁷⁷ Voidaankin todeta, että jonkin ajatuksen todellinen eteenpäin viejä ei olekaan sen kehittäjä itse, vaan se, joka osaa ja asemassaan kykenee tuota ajatusta hyödyntämään tavalla tai toisella. Merkittävimmissä asemassa ei siten olekaan se, joka tuottaa teorian, jonka myötä ideologia muodostuu, vaan se joka pitää tuon ideologian hengissä. Tässä mielessä Marxia ja Engelsiä huomattavasti merkittävämpiä vaikuttajia suomalaisen tieteellisen sosialismin kannalta ovat olleet esimerkiksi Kautsky, Bernstein ja Plehanov, jotka jatkoivat keskustelua ja liittivät sen yhä tiukemmin aikansa poliittiseen kenttään.

¹⁷³ Hacker 1961, 515.

¹⁷⁴ Musto 2011, 18–19.

¹⁷⁵ Hacker 1961, 515.

¹⁷⁶ Ks. esim. Narodnij 1906, Suomennos 6–7; Kuusinen 1906a, 44; Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187; Ryömä 1906b, 369; Gylling et al. 1908b, 276.

¹⁷⁷ Hacker tulee antaneeksi samalla Marxille ja Engelsille eräänlaisen synninpäästön niistä tapahtumista, jotka olivat seurausta 1900-luvun kommunismista ja kommunistijohtajien pyrkimyksistä. Hacker 1961, 515–516.

Tieteellisyyteen pyrkivästä linjasta huolimatta oli Sosialistisen Aikakauslehden suhtautuminen marxilaiseen oppijärjestelmään paikoin jopa teologista. Tavoitteena oli niin sanottu puhdas marxilaisuuden linja, jota erityisesti Kautskyn katsottiin edustavan¹⁷⁸. Sinänsä Sosialistisen Aikakauslehden pyrkimys puhdasoppiseen marxilaisuuteen oli epämielekäs, sillä kuten todettua Marx ei kirjoittajana jättänyt jälkeensä kovinkaan selkeäsanaista teoriaa¹⁷⁹ ja tulkinnat ovat olleet erittäin monimuotoiset. Puhdasta ja oikeaoppista marxilaisuutta on mahdoton, ehkäpä myös tarpeetonta määritellä. Toisaalta Marxin määrittelemisen on 1900-luvun taitteessa perustunut silloin tunnettuun varsin kapeaan tuotantoon. Ehrnrooth ja Soikkanen ovat kirjoittaneet, että jyrkkää oikeaoppisuutta vannovat olivat juurikin Sosialistisen Aikakauslehden ympärille kerääntyneitä nuoria, radikaaleja ja akateemisesti suuntautuneita sosialisteja¹⁸⁰. Ehrnroothin mukaan oikeaoppisuus Suomessa määrittyi Kautskyn tekstien dogmaattisen tulkinnan kautta¹⁸¹. On totta, että kautskylainen näkemys sosialismista ja vallankumouksesta sai eniten tilaa Sosialistisessa Aikakauslehdessä. Hänen näkemyksensä otettiin melko kritiikittä vastaan, mutta toisaalta myös Kautskyn linjasta poikkeavia tekstejä julkaistiin lehdessä. Siten en välttämättä pitäisi lehden kautskylaista asemoitumista pääasiassa dogmaattisena, vaan ennemminkin ohjeellisena tilanteessa, jossa oman maan sosialismin edustajilta vielä puuttui monivuotinen kokemus.

Jokseenkin tiukasta opinkappaleiden tulkinnasta huolimatta marxilaisuutta ei haluttu Sosialistisessa Aikakauslehdessä nähdä kaavoihin kangistuneena oppina. Marxisin ei nähty tarjoavan valmiita vastauksia kaikkiin elämän osa-alueita koskeviin kysymyksiin tai valmista mallia siitä, millaiseksi tulevaisuuden yhteiskunta tulisi rakentumaan. Eihän mikään historiallinen teoria täysin voisi ennustaa tulevaa. Tällaista johtopäätöstä katsottiin tukevan se, etteivät ihmiset, joilla oli yhtenevä mielipide historiallisten tapahtumasarjojen olemuksesta, kyenneet sovittamaan yhteen näkemyksiään nykyhetken historiallisista käsityksistä tai käytännöllisistä ratkaisuista.¹⁸² Lehdessä myönnettiin, että sosialistisetkin opit tulisivat vielä kehittymään:

Ei tietysti mikään vanha, kuollut, opinkappaleisiin jäänyt teoria voi näitä tehtäviä suorittaa, vaan teoria, joka toiselta puolen aina kuuntelee elämän milloinkaan vaikenematonta ääntä ja siltä saa yhä uutta aineistoa, jonka avulla se voi kokemuksiinsa laajentaa, ja toiselta puolen on alituisesti yhteydessä tieteen

¹⁷⁸ Gylling et al. 1908a, 66–67; Kuusinen 1906c, 72.

¹⁷⁹ Tästä voidaan tietysti olla montaa mieltä, mutta esimerkiksi Marcello Musto ei katso Marxin ja Engelsin jättäneen perinnökseen selkeää ja valmista oppia. Musto 2011, 11–12.

¹⁸⁰ Ehrnrooth käyttää Sosialistisen Aikakauslehden parissa viihtyneistä ja kautskylaista linjaa noudattaneista sosialisteista nimitystä ”oikeaoppiset”. Ehrnrooth 1992, 95, 148; Soikkanen 1961, 272–278, 324–325.

¹⁸¹ Ehrnrooth 1992, 120.

¹⁸² Beerman 1907, 251–252.

kanssa, jolta se saa keinot ymmärtää uusia tapahtumia ja tosiseikkoja ja suorittaa uusia tehtäviä.¹⁸³

Kenenkään tieteellisen sosialismin teoreetikon sana ei siten olisi ehdoton tai muuttumaton totuus. Vaikka toisinaan usko tieteellisen sosialismin todistusvoimaan näyttää horjumattomalta, ei Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumista marxilaiseen oppijärjestelmään voida pitää samalla tavalla dogmaattisena, kuin vaikkapa myöhempää marxismi-leninismiä.¹⁸⁴ Tulkinnat ja reseptiot ovat olleet mitä kirjavimpia ja eri yhteiskunnat ovat soveltaneet marxilaisia teorioita omista melko ainutlaatuisistakin lähtökohdistaan. Toisaalta Marxin on koettu tarjoavan tieteellistä näkemystä yhteiskuntien kehityksestä, toisaalta taas koko elämän kattavan oppijärjestelmän, jonka kritisointi on ollut kohtalokasta.

Vaikka jokin taho, tässä tapauksessa tieteellisen sosialismin seuraajat lähtökohtaisesti pyrkisivät perustamaan näkemyksensä tieteelliselle maailmankatsomukselle, on ajattelun taustalla aina ripaus ideologiaa suuntaan tai toiseen. Puhtaasti rationaalista ja tieteellistä ihmismieltä ei taida maailmasta löytyä ja tuskinpa tieteellisen sosialisminkaan edustajat pitivät itseään tai auktoriteettejaan erehtymättöminä ja kaikelle ideologialla immuuneina. Voisiko sitten olla olemassa tieteellistä ideologiaa? Periaatteessa, sillä ajatus, että vain ja ainoastaan tieteellisin menetelmin tuotettu tieto on aitoa tietoa, on jo itsessään ideologiaa. Tässä törmätään ristiriitaan, sillä jos ideologian katsotaan merkitsevän yksilöiden vääristynyttä tietoista uskomusta sosiaalisesta todellisuudesta¹⁸⁵, eikö se tee tieteellisestäkin ideologiasta vääristynyttä harhaa? Huomioitavaa kuitenkin on, että Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajat eivät katsoneet edustavansa aatetta tai ideologiaa, vaan he ajattelivat perustavansa näkemyksensä puhtaasti tieteelle. Siten he eivät ehkä ajatelleet oman näkemyksensä ehdottomuutta epäreiluna tai muita tahoja rajoittavana.

3.2 Tieteen merkityksestä ja sosialistisen kirjallisuuden tilasta Suomessa

...teoria väsymättömästi työskentelee sen yleisen maailmankatsomuksen vahvistamiseksi, jonka olemme saavuttaneet tieteellisten menettelytapojen avulla.¹⁸⁶

¹⁸³ Beerman 1907, 252.

¹⁸⁴ Marxismi saikin Venäjällä aivan omanlaisensa määritelmät. Aatetta ei vastaanotettu ainoastaan tieteellisenä teoriana, vaan se valjastettiin myöhemmin koko maan ainoaksi oikeaksi ideologiaksi. Tällainen oli vastoin Marxin ja Engelsin näkemyksiä, sillä he olivat pyrkineet luopumaan kaikesta ideologiasta, joka olisi vain tieteen tiellä. Venäjällä kyse oli nimenomaan ideologiasta ja ilmiö vaikuttaa yhä tänäkin päivänä. Aiheeseen perehtynyt Vadim Mezujev argumentoi, että historiallisista syistä Euroopassa suhtaudutaan marxismiin kriittisemmin ja rationaalisemmin kuin Venäjällä. Mezujev 2006, 78–79.

¹⁸⁵ Katso esim. Balkin 1998, 101–103.

¹⁸⁶ Beerman 1907, Suomennos, 251–252.

Näin J. Beerman kuvasi teorian merkitystä artikkelissa 'Sosialidemokratinen filosofia'¹⁸⁷. Tiede asetettiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä sosialidemokratian tärkeimmäksi lähtökohdaksi. Tämän vuoksi teorian huomiotta jättäminen oli haitallista, jopa "aatteellinen itsemurha". Artikkelissa viitattiin Kautskyn huomioon, että sosialidemokraattinen puolue oli ainoa, joka ei ollut eduiltaan ristiriidassa tieteellisen tutkimuksen ja totuuksien kanssa.¹⁸⁸ Mikäli puolueen edut kohtasivat tieteen tulosten kanssa, ei ollut mitään syytä taistella niitä vastaan. On toki huomioitava, etteivät kaikki tahot pitäneet marxilaista teoriaa kuten esimerkiksi oppia historiallisesta materialismista tieteenä. Haluankin korostaa, että Sosialistisessa Aikakauslehdessä pyrittiin argumentoimaan vallankumouksen ja sosialistisen yhteiskunnan legitimizeettia kirjoittajien *tieteellisiksi arvioimilla faktoilla*. Samat opit eivät tietenkään olleet yleisesti hyväksyttyä ja pätevää tiedettä jokaisessa yhteisössä, ei edes sosialistisen toiminnan sisällä.

Vallankumouksellisen taistelun valtiollisen puolen katsottiin vieneen mielenkiintoa pois tieteellisestä sosialismista, mikä miellettiin vahingoksi puolueelle. Tieteellisen puolen huomiotta jättämistä oli Beermanin mukaan perusteltu sillä, että nykyhetken tapahtumat eivät odottaisi, eikä aikaa näin ollen ollut jäänyt teoreettiselle keskustelulle. Joka tapauksessa sosialidemokratian suurimpana voimana pidettiin juuri teorian ja käytännön läheistä vuorovaikutusta.¹⁸⁹ Lehden linja teorian tärkeydestä oli ehdoton. Käytännön toimet nähtiin toki merkityksellisinä, mutta niissä ei olisi ollut voimaa, mikäli teoriaa ei oltaisi ensin sisäistetty kunnolla. Vaikka ennen kaikkea kokemus oli osoittanut, kuinka tulisi toimia, ei tieteellistä osuutta voinut ohittaa. Lukijoita haluttiin muistuttaa, ettei sosialidemokratiaan voinut suhtautua kuin sotajoukkoon, joka "lähtee liikkeelle jonkun kenraalin tai sotaneuvoston käskystä". Sosialidemokratia merkitsi ennen kaikkea kansanvaltaista ja demokraattista puoluetta. Riitojen välttämiseksi ehdotettiin työnjakoa, joka sisältäisi molemmat, käytännön puolen ja tiedollisen puolen siten, että ne olisivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Ilman tämänkaltaista käytännön ja teorian yhteensovittamista toiminta nähtiin hedelmättömänä. Saksalaisten sosialidemokraattien huomautettiin toimivan juurikin edellä mainitun työjaon mukaisesti.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Kirjoittaja jää nimimerkistä huolimatta tuntemattomaksi. Artikkelin on ilmeisesti suomennos ja lyhennelmä jostakin venäläisestä teoksesta.

¹⁸⁸ Beerman 1907, Suomennos, 252.

¹⁸⁹ Beerman 1907, Suomennos, 250–251.

¹⁹⁰ Beerman 1907, Suomennos, 251.

Sosialistisella Aikakauslehdellä koettiin olevan merkittävä rooli työväenluokan sivistäjänä. Lehden toimittajat kuitenkin muistuttivat lukijoitaan, että suomalaisen sosialidemokratian marxilaisuus oli sisällöltään vielä heikolla tolalla. Se oli heidän mukaansa pintapuolista ”vulgäärimarxilaisuutta”, joka saattaisi varomattomuuden seurauksena ottaa haitallisia harha-askelia. Toimituksessa kuitenkin ajateltiin, että puutteiden myöntäminen osoitti suunnan kulkevan kohti oikeaoppista marxilaisuutta, joka johtaisi sosialidemokraattisen puolueen ”aikuistumiseen”. Marxilaisen teorian väärinymmärryksistä pelättiin koituvan haittaa työväen taistelulle porvarillista sortoa vastaan ja sen vuoksi lehdessä kehoitettiin tieteelliseen syventymiseen käytännön ohella¹⁹¹. Moinen syventyminen edellytti luonnollisesti, että tieto olisi mahdollisimman helposti saavutettavissa. Lehdessä kommentoitiinkin sosialistisen kirjallisuuden tilaa Suomessa. Kuusinen näki puolueen sanomalehdet tärkeinä sosialistisen valistuksen välittäjinä, mutta pelkän lehdistön seuraamisessa oli hänen mielestään vaarana yksipuolisen näkökulman omaksuminen. Kuusisen mukaan periaatteelliset ja tietopuoliset seikat jäivät lehdissä usein pintapuolisiksi, sillä päivän ajankohtaiset ja polttavat kysymykset asetettiin etusijalle. Lisäksi sanomalehtien jakama tieto oli hänen mielestään hajanaista ja näkemyksiltään eroavaa, minkä seurauksena lukijan oli ”pian sangen vaikeaa nähdä metsää puilta”. Tästä syystä Kuusinen kannatti syventymistä sosialistiseen tietoon myös kirjallisuuden avulla.¹⁹²

Minkä tahansa sosialistisen tekstin lukemiseen ei suinkaan kannustettu. Lehden linja oli tieteellinen, eikä siihen sopinut esimerkiksi Marxia ja Jeesusta rinnakkain ylistävän Matti Kurikan¹⁹³ edustama utopiasosialismi saati sen paremmin revisionismi. Sen sijaan Marxin, Engelsin ja Kautskyn suomennettujen alkuperäisten teosten katsottiin tuoneen työväenliikkeeseen ”selväpäistä arvostelukykä”, jonka avulla edellä mainittuja väärintulkintoja saatettiin torjua. Lehden edustajat kokivat selvästi olevansa kiitollisuudenvelassa Kautskylle hänen uurastuksestaan tieteellisen sosialismin suunnannäyttäjänä. Hänen kehuttiin tehneen osuutensa myös suomalaisten sosialistien hyväksi, joiden ei ollut mahdollista saada luettavakseen kaikkea marxilaista kirjallisuutta omalla äidinkielellään. Kautskyn katsottiin jopa mahdollistaneen sen ”teoreettisen ennätyksen”, joka Suomessa oli saavutettu.¹⁹⁴

Nimenomaan Marxin, Engelsin ja Kautskyn tuotannolle olisi ollut enemmänkin tilausta. Marxin alkuperäistä tuotantoa oli kuitenkin suomennettu 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä vielä

¹⁹¹ Gylling et al. 1908a, 65–67.

¹⁹² Kuusinen 1906f, 523–524.

¹⁹³ Kurikasta ja kristillisyydestä lisää esim. Soikkanen 1961, 82–83.

¹⁹⁴ Renner 1908, Suomennos, 66–67.

varsin vähän. Pääoman ensimmäinen osa julkaistiin suomeksi vuosina 1913–1918 kahdessatoista erillisessä osassa. Tuolloin Sosialistisen Aikakauslehden julkaisu oli jo lopetettu, mutta sen tekijöiden mielenkiinto marxilaiseen teoriaan ei suinkaan tyrehtynyt. Jussi Silvosen mukaan Gyllingillä oli merkittävä rooli Pääoman ensimmäisen osan suomentamisessa. Kääntäjänä toimi Oskar Wilhelm Louhivuori¹⁹⁵, joka mielenkiintoista kyllä edusti porvarillista eliittiä. Suomennos saatiin aikaiseksi Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston kautta, jonka tavoitteena oli suomalaisen kirjallisen toiminnan sekä suomennosten tukeminen, niin tieteellisen kuin kaunokirjallisen tuotannon osalta. Suomalaisen kirjallisuuden seuran edustajana Gylling ehdotti hyvin nopeasti ja päättäväisesti Pääoman suomentamista.¹⁹⁶ Kuusinen puolestaan kuului kyseisen käännöstyön tarkastajiin tuoden mukaan kautskylaisen lukutapansa¹⁹⁷. Osa Marxin muusta tuotannosta oli kuitenkin saatavilla jo aiemmin suomen kielellä. Wäinö Jokinen suomensi Marxin 'Palkkatyö ja pääoma' teoksen vuonna 1907 ja 'Kommunistisen puolueen manifesti' ilmestyi vuonna 1905 N. R. af Ursinin suomentamana. Engelsin tuotannosta puolestaan julkaistiin vuonna 1907 Kaapo Murroksen suomennos teoksesta 'Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä Lewis H. Morganin tutkimuksen perusteella' sekä Aku Rissasen suomentamana 'Sosialismin kehitys haaveesta tieteeksi'.¹⁹⁸ Jo pelkästään se, mitä on valikoitunut suomennettavaksi kertoo siitä, mihin suuntaan aatetta on Suomessa haluttu viedä. Tokikaan ei voida olettaa, että päätökset suomennoksista olisivat syntyneet täydellisessä yhteisymmärryksessä.

Suomennosten vähäinen määrä ei ollut ainoa tekijä, joka rajoitti Marxin teorioiden tulkitsemista. Toisen internationaalin marxisteilla oli ylipäätään muuallakin maailmassa käytettävissään vain pieni osa Marxin ja Engelsin todella laajasta tuotannosta. Esimerkiksi Marxin 'Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset' valmistui jo vuonna 1844, mutta se julkaistiin vasta lähes sata vuotta myöhemmin 1930-luvulla. Tuntemattomia olivat myös Marxin ja Engelsin 'Saksalainen ideologia'¹⁹⁹, Marxin 'Grundrisse' sekä Engelsin näkemykset luonnon dialektiikasta. Marx tunnettiinkin 1900-luvun alussa pääosin ekonomistina, sillä hänen humanistisemmat kirjoituksensa lojuivat vielä kirjaimellisesti pöytälaatikossa.²⁰⁰

¹⁹⁵ Helminen 2011, 196–202; Silvonen 2013, 16.

¹⁹⁶ Silvonen 2013, 16–17. Ajoitus Pääoman suomentamiselle oli oivallinen, sillä vain muutamia vuosia myöhemmin sisällissodan runtelemassa yhteiskunnassa ei olisi mitenkään ollut mahdollista kääntää sosialismin tärkeimpänä teoreettikkona pidetyn Marxin teosta.

¹⁹⁷ Ehrnrooth 1992, 244–245.

¹⁹⁸ Helminen 2011, 196–202. Lisää käännöskirjallisuudesta esim. Ehrnrooth 1992, 105–115.

¹⁹⁹ Historiallisen materialismin sisällöstä saisi mahdollisesti yksityiskohtaisimman kuvauksen juurikin Marxin ja Engelsin kirjoituksesta 'Saksalainen ideologia'. Kaikessa tuntemattomuudessaan teos ei voinut vielä vaikuttaa tulkintoihin Sosialistissa Aikakauslehdessä. Esim. Singer 1980, 75.

²⁰⁰ Koivisto & Oittinen 2011, 9.

Tätä aukkoa paikkasivat muut tieteellisen sosialismin teoreetikot. Kuusinen ilmaisi tyytyväiseen sävyyn, että Suomeenkin oli vähitellen muodostumassa puitteet sosialistiselle kirjallisuudelle, josta aiemmin oli ollut puutetta. Aiempi suomenkielinen kirjallisuus ei Kuusista juuri miellyttänyt, sillä hän katsoi sen koostuvan lähinnä utopistisista ja kaunokirjallisista teksteistä. Tärkeintä oli tieteellinen tuotanto ja erityisesti historiallinen tieto oli Kuusisen mielestä kaikkein arvokkainta ja opettavaisinta tietoa. Sosialistisessa Aikakauslehdessä hän suositteli lukemiseksi Kautskyn tuotannosta seuraavia teoksia: 'Marxin taloudelliset opit', 'Yhteiskunnallinen vallankumous', 'Sosialidemokratia ja maatalouskysymys', jonka Kuusinen katsoi antavan lisää näkökulmaa myös Suomen maatalouskysymykseen sekä Kautskyn laatima 'Erfurtin ohjelma'²⁰¹. Kuusinen kannusti lukemaan myös verrattomaksi kuvailmaansa Kommunistista manifestia. Suositukset eivät rajoittuneet pelkästään Marxin, Engelsin tai Kautskyn tuotantoon, vaan Kuusinen luetteli muitakin tutustumisenarvoisiksi kokemiaan tekstejä: Werner Sombartin (1863–1941) 'Sosialismi ja sosialinen liike 19:llä vuosisadalla', Heinrich Herknerin (1863–1932) 'Työväenkysymyksestä', Bebelin 'Nainen'²⁰², Enrico Ferrin 'Sosialismi ja uuden ajan tiede'. Kotimaisesta kirjallisuudesta Kuusinen nosti esiin Väinö Voionmaan tekeillä olleen 'Sosialidemokratian vuosisata'.²⁰³ Itseasiassa voidaan todeta, että tieto ja sivistys hankittiin varsin moninaisesta sosialismin tuotannosta, ei pääasiallisesti Marxin alkuperäisistä teoksista.

Suomenkielisiä teoksia oli Kuusisen mukaan niin vähän, että jokainen olisi voinut halutessaan lukea ne läpi. Hän uskoi kuitenkin ajan ja rahan puutteen häiritsevän ihmisten perehtymistä kirjallisuuteen. Myös vaikeaselkoisuus saattoi heikentää lukuintoa. Kuusinen ei pitänyt Marxin Pääomaa helppolukuisena teoksena, minkä vuoksi hän suhtautui erittäin positiivisesti Kautskyn laatimaan lyhennelmään teoksen kahdesta ensimmäisestä osasta.²⁰⁴ Lyhennelmällä hän viittasi suosittelemaansa teokseen 'Marxin taloudelliset opit', jota hän piti hyvänä oppaana marxilaiseen teoriaan:

Siinä siis nyt ensikerran pääsemme seikkaperäisessä esityksessä käsiksi Marxin tärkeään oppijärjestelmään, joka vieläkin muodostaa sosialismin tieteellisen perustan. On sen vuoksi tärkeääkin tärkeämpää, että jokainen, joka tahtoo käydä kehittyneestä sosialidemokratista, huolellisesti tutustuu tähän teokseen, vielä

²⁰¹ Erfurtin ohjelma on Saksan sosialidemokraattisen puolueen puolueohjelma, jonka Kautsky laati, mutta jonka avustavaan ohjelmakomiteaan myös esimerkiksi myös Bernstein kuului.

²⁰² Kuusinen viittaa Bebelin teokseen 'Nainen ja sosialismi'.

²⁰³ Kuusinen 1906f, 524–525.

²⁰⁴ Kuusinen 1906f, 524–525.

sitäkin suuremmalla syyllä, kun siinä voi päästä Marxin aatepiireihin niin varman oppaan kuin Kautskyn johdolla.²⁰⁵

Pääoman, josta lyhennelmä oli laadittu, merkitys oli suuri, sillä sen esittämän teorian nähtiin olevan koko sosialismin tieteellinen perustus. Kuusinen oli ilmeisen vakuuttunut Kautskyn kyvyistä ymmärtää ja selittää Marxin poliittisen taloustieteen kritiikkiä. Hän tuli myös asettaneeksi hyvän sosialidemokraatin kriteeriksi Marxin teorioihin tutustumisen, mikä varmimmin luonnistui Kautskyn opastuksella. Täydellistä marxilaisen tieteen ymmärrystä ei kuitenkaan voitu vaatia, sillä Sosialistisen Aikakauslehden toimitus suhtautui varsin vaatimattomasti omaankin ymmärrykseensä teoreettisen marxismin osalta. Tästä huolimatta he uskoivat, että edes vajavainenkaan aikakauslehti, joka jakaisi teoreettista tietoa sosialismista, olisi hyödyksi. Lehden toimitus oli sentään mielestään aidosti innostunut sosialidemokratian asiasta, vaikkakin he katsoivat saman innostuksen johtaneen toisinaan ylilyönteihinkin.²⁰⁶

Tiesimme jo tähän lehtiyritykseen ryhtyessämme, että työmme voisi tyydyttää vain hyvin vähäisiä vaatimuksia. Meiltähän puuttui niin lamauttavan suuressa määrin kaikki se pitkäaikainen käytännöllinen kokemus samoin kuin se vain laajain teoretisten tutkimusten kautta saavutettavissa oleva syvä ja monipuolinen tietopohja, mikä kohtuullisiakin vaatimuksia tyydyttävän sosialistisen aikakauslehden toimittamisessa vaaditaan.²⁰⁷

Lehden toimituksen ilmaisema epävarmuus on ymmärrettävä siitä näkökulmasta, että he todella olivat vasta marxilaisuuden aloittelijoita ja tämän he myös tiedostivat. Tieteellisen sosialismin teemoihin lehdessä pureutunut Kuusinen alkoi perehtyä syvällisemmin Marxin ja Engelsin teorioihin Sosialistisen Aikakauslehden aktiivisina vuosina²⁰⁸. Lehénin mukaan Kuusinen oli vuonna 1964 Pauli Martinmäelle antamassaan haastattelussa kertonut tutustuneensa marxilaisuuteen ensimmäisiä kertoja vasta vuodesta 1905 lähtien. Samaisessa haastattelussa Kuusinen oli huomauttanut, että monet suomalaiset tutustuivat ensimmäistä kertaa marxilaisiin teorioihin nimenomaan Sosialistisessa Aikakauslehdessä julkaistujen suomennosten avulla.²⁰⁹ Kokemattomuuden tunne on varmasti osaltaan vaikuttanut lehdessä julkaistujen suomennosten ja selostusten määrään, joihin sen teoreettinen anti pitkälti pohjautui. Lehden toimitus koki edelleen opettelevansa ja kartuttavansa vielä vähäistä tietopohjaansa, joten kokeneeseen auktoriteettiin, kuten Kautskyyn turvautuminen esti pahimmat harhapoluille eksymiset. Kokemastaan puutteellisuudesta huolimatta toimitus halusi

²⁰⁵ Kuusinen 1906f, 524.

²⁰⁶ Gylling et al. 1907a, 1.

²⁰⁷ Gylling et al. 1907a, 1.

²⁰⁸ Hodgson 1974a, 115.

²⁰⁹ Lehén 1971, 10.

julkaista teoreettisia artikkeleita ja heillä selkeästi oli jonkinasteinen näkemys siitä, kenen arvostelmiin kannatti luottaa. Etenkin Kuusinen piti marxilaisuuden teoreetikoista erityisenä oppi-isänään Kautskya ansaiten jopa lisänimen ”Pikku-Kautsky”²¹⁰.

Sosialidemokratiaa oli sen vastustajien leirissä syytetty inhimillisen kulttuurin viholliseksi ja väitetty että työläiset tulisivat tuhomaan korkean sivistyksen luokkataistelun myötä. Edellisen kaltaiset väitteet haluttiin luonnollisesti kumota. Kuusisen mielestä porvarilliset vastustajat eivät vain kysyneet ymmärtämään sosialidemokratian todellista suhdetta sivistykseen. Hän moitti oman aikansa sivistystä porvarilliseksi, pinnalliseksi, valheelliseksi ja turmeltuneeksi luokkasivistykseksi, joka oli ”rahalla ostettavaa ja rahavallan kahlehtimaa”. Porvarillista sivistystä määräsi pääoman valta ja luokkana köyhälistö oli Kuusisen mukaan lähes kokonaan suljettu sivistyksen ulkopuolelle. Hän ilmaisi myös tyytymättömyytensä ”puukenkäkouluihin”, joihin köyhien vanhempien lapsilla oli pääsy. Nuo koulut eivät hänen mielestään riittäneet sivistämään ketään. Vapaa sivistys oli Kuusisen näkemyksen mukaan vaarallinen uhka kapitalismille, ja siten oikeastaan kapitalismi oli kehityskelpoisen sivistyksen ”verivihollinen”.²¹¹ Tällä tavoin Kuusinen käänsi sosialismin osakseen saamat syytökset koskemaan syyttäjiä itseään ja tuli osoittaneeksi, että sivistystä oli olemassa kahdenlaista: oikeaa socialistista ja väärää porvarillista sivistystä. Sama kapitalistiluokkaa moittiva linja jatkui lehdessä myöhemminkin. Tieteen huomautettiin kääntyneen voitoksi köyhälistölle ja oli nimenomaan sosialismin ansiota, että oppineisuus oli saavuttanut myös köyhän kansanosan. Tiede ja työ olivat yhdistyneet ”tehdastyön jokapäiväisessä käytännössä”. Koneiden orjiksi alistettuja työläisiä kannustettiin huomaamaan, että he todellisuudessa olivatkin koneiden herroja. Se, että teollistumisen ja uusien keksintöjen myötä työläisen arki oli kurjistunut, ei ollut tieteen syy, vaan syytä oli etsittävä kapitalistisesta järjestelmästä.²¹²

Sosialistisessa Aikakauslehdessä pidettiin ensisijaisen tärkeänä, että tavallinen työläinen ymmärtäisi tieteen arvon. Kautskylaisesta näkökulmasta tieteellinen perspektiivi merkitsee yhteiskunnan objektiivisten välttämättömien lakien tunnistamista. Samoin näiden välttämättömyyksien tunnistaminen merkitsee yhtä kuin yleinen työväenluokan etu. Gronow kuitenkin muistuttaa, ettei tieteellinen etu merkitse samaa kuin erityiset palkkatyöläisen edut ja että proletariaatti ei voisi tulla tietoiseksi sosiaalisista välttämättömyyksistä täysin itsekseen ja ainoastaan poliittisen toiminnan kautta. Edellytyksenä olisi proletaarisen tieteen kehittyminen. Ja tämä tiede olisi niin sanotusti

²¹⁰ Ehrmrooth 1992, 111; Hodgson 1974b, 33; Salminen 1970, 37; Salomaa 1968, 359.

²¹¹ Kuusinen 1906f, 521–522.

²¹² Renner 1908, Suomennos 73–74.

parempaa ja tieteellisempää, kuin edeltäjänsä. Kun työväenluokka tulee tietoiseksi sosialismin välttämättömyydestä ja ymmärtää yhteiskunnan kehityksen lait tulee työväenluokan eduista yhtä yhteiskunnan kehityksen vaatimusten kanssa ja tieteen sekä proletariaatin välinen liitto on tullut kokonaiseksi.²¹³ Tämä kautskylainen linja on muistettava, kun mietitään, miten akateemiset sosialistit suhtautuivat tieteeseen ja teoriaan ja miksi he pitivät sen levittämistä merkityksellisenä.

Lehdessä edustettiin niin sanotusti tieteellistä maailmankuvaa ja samaa on luonnollisesti toivottu myös muilta sosialidemokratian kannattajilta. Työläisten herättäminen tietoisuuteen omasta luokk asemastaan nähtiin sosialidemokratian tarkoituksena²¹⁴. Ei siten ole yllättävää, että tieteellisen sosialismin edustajat korostivat köyhälistön sivistämisen ja tieteen omaksumisen merkitystä. Sosialistisen Aikakauslehden tapauksessa sivistys merkitsi ensisijaisesti sosialistista sivistystä eli sosialistisen opin ja esimerkiksi luokkatietoisuuden levittämistä ihmisten tietoisuuteen. Aihepiirin kansainvälinen kirjallisuus ja teorioiden selostukset nähtiin merkittävänä, koska ihmisten haluttiin omaksuvan sosialistista sivistystä ja ymmärtävän Marxin teorioiden peruskäsitteitä. Tärkeää oli lopulta kokonaiskuvan hahmottaminen ja sen ymmärtäminen, että tiede ja sosialismi tukivat toisiaan. Työväenluokkaisten haluttuun tiedostavan, että tiede ei suinkaan ollut ristiriitainen suhteessa heidän etuihinsa. Kaikki sosialistinen tieto ja sivistys koettiin köyhälistölle hyödyksi, sillä se auttaisi heitä ymmärtämään tulevan kehityksen ja oman osansa siinä.

Työväenluokan haluttiin myös ymmärtävän yhteiskunnallisten suhteiden todellinen luonne ja vapautuvan ideoiden harhasta, toisin sanoen ymmärtävän, ettei maailma ole välttämättä sellainen, jona se näyttää. Ron Eyerman kirjoittaa Marxin ja Engelsin katsoneen, että puhuttaessa ideologioista merkitsevät ideat valheellisen tajunnan tuotoksia. Marxin teorian mukaan nämä valheelliset uskomukset yhteiskunnasta olivat kuitenkin pääosin eliitin harhaa. Eyerman huomauttaa, etteivät Marx tai Engels olleetkaan liiammin huolissaan muotoutumassa olleista työväenluokan uskomuksista. He ajattelivat, ettei työläisten asema sallinut heille valheellisen tajunnan ”luksusta”. Näin työväenluokkaisten asemassa oli mahdollista nähdä selkeämmin kapitalismin todellinen luonne.²¹⁵ Sosialistisessa Aikakauslehdessä puolestaan esitettiin useampaan otteeseen huoli siitä, että köyhälistöä saatettaisiin johtaa harhaan ja tämän vuoksi teorian selvittäminen ja vastustajien esittämien väitteiden oikominen koettiin ensisijaisen tärkeänä tehtävänä. Teorian ja väärinkäsitysten

²¹³ Gronow 1986, 53–54.

²¹⁴ Sirola 1906b, 54.

²¹⁵ Eyerman 1981, 17, 19, 75.

oikomista käsitellään tarkemmin luvussa 'Vallankumouksen harhaluulot'. Ensin kuitenkin keskitytään historiallisen materialismin sisältöön ja sille annettuun asemaan.

3.3 Materialistisesta historiankäsityksestä

Yksi merkittävimmistä osista marxilaista teoriaa, jonka omaksumista pidettiin tärkeänä, oli oppi materialistisesta historiankäsityksestä. Kyseinen teoria putkahtaa aika-ajoin esiin eri artikkeleiden riveiltä. Seuraavaksi selvitän, mitä materialistinen historiankäsitys merkitsi Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajille ja kuinka he teorian kautta selittivät luokkataistelun käsitettä. Aluksi selvennän lyhyesti, mitä materialistinen historiankäsitys terminä pitää sisällään ja mistä se on peräisin.

Hegelin idealistisen historiankäsityksen mukaan maailmanhistoriaan sisältyy psyykkinen, mutta myös fyysinen luonto. Maailmaa ohjaa järki ja täten myös maailmanhistoria on edennyt järkevästi kohti absoluuttista päämääräänsä. Kuten perinteiseen tapaan on usein todettu, käänsi Marx oppi-isänsä teorian päinvastaiseksi ottaen lähtökohdakseen idealismin sijaan materialismin. Toisin sanoen Marxille materia oli ensisijainen suhteessa henkeen.²¹⁶ Hegeliläisyys edusti ideologiaksi muuttunutta filosofiaa, joka asettaa henkisen olevan materialistisen edelle, eikä siten ole kosketuksissa todelliseen historialliseen maaperään²¹⁷. Materialistinen historiankäsitys on juuri se seikka, joka merkittävästi erottaa Marxin hegeliläisyydestä. Materialismi ei merkinnyt Marxille materiaa substanssina tai ainetta sen arkikielisessä merkityksessä, vaan kyse oli toimivista ihmisistä ja heidän todellisen elämänsä prosesseista. Marxin tekemä tutkimus keskittyi ihmisten luomiin yhteisöihin, niiden materiaaliin elinehtoihin sekä käytäntöihin ja näiden historialliseen muutokseen.²¹⁸ Aiempi keskustelu oli keskittynyt pitkälti henkeen sekä tietoisuuteen ja yhteiskunnan käytännöllinen kehitys oli jäänyt vaille huomiota. Tietyn aineellisen kehitystason saavuttaminen yhteiskunnissa on ollut ratkaiseva vaikutin kaiken valistuneisuuden, instituutioiden ja kulttuurin luomisen taustalla. Edellä mainitut seikat saattavat kuulostaa tänä päivänä itsestäänselvyyksiltä, mutta moinen ajattelu ei suinkaan ollut yleistä Marxin omana elinaikana.²¹⁹

Käsitteenä *materialistinen historiankäsitys* eli *historiallinen materialismi* ei ole Marxin itsensä käyttämä, vaikka teorian sisältö häneltä tuleeekin. Ilmaisua on Engelsin keksimä ja peräisin 1890-luvulta.²²⁰ Materialistinen historiankäsitys merkitsee Jukka Heiskanen mukaan historian luonteen

²¹⁶ Heiskanen 2015, 21, 23.

²¹⁷ Eagleton 1997, 452.

²¹⁸ Koivisto & Lahtinen 2012, 448.

²¹⁹ Misik 2003, 63–64.

²²⁰ Carver 2011, 47; Heiskanen 2015, 22; Singer 1980, 75.

filosofista tarkastelua, mutta myös yleistä yhteiskunta- ja historiatiedettä. Teorialla on siis eräänlainen kaksoisluonne, joka on osaltaan edesauttanut tosistaan eriävien tulkintojen muodostumista marxilaisuuden sisällä. Historialliseen materialismiin sisältyy muun muassa ajatus yhteiskunnallisesta kehityksestä luonnonhistoriallisena prosessina, joka luonnonprosessien tavoin on lainalainen, välttämätön sekä objektiivinen.²²¹

Mitä sitten sisältyy materialistisen historiankäsityksen filosofiseen puoleen? Marxin mukaan tajunta ei määrää ihmisten olemista, vaan päinvastoin, ihmisten yhteiskunnallinen oleminen määrää heidän tajuntansa. Tämä johtaa kysymyksiin muun muassa ihmisen luontosidonnaisuuden, itsensä säätelevyyden ja vapauden suhteen. Teorian erityistieteelliseen puoleen taas luetaan työn, tuotantotapojen sekä luokkien ja luokkataistelujen merkitys.²²² Materialistisen historiankäsityksen voidaan sanoa olleen myös historiatieteen metodiikkaa. Marx keskittyikin omissa tutkimuksissaan laajalti menneiden aikakausien historiaan. Hänen työnsä ei kuitenkaan jäänyt vain historian tutkimukseen. Marx suuntasi katseensa oman aikansa kapitalistiseen yhteiskuntaan ja tarkasteli sitä historiallis-materialistisesta lähtökohdasta. Hänen kritiikkinsä ei lähtenyt jostain kapitalismin ulkopuolisesta seikasta, vaan tuotantotapaa oli arvioitava siitä itsestään lähtöisin. Voidaankin ajatella Marxin tavallaan valmistelleen kapitalismin itsekritiikkiä.²²³

Historiallinen materialismi ei suinkaan tarkoita, että aineelliset motiivit olisivat ihmisiä pääasiassa eteenpäin ajava tekijä. Teorian tarkoitus on osoittaa, että aineellisen tuotannon tila on perustavanlaatuista sivilisaatioiden ja ihmiskunnan kehityksen kannalta. Oleellisia käsitteitä ovat tuotantovoimat ja tuotantosuhteet. Tuotantovoimilla Marx tarkoitti yhteiskunnassa vallitsevaa aineellisen kehityksen yleistä tilaa. Tähän lukeutuvat muun muassa erilaiset keksinnöt ja käytössä oleva teknologia. Tuotantosuhteilla Marx puolestaan tarkoitti tuotannon yhteiskunnallisia puitteita ja ehtoja. Esimerkiksi kapitalistisessa yhteiskunnassa osa ihmisistä tekee palkkatyötä elantonsa eteen ja osa taas omistaa pääomaa ja ostaa työvoimaa.²²⁴

Kaiken inhimillisen historian ensimmäinen edellytys oli Marxin mukaan elämän biologisen uusintamisen yhteiskunnallinen historia, eli luonnonedellytykset elämälle ja se, kuinka ihminen oli toiminnallaan näihin edellytyksiin vaikuttanut. Kun ihmiset tuottavat, he vaikuttavat samalla

²²¹ Heiskanen 2015, 22–23.

²²² Heiskanen 2015, 24.

²²³ Misik 2003, 68.

²²⁴ Misik 2003, 65–66.

luontoon, mutta myös toisiinsa. He luovat yhteiskunnallisia suhteita, joiden puitteissa he muokkaavat luontoa, ottavat siitä raaka-aineita. Näin tapahtuu tuotanto. Historiallisen kehityksen kannalta merkittävää on kulloinenkin tuotantotapa. Marxin mukaan sosiaalinen, poliittinen ja henkinen elämä ovat lopulta kaikki riippuvaisia aineellisen elämän tuotantotavasta. Ihmisten väliset taloudelliset suhteet nivoutuvat toisiinsa siten, että nuo suhteet ovat samalla myös poliittisia suhteita.²²⁵

Sosialistisessa Aikakauslehdessä Marxin opin tärkeänä pointtina pidettiin sitä, että kaikkea ihmisen tietoisuutta määrää ihmisten yhteiskunnallisen olemisen muodot. Eli kaiken inhimillisen toiminnan takana on yhteiskunnallis-taloudellinen toiminta, josta ajattelu ja järjellinenkin toiminta lopulta johtuvat.²²⁶ Kaikkea kehitystä ohjaavat siis olemassa olevat taloudelliset suhteet. Materialistisen historiankäsityksen korostettiin merkitsevän oppia ihmiskunnan historiasta luokkataistelujen historiana ja ylipäätään Kommunistisen manifestin oppien mukaisesti kakkien yhteiskuntien historian ajateltiin olevan luokkataistelun historiaa²²⁷. Kuusisen mukaan juuri luokkatietoisuus teki ihmisestä kunnan sosialidemokraatin ja materialistinen historiankäsitys edusti hänelle totuuteen perustuvaa maailmankatsomusta.²²⁸ Teorian pääroolissa kerrottiin olevan taloudelliset tuotantovoimat sekä tuotantosuhteet ja niiden väliset ristiriidat, joista samanaikaisesti syntyivät taloudelliset ehdot tuon ristiriidan hävittämiseksi. Ristiriita puolestaan selitettiin yhteiskuntaluokkien etujen ristiriidoiksi, joka lopulta johti luokkataisteluun. Beermanin tekstissä viitattiin siihen Marxin ajatukseen, että yhteiskunnallinen oleminen määrittä henkisen olemisen ja tietoisuuden. Tässä ajateltiin kiteytyvän oleellinen ”tieteellisen sosialismin ja metafysisten hairahdusten” välinen ero.²²⁹ Ihmisten olemus perustui pääpiirteissään ympäröivälle yhteiskunnalle siinä ajassa ja tilassa, jossa kukin sattui elämään.

...historiallisen materialismin kannalta katsoen kun itse moraalisetkaan vaistot eivät ole mitään itsestään alkunsa saanutta, vaan taloudellisen yhteiskuntarakennuksen heijastuksia yksilön tajunnassa.²³⁰

Kuten yllä olevasta sitaatista ilmenee, suuri painoarvo suhteessa historialliseen kehitykseen annettiin taloudellisille voimille ja yhteiskunnan taloudelliselle rakenteelle, joiden vaikutus inhimillisen ajattelun muodostumiseen ja siten ideologioiden kehitykseen koettiin merkittävänä. Tässä suhteessa katsottiin Marxin olleen aikaansa edellä, sillä hän oli ”Kapital-teoksessaan” tämän seikan ymmärtänyt

²²⁵ Koivisto & Lahtinen 2012, 450–451, 455.

²²⁶ Beerman 1907, Suomennos, 316.

²²⁷ Forsman 1906, 80; Kuusinen 1906d, 343.

²²⁸ Kuusinen 1906d, 343.

²²⁹ Beerman 1907, Suomennos, 253.

²³⁰ Beerman 1907, Suomennos, 288.

ja selittänyt. Sosialistisen Aikakauslehden pidettiin selvänä, että ihmisten henkisen kehityksen laeilla olisi täysin mahdotonta selittää ajattelun kehitystä. Lisäksi katsottiin, että mikäli yhteiskunnan taloudellisissa oloissa ei tapahtuisi muutoksia, ei ihmisten keskuudessa välttämättä syntyisi myöskään tarvetta muuttaa näkemyksiä historiasta tai luonnosta.²³¹

Filosofi Peter Singerin mukaan materialistisessa historiankäsitelyssä keskeistä on ajattelun sijaan ihmisen konkreettinen käytännön toiminta. Teoria kuvaa ihmisen vieraantumisen tilassa, jossa ihmistä hallitsevat sellaiset voimat, joista hänellä ei ole ymmärrystä tai joita hän ei kykene hallitsemaan. Nuo voimat määräävät ihmisen ajattelua, uskomuksia ja ylipäättään ihmisenä olemisen tapaa. Kyseessä ei kuitenkaan ole mitkään yliluonnolliset voimat, joiden armoilla ihminen olisi ikuisesti tuomittu elämään. Oikeammin kyse on ihmisten omista tuotannollisista voimista, jotka vain näyttäytyvät vieraina. Singerin mukaan juuri tämä vieraantuneisuuden tila on yhtä kuin historiallinen materialismi.²³²

Jaakko Forsman²³³ (1867–1946) kommentoi Sosialistisen Aikakauslehden artikkelissa 'Marxin teoria ja oikeuden aate' vieraantuneisuuden ja tuosta tilasta vapautumisen teemaa. Hän esitti Marxin ja Engelsin näkemyksen, jonka mukaan ihmiset eivät tulisi aina olemaan riippuvaisia talouden pakosta, sillä sosialismi tulisi heidät näistä kahleista vapauttamaan. Ihmiset oppisivat lopulta ymmärtämään yhteiskunnallisen toimintansa lakeja, minkä jälkeen he pystyisivät niitä myös hallitsemaan. Kyseinen näkemys ei itse Forsmania kuitenkaan vakuuttanut. Hän ei uskonut, että ihmisten olisi sosialisminkaan kautta mahdollista olla koskaan täysin vapaita ja tietoisesti määrätä omasta kohtalostaan. Forsman kuvasi Engelsin näkemystä epähistoriallisena ja yhteen sovittamattomana materialistisen historiankäsitelyksen kanssa.²³⁴

...niinkuin ihmiskunta vähitellen on saattanut luonnon yhä täydellisemmin palvelemaan tarkoituksiansa, samaten se myöskin vähitellen yhä tietoisemmin kykenee hallitsemaan ja määräämään yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa. Mutta ihan kokonaan ei ihmiskunta milloinkaan, ei sosialisminkaan toteutuessa, voi vapautua luonnon ja talouden pakosta...²³⁵

Ihminen ei ehkä ikuisesti tulisi elämään totaalisisessa vieraantumisen tilassa, mutta täydellistä hallintaa ei Forsmanin mukaan voinut saada sen kummemmin luonnosta, kuin yhteiskunnallisista

²³¹ Beerman 1907, Suomennos, 288–289, 314–315.

²³² Singer 1980, 72, 75.

²³³ Forsman oli suomalainen historiantutkija ja opettaja, joka toimitti myös tietokirjoja.

²³⁴ Forsman 1906, 82–83.

²³⁵ Forsman 1906, 82–83.

voimistakaan. Historiallinen kehitys tapahtuisi aina luonnon- ja yhteiskunnallistenlakien asettamissa raameissa. Näin oli historiallisen materialismin opetus tulkittu. Teorian loogisuus näytti olleen tärkeämpää, kuin kirjaimellinen uskollisuus Engelsin näkemyksille. Forsman kuitenkin hyväksyi Engelsin tekemän rinnastuksen, jonka mukaan Marx oli keksinyt ihmiskunnan historian kehityslain, aivan kuten Darwin oli aiemmin keksinyt luonnon kehityslain. Marxin teorian mukaan yhteiskunnallinen elämä pohjautui tuotanto- ja vaihtosuhteisiin, taloudellisiin oloihin. Teoriana materialistisen historiankäsityksen nähtiin olevan sellainen lähtökohta, josta käsin yhteiskuntaa voisi ylipäättään millään tavalla selittää.²³⁶

Inhimilliset yhteiskunnat ovat niin kuin luontokin lakkaamattoman kehityksen alaiset, ja kaikki kehitys tapahtuu Marxin mukaan vastakohtien kautta.²³⁷

Nämä vastakohdat, kuten Forsman selitti, esiintyvät taloudellisissa oloissa ja ristiriidat kumpuavat tuotantovoimien ja vallitsevan talousjärjestelmän yhteensopimattomuudesta. Ristiriitaa ei kuitenkaan voisi jatkua loputtomiin. Lopulta tuotantovoimat tuottaisivat uuden, ”itseään paremmin vastaavan taloudellisen järjestyksen”. Mikään ei siis ollut pysyvää, ei edes kapitalistinen tuotantotapa, josta olisi aikanaan syntyvä uusi sosialistinen yhteiskunta.²³⁸ Voidaan nyt todeta, että oppi materialistisesta historiankäsityksestä oli siinä mielessä erityisen merkittävä, että juuri sen avulla tarkasteltiin yhteiskunnan tilaa ja kehitystä ja juuri tuo oppi sosialistisen tulkinnan mukaan osoitti, että työväenluokalla tuli olemaan suuri merkitys tulevaisuudessa.

...taloudellinen vapautuminen yhteiskunnallisen luokkataistelun kautta on nopeampi kuin aivojen vapautuminen vuosisataisen perintöopin kaavoista.²³⁹

Tällä tavoin Sirola kommentoi ihmisten mahdollisuuksia vapauteen, jossa luokkataistelu näytteli keskeistä roolia. Taloudellinen pakko oli Sirolan mielestä helpompi poistaa, kuin uskonnollinen, johon hän viittasi kirjoittaessaan vuosisataisesta perintöopista. Pohtiessaan uskonnon ja sosialidemokratian keskinäistä suhdetta Sirola painotti materialistisen historiankäsityksen merkitsevän sosialidemokraattisen maailmankatsomuksen perustaa. Hänen mukaansa materialistinen historiankäsitys oli osoittanut, kuinka ”ihmiset ensikädessä ovat maan lapsia, jotka pitävät velvollisuutenaan ja oikeutenaan turvata tämän maallisen elantonsa ennen kuin lähtevät urheilemaan uskojen ja aaterakennusten tantereille”. Tässä ajatuksessa korostuu periaate, etteivät aatteet ja uskomukset voineet vapauttaa ihmistä, vaan sen tehtävän suoritti tieteeseen perustuva sosialismi.

²³⁶ Forsman 1906, 79.

²³⁷ Forsman 1906, 79.

²³⁸ Forsman 1906, 79–81.

²³⁹ Sirola 1907a, 122.

Sirolan mielestä kiihkoton ja luonnontieteellisten sekä historiallisten ”tosiasiain” esittäminen tulisi johtamaan vapaaseen ajatteluun.²⁴⁰

Vaikka Sosialistisessa Aikakauslehdessä ei pidetty Marxia erehtymättömänä tai hänen kirjoituksiinsa asennoiduttu kaiken kattavana oppina²⁴¹, suhtauduttiin lehdessä esimerkiksi historialliseen materialismiin tieteenä ja siten kyseisen opin laskettiin kuuluvan osaksi tieteellistä maailmankuvaa. Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajat edustivatkin lopulta melko mielenkiintoista lähestymistapaa tieteeseen. Esimerkiksi historiallista materialismia käsiteltiin ikään kuin kiveen hakattuna teoriana yhteiskuntien selittäjänä, vaikka tosiasialla tiede ja sen tulokset ovat jatkuvassa muutoksen ja kehityksen tilassa. Vaikka lehden edustajat myönsivät, että myös marxilainen teoria ja sosialistinen tiede tulisivat vielä kehittymään, luottivat he käsittelemänsä teorian peruspilareihin melkoisella varmuudella. He suhtautuivat tieteeseen ja tieteelliseen sosialismiin kuin ikuisen, kumoamattomaan auktoriteettiin, jonka avulla sosialismi olisi voittamaton.

Tiivistyksenä tähän lukuun voidaan todeta, että tieteelliseen sosialismiin ja materialistiseen historiankäsitykseen suhtauduttiin ainoana oikeana ja realistisena tapana tarkastella maailmaa ja tehdä ympäröivästä yhteiskunnasta ylipäätään päätelmiä. Tieteellisen teorian katsottiin olevan muutettavissa käytännöksi, sen avulla ratkottaisiin yhteiskunnan kriittisimpiä ongelmia ja saataisiin aikaan todellisia ratkaisuja. Sosialistisen Aikakauslehden kirjoitusten taustalla on vaikuttanut kysymys siitä, mitä marxilainen teoria opetti yhteiskunnista ja kuinka se tulisi liikuttamaan kaikkia yhteiskuntia, myös suomalaista. Lehdessä haluttiin selvittää, miksi teorian ymmärtäminen oli tärkeää ja sitä se oli siksi, että teorian soveltamisella oli konkreettista vaikutusta ihmisten jokapäiväiseen elämään ja yhteiskunnalliseen asemaan. Pelkän eliitin sivistys ei riittänyt, vaan materialistisen historiankäsityksen, kuten tieteellisen sosialismin muutenkin ajateltiin kuuluvan kaikille. Siten tieto ja ymmärrys maailmasta kuului myös, jollei erityisesti proletariaatille, joilla nähtiin oleva suuri rooli teorian osoittaman kehityksen kulussa. Tässä ilmeni merkittävällä tavalla se, kuinka Sosialistisessa Aikakauslehdessä tieteeseen ja teoriaan suhtauduttiin.

4 Luokkataistelun ja vallankumouksen teoriaa

Olemme edellä selvittäneet, että teorian ja tieteellisten näkemysten omaksumista työväenluokkaisten keskuudessa pidettiin tärkeänä, sillä heillä nähtiin olevan erityinen rooli tulevaisuuden historiallisissa

²⁴⁰ Sirola 1907a, 118, 121.

²⁴¹ Esim. Forsman 1906, 83; Gylling et al. 1906h, 505–506; Kuusinen 1906e, 393–394.

kehityskuluissa. Tuon roolin toteuttaminen onnistuisi vain sisäistämällä tieteellisen sosialismin opit ja tulemalla tietoiseksi yhteiskunnan todellisista voimista ja suhteista. Työväenluokan merkittävä rooli ilmeni tietenkin luokkataistelussa ja vallankumouksessa. Edellä mainitut olivat erittäin keskeisiä osia marxilaista oppia, joita Sosialistisessa Aikakauslehdessä selvitettiin useaan otteeseen. Tässä luvussa käsitellään lehdessä esitettyjä selityksiä vallankumouksen, luokkataistelun ja luokkien käsitteistä teoreettisesta näkökulmasta. Luvussa käydään läpi marxilaisen teorian mukaisia edellytyksiä vallankumoukselle ja sosialismin synnylle sekä pohditaan näiden edellytysten täyttymistä Suomen osalta. Samalla tarkastellaan lehden julkaisujen suhtautumista lainalaisuusoppiin eli determinismiin sekä marxismin revisionistisiin tulkintoihin. Näitä teemoja käsiteltiin lehden toimituksen voimin, mutta sitäkin enemmän painoarvoa laitettiin ulkomaisten teoreetikoiden kirjoituksille. Yhdeksi keskeiseksi osaksi keskustelua nousi Kautskyn ja tunnetun revisionismin edustajan Bernsteinin erimielisyydet Marxin teorioiden tulkinnasta. Tulkintaerot liittyivät muun muassa sosialistisen yhteiskunnan edellytyksiin ja niiden täyttymiseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Kautskyn ja Bernsteinin väittelyä ainoastaan niiltä osin, kuin se päättyi Sosialistiseen Aikakauslehteen. Kautsky sai useilla lehdessä julkaistuilla suomennoksilla ja selostuksilla ylivoimaisesti enemmän tilaa näkemyksilleen, mikä jo itsessään kertoo lehden edustajien asennoitumisesta.

4.1 Vallankumouksen ja luokkataistelun käsitteet

Historiantutkija Mikko Majander valaisee Kautskyn ja Bernsteinin sekä heidän kannattajiensa välille muodostunutta saksalaista ”oppiiriitä”, jossa hänen mukaansa vastakkain asetettiin kautskylainen sosialismi ja bernsteinilainen revisionismi. Kautsky edusti Majanderin mukaan niin sanotusti marxilaisuuden valtavirtaa ja nautti asemasta Marxin johtavana tulkkina sekä auktoriteettina Saksassa. Kautskylaisen sosialismin idea tiivistetysti oli järjestöjen vahvistaminen, joukkojen kokoaminen sekä valistaminen. Odotettiin, että marxilaisen analyysin mukaisesti yhteiskuntakehitys kulkisi kohti sosialismia ja köyhälistö luonnollisesti saavuttaisi enemmistön. Tämä kautskylainen suunta vakiintui myös Suomeen. Bernsteinilainen näkemys puolestaan korosti, että aktiivisella politiikalla, kärsivällisin askelin, voitaisiin tehdä yhteiskunnallisia reformeja, jotka kehittäisivät työläisten oloja paremmaksi.²⁴²

On tarpeen tehdä selvää siitä, mitä Sosialistisessa Aikakauslehdessä vallankumouksen koettiin teoreettiselta pohjalta tarkoittavan. Kautskylaisen näkemysten mukaisesti esitettiin, että vallankumous on ”historiallinen tapaus” ja vasta kun tietty historiallinen kehitys tulisi päätökseensä

²⁴² Majander on käsitellyt aihetta Yle Puheen ohjelmasarjassa ’Puolueiden ideologiset juuret’. Majander 2015

epäonnistumatta, muuttuisi se vallankumoukseksi. Kokonainen historiallinen kehitys ei voinut kokea tappiota, vaikka yksittäiset kapinat saattoivatkin epäonnistua: ”haaksirikon kärsinyt vallankumous ei ole vallankumous”.²⁴³ Sosialistinen vallankumous määriteltiin historialliseksi kehitykseksi, eikä historiallista kehitystä voinut estää. Vallankumous ei siis voinut epäonnistua ja tappiotkin olivat vain osa kehityksen kulkua. Lopullinen päämäärä oli ratkaiseva. Näin ajateltiin myös lehden toimituksessa eikä mahdollisista tappioista huolimatta olisi suomessakaan luovuttava luokkataistelun periaatteesta²⁴⁴.

Vaikka suunnannäyttäjäksi oli selkeästi valittu juuri Kautsky, ei Sosialistisessa Aikakauslehdessä haluttu suorilta käsin torjua hänen kiistakumppaninsa Bernsteininkaan ajatuksia. Myös Bernsteiniiä lehdessä, vaikkei hän puhdasta marxilaisuutta edustanutkaan. Luokkataistelun käsitettä haluttiin selventää lukijoille tutustuttamalla heidät aiheeseen artikkelilla ’Bernsteinin selitys luokkataistelusta’. Artikkelia oli suomennos, jonka alkuun oli laadittu kommentti alkuperäisen tekstin sisältöön liittyen, mutta lehdessä ei mainittu kääntäjän nimeä. Kommentin on todennäköisesti kirjoittanut joku toimituksen jäsenistä. Teoreetikon selitystä luokkataistelusta keuhuttiin loogiseksi, käsitteellisesti selväksi sekä nerokkaaksi.²⁴⁵ Tämän suomennos vaati yksityiskohtaista tarkastelua, sillä se auttaa hahmottamaan, mitä luokat ja luokkataistelu ovat tuon ajan akateemisille sosialisteille tarkoittaneet.

Bernstein on, kuten tiedetään, sosialismin teoriassa useissa tärkeissä kohdin toisella kannalla kuin puhdas marxilainen suunta, ja erityisesti siitä syystä tahdomme tutustuttaa lukijoitamme hänen esitykseensä luokkataistelusta, jotta tämä, mikä on Marxin opin peruskäsitteitä, tulisi mahdollisimman monipuolisesti valaistua.²⁴⁶

Lukijoiden haluttiin ymmärtävän, ettei luokkataistelun käsite suinkaan ollut edes kaikille sosialidemokratian kannattajille täysin selvä. Ymmärtämättömyyden luokkataistelun merkityksen suhteen ei uskottu liittyvän koulusivistyksen puutteeseen, sillä yliopisto-oppineillakin oli vaikeuksia määrittellä luokkataistelua käsitteenä.²⁴⁷ Moniulotteiseen ja tulkinnanvaraiseen luokkataistelun käsitteeseen haluttiin suhtautua tietynlaisella vakavuudella, mistä kertoo jo sekin, että lehdessä paljon käytetystä termistä julkaistiin erillinen selitys. Luokkataisteluun suhtauduttiin erityisenä sosialidemokratian puolueasiana. Sosialidemokratian tehtävänä oli käydä köyhälistön luokkataistelua

²⁴³ Morosoff 1907, Suomennos, 215.

²⁴⁴ Gylling et al. 1907d, 201–204.

²⁴⁵ Tässä kohtaa viitataan vielä suomennoksen yhteyteen liitettyyn kommenttiin. Bernstein 1906, Suomennos, 405.

²⁴⁶ Bernstein 1906, Suomennos, 405.

²⁴⁷ Bernstein 1906, Suomennos, 405.

sen täydelliseen vapautumiseen saakka ja työväestön ainoa keino vapautua kahleistaan oli ymmärtää jyrkän luokkataistelun merkitys sekä totaalinen muutos omistussuhteissa.²⁴⁸ Tämän ymmärryksen syventämisen vuoksi käsitteiden selittämistä pidettiin merkityksellisenä.

Bernsteinin mukaan luokkien olemassaolon mahdollisti vähintään kahden keskenään taistelevan luokan yhtäaikainen olemassaolo, eikä sosialidemokraattinen puolue suinkaan tarkoittanut samaa asiaa kuin luokka. Sosialidemokraattinen puolue ei mitenkään voinut käsittää kokonaista yhteiskuntaluokkaa, vaikka se pääasiassa työväenluokan puolue olisikin ollut. Yhtä lailla eri maissa oli olemassa niin sanottuja porvaristopuolueita. Jokaiseen puolueeseen saattoi kuitenkin kuulua jäseniä useista eri yhteiskuntaluokista, eikä mikään puolue loputa Bernsteinin mukaan voinut edustaa yhtä kokonaista luokkaa. Myöskään ammattierot eivät vielä muodostaneet Bernsteinin mukaan eri luokkia, vaikka palkkatyöläisten keskinäinen käyttäytyminen olisikin saattanut tällaisen mielikuvan luoda.²⁴⁹ Työväenluokkainen ei itsekään ollut aina ihan selvillä siitä, mihin kuului:

...käsite työväenluokka, joka teoretisesti ajattelevalle on nykyään aivan tuttu ja ilmaisee elävää todellisuutta, on työväelle itselleen jotain käsitteellisyylimalkaista. Sen vuoksi käyttääkin sosialismin herättämä työmies mieluummin aina laajempaa ilmaisua köyhälistö, jossa häntä eivät häiritse mitkään muistot tosioloista eroavaisuuksista, niin kuin sanassa työväenluokka. Olkoon oikein tahi ei, mutta sanaan köyhälistö liittyy mielikuva tarkasti määrätystä aseman yhteydestä, niin kuin sosialidemokratia ilmaisee tahtomisen yhteyttä.²⁵⁰

Bernsteinilaisittain merkittävää luokkien määrittelyssä oli, että niihin kuuluvien ihmisten yhteiskunnallinen asema oli kunkin luokan sisällä määrätty. Toisaalta taas sosialidemokratia puolueena yhdisti ihmisiä, vaikka eri yhteiskuntaluokista tietyn tavoitteen, päämäärän osalta. Tämän selitettyään Bernstein esitti jatkokysymyksen: kumpi määrittää lopulta luokan, ”taloudellisyhteiskunnallinen asema” vai ”yhteiskuntapoliittinen tahtominen”. Materialistisen historiankäsitteiden kannattaja valitsi Bernsteinin mukaan ensimmäisen vaihtoehdon. Hän kuitenkin huomautti heti perään, että Marx ja Engels itse olivat esittäneet Kommunistisessa manifestissa, että kommunistien ”lähimpänä päämääränä” olisi ”köyhälistön muodostaminen luokaksi”.²⁵¹ Tämä seikka teki luokka-käsitteestä entistä mutkikkaamman:

²⁴⁸ Gylling et al. 1907b, 33; Sirola, 1906b, 54.

²⁴⁹ Bernstein 1906, Suomennos, 407, 409.

²⁵⁰ Bernstein 1906, Suomennos, 407.

²⁵¹ Bernstein 1906, Suomennos, 407.

Tässä ei niinmuodoin taloudellis-yhteiskunnallisesti jo määrätty köyhälistö vielä sellaisenaan esiinny luokkana, vaan se tulee luokaksi vasta järjestäytymisen kautta, joka on mahdollinen vain määrätyn tahtomisen perusteella.²⁵²

Tätä ei Bernstein kuitenkaan voinut omien sanojensa mukaan pitää tieteellisesti, saati loogisesti hyväksyttävänä. Hänen mukaansa oli epämielekästä väittää, että kenestäkään tulisi jonkin yhteiskuntaluokan jäsen oman tahtomisen perusteella, sillä ihminen kuului tiettyyn yhteiskuntaluokkaan vain sen perusteella, että hänen taloudellinen asemansa oli määrätty ja pysyvä. Vaikka palkkatyöläinen ei kokisikaan mitään tarvetta järjestäytyä, ei hän silti voisi välttyä kuulumasta köyhälistöön. Toisin sanoen Bernstein ei täysin hyväksynyt sitä, mitä Marx ja Engels olivat Kommunistisessa manifestissa esittäneet tai oikeastaan miten tuo esitys oli tulkittu. Hän kuitenkin selitti Marxin ja Engelsin tarkoittaneen kirjoituksessaan käsitteellä luokka itseasiassa luokkapuoluetta, johon taas voisi kuka tahansa kuulua oman tahtomisensa ja tekemistensä kautta.²⁵³ Marxin ja Engelsin kirjoituksissa nähtiin siis erinäisiä ongelmallisia ja tulkinnanvaraisia kohtia, joita Sosialistisessa Aikakauslehdessäkin puitiin. Ankaran kritiikin sijaan kirjoittajat kuitenkin pyrkivät selittämään ristiriidat ja ongelmat omalle aatteelleen ja se perustajille parhain päin.

Miksi Bernstein sitten koki ongelmalliseksi tiettyyn luokkaan kuulumisen ihmisen oman tahdon vaikutuksesta? Hänen mielestään sellainen olisi vesittänyt kaiken sosiologisen ja yhteiskuntatieteellisen luokittelun merkityksen. Bernstein huomauttikin, etteivät mitkään luokat ”sosiologisina yhteyksinä” taistele keskenään. Kokonainen porvaristo luokkana ei ollut koskaan taistellut kokonaista köyhälistön luokkaa vastaan, eikä näin Bernsteinin mukaan tulisi koskaan tapahtumaankaan. Tämä on se seikka, joka teki puolueesta erityisen merkittävän luokkataistelun kannalta. Luokkataistelu porvariston ja köyhälistön välillä merkitsi Bernsteinin mukaan erinäisten ryhmien, kuten puolueiden käymää keskinäistä taistelua. Nämä puolueet saattoivat väittää, oikeutetusti tai ei, edustavansa taistelussa tiettyä yhteiskuntaluokkaa, olematta kuitenkaan itse koko luokka. Tämä vuoksi, Bernstein huomautti, ettei luokkaetu koskaan yksin määräisi puolueen toimintaa, sillä mukana kulkisi aina myös ”itsenäiseksi tehty puolueen etu”.²⁵⁴ Luokkataistelu ei siis bernsteinilaisen tulkintatavan mukaan merkinnyt selvärajaisten luokkien toisiaan vastaan taistelevia yhtenäisiä rintamia. Ilmiö oli paljon monimutkaisempi ja sen haluttiin myös Sosialistisen Aikakauslehden lukijoiden ymmärtävän.

²⁵² Bernstein 1906, Suomennos, 407.

²⁵³ Bernstein 1906, Suomennos, 407–408.

²⁵⁴ Bernstein 1906, Suomennos, 408.

Vallankumous käsitteenä on ollut samalla tavalla kiistanalainen ja synnyttänyt helposti väärinymmärryksiä eri tahojen kesken. Kiistelty on muun muassa siitä, tarkoitetaanko vallankumouksella käsitteenä väkivaltaista kapinaa vaiko esimerkiksi taloudellista vallankumousta tai jopa henkistä, joka muuttaa ihmisten ymmärrystä yhteiskunnista. Sosialistisessa Aikakauslehdessä perehdyttiin Kautskyn ja Bernsteinin näkemyseroihin vallankumouksesta tällä käsitteellisellä tasolla. Tosin aihetta käsiteltiin lähinnä Kautskyn näkökulmasta.

Kautsky suorastaan soimasi auktoriteettiasemaa nauttinutta Bernsteinia vallankumouksen käsitteen vääristämisestä. Bernstein oli hänen mukaansa ehdottanut käsitteen muuttamista haluten käyttää mieluummin ilmaisua ”yhteiskunnallinen uudistus”. Syy miksei tämä Kautskylle sopinut oli, ettei Bernsteinin ehdottama ilmaisu selittänyt uuden ja vanhan yhteiskuntajärjestelmän periaatteellista vastakohtaisuutta.²⁵⁵ Kautskyn näkemyksiä käsiteltiin Sosialistisen Aikakauslehden kaksiosaisessa artikkelissa nimellä ’Kautsky puolustaa marxilaisuuden taktiikkaa’²⁵⁶. Toimitus kertoi Bernsteinin kirjoituksessaan asettuneen ”vastustamaan useita ennen kannattamansa jyrkän marxilaisuuden tärkeimpiä periaatteita”, johon Kautsky puolestaan oli heidän mukaansa oivallisesti laatinut vastauksen. Suomennoksen julkaisemisen motiivina esitettiin selonteko eroista marxilaisen taktiikan sekä Bernsteinin ja revisionistien yleensä välillä.²⁵⁷ Asettuminen Kautskyn kannalle oli selvää. Jo pelkkä artikkelisarjan otsikointi asettaa Kautskyn selitykset Bernsteinin yläpuolelle. Toimituksen sisällä on tosin myös saattanut olla erimielisyyksiä asemoitumisesta. Nämä Bernsteinia toruvat kautskylaiset näkemykset julkaistiin hyvin pian Bernsteinin luokkataistelua käsitelleen suomennoksen jälkeen.

Hyrkkäsen mukaan Bernsteinin tulkinnasta on usein huomioitu osuus, joka korostaa demokratian laajentamisen tavoitetta, joka ylipäättään oli edellytys sosialismin toteutumiselle, mutta ei sitä puolta, joka painottaa käsitteellisiä edellytyksiä. Hyrkkänen esittää, että ne käsitteet, joilla Bernstein kävi keskustelua sivuutettiin jo hänen elinaikanaan käydyssä keskustelussa.²⁵⁸ Näin näyttäisi todellakin olevan, kun tarkastellaan Sosialistisessa Aikakauslehdessä esitettyä Kautskyn Bernsteinille antamaa kritiikkiä. Onkin mielenkiintoista, että Bernsteinin näkemys luokista ja luokkataistelusta kelpasi lehteen varteenotettavana selityksenä, mutta vallankumouksen hän oli ainakin kautskylaisesta

²⁵⁵ Kautsky 1907a, Suomennos, 23.

²⁵⁶ Suomennos, jonka laatijaa ei mainita perustui Kautskyn kirjoitukseen ’Bernstein ja sosialidemokratian ohjelma’, joka oli laadittu vastaukseksi Bernsteinin teokseen ’Sosialismin edellytykset’. Suomennos ei ole aivan suoran käännös, sillä sen osaksi on liitetty kommentteja.

²⁵⁷ Kautsky 1906c, Suomennos, 537–538.

²⁵⁸ Hyrkkänen 1998, 83.

näkökulmasta selittänyt harhaanjohtavasti. Kautskyn kerrottiin myöntävän, että vallankumouksen käsitteessä piili väärinymmärryksen vaara. Olihan Bernsteinkin jo tämän osoittanut, käyttämällä käsitettä Kautskyn mielestä väärin. Kautskylle tulkintoja ei mitä ilmeisimmin voinut olla monia. Hän väitti teräväsävyisesti, että puoluekirjallisuuden tuntevat ihmiset kyllä tietäisivät, että ”yhteiskunnallinen vallankumous ja valtiollinen kapina ovat kaksi aivan eri käsitettä” ja siten ”yhteiskunnallinen vallankumous oikeassa eikä Bernsteinin käyttämässä merkityksessä on se välttämätön loppupäämäärä, jota kohti jokainen köyhälistön itsenäinen järjestö pakostakin on vaikuttava.” Kautsky alleviivasi, että ”yhteiskunnallinen vallankumous on päämäärä” kun taas ”valtiollinen kapina on keino päämäärään”.²⁵⁹ Kautskyn avulla selitettiin vielä perusteellisesti kapinan ja valtiollisen vallankumouksen ero:

...tarkoitetaan yleisesti valtiollisella vallankumouksella jokaista suurta valtiollista järjestystä, joka jouduttaa ja voimakkaasti kuohuttaa kansan valtiollista elämää, ja jonka vastakohtana on vastavallankumous, järjestys, mikä seisauttaa valtiollisen rataslaitoksen. Kapina tai laitton väkivallankäyttäminen voi olla välikohtauksena, hyvin tärkeänäkin välikohtauksena sellaisessa järjestyksessä, mutta se ei ole koskaan itse vallankumous.²⁶⁰

Toisin sanoen kapina saattoi olla osa vallankumousta, mutta ei missään nimessä sen synonyymi²⁶¹. Kautskyn mukaan tärkeintä oli kantaa sosialismin lippua ja muodostaa ”yhteiskunnallinen vallankumouksen puolue”. Aseellisesta kapinasta ei hänen mielestään ollut kyse, eikä väkivaltainen menetelmä saanut olla ensisijainen. Kautsky nimitti mielettömäksi sellaista puoluetta, joka periaatteesta ryhtyisi kapinaan vaikka muitakin keinoja, jotka eivät vaatisi yhtä paljon uhreja, olisi tarjolla.²⁶² Väkivaltaiseen toimintamalliin paneudutaan vielä tarkemmin vallankumouksen taktiikkaa käsittelevässä luvussa. Kuitenkin jo nyt voidaan todeta, että näiden käsitteitä selventävien julkaisujen taustalla on ollut ajatuksena selventää, mitä luokkaan kuulumisen ja luokkataistelun kautta toteutettu vallankumous tarkoittivat suomalaisellekin työläiselle. Vallankumouksen ei teoreettiselta pohjalta ajateltu tarkoittavan, että työväestön olisi Suomessa väistämättä tartuttava aseisiin.

Suomessa oli tuolloin Euroopan vahvin sosialidemokratia, mikä osin aiheutti ristiriitoja puolueen sisällä. Suurta huolta luokkataistelun linjasta ei toimituksen mukaan kuitenkaan tarvinnut kantaa, vaikka täysin yksimielisiä, ei asian tiimoilta vielä oltukaan:

²⁵⁹ Kautsky 1907a, Suomennos, 23–24.

²⁶⁰ Kautsky 1907a, Suomennos, 24.

²⁶¹ Katso myös Gylling et al. 1907e, 234.

²⁶² Kautsky 1907a, Suomennos, 22.

Puolueemme on tätä nykyä kokonaisuudessaan katsottuna niin ehjä ja yksimielinen jyrkän luokkataistelun puolue kuin suureksi kansanpuolueeksi painanut sosialidemokratia voi koskaan olla. Myöskin nyt valittu edustajaryhmä näyttää sikäli kuin toistaiseksi mielipiteitä tunnemme, olevan jokseenkin poikkeuksetta jyrkän luokkataistelun väkeä; pari kolme, joilla tuntuu olevan taipumusta ”järkevämmälle kannalle”, ei 80:n joukossa vielä mitään merkitse, – ja toivottavasti heissäkin on oleva jäljellä niin paljon älyä ja sosialidemokratista selkärankaa, että ennen pitkää ilman suurempia ristiriitoja löytävät tien takaisin punaisen lipun lähelle.²⁶³

Luokkataistelu ja vallankumous olivat ajankohtaisia ja oleellisia osia marxilaisesta teoriasta, kun mietitään, miten Sosialistisessa Aikakauslehdessä korostui työväenluokkaisten rooli tulevilla historiallisissa tapahtumissa. Pelkkä sivistys ja käsitteellinen osaaminen itsessään ei ollut merkittävää, vaan myös se, mihin ihmisten tietoisuus ja ymmärrys tulisivat johtamaan. Tässä vaiheessa kuvaan astui erityisellä tavalla vallankumous.

4.2 Vallankumouksen ja sosialismin edellytykset

Teoriaa ei vielä oltu käsitelty loppuun vallankumouksen osalta. Sosialistisessa Aikakauslehdessä aiheen selvittelyä jatkettiin Kautskyn ja Bernsteinin välisen väittelyn kautta artikkelissa ’Onko toivottava, että sosialidemokratia pian pääsee voitolle?’²⁶⁴ jonka näkökulma oli jälleen kautskylainen. Artikkelin käsitteli sosialismin edellytyksiä ja nimensä mukaisesti sitä, olisiko aika kypsä sosialistisen yhteiskunnan toteutumiselle. Kautskya kuvattiin artikkelissa kuuluisaksi puoluejohtajaksi, joka kannatti jyrkkää marxilaisuutta, kun taas Bernsteinin mainittiin olevan revisionistien tunnetuin edustaja. Vaikka lehdessä luotettiin kautskylaiseen tulkintaan, molemmat kiistan osapuolet esiteltiin etevinä ja laajalti tunnettuina sosialistisina kirjailijoina.²⁶⁵

Sosialistisen Aikakauslehden artikkelissa esitettiin, ettei Bernstein uskonut sosialistisen yhteiskunnan aikakauden olevan vielä käsillä²⁶⁶. Kautsky väitti, että Bernsteinin käsityksen mukaan²⁶⁷ köyhälistö oli vielä liian heikko ja kehittymätön, eikä aika siten ollut vielä kypsä sosialismiin. Myöskään tuotantovoimat eivät olleet Bernsteinin näkökulmasta kehittyneet siihen pisteeseen, että luokkajärjestelmä voitaisiin tyystin purkaa ja unohtaa. Toisin sanoen sosialismin edellytykset eivät olleet vielä olemassa, ja tästä syystä vallan saadessaan olisi sosialidemokraattinen puolue Bernsteinin mukaan todennäköisesti sen hyvin pian menettänytkin.²⁶⁸ Ei juurikaan yllätä, ettei moinen tulkinta

²⁶³ Gylling et al. 1907c, 106.

²⁶⁴ Vuoden 1906 alussa julkaistun artikkelin kohdalle ei ole merkitty kirjoittajaa, mutta sen mainitaan olevan selostus K. Kautskyn mukaan.

²⁶⁵ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 17.

²⁶⁶ Bernstein 1906, Suomennos, 412.

²⁶⁷ Kirjassa ’Die Voraussetzungen des Sozialismus’

²⁶⁸ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 17–18.

saanut suurta kannatusta suomalaisten sosialistien keskuudessa. Vaikka kärsivällisyys olisikin ollut hyve, ei toivoa proletariaatin paremmasta tulevaisuudesta haluttu siirtää pitkälle hamaan tulevaisuuteen. Lehdessä oli korostettu, ettei vallankumous ollut oikea vallankumous ennen kuin se todellakin saavutti päämääränsä. Mikäli Bernsteinin ennuste vallan menettämisestä kävisi toteen voitaisiin se kautskylaisittain selittää vallankumouksen keskeneräisyydellä. Prosessi oli kuitenkin jo käynnistynyt.

Lehdessä esitetty Kautskyn näkemys²⁶⁹ oli työväenluokkaisen kannalta optimistisempi. Kautsky kritisoi Bernsteiniä väitteestä, jonka mukaan voitaisiin ”määrätä, millä tuotantovoimain kehityskaudella yhteiskunta vasta olisi kypsä sosialismia varten”. Toisaalta kapitalismin kehitysaste kyllä vaikuttaisi Kautskynkin mukaan lopputulokseen. Siellä missä kapitalismi olisi pitkälle kehittyntä olisivat köyhälistön vallan vaikutukset erilaiset, kuin siellä, missä kapitalismi olisi tuoreempaa. Mutta kun Bernstein ei uskonut köyhälistön riittävään yhtenäisyyteen, katsoi Kautsky sosialidemokraattisen puolueen olleen kaikista puolueista ainoa, joka saattoi nojata vain yhteen kansanluokkaan, ja joka muodosti hänen mukaansa kansan enemmistön. Vaikkei köyhälistö aivan yhtenäinen olisikaan, olisi se kuitenkin merkittävästi yhtenäisempi, kuin porvarillinen luokka. Lisäksi artikkelissa huomautettiin, ettei suinkaan minkään yhteiskuntaluokan luokkataistelussa taistele jokainen kyseisen luokan jäsen, vaan siihen ottaisi osaa kunkin luokan valiojoukko.²⁷⁰ Näin ollen Kautsky julisti köyhälistön herruuden tarkoittavan itseasiassa sen parhaimmiston herruutta.

Niin pian kun sosialidemokratia tunkeutuu sisään, herää uusi elämä; se tuo mukanaan alkuunpanevaa kykyä, rehellisyyttä, voimaa ja periaatteita ja virkistää kilpailunsa kautta vastustajiansakin. Jokaisen valta-aseman, minkä sosialidemokratia viime vuosikymmenellä, jopa useampainkin vuosikymmenien kuluessa saavutti, on se säilyttänyt ja osottautunut rakentavassa toiminnassa vastustajiaan etevämmäksi. Mitä syytä on meillä otaksua, että sen täytyisi kukistua, jos valtion koko taloudellinen ja henkinen valta joutuisi sen käsiin?²⁷¹

Tämä jokseenkin pateettinen kuvaus oli Kautskyn vastaus Bernsteinin epäilyksiin sosialismin vielä heikosta tilasta. Mikäli työväenluokan parhaimmisto saisi vallan, ei olisi tarpeen kantaa huolta sen säilyttämisestä. Kautskyn näkemykset sosialidemokratian kyvyistä ovat ymmärrettävästi vedonneet innokkaisiin sosialisteihin enemmän kuin pessimistiseksi²⁷² kuvatun Bernsteinin. Kukapa olisi

²⁶⁹ Teoksessa 'Bernstein ja sosialidemokratian ohjelma'.

²⁷⁰ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 17–19.

²⁷¹ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 18–19.

²⁷² Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 18.

halunnut ajatella, että on vielä odotettava oman yhteiskuntaluokan kypsymistä ja kapitalismin kehitystä, jotta sosialistinen yhteiskunta ja luokkaedut voitaisiin pysyvästi saavuttaa.

Revisionistisia näkemyksiä ei tuolloin Suomessa vielä kovinkaan hyvin tunnettu, saati ymmärretty. Vaikka teoreettisesta revisionismista käytiin jonkinasteista keskustelua Suomessa jo 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, alkoi se saavuttaa tunnettuutta vasta vuoden 1910 jälkeen, jolloin Bernsteinin kirjoituksia ryhdyttiin suomentamaan enenevässä määrin. Revisionismiin oli suhtauduttu pääasiassa varauksellisesti ja kielteisesti, mutta joidenkin niiden keskuudessa, jotka kannattivat sosialidemokraattien toimimista hallituksessa ja luottivat yhteistyöhön ja eduskuntaan, oltiin esitetty myös myönteisiä kantoja. Revisionismin laajaan torjumiseen taas liittyi huoli luokkataistelun hylkäämisestä sekä porvarillisten kanssa veljeilystä. Yksin revisionismin voimakas tuomitseminen ja leimaaminen, vaikka silläkin vaikutusta oli, ei Soikkasen mukaan selitä sen vähäiseksi jäänyttä kannatusta Suomessa. Taustalla vaikuttivat lisäksi eduskunnan heikot vallankäyttöoikeudet ja vaikeudet lainsäädännön muuttamiseksi.²⁷³ Kovinkaan moni ei siis luottanut pelkästään eduskunnan kykyyn tuoda muutosta ja päätyi mieluummin kannattamaan jyrkempää luokkataistelun linjaa.

Soikkasen mukaan Kautskylla oli tapana syyllistää kiistakumppaniaan nimenomaan tulevaisuudenlupausten ottamisesta pois työväenluokalta. Bernsteinin mielestä luokkajako ei ollut niin yksinkertainen, kuin vastapuoli esitti, vaan kahden toisistaan etäänntyneen ääripään väliin oli muodostunut useita erilaisia ryhmiä. Bernsteinin revisionismi ei suinkaan ollut kritiikkiä Marxin esittämille teorioille, vaan hän, kuten vastustajansakin, pyrki osoittamaan oman tulkintansa olleen Marxin ajatusten mukainen. Suomessa revisionismin puoltajiksi tunnustautuivat myöhemmin esimerkiksi Taavi Tainio ja Timo Korpimaa, heitä ennen jo Yrjö Mäkelin. Aktiivisia vastustajia revisionismille puolestaan löytyi monista puolueen johtohahmoista, kuten Edvard Valppaasta, Kullervo Mannerista sekä Sosialistisen Aikakauslehden edustajista Otto Wille Kuusisesta ja Sulo Wuolijoesta. Kiinnostavaa kyllä, Wäinö Wuolijoki ei jakanut nuoremman veljensä negatiivista suhtautumista revisionismiin. W. Wuolijoki opiskeli Saksassa vuosina 1901–1903 ja tutustui tuona aikana sosialidemokraattiseen kirjallisuuteen sekä saksalaiseen sosialidemokratiaan²⁷⁴. Hän otti vaikutteita Kautskylta, mutta myös Bernsteinin edustama revisionismi jätti jälkensä. Osittain juuri W. Wuolijoen vaikutuksesta revisionismi tuli tutuksi suomalaisissa sosialistipiireissä. Vanhempi

²⁷³ Soikkanen 1975, 148–150, 157. Ehrnrooth painottaa, ettei Suomesta löytynyt aitoa bernsteinilaisuutta. Ehrnrooth 1992, 105, 185–186.

²⁷⁴ Monien radikaalien ajattelijoiden näkemykset saapuivat Pohjoismaihin nuorten opintomatoilla olleiden miesten mukana. Näin oli myös marxismin kohdalla. Uusien ajatusten juurtuminen kesti usein pitemmän aikaa kuin Länsi- ja Keski-Euroopassa. Kirby 2002, 20–21.

Wuolijoki olikin revisionisti huomattavasti ennen sen hyväksytyksi tulemistä. Revisionismin vastustajat alkoivat käyttää sanaa haukkumanimenä puolueen sisäisissä valtakamppailuissa 1910-luvulla. Erityisesti Kuusisen, Valppaan ja Mannerin tapa havaita revisionismia joka puolella aiheutti ärtymystä joissakin puoluetovereissa. Tämä johti kiistaan myös Kuusisen ja Sirolan välillä joitakin vuosia Sosialistisen Aikakauslehden lopettamisen jälkeen.²⁷⁵

Sosialistisesta Aikakauslehdestä välittyi viesti, ettei työväenluokan lannistaminen ei ollut mielekästä. Tärkeintä oli työväen toimintakyvyn kehittäminen ja aina vaan korkeampien valtiollisten kykyjen vaatiminen. Köyhälistön oli parempi tiedostaa sen suuri historiallinen tehtävä, joka sillä oli vielä täytettävänä.²⁷⁶ Kautskylainen näkemys ei kehottanut vain passiivisesti odottamaan ajan tai köyhälistön kypsymistä. Vaikka historiallinen kehitys ei ihmisen käsissä ollutkaan, oli eduksi tiedostaa, mitä edessäpäin odotti ja tehdä töitä sen eteen. Kautskylainen näkökanta kannusti toimintaan ja ymmärtämään, että kaikki muutos ei tapahtuisi kerralla, vaan siihen lukeutuisi monia askelia, jotka epäonnistumisilta näyttäessäänkin veisivät kehitystä eteenpäin. Kautsky tahtoi, ettei ”laajanäköisen periaatteellisen politiikan sijaan tule konttaaminen tuuma tuumalta”.²⁷⁷ Tällä hän selvästi viittasi Bernsteinin reformipolitiikkaan.

Kautsky siis syytti Bernsteiniä työväenliikkeen lannistamisesta. Markku Hyrkkäsen mukaan tällainen näkemys edustaa populaaria tulkintaa, jonka mukaan Bernstein olisi kannustanut työväenliikettä pidättäytymään tavoitteellisesta toiminnasta. Hyrkkänen argumentoi, että todellisuudessa Bernstein katsoi sosialidemokraattien ymmärtäneen väärin yhteiskunnallisen edistyksen ja samalla koko liikkeen päämäärän. Yksinkertaistettuna Bernstein siis hylkäsi käsityksen, jonka mukaan sosialismi syntyisi luonnonvoimien määräämänä ja kapitalismin väistämättömän romahduksen seurauksena.²⁷⁸

Edellisenkaltainen näkemys historiankulusta oli kuitenkin merkittävä osa kautskylaista suuntaa. Sosialistisen Aikakauslehden selostuksessa Kautskyn mukaan painotettiin, että jokainen vallankumous, jopa ennenaikaisuudessaan epäonnistunutkin, oli vienyt historiallista kehitystä eteenpäin hajottaen vanhoja yhteiskuntajärjestyksiä ja rakentaen mahdollisuuksia yhteiskunnalliselle kehitykselle. Tärkeänä huomautuksena nostettiin esiin Kautskyn sanat: ”Me emme ole historiallisen kehityksen ohjaajia”. Ei siis olisi ihmisten itsensä päätettävissä, koska köyhälistö olisi kypsä valtaan,

²⁷⁵ Aaltonen 1968, 10, 11–13; Ehrnrooth 1992, 148, 185–186; Soikkanen 1975, 149–150, 154–155.

²⁷⁶ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 20.

²⁷⁷ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 20.

²⁷⁸ Hyrkkänen 1998, 84–85.

vaan historiallinen kehitys olisi riippuvainen ”tekijöistä, jotka ovat paljon mahtavampia kuin yksityiset puolueet ja niiden hurskaat toiveet”.²⁷⁹ Kautsky ei ainakaan tässä vaiheessa tuntunut uskoneen väärin ajoitetun vallanvaihdon olevan edes mahdollista juuri siitä syystä, että historiallinen kehitys kuljetti ihmistä, eikä toisinpäin. Tämä kanta sopi Sosialistiseen Aikakauslehteen, sillä he olivat tarkkoja historiallisen materialismin opin noudattamisesta. Kiistakysymyksessä siis asetuttiin hieman yllätyksettömästi Kautskyn kannalle ja hänen tulkintaansa nojaututtiin myöhemmissä kirjoituksissa. Joka tapauksessa artikkelin perimmäisenä tarkoituksena on ollut osoittaa, että vallankumous ei voisi toteutua noin vain, missä olosuhteissa tahansa, vaan sille olisi aina erityinen tilanteensa.

Olisi turhan jyrkkää väittää, ettei Bernsteinin revisionismi saanut minkäänlaista hyväksyntää Sosialidemokraattisessa Puolueessa. Majanderin mukaan Forssan ohjelmassa (1903) noudatettiin aatteellisesti Kautskyn linjaa ohjelman periaatteellisella tasolla. Kuitenkin käytännön tasolla hyväksyttiin bernsteinilainen reformipolitiikka. Myös sisällissodan jälkeen pysyttiin aatteellisesti kautskylaisella linjalla, mutta käytännössä toimittiin bernsteinilaisittain, eli reformien tueksi.²⁸⁰ Edellä esitellyt oppiriidat ovat olleet oleellinen osa Sosialidemokraattisen Puolueen historiaa ja ideologisen perustan muodostumista. Bernsteinin edustamasta suunnasta ei tosiaan tullut Suomessa valtavirtaa, mutta käytännön tasolla, niitä alettiin kuitenkin nimenomaan toteuttaa. Tämä herättää kysymyksen siitä, ymmärsivätkö revisionismin varhaiset vastustajat lopulta itsekään, mitä olivat torjumassa ja mikä lopulta oli Bernsteinin ajatuksen ydin. Oliko esimerkiksi Kuusinen vain periaatteesta uskollinen Kautskylle, vaikka tosiasiassa hyväksyi Forssan ohjelman, joka noudatteli bernsteinilaista reformipolitiikkaa?

Joka tapauksessa Sosialistisen Aikakauslehden sivuilta voidaan huomata, että Kautskyn esittämä kritiikki oli tehnyt tehtävänsä ja herättänyt epäilyksiä Bernsteinin tulkintoja kohtaan. Bernsteinin suhtautuminen ei kuitenkaan ollut vihamielistä tai yksiselitteisen torjuvaa, viitattiinhan häneenkin lehdessä pätevänä marxismin teoreetikkona. Myötemielisempi suhtautuminen saattaisi olla Sirolan vaikutusta, sillä hän viittasi itsekin kirjoituksissaan Bernsteinin, eikä hänestä myöhemmin kuoriutunut voimakasta revisionismin vastustajaa. Sirola otti itsekin kantaa sosialismin edellytysten täyttymiseen. Bernsteinin vedoten hän huomautti, että kuten vallankumousta, ei suurlakkoakaan voinut tehdä, vaan se tulisi syntymään olosuhteiden välttämättömästä pakosta. Sirolan mukaan oli turha uskotella suurlakon taustalla olleen ajatuksen pysyvän elossa vain yllyttämällä. Edellytykset

²⁷⁹ Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 19.

²⁸⁰ Majander 2015

vuoden 1905 kaltaiselle suurlakolle olivat hänen mielestään tammikuussa 1906 jo aivan toisenlaiset.²⁸¹ Bernsteinin tavoin Sirola teki selväksi, ettei yhtäkkinen harppaus sosialistiseen yhteiskuntaan olisi mitenkään mahdollinen ennen kuin kapitalistinen yhteiskunta olisi tullut kehityksensä päähän:

Luonnonlain voimalla on tietoisuuteemme imeytynyt varmuus, että kun sorto on kohonnut määrättyyn asteeseensa ja koonnut vastaansa riittävästi voimia, nämä myös nousevat ja kukistavat sen. Tämän hetken, vallankumouksen toivo, sen varalta varustautuminen, sehän se meitä ylläpitää pimeinäkin päivinä. Ja siksi on meidän yhä syvennyttävä niihin voimiin, jotka tällaisina hetkinä vaikuttavat, että kykenisimme niitä tietoisesti hyväksi käyttämään, ettemme hätäisesti heittäytyisi ensi seikkailuun, josta voi seurauksena olla vain keskosia, vaan jaksaisimme odottaa luonnollisen syntymän määrättyä hetkeä.²⁸²

Sosialistisessa Aikakauslehdessä opetettiin, että yhteiskunnan sisässä tapahtuva hiljainen kypsyminen sekä kehityksen vapaan kulun keinotekoinen pidättäminen valtaapitävien toimesta, olivat edellytyksiä vallankumouksen syntymiselle. Kun valtaapitävä luokka olisi tarpeeksi pitkään pyrkinyt estämään luonnollisen kehityksen syntyä, vallankumous syrjäyttämään nämä esteet. Vallankumouksellisen ajankohdan tärkeyttä historiallisena edellytyksenä korostettiin. Hyvinvoiva talous ja vallankumous olivat yhteen sovittamattomat, sillä vallankumouksellinen ajankohta vaatisi kansalaisten taloudellista ahdinkoa. Esimerkiksi sopi Venäjän yhteiskunnallista tilanne, jossa kerrottiin vallitsevan yleinen puute, nälkä sekä valtiollinen sorto. Nämä tekijät olivat omiaan luomaan vallankumouksellisen ajankohdan. Pelkkä oman maan sisäinen kuohunta ei kuitenkaan yksin määrittänyt ajankohtaa, sillä vallankumous oli yhä kansainvälisempi ilmiö, johon vaikuttivat ulkopoliittiset tekijät ja eritoten ”onnettomat sodat”. Syntyäkseen olisi vallankumousta siis edellyttävä kansan yleinen tyytymättömyys ja viha valtaapitäviin.²⁸³ Lisäksi esitettiin, että edellytyksenä sosialistiselle yhteiskunnalle olisi ”korkealle kehittynyt työnjako ja nykyajan tekniikka”²⁸⁴.

Edellä kuvattu vallankumousta edeltävä ahdinko ja tyytymättömyys valtiovaltaan olivat helposti löydettävissä Venäläisestä yhteiskunnasta. Venäjän levottomuudet ja vallankumousliikehdintä johtuivat osittain vuosina 1904–1905 Japania vastaan käydystä tappiollisesta sodasta, johon kansalaiset olivat loppen kyllästyneet. Lisäksi tyytymättömyyden taustalla oli vaurauden epätasainen

²⁸¹ Sirola 1906a, 2–3, 5.

²⁸² Sirola 1907b, 273–274.

²⁸³ Kuusinen 1906e, 392–393.

²⁸⁴ Stern 1906, Suomennos, 481.

jakautuminen sekä levottomuuksien väkivaltainen kitkeminen.²⁸⁵ Vallankumouksellinen ilmapiiri Venäjällä oli erittäin ajankohtainen Sosialistisen Aikakauslehden ilmestymisen aikaan. Venäjän vallankumouksen aiheuttaneiden ilmiöiden painotettiin olevan yhä olemassa ja itsevaltiuden voimissaan, eikä sen vuoksi voitu vielä puhua vallankumouksen päättymisestä²⁸⁶. Tilanne on taatusti pitänyt yllä keskustelua vallankumouksen mahdollisesta toteutumisesta myös Suomessa. Ilmapiiri oli kuitenkin sekava ja suomalaisten käsitykset Venäjän vallankumouksen tilasta, sen onnistumisesta tai epäonnistumisesta olivat puutteellisia ja ristiriitaisia²⁸⁷.

Oppi vallankumouksen edellytyksistä oli tulkittu marxilaisesta tuotannosta, mutta Marxiin ei tässä asiassa suinkaan suhtauduttu kaikkietietävänä profeettana. Vallankumouksen edellytyksiin erityisesti perehtynyt Kuusinen huomautti, että edellytyksistä olisi täysin mahdollista myös erehtyä ja näin oli hänen mielestään tapahtunut Marxin ja Engelsin kohdalla. Vaikka he olivatkin Kuusisen sanoin ymmärtäneet vallankumouksen historiallisen luonteen, olivat he silti aikanaan erehtyneet sen ajoituksesta. Muutoinkin Marxin erehtyväisyydestä haluttiin muistutella. Silti, vaikka Marxin näkemykset eivät olisikaan olleet aivan puutteettomia, ja vaikka joidenkin sosialismin edellytysten suhteen hän olisikin ollut väärässä, oli Marx silti kyennyt osoittamaan, ettei vallitsevaa talousjärjestelmää voitaisi muuttaa mielivallalla.²⁸⁸ Näyttääkin siltä, että akateemiset sosialistit uskoivat vallankumouksen ja sosialistisen yhteiskunnan edellytysten olevan heidän tiedossaan, mutta vaati erityistä tarkkuutta ja ymmärrystä havaita niiden todella täyttyneen. Tässä korostuu teorian ymmärtämisen tärkeys. Jotta vallankumous voitaisiin saattaa onnistuneesti loppuun ja aloittaa sosialistisen yhteiskunnan rakentaminen oli tavallisenkin rivisosialistin hyvä ymmärtää, minkälaiset ilmiöt ja tilanteet edelsivät sosialismin tuloa.

Erehtymisen mahdollisuus ei saanut Kuusisen mielestä olla esteenä vallankumouksen oikean ajankohdan havaitsemiselle. Hän painotti, että vallankumouksellisen mielialan muodostuminen saattaisi vaatia pitkiäkin ajanjaksoja. Liian ripeään toimintaan ei siten ollut turvautuminen, vaan onnistuakseen vallankumous vaatisi kärsivällisyyttä niiltäkin, jotka siitä jo haaveilivat. Vallankumous oli Kuusisen mukaan historiallinen kehitystapahtuma, joka toisaalta tapahtuisi ”inhimillisen toiminnan kautta”. Sosialidemokratian tehtävä oli vartoa oikeaa vallankumouksellista hetkeä ja toimia edistääkseen sen toteutumista.²⁸⁹ Kautskyn tavoin Kuusinen uskoi ihmisten

²⁸⁵ Esim. Tikka 2008, 15.

²⁸⁶ Morosoff 1907, Suomennos, 215.

²⁸⁷ Yläräkkö 1976, 41.

²⁸⁸ Forsman 1906, 83; Kuusinen 1906e, 393–394.

²⁸⁹ Kuusinen 1906e, 392–394.

aktiivisen toiminnan olevan tärkeää. Toisaalta hänen ajatuksensa muistuttavat Bernsteinin näkemyksiä oikean ajankohdan merkityksestä. Samoin Kuusinen korosti kärsivällisyyttä, jota myös bernsteinilainen suunta ajoi, pieniä muutoksia yhteiskunnassa askel askeleelta.

Kautskyn näkemysten mukaan oli täysi mahdollisuus osoittaa, kuinka ja milloin köyhälistön valtiollinen ylivalta tulisi toteutumaan. Vallanvaihto voisi tapahtua yhtä hyvin vähitellen tai ”suuren myrskyn” saattelemana.²⁹⁰ Toisaalta lehden toimituksessa ajateltiin, että vallankumous saattaisi kestää pitkiäkin aikoja, jopa vuosikausia. Kesto riippui heidän mukaansa siitä, ”mitä syvemmältä sen on määrä oloja mullistaa”. Venäjän vallankumous nostettiin jälleen esimerkiksi, sillä se oli toimituksen mukaan kestänyt jo pari vuotta. Loppuratkaisun kyllä ajateltiin olevan tiedossa, mutta sitä, miten kauan se saapumiseen tulisi kestämaan, ei voitu ennustaa.²⁹¹

Edellä on käsitelty Sosialistisessa Aikakauslehdessä esitettyjä näkemyksiä vallankumouksen edellytyksistä. Herää kysymys, missä historiallisessa vaiheessa Suomen koettiin olevan ja oliko aika kypsä vallankumoukselle myös omassa yhteiskunnassa? Näkemykset Suomen vallankumouksellisen tilanteen suhteen eivät olleet täysin yhteneväiset. Esimerkiksi Sirolan mukaan edellytykset eivät olleet vielä Suomen kohdalla täyttyneet. Näin hän ilmaisi vuoden 1906 tammikuussa.²⁹² Kuusinen puolestaan esitti eriävän näkemyksen saman vuoden lokakuussa. Hän ajatteli, että aika vallankumoukselle saattoi hyvinkin olla kypsä²⁹³. Kuusinen suorastaan vaati keskustelua aiheesta, sillä mikäli oikea ajankohta olisi Suomessa jo lähitulevaisuudessa toteutumassa, olisi siihen hänen mielestään voitava varautua ennakoon. Tämän vuoksi hän vaati toimintaa. Vuoden 1905 suurlakon saavutukset ja eduskuntauudistus eivät Kuusiselle riittäneet. Hän koki, että suomalaisen sosialidemokratian tulisi tukea Venäjän kansan vapausliikettä. Venäjän mullistusten hän taas katsoi merkitsevän valtiollisen kansanvallan lopullista toteutumista ja luonnollista valtiomuodon kansainvaltaistumista, jota Suomessakin odotettiin.²⁹⁴ On huomioitava, että se ilmapiiri, jossa Kuusinen piti vallankumouksen toteutumista mahdollisena, oli yhä väritynyt suurlakon hurmuksesta. Ehrnrooth kirjoittaa, että Sosialidemokraattisen puolueen ideologinen johto korosti yhä enemmän lähitulevaisuudessa toteutuvan vallankumouksen epätodennäköisyyttä, mitä kauemmas suurlakon voimauttavasta ilmapiiristä livuttiin²⁹⁵.

²⁹⁰ Kautsky 1907a, Suomennos, 22.

²⁹¹ Gylling et al. 1907e, 234.

²⁹² Sirola 1906a, 2–3, 5.

²⁹³ Myös Kuusisen näkemykset vallankumoukset ajankohdasta muuttuivat myöhemmin. Esimerkiksi vuonna 1911 hän ajatteli vallankumouksen saapumisen kestävän vielä noin viisitoista vuotta. Ehrnrooth 1992, 185.

²⁹⁴ Kuusinen 1906e, 393, 397.

²⁹⁵ Ehrnrooth 1992, 100.

Kuusinen painotti, ettei ”keinotekoinen kiihotus”, olisi kannattavaa vaan oikea lähestymistapa oli odottaa ja tarkkailla samanlaisia historiallisia edellytyksiä, joita muuallakin maailmassa voitiin havaita. Hän uskoi tuolloin, että Suomi todellakin oli kulkemassa kohti vallankumouksellista ajankohtaa, Venäjän tapahtumien saattelemana. Lisäksi hän piti Suomen suurlakkoa jo eräänlaisena vallankumouksena, ”joka kantoi odottamattoman kauniita hedelmiä” ja joka oli saanut alkunsa Venäjän suurlakosta. Oikean ajankohdan lisäksi toinenkin edellytys näytti Kuusisen mielestä Suomen kohdalla täyttyneen. Tämä oli kansan keskuudessa vaivannut taloudellinen ja sosiaalinen kurjuus ja siitä johtuva katkeruus. Kuusinen ei uskonut, että huono-osaiset Suomessa tulisivat tyytymään heikkoon asemaansa.²⁹⁶

Toimituksen heinäkuun 1907 pääkirjoituksessa ’Luokkataistelu ja vallankumous’ palattiin käsittelemään vallankumouksen mahdollista ajankohtaa Suomessa. Tuolloin suurlakosta oli vierähtänyt jo tovi, mutta taistelun ei ajateltu Suomessa vielä päättyneen. Suurlakon myötä tapahtuneet edistykset, kuten yleinen äänioikeus, eivät vielä merkinneet köyhälistön voittoa, vaan edessä kerrottiin olevan ”uusi, entistä kovempi taistelu”. Porvariston ei suinkaan uskottu luopuvan entisestä asemastaan omasta vapaasta tahdostaan. Porvaristo tulisi kukistumaan ”taloudellisessa luokkataistelussa”, jossa heidät kukistettaisiin ”yhteiskunnallisen vallankumouksen jalkoihin”. Jokainen lakko ja parlamentaarinen taistelu olisi valmistava köyhälistöä tähän koitokseen. Kun muualla maailmassa kuohui, oli myös Suomessa havahduttava. Toimitus halusikin muistuttaa, että Suomenkin kehityskulku oli riippuvainen maailmanhistoriallisista tapahtumista, eikä kenenkään siten tulisi perustaa päätelmiään vain oman maan sisäisiin asioihin. Heidän mukaansa Suomessa oli eletty samanlainen ajanjakso, kuin Ranskassa ja siten Ranskan historiallisia tapahtumia seuraamalla saatettiin päätellä, kuinka asiantila tulisi omassa yhteiskunnassa kehittymään.²⁹⁷

4.3 Väistämätön vallankumous? – suhtautuminen deterministiseen tulkintaan

Muun muassa Jari Ehrnrooth on kirjoittanut kautskylaisesta tavasta suhtautua historian kulkuun ennalta määrättynä kehityskulkuna, joka omaksuttiin Suomessakin²⁹⁸. Haluan kuitenkin paneutua tässä syvemmin siihen pohdintaan, jota aiheen tiimoilta Sosialistisessa Aikakauslehdessä harjoitettiin. Tarkastelen sitä, kuinka lehden kirjoittajat suhtautuivat deterministiseen oppiin ja miten se heidän mielestään käytännössä vaikuttaisi vallankumouksen toteutumiseen Suomessa, joka on eittämättä ollut pohdinnan taustalla oleva perimmäinen kysymys.

²⁹⁶ Kuusinen 1906e, 393–396.

²⁹⁷ Gylling et al. 1907d, 201–204.

²⁹⁸ Ehrnrooth 1992, 98–100. Katso myös esim. Piilonen 1982.

Marxin tutkimusten avulla katsottiin voivan *tieteellisesti* perustella, että historialliset voimat johtaisivat ”ehdottomasti” kohti kapitalismin kaatumista ja sosialismin nousua²⁹⁹. Luottamus vallankumouksen onnistumiseen ja sosialistisen yhteiskunnan tulemiseen vaikuttaa toisinaan varsin vankkumattomalta. Ikään kuin kyseessä olisi itsestään selvä ja välttämätön luonnontapahtuma. Materialistisen historiankäsityksen onkin katsottu esittäneen deterministisen ja teleologisen tulkinnan historiasta. Tämän tulkinnan mukaan kapitalismi kulkisi vääjäämättä kohti loppuaan tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden ristiriidan kärjistyessä. Tuo ristiriita johtaisi lopulta vallankumoukselliseen tilanteeseen. Kommunistinen manifesti on Lahtisen ja Koiviston mukaan osaltaan edesauttanut determinististä tulkintaa. Tällainen näkemys Marxin ymmärryksestä historiallisen kehityksen suhteen on kuitenkin varsin yksipuolinen ja Kommunistista manifestia pitäisikin Koiviston ja Lahtisen mukaan tulkita ensisijaisesti manifestina eli julistuksena. Marx ei siten ennustanut mitään varmaa voittoa proletariaatille, vaan kehotti kaikkia maailman työväenluokkaisia liittoutumaan ja taistelemaan muutoksen puolesta.³⁰⁰

Robert Misik esittää materialistisen historiankäsityksen tulkinnan kannalta oleellisia kysymyksiä: Mikäli kaikki historiallinen kehitys tapahtuu väistämättä, mikä rooli mahtaa jäädä aktiivisille toimijoille? Mikä on niiden henkilöiden merkitys historian kulkuun, jotka ovat esimerkiksi laittaneet paljon aikaansa ja energiaansa luokkataisteluun sekä vallankumouksen toteuttamiseen?³⁰¹ Eiväthän marxistit suinkaan ole seisseet tumput suorina. Historian saatossa vallankumoukselliset ovat pyrkineet toiminnallaan helpottamaan tätä niin sanottua välttämättömästi etenevää kehitystä ja Marx itsekin näki paljon konkreettista vaivaa vallankumouksen edistämiseksi.³⁰² Vapauttaako historiallinen materialismi ihmisen vai päinvastoin, kahlitsee se tilaan, jossa omilla teoilla on mahdoton vaikuttaa väistämättömiin tapahtumiin? Näihin kysymyksiin etsittiin ratkaisua myös Sosialistisen Aikakauslehden julkaisuissa.

Socialismin painotettiin nimenomaan syntyvän³⁰³ väistämättä kapitalismin raunioista ja siten kapitalismilla olisi oma historiallinen tehtävänsä ensimmäisenä askeleena kohti sosialismia.

²⁹⁹ Aihetta käsiteltiin mm. suomennoksessa J. Sternin mukaan. Suomennoksen laatijaa ei ole mainittu, eikä selitetty tarkemmin kuka alkuperäisen tekstin kirjoittaja on. Stern 1906, Suomennos, 481.

³⁰⁰ Koivisto & Lahtinen 2012, 467.

³⁰¹ Misik 2003, 72.

³⁰² Misik 2003, 73, 75.

³⁰³ Kautskylaiselle tulkinnalle tyypillistä oli korostaa vallankumouksen syntymistä, mikä tarkoitti, ettei sitä olisi mahdollista väkisin tehdä, ennenkuin tuotantovoimat olivat kehittyneet vaaditulle asteelle. Ks. esim. Ehrnrooth 1992, 99–100.

Kapitalismin kukistuttua köyhälistö tulisi välttämättömyyden pakottamana saavuttamaan poliittisen valta-aseman niin valtiossa kuin tehtaissa ja asettamaan sosialistisen tuotantotavan kapitalistisen tilalle.³⁰⁴ Tapahtumien välttämättömyys nousee esiin erityisesti useissa Kautskyn ajatuksia käsittelevissä kirjoituksissa. Ilmaisut kuten ”pakko” antavat ymmärtää, ettei tulevaisuudessa ole muuta mahdollista yhteiskuntaa kuin sosialistinen. Köyhälistön valtaannousua ei siis esitetty pelkkänä mahdollisuutena tai tavoitteena, vaan ikään kuin itsestäänselvyytenä, väistämättömänä asiointilana, joka historiallisena tapauksena joskus vielä toteutuisi. Kautskyn ehdottomat näkemykset uuden yhteiskuntamuodon, sosialismin väistämättömyydestä tulemisesta luonnonlakien määräämänä olivat Marcello Muston mukaan jo melko kaukana Marxin alkuperäisistä teorioista. Tällainen mentaliteetti väritti kuitenkin koko aikakautta.³⁰⁵

Yhteiskunnassa tapahtuva kehitys oli Kuusiselle yhtä kuin luonnonlain välttämättömyys. Hänen mukaansa sosialistinen yhteiskuntajärjestelmä tuli seuraamaan kapitalistista ”yhtä varmasti kuin kerran feodalista yhteiskuntaa seurasi kapitalistinen.”³⁰⁶ Kuusinen oli laatinut artikkelin ”Anarkia ja vallankumous”³⁰⁷ tarkoituksenaan selittää ”todellisen vallankumoushomman” periaatteet marxilaisen teorian valossa. Suomessa sosialidemokraatit olivat Kuusisen mukaan ymmärtäneet vallankumouksen todellisen luonteen, joka perustui materialistiselle historiankäsitykselle. Teemaan liittyi silti vielä seikkoja, jotka vaativat hänen mielestään käsittelyä. Kuusinen painotti voimakkaasti, että vallankumous tulisi syntymään kansanliikkeestä, jota ei olisi mahdollista tekemällä tehdä. Tyytyväisen kansan yllyttäminen vallankumoukseen oli hänen silmissään järjetöntä, olihan yksi vallankumouksen edellytyksistä nimenomaan tyytymättömyys kansan riveissä.³⁰⁸ Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, ettei vallankumouksen eteen tulisi tehdä mitään, sillä Kuusinenhan oli nimenomaan vaatinut ihmisiltä toimintaa mahdollisesti piankin tapahtuvan vallankumouksen edistämiseksi. Ristiriitaa oli kuitenkin pohdittava syvemmin ja selvennettävä, miksi toiminta lopulta kannatti.

...jos kerran vallankumous on luonnontapahtuma, joka syntyy itsestään ja jota ei koskaan tekemällä saada aikaan niin eikö sitten kaikki vallankumouksellinen toiminta ole aina turhaa?³⁰⁹

³⁰⁴ Forsman 1906, 80–81; Kautsky 1906a, Selostus K. Kautskyn mukaan, 19; Kautsky 1907a, Suomennos, 21–24; Stern 1906, Suomennos, 481, 484.

³⁰⁵ Musto 2011, 16.

³⁰⁶ Kuusinen 1906e, 393, 397; Kuusinen 1906a, 43.

³⁰⁷ Artikkelin julkaistiin tämän jälkeen myös monissa muissa työväenlehdissä. Ehrnrooth 1992, 104.

³⁰⁸ Kuusinen 1906e, 391.

³⁰⁹ Kuusinen 1906e, 391.

Näin Kuusinen pohti teorian ja käytännön suhdetta väistämättömän vallankumouksen osalta. Aivan kuten olettaa saattaa, Kuusisen suhtautuminen aktiiviseen toimintaan vallankumouksen osalta mukaili Kautskyn kantaa. Kuten jo Bernsteinin ja Kautskyn oppiriitaa käsittelevässä luvussa todettiin, Kautsky kannatti passiivisuuden sijaan aktiivisuutta. Kuusinen muistutti lukijoita, kuinka Marx ja Engels olivat aikanaan itse toimineet eri tavoin vallankumouksen edistämiseksi. He yllyttivät ja kapinoivat ja ”tekivät vallankumousta sekä sanalla että miekalla”. Hän kuvaili Marxia ja Engelsiä jopa ”anarkososialistisiksi hurjimuksiksi”. Kuusisen aikaiset maltilliset sosialidemokraatit olisivat hänen mukaansa tuominneet tällaisen toiminnan syyttären Marxia ja Engelsiä historiallisen materialismin oppien hylkäämisestä. Kyse ei kuitenkaan ollut lopulta Marxin ja Engelsin toiminnan moittimisesta. Kuusinenhan oli jo aiemmin maininnut, kuinka marxilaisen teorian luojat olivat aikanaan erehtyneet vallankumouksen ajankohdasta. Aktiivinen toiminta ei siis ollut ongelman ydin. Hän myönsi, että Marx ja Engels olivat olleet lopulta oikeassa noudattaessaan toiminnassaan historioitsijan ja tiedemiehen, mutta myös käytännöllisen politiikan näkökulmaa.³¹⁰

Tällä Kuusinen halusi osoittaa, että ei ole vain yhtä tapaa tarkastella materialistisen historiankäsityksen oppia, joka todellisuudessa näyttäytyi eri toimijoille eri tavoin. Tieteen näkökulmasta materialistinen historiankäsitys näyttäytyi ikään kuin luonnonkehityksenä, jolloin politiikan tulisi Kuusisen sanoin ”panna kätensä ristiin”, siis olla tekemättä mitään vallankumouksen edistämiseksi ja vain odottaa sen luonnollista tapahtumista. Kuusisen mukaan voitiin kuitenkin pyrkiä uudistuksiin, jotka kulkisivat siihen suuntaan, ”mihin materialistisen historiankäsityksen pohjalla oleva historiallinen tutkimus viittaa kehityksen itsestäänkin suuntautuvan”. Lopullinen päämäärä olisi joka tapauksessa sosialistinen yhteiskuntajärjestelmä, jonka tulemiseen tieteellinen tutkimuskin Kuusisen mukaan viittasi.³¹¹ Teorian ja käytännön jatkuvan yhteistyön merkitys korostui jälleen. Ymmärtämällä historiallisen materialismin moniulotteisuuden ja sen suunnan mihin ihmiskunta oli kulkemassa, voitiin päätellä miten käytännössä tulisi toimia. Ilman käytäntöä teoria olisi vain tyhjää puhetta ja ilman teoriaa käytäntö puolestaan tarkoitusperätöntä ja umpimähkäistä toimintaa. Juuri tästä syystä Sosialistisessa Aikakauslehdessä koettiin merkitykselliseksi selittää teoriaa jokaiselle sosialidemokratian kannattajalle.

Kirjoittaessaan sosialismista ja yksilönvapaudesta jo vuoden 1906 tammikuussa Kuusinen mainitsi ”suuren kumouksen” jo alkaneen. Kuusisen mukaan vallankumousta voitaisiin jouduttaa

³¹⁰ Kuusinen 1906e, 391.

³¹¹ Kuusinen 1906e, 391–393. Ehrnroothin mukaan Kuusinen painotti vallankumouksen syntymistä, kuitenkin inhimillisen toiminnan kautta. Ehrnrooth 1992, 134.

taistelemalla työväenluokalle valta-asema luokkayhteiskunnassa. Väkisin sitä ei kuitenkaan voinut sen kummemmin tehdä kuin estääkään, se toteutuisi vain luokkataistelun kautta.³¹² Luottamus historiallisen materialismin totuuteen ja vallankumouksen vääjäämättömyyteen oli Kuusisen tapauksessa vahva. Inhimillisilläkin teoilla olisi vaikutusta historian tapahtumiin, mutta viimekädessä kehitys kulki itsestään tiettyyn suuntaan ja omilla teoilla tuota suuntaa saattoi vain tietyissä rajoissa edistää.

Hannu Ruonavaaran mukaan historiallinen materialismi tarkastelee yksilöä toimijana huomioiden myös yhteiskunnan toiminnalle asettamia rajoituksia, joihin yksilöllä itsellään ei ole vaikutusvaltaa. Siten ihmiset tekevät itse historiansa, mutta eivät mielensä mukaan, kuten Marx on todennut.³¹³ Myös J. M. Balkin on huomauttanut, että ihmiset kyllä luovat esimerkiksi kulttuurin, mutta eivät tarkoituksenmukaisesti. Näin ollen ihmisten luoma kulttuuri ei aina tuota esimerkiksi sellaista teknologiaa tai tapaa ajatella, joka välttämättä olisi paras mahdollinen.³¹⁴ Toisin sanoen ihmisten toiminnalla on merkitystä, mutta vain ympäröimän yhteiskunnan asettamissa rajoissa. On olemassa myös asioita, joihin yksilö ei ainakaan yksinään voi vaikuttaa, vaan muutoksen ajamiseksi on purettava vallitsevia yhteiskuntarakenteita ja niiden asettamia rajoituksia. Siten esimerkiksi Kommunistisen manifestin kehoitus järjestäytymiseen ja yhteistyöhön on varsin looginen. Mikäli työväenluokka mielisi saavuttaa yhteiskunnallisen muutoksen, tulisi sen yhdistää voimansa.

Vallankumouksen odottaminen, ja sen eteen työskenteleminen ovat olleet oleellinen osa sosialistista liikettä. Kapitalismin sortumista on pidetty varmana asiana, mutta aiheesta on myös kiistelty paljon eri sosialistisukupolvien keskiöissä. Misikin mukaan materialistinen historiankäsitys jättää todellisuudessa auki sen kysymyksen, seuraako vallankumous väistämättä sitä ristiriitaa, joka kapitalistisesta tuotantotavasta kumpuaa. Moni taho on kuitenkin päätenyt historian varrella tulkitsemaan Marxin oppeja varsin deterministisestä näkökulmasta. Hänen kirjoituksiaan on ylipäättään tulkittu valikoivasti ja niistä on lainattu tarkoituksellisesti tiettyjä näkemyksiä tukevia sitaatteja.³¹⁵ Tiedostetut ja tiedostamattomat motiivit ovat vaikuttaneet myös Sosialistisessa Aikakauslehdessä esitettyihin tulkintoihin. Lehti on ajanut sosialidemokratian asiaa ja vallankumouksen väistämätön toetutuminen ja sen edesauttaminen ovat tietenkin tukeneet puolueen päämääriä.

³¹² Kuusinen 1906a, 43.

³¹³ Ruonavaara 2005, 23.

³¹⁴ Balkin 1998, 40–41.

³¹⁵ Carver 2011, 44; Misik 2003, 71, 76.

Mitä Marxiin tulee, hän ei itse ollut Misikin mukaan lainkaan mieltynyt deterministisiin tulkintoihin historian kulusta, eikä hän väittänyt, että historiallisissa tapahtumissa olisi ollut kyse luonnonlaeista,³¹⁶ vaikka hänen kirjoituksiaan siihen suuntaan onkin tulkittu. Kaikki mitä Marx ja Engels suustaan päästivät tai paperille raapustivat ei tietenkään ollut pelkkää tieteellistä analyysia, mikä toisinaan tuntuu unohtuvan heidän seuraajiltaan. Tokikaan tieteellisen sosialismin edustajilla ei 1900-luvun ensimmäisinä vuosina ollut käytettävissään yhtä laajaa Marxin tuotantoa, kuin myöhemmin aikoina.

Kaikki eivät Sosialistisessa Aikakauslehdessäkään olleet yhtä varmoja sosialismin tulemisesta ja osa kirjoituksista välitti jokseenkin ristiriitaista viestiä asian tiimoilta. Esimerkiksi Forsman rohkeni väittää, ettei taistelun lopputuloksesta ollut Marxin mukaan mitään epäilystä. Hän katsoi viimeaikaisen kehityksen olleen sen suuntainen, että tuotantovälineet pikkuhiljaa siirtyisivät yksityisestä omistuksesta yhteiskunnan haltuun ja ristiriidan saavuttaessa huippunsa ottaisi sorretti köyhälistö lopulta myös valtiiovallan haltuunsa.³¹⁷ Hyvin pian Forsmanin alkujaan varma sävy sai kuitenkin toisenlaisia vivahteita:

Mutta jos sosialismi toteutuu, on varmaan tutkijain viehättävimpiä tehtäviä oleva perästäpäin selvittää ne syyt, jotka välttämättömästi ovat vieneet tähän tulokseen.³¹⁸

Edellä olevassa sitaatissa sosialismi näyttäytyy vielä mahdollisena tulevaisuuden tilana, mutta avoimeksi jää myös se vaihtoehto, että kehityskulku saattaisi johtaa johonkin muuhunkin lopputulokseen.³¹⁹ Forsman vaikuttaakin uskoneen historiallisten kehityskulkujen välttämättömyyteen, mutta ei tulevien tapahtumien varmaan ennustamiseen. Välttämättömien tapahtumaketjujen tutkiminen ja toteaminen olisi mahdollista vasta jälkikäteen. Kirjoitus antaa ymmärtää, että tulevaisuudessa on vain yksi mahdollinen todellisuus, muttei esitä väitettä, että kapitalismia seuraisi tulevaisuudessa täydellä varmuudella juuri sosialistinen yhteiskunta, vaikka siihen suuntaan näytettiinkin olevan menossa. Lopputulosta ei ajateltu voitavan ennalta kertoa, mutta on mahdollista spekuloida tulevan kehityksen muodoista tarkastelemalla merkkejä omassa ajassaan.

³¹⁶ Misik 2003, 74–75.

³¹⁷ Forsman 1906, 80.

³¹⁸ Forsman 1906, 83.

³¹⁹ Forsman 1906, 83.

Vaikka tieteellinen sosialismin ei ajateltukaan tarjoavan valmiita vastauksia tulevaisuudesta, oli vallalla voimakas luottamus sen suhteen, että sosialistinen yhteiskunta tulisi vielä toteutumaan ja luokat häviämään. Tässä vedottiin Engelsin näkemykseen luokkien synnystä historiallisena välttämättömyytenä: työnjaon laki sekä tuotannon riittämättömyys olivat perustana luokkayhteiskunnalle ja ihmistyön tuottavuuden kohotessa tarpeeksi korkealle luokkajako tulisi lopulta poistumaan tarpeettomana järjestelmänä. Ristiriidan kärjistyttyä ja tuotantovoimien kehittyessä olisi edellytykset luokattomalle yhteiskunnalle valmiina ja näiden edellytysten vallitessa sosialistinen yhteiskunta väistämättä syntyisi kapitalistisen yhteiskunnan raunioilta.³²⁰ Tämä tapahtuisi samankaltaisella välttämättömyydellä, kuin ”luonnossa toinen ilmiö seuraa toista”.³²¹

Kaiken luonnonlakien ja voimien korostamisen ohella Sosialistisessa Aikakauslehdessä huomioitiin myös poikkeavat näkemykset. Lukijoita muistutettiin siitä, kuinka Marx ei koskaan suoraan tarkoittanut tuotantovoimilla luonnonvoimia tai taloudellisen toiminnan laeilla luonnonlakeja³²². Tästä huolimatta kuvataan historiallista kehityskulkua paikoin hyvinkin deterministiseen sävyyn verraten sitä luonnossa tapahtuviin ilmiöihin:

Niin elottomat luonnon tieteet, kuin myös elollista luontoa ja yhteiskuntaoloja käsittelevät tieteet perustavat kaikki tutkimuksensa siihen vakaumukseen, että jokainen tietty kosmoksen tila, joka kehittyy alituisessa kehitymisjaksossa, on täydellisesti määrätty jo sen ollessa edelläkäyneellä kehitystasolla ja itse puolestaan määrää sen perästä seuraavan kehitystasoon.³²³

Yhteiskuntia tuli siis tarkastella samalla tavalla, kuin luonnontieteissä tutkimuskohteita lähestytään. Toisin sanoen jatkuvassa kehityksessä olevan maailman katsottiin kulkevan tiettyyn ennalta määrättyyn suuntaan ja tuo suunta oli määrätty aiemmassa kehitysvaiheessa. Kapitalismi siis loi kasvualustan sosialismille.

Marxin ja Engelsin tapa selittää historiallisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä kiteytettiin neljään pääperiaatteeseen. Ensimmäiseksi: kaikkialla tapahtuu alituista *muutosta* ja edistymisen prosesseja. Luonnossa ja historiassa ei siten ole mitään pysyvää tai absoluuttista. Toiseksi: kaikki nämä muuttumisjaksot tapahtuvat *määrättyjen* kehityislakien mukaan. Kolmanneksi: niin sanotun henkisen maailman kehityslait ovat ainoastaan ainemaailman kehityslakien heijastuksia ihmisten

³²⁰ Forsman 1906, 80–81; Stern 1906, Suomennos, 481, 484.

³²¹ Forsman 1906, 80–81.

³²² Beerman 1907, Suomennos, 316.

³²³ Beerman 1907, Suomennos, 253.

tietoisuudessa. Neljänneksi: jokainen yhteiskunnallinen muodostus luo itse itsestään ehdot, jotka saavat aikaan sen häviämisen ja myös valmistavat sen sisälle uuden yhteiskunnallisen muodostelman.³²⁴ Toisi sanoen jatkuva muutosprosessi voisi kulkea vain yhteen suuntaan ja siten tuottaa vain yhden uuden yhteiskuntamuodostuksen. Olisiko tuo uusi yhteiskunnallinen muodostus sitten väistämättä sosialistinen? Näkökanta asiaan riippui pitkälti kirjoittajasta.

Suhtautuminen historiallisiin tapahtumiin aivan kuten luonnossa tapahtuviin muutoksiin perustui tieteellisiksi koettuun maailmankatsomukseen ja koko sosialistisen yhteiskunnan muodostamista perusteltiin tieteellisillä faktoilla, jollaisena oppia materialistisesta historiankäsitteestäkin pidettiin. Kyse oli välttämättömistä syy-seuraussuhteista, joihin ihmisellä ajateltiin olevan lopulta varsin vähän vaikutusvaltaa. Se, että jokin tapahtuu luonnonlakien välttämättömyydellä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita ennalta määrättyä kehitysketjua, vaan ehkä jopa sattumien summaa. Sattumanvaraisuus kuului myös Darwinin kehitysoppiin, joka katsottiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä yhteen sovitettavaksi marxilaisen teorian kanssa. Lehteen ajatus tuli italialaiselta sosialistilta Enrico Ferriltä, jonka teoksesta 'Sosialismi ja uuden ajan tiede' Hannes Ryömä oli laatinut selostuksen. Alkuperäinen suomennos oli Sirolan tekemä³²⁵. Ferrin mainittiin olevan sekä sosialisti, että kehitysopin kannattaja. Hänen näkemyksensä tukivat käsityksiä sosialismin välttämättömyydestä, sillä hänen mukaansa sosialismin tulemiseen saattoi luottaa ”matemaattisella varmuudella”. Lisäksi Darwinin kehitysopin soveltamisen yhteiskuntaoppiin kerrottiin johtavan ”välttämättömästi” sosialismiin.³²⁶

Sosialistisen Aikakauslehden suhde deterministiseen oppiin näyttäytyy paikoin ristiriitaisena, eivätkä kirjoittajat itsekään tunnu olleen täysin varmoja tai yksimielisiä siitä, olivatko tapahtumat ennalta määrättyjä ja olisiko sosialistinen yhteiskunta ainoa mahdollinen tulevaisuus. af Ursinin mielestä kysymystä determinismistä ei oltu vielä kokonaan ratkaistu. Hän kirjoitti suurten filosofien kuten Spinozan ja Herbartin kannattavan determinististä oppia. af Ursinin itse ajatteli determinismin kieltävän ihmisen vapaan tahdon, mutta hän huomautti, etteivät kuitenkaan kaikki sosialistit kuten esimerkiksi Jean Jaurés (1859–1914), kannattaneet tällaista näkemystä.³²⁷

Tieteellisen sosialismin ajateltiin osoittavan, että vallankumous ja sosialistinen yhteiskunta tulisivat toteutumaan samanlaisella varmuudella, kuin luonnossa tapahtuvat ilmiöt toteutuvat. Se ei

³²⁴ Beerman 1907, Suomennos, 253.

³²⁵ Salomaa 1967a, 172.

³²⁶ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187–188.

³²⁷ af Ursin 1906, 117.

kuitenkaan olisi yksinkertainen ja ennustettavissa oleva ilmiö ja vallankumouksenkin toteutumiseen liittyisi erinäisiä pelisääntöjä, jotka jokaisen sosialidemokratian kannattajan tuli ymmärtää. Vaikka kysymys determinististä jäikin vaille täyttä yhteisymmärrystä, näyttää Sosialistisessa Aikakauslehdessä vallinneen jonkinasteinen konsensus siitä, että vallankumousta voitaisiin edesauttaa omalla toiminnalla. Voidaankin nyt kysyä, mitä tämä toiminta heidän mukaansa merkitsi, mihin se perustuisi ja mitä jätettiin marxilaisen teorian valossa hyväksyttävän toiminnan ulkopuolelle? Näihin teemoihin pureudutaan seuraavissa luvuissa.

5 Vallankumouksen harhaluulot

Vesa Salmisen mukaan Sosialistisen Aikakauslehden tyyli oli ”repivän vallankumouksellinen”³²⁸. Useat lehden artikkelit todellakin edustivat vallankumouksellista linjaa ja retoriikka oli varsin taistelupainotteista. Mikä tahansa kumouksellinen agitointi ei kuitenkaan julkaisuun kelvannut. Luvun tarkoituksena onkin selvittää Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumista tieteelliseen sosialismiin ja marxilaiseen puhtaaseen oppiin sen kautta, mikä määriteltiin vääräksi, epäteoreettiseksi ja epätieteelliseksi. Toimitus koki tarpeelliseksi oikaista mahdollisia väärinymmärryksiä erityisesti luokkataistelun ja vallankumouksen osalta. Väärinymmärryksistä katsottiin koituvan haittaa työväen taistelulle porvarillista sortoa vastaan ja tämän vuoksi lehdessä kehoitettiin tieteelliseen syventymiseen käytännön osaamisen ohella.³²⁹ Sosialistisen Aikakauslehden suhtautumista aikansa tieteelliseen sosialismiin määrittää merkittäväällä tavalla se, mitä lehdessä suljettiin tieteellisyyden ja oikeaoppisen teorian ulkopuolelle. Tästä syystä, ennen kuin tarkastellaan, millaista vallankumouksellisuutta ja taktiikkaa Sosialistisessa Aikakauslehdessä käytännöntasolla kannatettiin, tutustutaan mihin vallankumous ei saanut perustua. Lehden lukijoita haluttiin ohjata niin sanotusti oikeaoppiseen vallankumouksen teoriaan puuttumalla ”vallankumouksen harhaluuloihin”, joiden katsottiin vaivaavan suomalaistakin sosialistista keskustelukenttää.³³⁰

Vallankumouksen harhaluuloilla viitataan Sosialistisessa Aikakauslehdessä vallinneeseen jyrkkään suhtautumiseen anarkismiin, utopiasosialismiin, sekä moraalioppiin. Nämä suunnat tuomittiin lehdessä harhaoppisiksi tulkinnoiksi, jotka johtivat myös toimimattomaan vallankumouksen taktiikkaan. Sosialistisessa Aikakauslehdessä tehtiin selvä ero oman leirin ja vastustajien välillä. Samalla tultiin määritelleeksi omaa paikkaa sosialistisen teorian kentällä. Marja Vuorisen mukaan

³²⁸ Salminen 1970, 44.

³²⁹ Gylling et al. 1908a, 65–67.

³³⁰ Gylling et al. 1907d, 201–204.

määritellessä *toista* muodostetaan samalla käsitys *itsestä*. Tyypillisessä vastakkainasettelussa *me* nähdään positiivisena, kun taas *toiseen* liitetään vastakkaisia negatiivisia ominaisuuksia, joita ei itseen mielellään yhdistetä.³³¹ Ristiriidan luominen tiettyihin ryhmiin ja vastustajiin oli siten osa Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajien *itsensä* määrittämistä. Määritellessään itseään lehden edustajat tulivat samalla määrittäneeksi suhtautumistaan tieteelliseen sosialismiin. Porvareihin tehty ero on varsin selvä teema ja aiheesta on jo merkittävää kirjallisuutta. Tämä tutkimus keskittyy nimenomaan sosialistisen liikkeen sisäisiin opillisiin kiistoihin akateemisten sosialistien näkökulmasta.

5.1 Ei moraalioppia, ei utopiaa

Taustaksi kerrottakoon, että Marxille itselleen ei ollut niinkään tärkeää etsiä yleisiä selityksiä tai pohtia ihmisen perusluonnetta, saati yksittäisen ihmisen hyvää tai pahaa tahtoa. Kaikki ympäröivän maailman selittäminen lähti historiallisesta ymmärryksestä ja yhteiskunnallisista suhteista. Marxin mielestä ihmistä olisi tullut tarkastella ”tässä ja nyt”, sillä erityisellä hetkellä, jossa kulloinkin elämme. Hänen mukaansa kaikki yhteiskunnallinen elämä on luonteeltaan praktista, aistimellista inhimillistä toimintaa. Yhteiskunnalliset suhteet muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden, eikä sitä ole mahdollista palauttaa minkäänlaiseen niin sanottuun ydinlähtökohtaan. Kaikki todellisuus ei siis voi olla lähtöisin esimerkiksi ihmisolemuksesta tai palautettavissa siihen. Lähtökohta on erityisissä yhteiskunnallisissa suhteissa, joihin ihmiset kulloinkin syntyvät toimimaan.³³² Marxin kiinnostus siis suuntautui tosiasiallisten ihmisten tutkimiseen heidän tosiasiallisissa suhteissaan ja siihen, miten nämä suhteet nivoutuivat toisiinsa.

Robert Misikin mukaan Marx itse oli niin sanottu kumousmies. Hänellä oli vahva näkemys siitä, että vallankumous olisi lähellä, mutta tämän uskomuksen taustalla ei suinkaan ollut vain hänen henkilökohtainen innokkuutensa tai toiveensa. Misikin mukaan Marx vastusti idealismia ja kaikenlaista utopistista sosialismia, jonka perustana olivat eettiset motiivit. Tärkeämpänä perusteluna hän piti todellisen maailman realiteetteja. Hän ei siis ollut kommunisti omien toiveidensa tai henkilökohtaisten moraalikäsitystensä vuoksi, eikä hän kokenut, että kaiken aiheuttamansa epäoikeudenmukaisuuden jälkeen kapitalismi ikään kuin ansaitsisi kaatua ja väistyä jonkin ihanteen tai utopian tieltä. Marxille kyse oli historiallisesta kehityksestä, jossa kapitalismi itse loi itsestään edellytykset uudelle yhteiskunnalle, kommunismille.³³³ Samankaltainen suhtautuminen moraalioppeihin ja utopismiin väritti asenteita myös Sosialistisessa Aikakauslehdessä.

³³¹ Vuorinen 2012, 1–3.

³³² Koivisto & Lahtinen 2012, 448–449, 464.

³³³ Misik 2003, 64–65, 70.

Koska Marx ei ollut aikeissa luoda uutta utopiaa, ei hän myöskään liiammin kuvaillut sitä, millainen kommunistinen yhteiskunta tulisi olemaan³³⁴. Mielikuvituksellisista tulevaisuudenennustuksista pidättäytyttiin Sosialistisessa Aikakauslehdessäkin. Utopiasosialismin hylkäämiseen kuului ajatus, ettei tulevaa sosialistista yhteiskuntaa voitaisi kuvata, sillä järkeen perustumattomien yhteiskunnallisten haavekuvien tuottamista ei pidetty Marxin tieteellisen sosialismin tarkoituksena, kuten Enrico Ferrin kerrottiin huomauttaneen.³³⁵

Uuden yhteiskuntarakennuksen erikoiskohtia emme voi kuvata ja juuri sen takia, että uuden yhteiskunnan täytyy olla inhimillisen kehityksen luonnollinen ja teeskentelemätön tulos, jonka tulo jo on varmistettu ja merkitty pääpiirteittäin myöten.³³⁶

Mitään inhimillistä kehitystä ei siten voinut kuvata, kuin vasta sen luonnollisen toteutumisen jälkeen. Kautsky puolestaan painotti kaikkeen olevaan vaikuttavaa jatkuvaa muutosta, joka ulottuisi myös köyhälistöön. Tämän jatkuvan muutoksen tilan vuoksi ei voitu ennustaa tulevaa yhteiskuntaa, mutta ei myöskään sitä, millainen olisi se köyhälistö, joka joskus nousisi valtaan sosialismin myötä.³³⁷ Samaa loputtoman muutoksen tilaa korostettiin myös lehdessä esitetyt Plehanovin näkemykset:

Että 'ihmisen luonto' alituisesti muuttuu sitä mukaa kuin ihmisen ympäristö muuttuu, ja että siis juuri tuosta ympäristöstä on etsittävä yhteiskuntaopin todellinen alkuperuste, sitä eivät utopistiset sosialistit jaksaneet tai eivät tahtoneet käsittää!³³⁸

Ryömän laatimassa selostuksessa Ferrin huomautettiin hylänneen valtiososialismin, sillä sen perustana käytettiin utopistista sosialismia eli "tunnosocialismia". Valtiososialismi keskittyi liikaa sääntöjen ja pykälien laatimiseen, eikä sillä ollut Ferrin mukaan "mitään yhteistä tieteellisen sosialismin kanssa".³³⁹ Sosialidemokratian ansioksi luettiin, ettei se nimenomaan ollut kehittänyt tulevaisuuden ihanneyhteiskuntaa umpimähkäisesti, vaan näkemykset perustettiin "nykyaikaisen tieteellisen tutkimuksen varmoihin tuloksiin".³⁴⁰ Taustalla on vaikuttanut kysymys siitä, miten voitaisiin uskottavasti ja ajan hengen mukaisesti argumentoida sosialismin ja tulevan vallankumouksen puolesta ja legitimoida yhteiskunnassa vaadittuja muutoksia. Toisin sanoen on

³³⁴ Misik 2003, 70.

³³⁵ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187.

³³⁶ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187.

³³⁷ Kautsky 1907, Suomennos, 22.

³³⁸ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 111.

³³⁹ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187.

³⁴⁰ Beerman 1907, Suomennos, 252.

haluttu viestittää, että sillä mihin argumentointi nojaa on todellakin merkitystä. Siten esimerkiksi pelkkä oikeudenmukaisuuteen vetoaminen ei riittänyt. Ajanmukaista oli vedota tieteen osoittamiin rationaalisiin faktoihin, joita vastustajan olisi hankala torjua leimautumatta epätieteelliseksi mölisijäksi. Tällä tavalla tieteellisen sosialismin edustajat tekivät vastaväittäjiensä argumentit tyhjiksi.

Sosialistisen Aikakauslehden tieteellisen lähtökohdan vuoksi moraaliopilliset selitykset eivät olleet päteviä argumentteja sosialismin puolesta tai vastaan. Artikkelissaan 'Marxin teoria ja oikeuden aate' Forsman selitti, ettei Marxin näkemysten perusta suinkaan ollut löydettävissä oikeudenmukaisuuden periaatteista. Tämä johtui siitä, että "oikeuden aate, samaten kuin muutkin aatteet, on hänen [Marx] käsityksensä mukaan vain toisarvoinen ilmiö". Ihmisissä vellova vakaumus ja ajatus epäoikeudenmukaisuudesta kumpuaisi lopulta niistä muutoksista, joita tuotannossa on tapahtunut ja joiden seurauksena "entisiin taloudellisiin oloihin mukaantunut yhteiskuntajärjestys ei enää ole sopusoinnussa".³⁴¹ Koska muutokset tuotantovoimissa viimekädessä ohjaisivat yhteiskunnan kehityksen suuntaa pidettiin oikeudenmukaisuuden aatteen ja moraaliteorian julistamista epärelevanttina. Tämä ei toki ollut mikään mullistava näkemys sosialistisen liikkeen sisällä, vaan ajatus moraaliteorian toisarvoisuudesta oli hyvinkin tyypillistä toisen internationaalnin marxilaisuutta³⁴².

Moraalioppia vastaan argumentoitaessa vedottiin Engelsiin, jonka mukaan pelkkä tietoisuus yhteiskunnan epäkohtien, kuten köyhyyden epäoikeudenmukaisuudesta ei olisi lopulta kovinkaan lohdullista sorrettujen näkökulmasta. Tuo tietoisuus ei yksin riittäisi tuomaan muutosta asiantilaan. Sosialismin "voitonvarmuus" perustuikin aineelliseen tosiasiaan, tuotanto- ja jakotavan mullistuksiin, eikä ihmisten käsityksiin oikeasta ja väärästä. Tämän vuoksi Forsman kritisoi sitä näkemystä, että Marx olisi perustanut sosialisminsa "lisäarvon siveelliseen epäoikeutukseen". Lisäarvoteorian³⁴³ yhteydessä huomioitava, että lisäarvon muodostuminen oli luonnollinen ja välttämätön seuraus kapitalistisesta tuotantotavasta, joten sen eettisyyden pohtiminen oli suorastaan turhuutta. Marxin lisäarvoteorian pointti olikin Forsmanin mielestä siinä, että lisäarvo "taloudellisesti

³⁴¹ Forsman 1906, 81.

³⁴² Lue lisää moraaliteorian toisarvoisuudesta esim. Oittinen 1999.

³⁴³ Enrico Ferrin mukaan lisäarvoteoriassa on kyse siitä, että työnantajan on mahdollista kasata pääomaa tyystin työtä tekemättä, sillä työntekijä tuottaa työpäivänsä aikana suuremman arvon, kuin mihin hänen saamansa palkka yltää. Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 185.

vie niihin ristiriitoihin, joihin kapitalismin kerran hänen [Marx] käsityksensä mukaan täytyy kukistua”.³⁴⁴

Forsman väitti, että ”siveelliset, eettilliset näkökohdat ovat aivan vieraita Marxin käsityskannalle”, ennen kuin kuitenkin myönsi, että esimerkiksi Pääomassa on mukana myös moraalinen sävy, joka hänen mukaansa kävi ilmi ”niissä lyhyissä sarkastisissa letkautuksissa, joita hän [Marx] antaa Englannin silloisille tunnottomille riistäjäkapitalisteille”. Forsman ei siis kieltänyt, etteikö Marx olisi millään tapaa moralisoinut kapitalistisen yhteiskunnan epäkohdista. Pelkkä epäoikeudenmukaisuuden tiedostaminen ei olisi kuitenkaan riittänyt vakuuttavaksi perusteluksi kapitalismin kaatumiselle ja sosialismin nousulle. Forsman halusi artikkelissaan osoittaa, ettei historiankulkua määränneet aatteet, ihmisten tietoisuus tai tietoinen toiminta. Ne olot, joissa ihmiset elivät, eivät olleet ihmistietoisuuden luomusta, vaan päinvastoin, nuo yhteiskunnalliset, ensisijaisesti taloudelliset olot olivat tuottaneet ihmisen tietoisuuden. Forsman tahtoi korostaa, että ratkaisevassa asemassa olivat luonnonlakien tavoin järkähtämättömät taloudelliset lait ja vaikka taloudellinen kehitys tapahtuikin ihmisten tekojen kautta, oli se kuitenkin heidän tahdostaan riippumatonta.³⁴⁵ Näkemys ihmisen tahdosta riippumattomasta kehityksestä johtaa siihen, että mikään ei ole muutettavissa eettisillä argumenteilla ja niihin perustuvilla vaatimuksilla. Tämän lähtökohdan vuoksi oli tarkasteltava akateemisten sosialistien tieteelliseksi katsomaa historiallista kehityskulkua ja tehtävä päätelmät todellisuudesta sekä mahdollisista tulevaisuuden yhteiskunnista reaalimaailman perusteella.

Forsmanin näkemys sosialismin perustumisesta kylmästi tieteelle ei lopulta ollutkaan niin jyrkkä, kuin artikkelin alku antaa ymmärtää ja hänen mukaansa ihmisen toimintaa liikuttaneilla aatteilla on ehkä sittenkin ollut keskeisempi sija, kuin mitä Marx oli hänen mielestään antanut ymmärtää. Vaikka oikeuden aate ei yksin riittäisi sosialistisen yhteiskunnan luomiseen, ihmistietoisuudella ja aatteilla olisi kuitenkin paikkansa sosialismin perusteluissa. Hänen mukaansa monet hakivat eettistä perustaa sosialismille siitä syystä, että heille ”Marxin perustelu on yksipuolinen ja riittämätön.” Forsman kirjoitti, että eettisen pohjan etsijät eivät kokeneet Marxin esittäneen todisteita sosialismin välttämättömyydelle, sillä eihän minkään kehityksen välttämättömyyttä olisi ollut edes mahdollista ennalta osoittaa.³⁴⁶ Eettisiin ja moraalisiin arvoihin katsottiin vedottavan silloin, kun sosialismin

³⁴⁴ Forsman 1906, 81–82.

³⁴⁵ Forsman 1906, 82.

³⁴⁶ Forsman 1906, 83.

teorialle ei ole ollut löydettävissä tarpeeksi vakuuttavaa tieteellistä perustaa. Kuusinen pohti samaa oikeudenmukaisuuden teemaa tarkemmin vallankumouksen näkökulmasta:

Ei myöskään siitä voi olla kysymys, onko vallankumous oikeutettu vai epäoikeutettu, järkevä vai järjetön, luonnollinen vai luonnonvastainen tapahtuma, sillä se on yhtä vähän epäoikeutettu, järjetön tai luonnonvastainen kuin esim. lapsen syntyminen sitä olisi sen vuoksi että se tapahtuu synnyttäjän kivun ja tuskan kautta.³⁴⁷

Vallankumouksen osalta ei siten tarvinnut pohtia sen moraalista oikeutusta, sillä historiallisena tapauksena se tulisi joka tapauksessa toteutumaan luonnollisista syistä. Vallankumouksen ollessa luonnollinen ei voitaisi myöskään kritisoida sitä epäoikeudenmukaisuudesta. Kuusinen esitti kritiikkiä moraalioppien suhteen arvioidessaan af Ursinin laatimaa suomennoskokoelmaa 'Tulevaisuutta kohti. Sosiaalipoliittisia esitelmiä'. Hän koki ongelmalliseksi, että kirjassa esitelty englantilainen William Morris (1834–1896) oli perustellut sosialismin toteutumista järjestelmän oikeudenmukaisuudella. Tällainen katsantokanta teki Morrisista Kuusisen silmissä utopistin. Kuusinen, joka oli verrannut vallankumouksen syntymistä lapsen luonnolliseen syntymään oli vakuuttunut siitä, ettei sosialistista yhteiskuntaa kukaan rakentaisi, vaikka se moraaliselta kannalta olisi oikeudenmukaista, vaan se tulisi syntymään "taloudellisen kehityksen pakosta."³⁴⁸ Utopiasosialismi tuli torjutuksi juuri sen vuoksi, että se vetosi perusteluissaan epäolennaisiksi pidettyihin seikkoihin, kuten sosialistisen yhteiskunnan moraaliseen oikeutukseen, joilla ei nähty olevan merkittävää vaikutusta todellisen maailman oloihin.

Af Ursin piti tarpeellisenä selventää, että kyseisen suomennoskokoelman taustalla oli tavoite "tutustuttaa Suomen lukijakuntaa etevimpien sosialistien" kirjoituksiin, vaikkei hän itsekään ollut näiden kanssa kaikesta samaa mieltä³⁴⁹. Tässä kohtaa voidaan havaita aatetovereiden erilainen suhtautuminen eriäviin näkemyksiin sosialismin teorioista. Kuusinen oli jokseenkin ehdoton ja jopa tuomitseva niitä näkemyksiä kohtaan, joita hän ei itse teoreettisesti orientoituneena sosialistina allekirjoittanut. af Ursin ja esimerkiksi Sirola puolestaan suhtautuivat marxilaisuuden "sivupolkuihin" suopeammin ja kokivat niihin tutustumisen mielekkääksi ja hyödylliseksi. af Ursin puolusti Kuusisen moittimaa Morrisia:

³⁴⁷ Kuusinen 1906e, 394.

³⁴⁸ Kuusinen 1906c, 71.

³⁴⁹ af Ursin 1906, 117–118.

Ja vaikka asia olisikin ratkaistu determinismin eduksi lopullisesti, niin sopii aivan hyvin Engelsin selityksen nojalla historiallisesta materialismista puhua oikeasta ja väärästä yhteiskunnasta, yhteiskunnan muuttamisesta tähänastista oikeammaksi ihmisten toimenpiteitten kautta. Ja muuta ehkä ei Morriskaan ole tarkoittanut.³⁵⁰

Missä määrin olisi ylipäättään mahdollista käydä keskustelua oikeasta ja väärästä oli af Ursinin mukaan riippuvainen siitä, mikä arvo ihmisen tarkoituksenmukaiselle toiminnalle annettaisiin³⁵¹.

Näkemyksissään ehdottomampi Kuusinen halusi oikoa vääräksi katsomaansa utopistien välittämää tulkintaa. Morrisin lisäksi jyrkkää kritiikkiä saivat osakseen Kuusisen mielestä utopiasosialistisia ajatuksia levittävät henkilöt, erityisesti Matti Kurikka, jolle Kuusinen väitti historian olevan vain ”suurten aatteiden ja henkien” välistä kamppailua.³⁵² Utopiasosialismin ongelman ydin oli Kuusisen mukaan siinä, ettei se kyennyt hahmottamaan todellisuutta ja aineellisten voimien todellista merkitystä:

...aineelliset voimat samoin kuin suuret kansanlaumatkin ovat vain joko passivista, kuollutta luontoa, jonka voi jättää huomioonottamatta, tai sitte enemmän tai vähemmän nöyriä välikappaleita noiden aatteiden ja johtajien käsissä.³⁵³

Kuten Forsmankin oli selittänyt, olivat aatteet Kuusisenkin mukaan toissijaisia aineellisiin voimiin nähden ja tämän vuoksi utopistien esittämä ajatus aatteiden välisestä kamppailusta ei Kuusiselle kelvannut. Aineelliset voimat ja kansanjoukot olisivat historiallisen materialismin mukaan todellinen liikuttava voima ihmisen historian kehityksessä. Moraaliopilla perustelun lisäksi utopiasosialismin virhe oli, ettei se vastannut materialistista oppia vaan kulki *idea* edellä ja aliarvioi reaalimaailman yhteiskunnalliset tuotantovoimat.

Suomalaisen sosialidemokratian tahdottiin noudattavan ”puhtaan luokkataistelun kantaa”, jota utopistinen tulkinta ei edustanut. Kuusinen oli huolissaan siitä, että utopiasosialismin levittäjille ja materialistisen historiankäsityksen opin vääristäjille oli Suomessa kuulijoita. Utopistisista vaikutteista oli päästävä eroon siinä missä porvarillisistakin. Kuusinen pitikin positiivisena asiana, että Oulun puoluekokouksessa oli erotettu tai omatoimisesti eronnut utopistisia ajatuksia levittäneitä tai porvaristolle myötemielisiä henkilöitä, ja että puolue oli yhdenmukainen jyrkästä luokkataistelun linjasta. Hän halusi uskoa, että linjaus oli pysyvä ja sosialidemokraattisen puolueen ”vankka

³⁵⁰ af Ursin 1906, 117–118.

³⁵¹ af Ursin 1906, 117.

³⁵² Kuusinen 1906d, 343.

³⁵³ Kuusinen 1906d, 343–346.

selkäranka” jatkossakin. Puolueessa oli siis käynnissä marxilaisen linjan etsiminen, jonka ainakin Kuusinen toivoi noudattavan materialistisen historiankäsityksen oppia ja korostavan luokkataistelun merkitystä historiankulussa. Kuusinen katsoi, että puolueen olisi ”edelleenkin täydellä tarmolla itseään puhdistettava ja puhtaana pidettävä”.³⁵⁴ Kuusisen näkemys marxilaisesta teoriasta ei ollut kovinkaan joustava. Hänhän hyvin selkeästi tahtoi kanssaan erimieliset henkilöt ulos puolueesta, mikä kertoo melkoisesta itsevarmuudesta ja luottamuksesta omien näkemysten totuudenmukaisuudesta. Kuusinen, jolla oli ehkä jossain määrin taipumusta pyrkiä kaikkien tahojen miellyttämiseen, oli Ehrnroothin mukaan opillisissa kysymyksissä vankkumaton yhden oikeaoppisen linjan kannattaja³⁵⁵. Tämä suhtautuminen oikeaoppisuuteen näkyy voimakkaasti käsiteltäessä utopiasosialismia ja moraalioppia.

Sosialistisen Aikakauslehden perustajat painottivat lehden olevan marxilaisuuden teoreettinen keskustelualusta, mutta heidän kirjoituksistaan huokuu silti voimakkaita mielipiteitä ja asenteita, joita kaikkia ei voida perustella ainoastaan tieteellä. Vaikka esimerkiksi moraaliteorioita ei pidetty minään legitiiminä yhteiskunnan selittäjänä, on osassa tuon tieteelliseksi tarkoitettun julkaisun artikkeleissa kuitenkin varsin moraalinen sävy³⁵⁶. Työväenliikkeen jäsenillä, edustivat he kuinka tieteellistä sosialismia tahansa, on takuulla ollut takaraivossaan erinäisiä aatteellisia ja eettisiäkin motiiveja. Tieteelliset analyysit ovat kuitenkin olleet lähtökohtaisesti vakuuttavampi perusta argumentoinnille, kuin vaikkapa moraalisaarnat. Suhtautuminen tieteellisiin perusteluihin oli jyrkkä. Se mikä ei edustanut teoreettisuutta ja tieteellisyyttä, laskettiin merkityksettömäksi tai haitalliseksi sosialismin lopullisille tavoitteille, eikä marxilaista sosialismia tämän vuoksi haluttu Sosialistisessa Aikakauslehdessä rakentaa moraaliteorioiden tai utopioiden varaan. Toisaalta on muistettava, että tuona aikana koko maailmaa muutti uudenlainen suhtautuminen tieteeseen merkittävänä auktoriteettina ja maailman selittäjänä.

5.2 Ei anarkiaa, ei rajatonta yksilönvapautta

Ralf Kauranen ja Mikko Pollari ovat perehtyneet 1900-luvun alun suomalaisten sosialistien anarkismikritiikkiä teoksessa ’Kuriton kansa’, käyttäen aineistona ajan sosialistisia lehtiä, Sosialistinen Aikakauslehti mukaan lukien. Heidän mukaansa anarkismin kritiikki painottui yksilökeskeisyyteen, jota pidettiin idealistisena ja samanlaisena porvarillisten yksilönäkemyksen kanssa. Yhteisöllisyys muodostui yksilönvapautta huomattavasti tärkeämmäksi, eikä ajatusta rajattomasta yksilönvapaudesta siten voitu hyväksyä. Anarkismin ongelmana pidettiin lisäksi sitä,

³⁵⁴ Kuusinen 1906d, 343–346.

³⁵⁵ Ehrnrooth 1992, 244.

³⁵⁶ Esim. Gylling et al. 1906b, 50–52; Kuusinen 1906a, 12.

että sillä oli yhteneväisyyksiä porvarillisen epätasa-arvoisen talousjärjestelmän kanssa ja siten se oli uhka sosialismille.³⁵⁷ Vaikka Kauranen ja Pollari ovat tutkineet osin samoja Sosialistisen Aikakauslehden artikkeleita anarkiaa ja individualismia koskien, tahdon silti tuoda oman lisäykseni teemaan.

Artikkeli 'Anarkismi ja Sosialismi' oli selostus Plehanovin samannimisestä lentokirjasta, jota toimitus piti mainiona selvityksenä anarkismin ja utopiasosialismin eroista suhteessa tieteelliseen sosialismiin. Anarkismi tai utopiasosialismi ei ammentanut teesejään "taloudellisista tosioloista ja niitten kehitystä määräävistä laeista" kuten yhteiskuntatieteissä ja sosialismissa Plehanovin mukaan tehtiin. Tieteen sijaan anarkisteilla ja utopisteilla, jotka liitettiin vahvasti toisiinsa, oli käytössään "maailmanparannusoppinsa" ja niiden pohjana "epätieteellinen haaveilu".³⁵⁸ Juuri siinä piili perustavanlaatuinen ero tieteellisen sosialismin ja utopistisen anarkismin välillä. Plehanovin toteamukset anarkismin ja utopismin lähtökohdista olivat vähätteleviä ja ehkäpä merkittävin ero sosialismiin, jota hän korosti, oli nimenomaan tieteellisyyden puute. Sosialistisessa Aikakauslehdessä asetuttiin tämän "venäläisen puoluetoverin"³⁵⁹ arvostelmien taakse ja esimerkiksi Kuusinen totesi, ettei anarkistinen toiminta edustanut minkäänlaista teoreettista näkemystä³⁶⁰. Plehanovin selostus anarkismista julkaistiin jo ennen Kuusisen kirjoittelua aiheesta, joten Kuusinen on mitä todennäköisimmin ammentanut näkemyksiään juuri Plehanovilta.

Kuten Kauranen ja Pollari ovat jo tuoneet esiin, pidettiin anarkistisen ajattelun merkittävänä ongelmana liiallista yksilökeskeisyyttä. Plehanov piti Kaurasen ja Pollarin mukaan ongelmallisena ja utopistisena ihmiskuvaa, johon kuului luontainen solidaarisuus.³⁶¹ Anarkisteilla selitettiinkin olevan taipumusta korostaa "yksityisihmisen" tarpeita. Tällä tavoin Sosialistisen Aikakauslehden selostuksessa arvioitiin saksalaisen filosofin Max Stirnerin (1806–1856) teosta 'Yksityisihminen ja hänen omaisuutensa'³⁶². Stirnerin ajattelun ongelmana pidettiin "minän" korostamista, sillä kuten Plehanovin kirjoitettiin todenneen, "'yksilö yleensä' ei ole muuta kuin tyhjä aatekuva". Yksilöiden itsekkäiden etujen ajamisen katsottiin johtavan lopulta "'kaikkien taisteluun kaikkia vastaan'".³⁶³ Ongelmalliseksi individualismi koettiin senkin suhteen, että mikäli ihmisen teot tulisivat arvostelluksi

³⁵⁷ Kauranen & Pollari 2009, 210–211, 216–219.

³⁵⁸ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 111.

³⁵⁹ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 111.

³⁶⁰ Kuusinen 1906e, 388–390.

³⁶¹ Kauranen & Pollari 2009, 210.

³⁶² Stirner sai maistaa myös Marxin ankaraa kritiikkiä koskien yksilöä ja tämän vapautumista itsekkyyden avulla. Wheen 2000, 96.

³⁶³ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 111–112.

vain ”yksilön rajattoman oikeuden kannalta” olisi jokaisella ”olkoon hän kuinka täydellinen roisto tahansa” lopulta oikeus tehdä ihan mitä huvittaa. Ehdottoman yksilönvapauden uskottiinkin johtavan vain sekasortoon ja mielivaltaan.³⁶⁴ Luottamus ihmisten keskinäiseen solidaarisuuteen ja kykyyn tehdä yhteistyötä silkasta hyvästä tahdosta jäi lopulta todella vähäiseksi.

Sosialistisen leirin ulkopuolella anarkistisista terroriteoista syytettiin usein sosialismin kannattajia. Tätä ei Sosialistisessa Aikakauslehdessä haluttu hyväksyä, vaan rinnastus anarkismin ja sosialidemokratian välillä koettiin suoranaishana loukkauksena. Joitakin työväenluokkaisia kuitenkin saattoi toimia anarkistisissa piireissä, mikä selitettiin ”väärinkäsityksenä”. Todellista yhteyttä anarkisteihin ei tunnustettu ja valistamisen kautta uskottiin harhapoluille lähteneiden työläisten palaavan takaisin omiensa pariin.³⁶⁵ Anarkistien yksilökeskeisen ajattelun katsottiin olevan samaa perua kapitalistisen eduntavoittelun kanssa³⁶⁶ ja anarkistien ajateltiin olevan todellisuudessa kapitalistisen yhteiskunnan jälkipolvea. Heitä kuvattiin porvariston omiksi murheenlapsiksi sekä lehtolapsiksi.³⁶⁷ Sosialismin sisäisiä harhaluuloja ei siten haluttu mieltää sosialidemokratian omiksi virheiksi, vaan ne liitettiin nimenomaan kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän ongelmiin. Lukijoille tehtiin selväksi, että utopismiin nojautuvat anarkistit eivät edustaneet tieteellistä sosialismia, vaan porvarillista kapitalismia, siis sosialismin vastustajia.

Sosialismin lähtökohtana on yhteiskunta eikä yksilö, yhteisetu eikä yksityisen vapaus tai yksityisetu. Ja sosialismi perustaa kommunistisen päämaalinsa tieteen osottamaan taloudellisyhteiskunnallisen kehityksen varmaan kulkuun eikä luo tyhjistä tulevaisuuden kuvia. Erotus on selvä ja raja jyrkkä.³⁶⁸

Tähän lainaukseen voisi kiteyttää lehden suhtautumisen anarkismiin. Anarkismia ja sosialismia pidettiin toistensa vastakohtina, jotka olivat ristiriidassa keskenään jo perus lähtökohdiltaan. Sosialismin painotettiin nojautuvan varmoina pidettyihin tieteen tuloksiin. Plehanov, jonka sanojen taakse Sosialistisessa Aikakauslehdessä asetuttiin, ei nähnyt mitään yhteistä tieteen metodeita noudattavalla sosialismilla ja anarkismilla, jonka teoriat leimattiin ”päättömiksi” ja taktiikka

³⁶⁴ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112, 115.

³⁶⁵ Plehanovin käsityksiä selvittäneeseen artikkeliin oli vielä erikseen merkitty alaviitteellä todennäköisesti toimituksen kommentti, jossa väärästä rinnastuksesta johtuva syvä loukkaantuminen ilmaistiin. Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 114–116.

³⁶⁶ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112. Ks. aiheesta myös Kauranen & Pollari 2009, 211; Ehrnrooth 1992, 134–135.

³⁶⁷ Kuusinen 1906e, 388; Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 115–116.

³⁶⁸ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 114.

”onnettomaksi”. Ainoa syy, miksi aiheen koettiin ansaitsevan minkäänasteista huomiota oli, että anarkististen oppien uskottiin aiheuttavan vahinkoa köyhälistön asialle.³⁶⁹

Stirnerin lisäksi torjuttiin muitakin anarkistisen opin perustajia, joiden sanottiin nojautuvan utopian periaatteisiin. Kansalaisen ehdottoman vapauden korostajana mainittiin ”anarkismin isä” ranskalainen Pierre-Joseph Proudhon³⁷⁰ (1809–1865), jonka kerrottiin kannattavan muun muassa pikkutuotannon jatkamista³⁷¹. Moinen miellettiin ”pikkuporvarin utopiaksi”.³⁷² Samalla huomioitiin myös Marxin tunnettu kiistakumppani venäläinen Mihail Bakunin (1814–1876). Bakunin oli merkittävä hahmo sosialistisen liikkeen muodostumisessa³⁷³, eikä häntä voi ohittaa keskusteltaessa nimenomaan anarkistisesta suuntauksesta. Tapani Kaakkuriniemen mukaan Länsi-Euroopassa anarkistit ja sosialistit kävivät kisaa sosialistisen liikkeen vallasta, mikä vaikutti oleellisesti myös Marxin ja Bakuninin välisiin suhteisiin. Vaikka he alun perin kannattivat samankaltaisia näkemyksiä ja esimerkiksi yhdessä vastustivat itsevaltiasta Venäjän keisaria, ajautui heidän suhteensa lopulta väliin ja kärkkääseen riitelystä³⁷⁴. Kaakkuriniemen mukaan merkittävä ero Marxin ja Bakuninin näkemysten välillä tuli esiin kysymyksessä Ensimmäisen internationaalin toiminnan muodoista sekä työväenpuolueen roolista vallankumouksen organisoinnissa.³⁷⁵

Marx syytti Bakuninia proudhonilaiseksi seikkailijaksi, jonka ajatusten taustalla ei ollut edes alkeellisintakaan teoriaa. Sitä vastoin Bakunin piti Marxia omahyväisenä persoonana, joka ei sietänyt mitään loukkauksia, vaan teki jokaisesta erimielisestä vihollisensa. Kaakkuriniemi kirjoittaa Marxin pitäneen demokraattisia menettelytapoja tärkeinä. Marx oli painottanut, että vallankumouksen jälkeenkin työväestön kannattaisi solmia jonkinlaiset asialliset suhteet valtioon. Bakunin puolestaan kannatti kaikenlaisten valtiotyyppisten järjestelmien hävittämistä ja perusti mielellään salaseuroja ja pyrki niiden avulla saamaan vallan internationaalissa. Bakuninin menettelytavat kumpusivat hänen kotimaansa Venäjän tilanteesta. Hänen kannattajiaan löytyi esimerkiksi espanjalaisista, italialaisista sekä joistain ranskalaisista anarkisteista.³⁷⁶

³⁶⁹ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 114.

³⁷⁰ Proudhon oli keskeinen anarkismin teoreetikko ja käytti itsestään ensimmäisenä nimitystä ”anarkisti”. Ks. lisää Proudhonista esim. Hyams 1979.

³⁷¹ Proudhonin pikkuporvarilliset näkemykset saivat Stirnerin lailla tuomion Marxin arvioissa. Ks. esim. Wheen 2000, 78, 106–109.

³⁷² Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112.

³⁷³ Kaakkuriniemi 2006, 25.

³⁷⁴ Marxille oli tyypillistä riitaantua niin toisinajattelevien kuin aatetoverienkin kanssa. Katso lisää esim. Wheen 2000.

³⁷⁵ Kaakkuriniemi 2006, 25–27.

³⁷⁶ Kaakkuriniemi 2006, 27–28.

Sosialistisessa Aikakauslehdessä Bakuninin korostettiin olleen vapauden ja tasa-arvon utopiaa saarnaava anarkisti, jonka kannattajat kuitenkin kokivat olevansa kommunisteja. Bakuninin kerrottiin itse olleen mielestään kollektivist, ”sillä hän käsitti kommunismilla Marxin ja Engelsin esittämää sosialismia, jota hän piti kaiken vapauden surmana”. Oli varsin hyvin tiedossa, että jotkut anarkistit laskivat itsensä kommunisteiksi, vaikka Bakunin ei sitä tehnyt. Suomalaisille sosialidemokraateille haluttiin tehdä selväksi, ettei anarkistien kokemus kommunismista perustunut todellisuuteen, sillä ”rajattoman vapauden haave” ei sopinut kommunismiin. Ainoa tapa yhdistää anarkismi ja kommunismi oli turvautua ”vallan ilmassa häälyvään utopismiin, joka ei kestä minkäänlaista arvostelua”.³⁷⁷ Tieteellä ja teorialla ei siten voinut anarkisti näkemyksiään perustella. Plehanovin ajatuksia käsiteltäessä tehtiin voimakasotteisesti selvää siitä, mikä oli todellista kommunismia ja millaisiin perusteluihin aito kommunisti nojautui. Eri tapojen soveltaminen ja vaihtoehtoiset mallit jäivät ahtaalle.

Plehanovin käsityksiin nojaten Stirner, Proudhon ja Bakunin nimettiin ”anarkismin patriarkoiksi”, joiden näkemykset eivät olleet muuta kuin aatteita sekä haaveita ja joista myöhemmät anarkistit ammensivat oppiaan.³⁷⁸ Myöskin anarkismin teoreetikoksi nimitetty venäläinen kirjailija Pjotr Kropotkin (1842–1921) sai osansa moitteista. Kropotkinin teos ’Taistelu leivästä’ suomennettiin vuonna 1906, mikä noteerattiin myös Sosialistisen Aikakauslehden saman vuoden lokakuun katsauksissa³⁷⁹. Suomalaiselle kansalle myötämieliseltä Kropotkinilta suomennettiin muitakin teoksia ja hänen muuhun tuotantoonsa tutustuttiin ruotsinkielisten käännösten kautta³⁸⁰. Tämä kertoo kiinnostuksesta Kropotkinin ajatuksia kohtaan. Vastanotto Sosialistisessa Aikakauslehdessä oli kuitenkin varautunut. Selostuksessa Plehanovin mukaan todettiin Kropotkinin väittäneen, ettei kommunistinen anarkismi noudattaisi lainkaan utopistisia oppeja. Plehanov asetti väitteen kyseenalaiseksi, sillä Proudhon, Bakunin ja Kropotkin uskoivat kaikki niin sanottuun vapaaseen sopimukseen, jolloin johtavaa auktoriteettia ei yhteiskunnassa tarvittaisi.³⁸¹ Tässä kohtaa Plehanov näki suuren ongelman:

Kropotkin ei hetkeäkään epäile vapaan sopimuksen käytännöllistä merkitystä eikä ymmärrä sellaiseen selitykseen turvautumista miksikään utopismiksi.³⁸²

³⁷⁷ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112–114.

³⁷⁸ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112.

³⁷⁹ Kirjoittajaksi nimettiin ”Petter Kropotkin” ja suomentajaksi Kaapo Murros. Gylling et al. 1906f, 432.

³⁸⁰ Kauranen & Pollari 2009, 196–197. Kauranen ja Pollari taustoittavat enemmänkin Kropotkinin sympatioita suomalaisia kohtaan sekä hänen anarkisminsa ideaa.

³⁸¹ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 113.

³⁸² Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 113.

Kropotkin näki oman aikansa kapitalistisessa yhteiskunnassa toimivan vapaaseen sopimukseen perustuvia yhteistoimintamuotoja, mutta Plehanovin mielestä tämä näkemys edusti naiiviutta. Juurikin tällainen ”anarkistinen sopimus”, joilla hän viittasi liikkeenharjoittajien väliseen sopimukseen, teki tuottajista ”omien tuotteittensa orjia”. Kropotkin ei siten ymmärtänyt ongelman ydintä, joka johtui kapitalistisesta individualistisesta järjestelmästä. Hänen ongelmanratkaisunsa leimattiin samanlaiseksi kuin vallitsevassa kapitalistisessa yhteiskunnassa, esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa ongelmaksi saattaisivat muodostua laiskat ja työtä kaihtavat yksilöt: heidän annettaisiin kuolla nälkään. Vapaan sopimuksen toimivuuteen ei siis uskottu ja anarkistisen yhteiskunnan ajateltiin toteuttavan vapauden ihannetta ainoastaan sanojen tasolla. Käytännössä se olisi yhtä toimimaton, kuin kapitalistinen järjestelmä.³⁸³

Kielteistä asennoitumista anarkismiin ja individualistisiin näkemyksiin perusteltiin Plehanovin lisäksi myös Kautskyn avulla, jonka mukaan anarkismi keskeinen ongelma oli liberalismi: ”anarkismi on liberalismia kaikkien hyväksi, liberalismi taas anarkismia hallitsevien luokkien ja niiden loisien hyödyksi.” Liberalismi noudattaa kapitalistista tavarantuotantoa, kun taas anarkismi vastustaa kapitalismia ja ottaa periaatteeksi ”yksinkertaisen pikkuporvarillisen ja pikkuviljelyksellisen tavarantuotannon”. Näin ei Kautskyn mukaan kuitenkaan voitettaisi kapitalistista tuotantotapaa. Ainoa keino olisi ottaa yksityistuotanto yhteiskunnan haltuun. Tässä oli Kautskyn mukaan köyhälistön päämäärä, kunhan se ensin oli vapaa ”sekä henkisesti että valtiollisesti liberalismista ja anarkismista”.³⁸⁴

Ei yksilön rajaton elämisvapaus, vaan hänen ehdoton antautumisensa yhteiskunnan palvelukseen tulee olemaan uuden, sosialistisen siveysopin kategorinen imperatiivi, ehdoton käsky, mikä ei ole lähtöisin jostakin salaperäisestä itseään varten olevasta tapahtumien mailmasta, vaan hyvin todellisesta meitä varten olevasta tapahtumien mailmasta, tuotantotavasta. Köyhälistöön kuuluva henkilö ei näe onneaan oman yksilönsä suuruudessa ja vallassa, mihin hän kuuluu.³⁸⁵

Yksilön alistuminen kokonaisuuden alle oli sosialismin onnistumisen kannalta merkittävää. Samankaltaiseen tulokseen yhteisöllisyyden ensisijaisuudesta oli tullut myös esimerkiksi Kuusinen³⁸⁶. Silti tarkoituksena ei ollut yksilön vapaan kehityksen täydellinen estäminen. Kyseessä oli näkökulman muutos, jossa Kautskyn sanoin ”yli-ihmisien” yksityisomaisuudesta siirrytään

³⁸³ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 112, 113–116.

³⁸⁴ Kautsky 1907b, Suomennos, 182.

³⁸⁵ Kautsky 1907b, Suomennos, 182.

³⁸⁶ Esim. Kauranen & Pollari 2009, 211–212.

kaikkien yhteiseen hyvään ja silti yksilön henkilökohtainen kehitys olisi samalla taattu. Sosialistisessa yhteiskunnassa jokainen olisi oikeutettu ”riittävään lepoon” ja jokainen voisi ”toimitetun tuotannollisen työn jälkeen vapaasti elää ja kehittyä”. Kapitalistisessa järjestelmässä nämä olivat rikkaiden etuoikeuksia.³⁸⁷

Anarkismin kritiikki Suomessa oli korostanut hallitsemattomuuden pelkoa ja yhteisöllisyyden tärkeyttä³⁸⁸. Kuten huomaamme, haluttiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä rauhoitella niitä, jotka huolestuivat yksilöllisten oikeuksiensa menettämisestä. Kuusinen moitti porvarillisia perusteettomasta, mutta tiukassa istuvasta luokkaennakkoluulosta, jonka mukaan sosialismi merkitsisi kaiken yksilönvapauden katoamista maailmasta. Tyypilliseen tapansa Kuusinen käänsi alun perin sosialismin ongelmaksi väitetyn yksityiskohdan koskemaan kapitalismia. Hän ei katsonut elävänsä itse yhteiskunnassa, joka perustui täydelliseen ja kaikkia koskevaan yksilönvapauteen. Terävään tyyliinsä hän asetti kyseenalaiseksi sen seikan, että vallitsevassa yhteiskunnassa esimerkiksi torpparit täysin vapaaehtoisesti tekisivät uuvuttavan pitkiä työpäiviä vain kartuttaakseen jonkun muun kassaa. Kuusisen mielestä vallitsevassa yhteiskunnassa elettiin palkkaorjuudessa, jossa jokainen kapitalistisen järjestelmän jäsen oli lopulta pääoman orja yhteiskuntaluokasta riippumatta.³⁸⁹ Voidaankin sanoa, ettei kapitalismissa Kuusisen mukaan ollut lainkaan kyse ihanteellisesta vapauden yhteiskunnasta, jossa kaikki työnteko ja omistaminen perustuisi ihmisten keskinäisiin vapaaehtoiisiin sopimuksiin. Päinvastoin, tilanne loi pakottavan riippuvuussuhteen. Vallitsevassa talousjärjestelmässä työtätekevällä ei ollut ihmisarvoa ja häntä kohdeltiin kuin kertakäyttötavaraa:

Eikä ainoastaan hänen työnsä, vaan koko hänen personansa on pelkkä välikappale, joka tarvittaessa ostetaan, sidotaan elinkautekseen toimimaan koneena muitten koneitten rinnalla tai tarpeettomana sysätään tieltä pois... Luulisi tosiaankin arveluttavan puhua työntekijän vapaudesta nykyisessä yhteiskunnassa!³⁹⁰

Kuusinen katsoi porvarillisten väittävän ”vapaudeksi sitä mikä silminnähtävästi on pahinta vapauden sortoa”. Hänen mukaansa Ranskan suuren vallankumouksen aikoihin porvaristo oli kyllä ajanut todellisen vapauden asiaa, mutta myöhemmin tilanne oli muuttunut: ”yksilölle työnnettiin vapauskirja kouraan ja jätettiin sitte yksin onneansa koettamaan” ja porvaristo vaati enää vain

³⁸⁷ Kautsky 1907b, Suomennos, 183.

³⁸⁸ Kauranen & Pollari 2009, 219.

³⁸⁹ Kuusinen 1906a, 11–14.

³⁹⁰ Kuusinen 1906a, 13.

”riistamis- ja orjuuttamisvapautta”. Pääomasta oli lopulta muodostunut vihollinen, joka ”vapauden hävittämiseksi käytti vapautta aseenaan”.³⁹¹

Individualismin ja anarkismin sekä porvarillisen näkökulman ykseyttä perusteltiin myös Darwinin kehitysopin ja sosialismin yhdistämisestä kiinnostuneen Enrico Ferrin avulla. Hänen teoksestaan laaditussa selostuksessa nousi olemassaolon kamppailun ja selviämisen myötä esiin kysymys yksilöstä. Ferrin väitteen mukaan uusi biologian tutkimus oli osoittanut, että yksilö olisi sekä biologisesti että yhteiskunnallisesti merkittävästi yhteydessä toisiin ja lopulta ”kaikki elävä on yhtymistä, liittoumista”. Tieteen tulokset eivät tukeneet yksilökeskeisyyttä, eikä yksilö siten Ferrin mukaan voisi olla sosialismin lähtökohta.³⁹² Ferri, joka luki Marxin ansioksi ”uudenaikaisen” luonnontieteen ja valtiollisen talouden yhteensovittamisen,³⁹³ oli oivallinen tieteellinen auktoriteetti, johon suomalaiset akateemiset socialistit saattoivat vedota.

Ei ole lainkaan yllättävää, että sosialismin teorian yhteensovittaminen ajanhermoilla olevan tieteen kanssa pidettiin tärkeänä osa argumentoinnin uskottavuutta. Ferrin tapa sitoa marxismi ja darvinismi toisiinsa kertoo koko aikakauden ilmapiiristä, jota muovasi voimakkaasti aatteiden sekularisoituminen, mikä puolestaan vaikutti merkittäväällä tavalla ihmisten maailmankuvaan ja historiankäsityksiin. Ilmiö näyttäytyi muun muassa juuri darvinismin vakiintuneena asemana sekä konkreettisen sosiaalitutkimuksen nousuna. Materialistinen näkökulma vei yhä enemmän tilaa idealistiselta.³⁹⁴ Marxin teoriat linkittyivätkin monessa suhteessa aikansa tieteelliseen kenttään, eritoten luonnontieteisiin ja darvinismiin³⁹⁵. Myös Engels nojasi teksteissään luonnontieteisiin ja toimi tiennäyttäjänä evolutionistiselle sosiaalidarvinismille³⁹⁶. Soikkasen mukaan marxilaisen sosialismin saavuttamaa suurta suosiota saattaisi selittää, että se vetosi osittain järkeen ja osittain tunteisiin³⁹⁷.

Kaikki eivät kuitenkaan tunnustaneet sosialismin ja kehitysopin yhteyttä. Kriittistä näkökulmaa aiheeseen oli tarjonnut muun muassa saksalainen biologi ja darvinisti Ernst Haeckel (1834–1919), joka oli Ferrin mukaan väittänyt sosialismin vaatineen ”täydellistä yhtäläisyyttä oikeuksiin, velvollisuuksiin, omaisuuteen ja nautintoon nähden”. Sosialismia ei kuitenkaan Ferrin mielestä tullut

³⁹¹ Kuusinen 1906a, 39–41.

³⁹² Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 184–185.

³⁹³ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187–188.

³⁹⁴ Heiskanen 2015, 21–22; McNeill & McNeill 2005, 396–405.

³⁹⁵ Soikkasen 1961, 28–29.

³⁹⁶ Musto 2011, 14.

³⁹⁷ Soikkasen 1961, 28–29.

käsittää kaiken tasaajana ja yhtäläistäjänä, eikä Marx suinkaan ollut kieltänyt ihmisen tai muiden olioiden erilaisuutta. Jokainen ihminen oli ominaisuuksiltaan toisista poikkeava ja kukin soveltui omanlaisiinsa tehtäviin, joku maanviljelykseen, toinen taiteen tekemiseen. Siten sosialismi ei millään tavalla esittäisi vaatimuksena täydellistä yhtäläisyyttä aineellisuudessa ja nautinnossa. Sitä vastoin tavoitteena oli varmistaa kaikille samanlaiset perusoikeudet ja elämän perusedellytykset, niin ruumiilliset kuin henkiset. Vastustajat väittivät sosialismin johtavan tyranniaan, joka lopulta tuhoaisi yksilönvapaudet. Tämä nähtiin oleellisena erona sosialismin ja Darwinin kehitysoopin välillä. Ferri luonnollisesti kumosi tällaiset syytökset korostaen, että sosialismissa nimenomaan jokaiselle taattaisiin ihmisarvoinen elämä sekä parhaat mahdollisuudet toteuttaa persoonallisuuttaan.³⁹⁸ Kuusinen soimasi edellisen kaltaisista tyranniasyytöksistä utopiasosialisteja ja heidän tuotoksiaan mahdottomista sekä epäkäytännöllisistä ihannekuvista, joiden seurauksena porvariston edustajat kuvittelivat sosialismin ”johtavan täydelliseen pakkojärjestelmään”.³⁹⁹ Sosialismin kritiikkiä esittänyt Haeckel oli myös Kuusiselle tuttu hahmo, sillä hän oli valmistellut laudaturtyönsä Goethesta sekä Haeckelin monismista Helsingin yliopistossa⁴⁰⁰.

Darvinistisen teorian olemassaolon taistelusta ajateltiin olevan läsnä myös sosialismissa, joskin korkean kehityksen vuoksi lievempänä. Aivan kuten Darvinistinen teoria olemassaolon taistelusta esitti, oli Ferrin mukaan myös sosialistisessa yhteiskunnassa niin voittajia kuin häviäjiä. Häviäjillä Ferri viittasi esimerkiksi fyysisesti tai psyykkisesti sairastaviin yksilöihin. Olemassaolon taistelu nähtiin siis todellisen maailman ilmiönä, mutta sosialismin myötä luvattiin monien epäkohtien aiheuttajien poistuvan ja taistelun helpottuvan. Kuitenkin ajatus niin sanottujen parhaiden yksilöiden säilymisestä torjuttiin. Sen sijaan kamppailussa tulisivat selviämään parhaiten fyysisesti ja sosiaalisesti terveeseen ympäristöön sekä ”historialliseen ajanhenkeensä” soveltuvat yksilöt.⁴⁰¹ Ferri ei kyennyt täysin kumoamaan ongelmalliseksi kokemaansa ajatusta parhaiden yksilöiden säilymisestä. Hän pikemminkin määritteli käsitteen uudelleen sosialismin teoriaan sopivaksi. Uuden määritelmän mukaisten parhaiten soveltuvien yksilöiden voitto ei voinut toteutua kapitalistisessa yhteiskunnassa, jossa voitto ja säilyminen olivat ennestään etuoikeutettujen osa, riippumatta heidän ruumiillisista kyvyistään.⁴⁰²

³⁹⁸ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 181–183, 186–187.

³⁹⁹ Kuusinen 1906a, 43.

⁴⁰⁰ Esim. Salminen 1970; Salomaa 1968.

⁴⁰¹ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 182–184.

⁴⁰² Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 183–184.

Ihmisten sekä muiden lajien kesken käytävä olemassaolon taistelu liitettiin marxilaiseen teoriaan luokkataistelusta. Ferrin katsottiin osoittaneen, että Marxin opit seurasivat johdonmukaisesti Darwinin kehitysopin perusteita ja sosialismi oli tuon ”uudenaikaisen kehitysopin päälakien sovelluttamista yhteiskunnallisen kehityksen ilmiöihin”. Samoin kuin lajien kehitys oli olemassaolon taistelun alaisena, oli yhteiskunnallinen kehitys luokkataistelun alaisena.⁴⁰³ Luokkataistelu ei kuitenkaan merkitsisi yksilöiden keskinäistä taistelua, vaan näiden yksilöiden muodostamien yhteiskunnallisten ryhmittymien, yhteiskuntaluokkien välistä kamppailua, jonka keinoin voitaisiin Ferrin mukaan poistaa yhteiskunnan vääryydet ja erioikeudet. Luokkataistelu syntyisi siten, että ”jokainen luokka pyrkii säilyttämään ja lisäämään kerran saavuttamiaan etuja ja oikeuksia, ja joka osoittaa taloudellisesti voimattomalle luokalle, että tätä taistelua on käytävä luokka luokkaa, ei henkilö henkilöä vastaan”.⁴⁰⁴ Luokkataistelussa nähtiin olevan kyseessä yhteiskunnalliset voimat sekä yhteiskunnan järjestyminen, jotka ylittivät individualistiset tarpeet.

Huomionarvoinen seikka on, että Ferrin katsottiin puhuvan oikeutetusti ”uudenaikaisen tieteen” edustajana. Näin Kuusinen kirjoitti arvostellessaan Ferrin teosta ’Sosialismi ja uuden ajan tiede’. Ferrin tausta rikosoikeuden tutkijana huomioitiin ja hänen kerrottiin olevan täysin pätevä arvioimaan sosialismia nykyaikaisen tieteen valossa. Ferri oli omalla tieteenalallaan sekä sen ulkopuolellakin ”esiintynyt kehitysopin ehdottomana kannattajana ja etevänä sovelluttajana”. Kuusinen piti Ferrin teosta erinomaisena ja arvokkaana lisäyksenä suomenkieliseen socialistiseen kirjallisuuteen.⁴⁰⁵ Ferri oli saavuttanut akateemisten socialistien luottamuksen tieteellisen sosialismin edustajana. Sosialismin yksilökäsitysten oikeaoppisuutta perusteltiin nimenomaan uusimmalla tieteen tutkimuksella. Tästä voidaan myös päätellä, että Darwinin kaltaiset suuret tiedemiehet nauttivat erityistä ja tietyllä tapaa itsestään selvää auktoriteettiasemaa. Darwin oli siten yksi vaikuttaja socialististen teoreetikoiden ohella⁴⁰⁶, mutta vielä merkittävämpi vaikuttaja oli Ferri, joka omalla toiminnallaan ylläpiti sekä Marxin että Darwinin kehittämiä ajatuksia asettaen ne samalla tukemaan toisiaan.

Tehtäessä selvää teoreettisen ja epäteoreettisen sosialismin välillä vedottiin useampaan ulkomaiseen tunnettuun teoreetikkoon. Jotta väärin oppien ja ajatusten haittavaikutukset pidettäisiin

⁴⁰³ Kuusinen, 1906b, 22; Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 185.

⁴⁰⁴ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 185.

⁴⁰⁵ Kuusinen, 1906b, 21–22.

⁴⁰⁶ Myöhemmin esimerkiksi Neuvostoliitossa Darwinin vastaanotto oli puolestaan alkujaan kielteinen, sillä evoluutioteoriaan liittyvä vahva käsitys sattuman vaikutuksesta kehitykseen ei sikäläisen tulkinnan mukaan tukenut Marxin esittämiä lakeja kommunismin toteutumisen historiallisesta välttämättömyydestä. McNeill & McNeill 2005, 405.

mahdollisimman vähäisinä, koettiin akateemisten sosialistien keskuudessa tarpeelliseksi selvittää sitä, millainen toiminta perustui todelliselle marxilaiselle teorialle ja tieteelle ja ketkä edustivat tällaisia näkemyksiä. Samalla tuotiin esiin, keihin tunnettuihin sosialisteinkin pidettyihin teoreetikoihin ei ollut luottamista. Kaikki ne negatiiviset ominaisuudet, joita nämä teoreetikot ja heidän edustamansa suuntaukset osakseen saivat kertovat niistä ominaisuuksista, joita puolestaan liitettiin tieteelliseen sosialismiin. Tämä voidaan päätellä vastakohtien kautta. Siinä missä moraaliopit ja utopismi edustivat epätieteellistä haaveilua, nähtiin tieteellinen sosialismi moderniin tieteseen tukeutuvana ja realistisena. Ja siinä missä anarkistista toimintaa ja sen pohjalla vaikuttavaa ajatusta pidettiin päättömänä ja onnettomana, koettiin tieteellisen sosialismin puolestaan olevan järkevää, tarkoituksenmukaista ja sellaista, joka todella tulisi johtamaan positiivisiin tuloksiin. Muu kuin tieteellisesti perusteltu sosialismi rinnastettiin kapitalismiin ja pyrittiin siten siirtämään sosialismin ulkopuolelle. Tämä, jos jokin kertoo asenteesta, että vain tieteellinen sosialismi nähtiin todellisena sosialismina.

Taustalla on ollut tarve osoittaa, että sosialismissa ei ollut kyse pelkästä paremman yhteiskunnan unelmoinnista tai vihan purkamisesta terrorin keinoin. Tarkoituksena on ollut sivistää työväenluokkaa, mutta myös sosialidemokraattista puoluetta ja herättää heidät tiedostamaan, että tiede on heidän puolellaan, ei heitä vastaan. Sosialidemokratian kannattajien haluttiin ymmärtävän, että vain niin sanotusti puhtaaseen marxilaiseen teoriaan nojautuva vallankumous voisi onnistua, muu olisi ajan ja voimavarojen haaskausta. Sivistys ja ymmärrys tieteellisen sosialismin sisällöstä on ollut oleellinen osa vallankumouksen toimintamenetelmää, kuten seuraavassa luvussa tullaan huomaamaan.

6 Mitä on tehtävä? – Vallankumouksen taktiikka

Tässä luvussa käsitellään Sosialistisen Aikakauslehden käsityksiä vallankumouksen taktiikasta käytännön tasolla, eli sitä, mihin toimiin teorian katsottiin johtavan. Samalla luku kertoo, kuinka lehdessä esitetyn teorian katsottiin vaikuttavan Suomen suuriruhtinaskuntaan. Taustalla on ollut yksinkertainen kysymys siitä, millä konkreettisilla tavoilla vallankumous tulisi Suomessa toteuttaa, jotta se olisi marxilaisen opin mukainen ja siten onnistunut. Tarkastelun keskiössä ovat lehdessä esitetyt näkemykset väärästä ja oikeasta vallankumouksen taktiikasta tieteellisen sosialismin näkökulmasta sekä se, mitkä tahot tuon vallankumouksen tulisivat lopulta toteuttamaan. Kuten tiedetään, lehdessä torjuttiin niin moraalioppi, utopiasosialismi kuin liian yksilökeskeinen anarkismikin väärinä marxilaisuuden teorioina. Näiden suuntien hylkääminen on osaltaan vaikuttanut siihen, minkälaista perustaa on rakennettu käytännössä toteutetun vallankumouksen pohjalle. Samalla

ne selittävät sitä, miksi tietyt toimintatavat ja taktiikat päätyivät vallankumouksen osalta vääriksi arvioitujen listalle.

6.1 Sivistynyt, itsetietoinen ja järjestäytynyt työväenluokka

Toimintamallien määrittäminen ei ole ollut yksinkertainen tehtävä. Marx uskoi, että kapitalismin kehityksen myötä yhä suurempi osa väestöstä tulisi kuulumaan proletariaattiin ja yksityisomistus keskittyisi aina vain harvempien kapitalistien käsiin. Tästä ei kuitenkaan Koiviston ja Lahtisen mukaan seuraa väistämättä yhtenäisen työväenluokan ja yhtenäisen porvariston vastakkain asettuminen. Molemmat luokat ovat olleet erittäin hajanaisia ja epäyhtenäisiä. 1800-luvun puolivälissä ei vielä ollut olemassa moderneja joukkopuolueita tai ylipäättään työväenpuoluetta. Kun työväenliikkeitä ja -puolueita syntyi 1900-luvun taitteessa, alkoivat ne hyvin nopeasti hajoamaan pienemmiksi erimielisiksi ryhmittymiksi.⁴⁰⁷ Eri ryhmittymät ovat luonnollisesti kehottaneet erilaisiin toimintamalleihin työväenluokan taistelussa. Suomessa puolueen menettelytapakysymyksissä keskeisiksi hahmoiksi nousivat Kuusinen ja Sirola. Sirola esimerkiksi laati vuonna 1909 ehdotuksen menettelytavasta ja 1910 alustuksen menettelytapakysymyksestä puolueen neuvostolle. Sirolan argumentointi painottui teoreettisuuteen. Kuusisesta puolestaan kuoriutui menettelytavan ideologinen auktoriteetti Helsingin puoluekokouksessa 1911.⁴⁰⁸

Agitointi muodostui Ehrnroothin mukaan Sdp:ssä tärkeäksi toimintamuodoksi ja agitaattoreita pyrittiin myös kouluttamaan. Heidän tasonsa oli vaihteleva. Puoluesihteerinä Sirola ohjeisti agitaattoreita lukemaan ja erityisesti perehtymään hyödylliseen kirjallisuuteen. Hänen laatimansa kirjallisuuslista ei kuitenkaan koostunut sosialismin klassikoista, vaan listattuna oli muun muassa sosialismin historiaa sekä sosialistista yhteiskuntautopiaa. Ehrnroothin mukaan tämä merkitsi epäselvyyttä agitaattorihjauksen opillisissa linjauksissa. Puolueen agitaatiokurssien osalta erityisen tärkeässä roolissa olivat nuoret akateemikot. Kuusinen, Sirola ja Wuolijoki pitivät kaikki sellaisten aihealueiden luentoja, joilla oli suuri merkitys teoreettisissa sekä poliittisesti vaikuttavissa kysymyksissä. Puolueopiston, joka perustettiin vuonna 1908 keskeisiä vallankumousoppien luennoitsijoita olivat Kuusinen ja Gylling. Vaikka erityisesti Kuusisen kautskylaiset näkemykset saavat usein tutkimuksissa huomiota, korostui myös Gyllingin luennoissa kautskylainen tapa tarkastella historian vaiheita jaksoissa, jotka alkoivat luontaistaloudesta siirtyen feodalismiin ja siitä edelleen kapitalismiin.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Koivisto & Lahtinen 2012, 462–463, 468.

⁴⁰⁸ Ehrnrooth 1992, 71–79, 100.

⁴⁰⁹ Ehrnrooth 1992, 31, 194–195, 207, 214–216, 229, 256.

Työväenluokkaisten valistaminen oli yksi keskeinen toimintamuoto, johon Sosialistisessa Aikakauslehdessä kehoitettiin. Puoluetovereita kannustettiin jatkuvaan valistustyöhön, jotta jokainen sosialidemokratian riveissä seisova tulisi ymmärtämään todellisen luokkataistelun kannan. Vastuu agitoinnista ja valistustyöstä ajateltiin olevan suomalaisella sosialidemokratialla.⁴¹⁰ Sosialidemokratia näyttäytyi Kuusiselle pääoman hirmuvaltaa vastaan taistelevana voimana, joka samalla taisteli ”uuden, vapaan, korkeamman sivistyksen puolesta”. Hän näki sivistyksen, ei vain tavoitteena, vaan myös taisteluaseena ja sosialidemokraatit taistelujärjestönä. Kuusinen uskoi voiman olevan taistelussa ratkaiseva tekijä, mutta hänen mielestään sivistyskin voisi olla yksi voimatekijä. Tämän vuoksi valistus oli tärkeää kansanjoukkojen muuttamisessa taistelujoukoiksi.⁴¹¹

Sivistys voi täten olla meille myöskin taisteluase, ja siitä syystä on meidän jokaisen koettava aina hankkia itsellemme kaikki mahdollinen sivistys, mikä meitä voi taistelussamme hyödyttää. Tärkeintä tässä on tietysti yleensä sosialinen, yhteiskunnallinen valistus sekä erityisesti perinpohjainen tieto sosialismin kaikista perusopeista ja uudistusvaatimuksista yhteiskuntaelämän eri aloilla. Sitä mukaa kun tällainen valistus leviää sekä vakaantuu ja syvenee meidän riveissämme, sitä kypsemmäksi ja sitä mahtavammaksi käy järjestömme, sitä yksimielisemmin tulevat köyhälistön joukot liittymään meihin ja sitä nopeammin lähestyy meidän voittomme.⁴¹²

Sosialistien oli siis käytävä taistelua työläisten ja köyhälistön oikeuksien puolesta ja tuotava sivistys myös tämän kansanosan pariin. Ymmärrys yhteiskunnasta, sen rakenteista ja suhteista ei kuulunut vain niille, jotka näitä yhteiskuntia hallitsivat. Tavoitteena oli valistuneen työväenluokan yhtyminen sosialisteihin, mikä mahdollistaisi voiton luokkataistelussa. Mikä tahansa oppineisuus ei kuitenkaan riittänyt. Se, mitä sivistyksellä ja valistamisella tarkoitettiin, oli nimenomaan sosialistiseen oppiin perehtymistä, ”socialidemokratista valistusta”⁴¹³. Bernstein oli selittänyt luokkatietoisuuden tarkoittavan ”tietoisuutta määrättyyn, muista yhteiskuntaluokista erotettuun yhteiskuntaluokkaan kuulumisesta”. Tätä tietoisuutta täytyi edeltää käsitys omista ja muiden luokkien eduista ja niiden eroavaisuuksista, sekä ymmärrys eri luokkien yhteiskunnallisista pyrkimyksistä.⁴¹⁴

⁴¹⁰ Kuusinen 1906d, 343–346; Sirola 1906b, 56.

⁴¹¹ Kuusinen 1906f, 522–523.

⁴¹² Kuusinen 1906f, 523.

⁴¹³ Gylling et al. 1907e, 235.

⁴¹⁴ Bernstein 1906, Suomennos, 406.

Luokkatietoisuuden heräämisen lisäksi erittäin merkittävänä seikkana vallankumouksen kannalta pidettiin työväenluokkaisten järjestäytymistä sekä vaalitaistelua ja äänioikeuden aktiivista hyödyntämistä, joka olisi osoitus valvettuneisuudesta⁴¹⁵, kuten toimitus vuonna 1907 esitti:

Siis käsi kädessä riistäjiä vastaan! Äänestämään valtiopäiville puhtaita sosialidemokrateja, jyrkkiä köyhälistön edun valvojia! Näytetään vaaleissa, että meidän maassamme on maailman valvettunein köyhälistö!⁴¹⁶

Sivistys, valistus, järjestäytyminen ja äänioikeuden käyttäminen liittyivät kaikki toisiinsa siten, että tiedostava ja yhtenäinen sekä yksimielinen työväenluokan joukko voisi vaaleja hyödyntämällä vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Sosialistisessa Aikakauslehdessä muistuteltiin köyhälistön luokkatietoisuuden ja koko luokan yhtenäisen järjestäytymisen tärkeydestä. Lehdessä oli hylätty individualistiset pyrkimykset, joiden tilalle haluttiin tarjota kollektiivinen taistelu yhteisten etujen saavuttamiseksi. ”Työväen itsetietoinen joukko” ei lakkaisi taistelemasta ennekuin porvariston luokkavalta olisi kukistettu.⁴¹⁷ Järjestäytymistä oli toki jo tapahtunut. Vuoden 1906 helmikuussa toimitus kirjoitti suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuvasta muutoksesta ja venäläistämistoimista muistuttaen, että ”kapitalistisen kuoren alla oli kumminkin sen vastakohtana ja synnyttämänä alempien kansanluokkien itsetajunta kehittynyt, voimat järjestyneet⁴¹⁸.”

Sirola painotti yhtenäisen työväenluokan tärkeyttä artikkelissaan ’Järjestäytynyt työväki ja järjestäytymättömät’. Hänen mielestään suunnittelematon ryntäily ja lakkoilu omistavaa luokkaa vastaan oli vain ylimääräistä voimien tuhlaamista. Sirola kirjoitti järjestäytymättömän työväen heikkoudesta ja kuinka vain järjestäytyneenä sen ylipäättään olisi mahdollista joskus hallita. Vastustelevat työläiset eivät olleet hänen mielestään havainneet, että heidän vihollisensa ei ollut ainoastaan oma työnantaja, vaan koko kapitalistiluokka sekä ”mielivaltainen hallitusjärjestelmä”. Järjestäytyminen oli tärkeää juuri tästä syystä, jota Ferrikin oli painottanut: köyhälistön taistelussa ei saanut olla kyse yksittäisen tehtaanomistajan vastustamisesta vaan suuremmasta yhteiskunnallisesta kuviosta, kokonaisesta luokkien välisestä taistelusta, jossa pärjäämiseksi oli löydettävä riittävä konsensus yhteisistä toimintatavoista.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Gylling et al. 1906, 50–52; Gylling et al. 1906f, 431; Gylling et al. 1907b, 33–35; Sirola 1906b, 56.

⁴¹⁶ Gylling et al. 1907b, 35.

⁴¹⁷ Gylling et al. 1906b, 50–52.

⁴¹⁸ Gylling et al. 1906c, 75.

⁴¹⁹ Sirola 1906b, 54–55.

Sivistys alkaa vasta ihmisten liittymisellä toisiinsa yhteisiin toimiin yhteisiä tarkoitusperiä varten. Koko sivistys on yhteistymisen hedelmä.⁴²⁰

Kaikesta päätellen valistus ja järjestäytyminen kulkivat rinnakkain. Jotta työväestö kykenisi ylipäänsä järjestäytymään, tulisi sen ensin olla tietoinen omasta asemastaan. Sirola ei niinkään perustellut järjestäytymisen taktiikkaa marxilaisella teorialla, vaan otti kantaa käytännön ongelmiin, joita harkitsemattomasta ja järjestäytymättömästä lakkoilusta saattaisi koitua. Hän nosti esiin esimerkkinä Venäjän väkivaltaisuudet ja levottomuudet, jotka hänen mukaansa edustivat tyytymättömän kansan epätoivoisia tekoja. Välttyäkseen samankaltaisilta levottomuuksilta Suomessa oli sosialidemokratian huolehdittava työväenluokan sivistystasosta ja sitä myöten kyvystä käydä järjestäytyntä taistelua, johon kuului muun muassa suunnitelmallinen lakkoilu.⁴²¹ Voidaankin todeta, että Sirola uskoi perehtymisen sosialistiseen tieteeseen estävän epätoivon ja siitä seuraavat väkivaltaisuudet. Salomaan mukaan nuori Sirola oli rauhanasian mies. Hän uskoi, ettei kumouksellisia oppeja olisi tarpeen toteuttaa Suomessa ja katsoi vallankumouksellisuuden kuuluvan suurmaihiin, joissa se oli köyhälistön kurjuuden vaikutuksesta syntynyt. Kumouksellisuuteen johtaneet syyt olisi Sirolan mielestä voitu poistaa suomalaisesta yhteiskunnasta, eikä kotimaassa näin ollen olisi tarvinnut noudattaa vastaavanlaisia kumouksellisia oppeja.⁴²²

Valistus ei kuitenkaan käynyt niin helposti, kuin voisi kuvitella, sillä sosialistisia oppeja vastaan käytiin ”vimmattua sotaa...” levittämällä sosialismille vastakkaista kirjallisuutta⁴²³, joiden menestystä hän selitti kansalaisten tietämättömyydellä. Sosialistinen kirjallisuus ei Sirolan mielestä ollut vielä tarpeeksi laajalle levinnyttä, eikä oppiakaan oltu kovinkaan syvällisesti omaksuttu. Eheän ja yhteen hiileen puhaltavan työväenliikkeen eteen oli mitä ilmeisemmin vielä tehtävä töitä. Sirola oli nimenomaan huolissaan provokaattoreista, jotka houkuttelivat tyhjiin ja tuhoisiin tekoihin. Hän muistutti, että mihinkään sellaiseen toimintaan, josta saattaisi seurata ”verilöyly ja työväen rohkeimman ja taistelukuntoisimman joukon tuho” ei tulisi osallistua.⁴²⁴

Venäjän vallankumouksesta kirjoittanut Morosoff painotti järjestäytyneen taistelun kannalta samankaltaisia seikkoja kuin Sirola. Hänenkin mielestään epäjärjestäytynyt ja hajanainen taistelu olivat vallankumouksen voimavarojen tuhlausta. Miksi Venäjällä sitten oltiin päädytty tilanteeseen, jossa vallitsi epäjärjestys ja levottomuudet? Ilmeisesti syy nähtiin valistuksen puutteessa. Venäjän

⁴²⁰ Stern 1906, Suomennos, 482.

⁴²¹ Sirola, 1906b, 54, 56.

⁴²² Salomaa 1967a, 169.

⁴²³ Sirola moitti mm. Eugen Richtenin ja J. A. Heikelin kirjoja. Sirola 1907b, 270.

⁴²⁴ Sirola 1907b, 270, 273.

talonpoikaisväestö oli vielä varsin heikko ja kypsymätön itsetietoisuudessaan.⁴²⁵ Köyhälistön yhteenliittymisen ja itsetietoisuuden kehitys olivat yleisiä teemoja Sosialistisen Aikakauslehden artikkeleissa. Ferrin kirjoituksen pohjalta laaditussa selostuksessa julistettiin marxilaisuuden mukaista yhtenäisyyttä ja luokkatietoisuutta:

Marxilainen sosialismi huutaa työläiselle: Kaikkien maiden proletaarit, liitykää yhteen, että sosialinen vallankumous voisi silloin kerran voittaa, kun se on kypsynyt joukkojen tietoisuudessa, kun nämä ovat tulleet tietoisiksi luokkaeduistaan.⁴²⁶

Myös Bernstein oli korostanut järjestäytymistä ehdottoman tärkeänä väittäen, että järjestäytymätön osa työväenluokkaa saattaisi vallankumouksen yhteydessä päätyä rajuihin otteisiin ja pahimmillaan aiheuttaa hävitystä. Vallan määrällä ei ollut tässä Bernsteinin mielestä osuutta, vaan sillä, kuinka hyvin työväenluokka oli järjestäytynyt puolueena. Hän ei halunnut työväenluokan hajoavan pieniksi eturyhmiksi, jotka kävisivät omia kamppailujaan. Bernstein oli lisäksi eri luokkien kanssa tehtävän yhteistyön kannalla. Hänen mielestään valtiollisen vallan valtaaminen oli useimmiten saavutettavissa vain työväenpuolueiden ja porvarillisten kansanvaltaisten puolueiden yhteistyön tuloksena.⁴²⁷

Yhteistyö muiden luokkien kanssa, eli kysymys siitä, kenen kuuluisi osallistua köyhälistön luokkataisteluun, aiheutti kitkaa Kautskyn ja Bernsteinin näkemysten ja heidän kannattajiensa välillä. Kautsky kirjoitti, että yksilöt eri luokista voisivat kyllä osallistua ”köyhälistön vapaustaisteluun”, mutta että taistelu ei voisi olla kamppailua ”ei-proletarisen luokkaetujen puolesta”⁴²⁸. Kautsky myös painotti, että taistelun keskiössä ovat luokat ja yhteiskunnan kerrokset, eivät yksilöt. Hänen mukaansa kuka tahansa saattoi kyllä liittyä sosialidemokraattiseen puolueeseen luokkataustastaan riippumatta, mutta tämän henkilön oli oltava valmis taistelemaan köyhälistön luokkataistelua. Kautskyn mukaan Bernstein jätti kysymyksen avoimeksi ja vähätteli työväenluokan ja porvariluokan välistä kuilua sekä köyhälistön luokkayhteistuntoa. Hän kirjoitti Bernsteinin tahtovan muuttaa sosialidemokratiaa joksikin, mitä se ei aiemmin ollut sekä luopuvan ”Internationalen periaatteesta, että työväenluokan vapautus on työväenluokan itsensä vallotettava.”⁴²⁹

⁴²⁵ Morosoff 1907, Suomennos, 214.

⁴²⁶ Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187.

⁴²⁷ Bernstein 1906, Suomennos, 411–412.

⁴²⁸ Kuusinen puolestaan oli vuoden 1906 helmikuun katsauksissa toisaalta todennut, että Kautskyn mukaan työväenluokan on lopulta pakko laajentaa oma luokkataistelunsa ”kaikkien vapauden ja oikeuden puolustamiseksi”. Kuusinen arveli Kautskyn selvityksen johtavan väärinymmärrysten ja ennakkoluulojen vähenemiseen luokkataistelun käsitteen osalta. Kuusinen 1906c, 71–72.

⁴²⁹ Bernsteinin kannattajat halusivat Kautskyn mukaan sosialidemokratian ajavan myös muiden luokkien etuja. Kautsky 1907, 20–21; Kautsky 1906c, Suomennos, 538–539.

Bernsteinin näkemykset joustivat kaytskylaisten näkökulmasta liikaa tästä luokkataistelun periaatteesta. Mikko Pollari on kirjoittanut aiemmin, kuinka Sosialistisessa Aikakauslehdessä torjuttiin ankarasti porvarien kanssa veljeily ja yhteistyö. Vuoden 1907 alussa lehden toimitus ilmoitti noudattavansa periaatteellista jyrkän luokkataistelun punaista kantaa ja nojautuvansa Kautskyn näkemyksiin köyhälistön valistamisessa. Köyhälistön etujen katsottiin olevan yhtä yhteiskunnan etujen kanssa ja että köyhälistöä kannustettaisiin suuriin päämääriin ja iskostettaisiin heihin tieto heidän historiallisista tehtävistään.⁴³⁰ Kautsky oli 'Erfurtin ohjelmassa' ilmaissut kantansa, että vain ja ainoastaan työväenluokka voisi muuttaa yhteiskunnan kun taas Bernsteinin mukaan, Kautskyn sanoin, olisi työväenluokan asema yhteiskunnan muutoksen toimeenpanijana "ensisijainen". Sivistyneitä Kautsky koki sosialidemokratian tarvitsevan, mutta heistäkään eivät kaikki olleet tervetulleita. Ovet aukenivat niille, jotka olivat "päättäneet rikkoa sillat takanaan ja arvelematta ryhtyä taisteluun porvarillista yhteiskuntaa vastaan".⁴³¹ Hollantilaisen Henriette Roland Holstin (1896–1952) näkemyksiin viitaten puolestaan todettiin, että vain sellaiset luokat, jotka tulisivat sosialismista hyötymään, voisivat poistaa esteet sosialistisen yhteiskuntamuodon tieltä. Porvaristoon ei siksi voinut luottaa yhteistyökysymyksissä.⁴³²

Pollarin mukaan Sosialistisen Aikakauslehden linjaus oli jyrkkä sen suhteen, että aidot sosiaalidemokraatit saattoivat tulla vain työväen keskuudesta. Lehdessä ilmeni huoli siitä, että vakaumuksessaan epävarmat ottaisivat vaikutteita porvareiden tyhjistä lupauksista. Oli siis vedettävä selkeä raja oman puolen ja vastustajien välille. Kautskylaisuudesta poikkeavia näkemyksiä ei katsottu hyvällä ja vain Sosialidemokraattisen puolueen koettiin olevan todellinen työväen etujen ajaja. Siksi tämän puolueen oli oltava yhtenäinen ja yksimielinen sosialismista ja työväenasiasta, jotta se voisi onnistua taistelussaan porvarillista vastustajaansa vastaan.⁴³³ Yhteistyökysymyksessä kallistuttiinkin turvallisesti Kautskyn kannalle. Toisaalta eriäviäkin näkemyksiä sosialidemokraattisen puolueen sisällä oli ja myös yhteistyötä porvarien kanssa pidettiin vaihtoehtona. Lisäksi on hyvä muistaa, että Sosialistisen Aikakauslehden toimituksessa istuvat henkilöt tulivat itse verrattain hyväosaisista perheistä. Kuusinen oli ainoa, joka edusti taustaltaan köyhälistöä⁴³⁴.

⁴³⁰ Gylling et al. 1907a, 2.

⁴³¹ Kautsky 1907a, Suomennos, 20.

⁴³² Roland Holst 1906, Selostus H. Roland Holstin mukaan, 92.

⁴³³ Pollari 2009, 85-86.

⁴³⁴ Ks. lisää esim. Salomaa 1968.

Järjestäytymispyrkimyksistä huolimatta voidaan sanoa, että sosialistinen liike ympäri maailman oli todella hajanainen. Erimielisyydet luokan sisällä eivät Kautskyn mukaan johtuneet yhteistunnon puutteesta tai eri alojen eturistiriidoista ja hän soimasi Bernsteiniiä tällaisten väitteiden esittämisestä. Kautskyn mielestä erimielisyyksiä nousi esiin mietittäessä järjestäytymiskeinoja.⁴³⁵ Perimmäinen syy sisäisille ristiriidoille löytyi pääoman vallasta:

Pääoma itse pyrkii voittamaan ja hävittämään kaikki sivistyksen, taitavuuden ja työväen järjestäytymisen etuoikeudet, ja ennemmin tai myöhemmin onnistuukin se siinä. Niitä työläisiä, jotka luulevat olevansa jotain parempaa kuin köyhälistöä, sortuu kerros toisensa jälkeen samalle asteelle kuin muutkin ja herää yhteistuntoon koko työväenjoukon kanssa.⁴³⁶

Työväenluokkaisen oli siis turha pyristellä eroon asemastaan ja taustastaan. Kaikkia eri maiden köyhälistöjä yhdisti sama ihanne, joka kumpusi yhteisestä luokka-asemasta. Köyhälistön voitto riippuisi sen omasta valtiollisesta ja taloudellisesta kehityksestä ja jokaisen maan kehitys edesauttaisi myös muiden valtioiden köyhälistöjen tilannetta. Esimerkkinä käytettiin Venäjän vallankumousta, joka oli ”vapauttanut Länsi-Europan köyhälistön tunturiraskaasta painosta.”⁴³⁷ Kautsky piti Venäjän vallankumousta erityisenä. Hän julisti, että ”proletariati astuu ensi kertaa maailmanhistoriassa itsenäisenä, voitokkaana johtavana voimana esille”. Aiemmat vallankumoukset olivat olleet kapitalistisia, ja vallankumouksen tekemisen sijaan oli kapitalistiluokka Kautskyn mielestä vain ”nylkenyt ja anastanut”. Kaikesta ainutlaatuisuudestaan huolimatta, Venäjän vallankumous ei hänen mukaansa ollut vielä täysin sosialistinen, eikä proletariaatin diktatuuri ollut Venäjälläkään kokonaan toteutunut. Kyse oli vielä alkuponnisteluista, ennekuin saavutettaisiin todellinen luokkataistelu.⁴³⁸

Venäjän vallankumousta pidettiin ikään kuin ensimmäisenä näytöksenä, joka tulisi onnistuessaan edesauttamaan myös muiden maiden työläisten taistelua. Sillä nähtiin suuri merkitys myös Suomen kannalta, sillä vasta kun vallankumous Venäjällä kaataisi itsevaltiuden, voisi myös Suomen kansallinen itsehallinto olla turvattu.⁴³⁹ Vallankumouksen onnistumiseksi pidettiin erityisen tärkeänä köyhälistön yksimielisyyttä taktiikastaan. Jokaisessa maassa oli kuitenkin omanlaisensa ehdot taistelulle ja siten vallankumouksen taktiikan sopiminen kansainvälisesti yhtenäiseksi yksityiskohtia

⁴³⁵ Kautsky 1906c, Suomennos, 539.

⁴³⁶ Kautsky 1906c, Suomennos, 539.

⁴³⁷ Sosialistisessa Aikakauslehdessä julkaistiin suomennos artikkelista ’Kansainvälinen kongressi’, jonka ”Saksan toveripuolueen tieteellinen aikakauslehti Die neue Zeit” oli aiemmin julkaissut. Kyseisessä suomennoksessa ei mainita alkuperäistä kirjoittajaa, mutta esitetyt kannat mukailevat selvästi Kautskyn näkemyksiä työväenluokan yhteishengestä. Gylling et al. 1907f, Suomennos Die neue Zeit artikkelista, 237–239.

⁴³⁸ Kautsky 1906b, 66–67.

⁴³⁹ Gylling et al. 1907e, 234.

myöten olisi ollut haastavaa. Tärkeämpää olikin kokemusten vaihtaminen eri maiden välillä. Luokkataistelun ja köyhälistön kansainvälisyyttä kuitenkin korostettiin ja toivottiin, että myös ulkomaalaistaustaiset voisivat ongelmitta osallistua vallankumouksen toteuttamiseen uudessa asuinmaassaan. Samoin köyhälistöön kuuluvien naisten kehuttiin saavan ”luokkaetunsa valtiollisessa elämässä kuuluviin”.⁴⁴⁰

Jokaisella maalla, niin Suomellakin katsottiin olevan oma historiallinen asemansa ja sen seurauksena omanlaisensa taktiikka. Köyhälistön taistelun todettiin olevan rajat ylittävä ilmiö, mutta jota olisi kuitenkin käytävä ”valtion puitteissa, jotka ainakin osaksi sattuvat yhteen kansakunnan rajain kanssa”. Jokaisen maan köyhälistöllä oli ”erikoiskansalliset tehtävät” ja kullakin valtiolla erityiset historialliset olot. Suomen köyhälistöä kehuttiin parlamenttiedustukseltaan voimakkaimmaksi. Maalla oli suhteellisesti suurin sosialidemokratia, ”punainen peikko”, joka oli julistanut asettuvansa Venäjän kansan vapausliikkeen kannalle. Itsevarmuus suomalaisen sosialidemokratian vahvuudesta oli huomattava ja suomalaisten valtiollinen vapaus sekä kansainvaltaiset laitokset nähtiin esikuvana venäläisille vapaustaistelijoille.⁴⁴¹ Vaikka lehdessä ilmoitettiin, että Venäjän vapausliikettä periaatteessa tuettiin, haluttiin kuitenkin korostaa jokaisen maan erityistä ja erillistä vallankumouksellista tilannetta. Itsenäisyyden puuttumisesta huolimatta Suomi luettiin tässä kysymyksessä omaksi maaksi ja siten Suomen ja Venäjän vallankumoukset nähtiin tosistaan irrallisina.

Jouko Heikkilän mukaan Suomessa sosialidemokraatit tahtoivat korostaa riippumattomuuttaan Venäjästä siitä syystä, että venäläisten katsottiin käyvän luokkataisteluaan verrattain kehittymättömissä oloissa ja Suomen koettiin jo ohittaneen Venäjällä vallinneet vaiheet. Sellaisten olosuhteiden seurauksena, joissa ei Heikkilän mukaan ollut sen kummemmin kansalaisoikeuksia kuin poliittisiakaan oikeuksia, katsottiin olevan väkivaltainen anarkistinen toimintamuoto. Liiallinen yhteistyö venäläisten aateveljien kanssa olisi saattanut muutenkin vaarantaa suurlakon jälkeen saavutetut oikeudet ja vapaudet. Heikkilä huomauttaa, että Suomen Sosialidemokraattinen Puolue ei halunnut uhrata etujaan ja omia mahdollisuuksiaan luokkataistelun suhteen Venäjän vallankumouksellisten puolesta. Heikkilän kuvaama puolueen ”kansallisen itsekkyyden” linja kuitenkin noudatteli internationalismin periaatteita ja marxismin klassikoita⁴⁴², mikä tarkoitti luokkataistelun olevan kansainvälistä idealtaan, mutta käytännössä sen toteutus tapahtui kansallisella

⁴⁴⁰ Gylling et al. 1907f, Suomennos Die neue Zeit artikkelista, 241–245.

⁴⁴¹ Gylling et al. 1907f, Suomennos Die neue Zeit artikkelista, 239–240; Gylling et al. 1907, 234–235.

⁴⁴² Heikkilä viittaa marxismin klassikoilla tässä yhteydessä mm. Kommunistisen puolueen manifestiin.

tasolla.⁴⁴³ Venäjällä ei tosiaan vielä oltu saavutettu kapitalistista yhteiskuntaa, vaan suurin osa väestöstä olivat maataloudesta eläviä talonpoikia. Marx ja Engels uskoivat, että Venäjän kaltaisessa patriarkalisessa agraariyhteiskunnassa toteutettu vallankumous olisi tullut olemaan ylhäältä käsin säädeltyä. Takapajuksen talonpoikaisväestön toteuttama vallankumous olisi heidän arvioidensa mukaan merkinnyt kärsimystä ja terroria ollen kaukana demokratiasta. Marx itse kehotti venäläisiä odottamaan länsimaissa tapahtuvan vallankumouksen voittoa, jonka jälkeen maassa olisi voitu ohittaa kapitalismi ja siirtyä suoraan sosialismiin.⁴⁴⁴

Tieteelliseen sosialismiin suhtauduttiin siis kansainvälisenä ilmiönä, jonka merkittäväksi osaksi nousi informaation vaihtaminen valtiollisten rajojen välillä. Kokemusten jakamiseen ja yhteisen linjan hakemiseen sosialismilla oli tukenaan Internationaali, jonka toiminnan lähtökohtana pidettiin tiedettä ja teoriaa sekä kokemusta:

Vanha Internationale oli vasta matkaopas kansallisjärjestöille, sen työ köyhälistön päämäärän ja menettelytavan yleispäteväin sääntöjen jatkamista. Uusi Internationale on niitten kokemusten yhteensulattamista, joita saadaan köyhälistön taistelun yksityisotteluista. Jos vanha Internationale saattoikin antaa päätöksilleen tieteen, teorian ja auktoriteetin, niin uudella on apunaan ne kokemukset, mitä koko kapitalistisessa maailmassa on saavutettu köyhälistön käytännöllisessä toiminnassa, jonka ohjaajaksi tuo vanhan Internationalen teoria on aikoja sitte tullut.⁴⁴⁵

Kansainväliset vaikuttajat ja rajat ylittävät auktoriteetit ovat olleet tärkeitä yhtenäisen marxilaisen opin vaalimisessa. Internationaalin tuomien kontaktien kautta on pyritty Suomeenkin saamaan aitoa tieteellisen sosialismin teoriaa. Marxin tuottamat tekstit ovat olleet vaikeaselkoista luettavaa, etenkin tavalliselle työväenluokkaiselle väestölle aikana, jolloin kunnollinen lukutaito ei ollut itsestäänselvyys. Tässä vaiheessa intellektuellien asema tiedon jakajina korostui. Sosialistisessa Aikakauslehdessä ja vastaavanlaisissa julkaisuissa on ollut kyse nimenomaan kansainvälisen marxilaisen teorian selittämisestä ja saattamisesta köyhälistön tietoisuuteen ymmärrettävässä ja

⁴⁴³ Heikkilä 1993, 49–50.

⁴⁴⁴ Venäläinen yhteiskunta oli kuitenkin siinä tilanteessa, että sen oli siirryttävä perinteisestä tilasta nykyaikaiseen. Euroopassa puolestaan modernisoitumisen kysymyksiä ratkottiin kapitalismin vallitessa. Tässä on Mezujevin mukaan yksi selittävä tekijä sille, miksi venäläinen vallankumouksellisuus erosi jo lähtökohdiltaan eurooppalaisesta. Talonpoikaiselta Venäjältä puuttui Marxin teorioiden mukainen proletariaatti, joka olisi vastustanut porvarillista valtaa. Mezujevin mukaan Lenin yhdisti bolševismin marxismiin pyrkiessään löytämään vastauksia Venäjän modernisaatiokysymyksiin. Lenin muunsi marxismin teoriaa Venäjän tilanteeseen soveltuvaksi, jolloin teoria alkoi palvella aivan muuta tarkoitusta, kuin mihin se oli syntynyt. Mezujev huomauttaa, ettei kyse ollut Leninin kyvyttömyydestä ymmärtää Marxia, vaan nimenomaan halusta soveltaa aatetta palvelemaan tiettyjä tarkoituksia. Mezujev 2006, 80–81, 84–85.

⁴⁴⁵ Gylling et al. 1907f, Suomennos Die neue Zeit artikkelista, 239–240.

helpommin lähestyttävässä muodossa. Lehden rooli on ollut kasvattaa ja kouluttaa työväenluokkaisia sosialidemokratian hyväksi. Sosialistisen Aikakauslehden kansantajuisuudesta voi tosin olla montaa mieltä. Etenkin selostukset ja suomennotukset ovat paikoin haastavaa luettavaa ja vaativat kehittyntä lukutaitoa sekä monipuolista sisällön ymmärtämistä eri konteksteissa.

6.2 Väkiältä, vallankumous ja eduskuntataistelu

Antti Kujalan mukaan Suomen vanhalla työväenliikkeellä on ollut kansainvälisesti verrattain radikaalin puolueen maine, mikä on osittain selitettävissä vuoden 1918 tapahtumilla. Kujala kuitenkin huomauttaa, että Sosialidemokraattinen puolue Suomessa oli poliittisesti maltillisin koko Venäjän valtakunnassa. Se oli myös valtakunnan ainoa sosialistinen puolue, jonka toiminta oli laillista.⁴⁴⁶ Kaakkuriniemi puolestaan kirjoittaa, että anarkistinen toimintamalli sai Suomessa vain vähän kannatusta verrattuna moniin muihin maihin. Esimerkiksi Ruotsin, Ison-Britannian ja Euroopan latinalaisten maiden osalta tilanne oli aivan toisenlainen.⁴⁴⁷ Vuoden 1907 jälkeen anarkistinen radikaalivallankumouksellisuus oli jo menettänyt teränsä⁴⁴⁸.

Suurlakon jälkeinen aika Suomessa oli monimutkainen ja tilanteet sekä olosuhteet jatkuvassa muutoksessa, mikä pakotti suomalaisen sosialidemokratian selvittämään kantojaan erilaisten menettelytapojen välillä. Näkemykset puolueen sisällä eivät olleet lainkaan yhteneväiset, eivätkä mielipiteenvaihdokset kumouksellisen menettelytavan suhteen olleet harvinaisia. Heikkilän mukaan puoluejohdon täytyi toisaalta toppuutella anarkistista liikehdintää ja toisaalta taas valmistella joukkoja uuden suurlakon varalle, mikäli eduskuntaudistus ei tapahtuisikaan toivotulla tavalla. Eduskunnallinen toimintalinja alkoi varmistua puolueessa vasta keisarin vahvistettua äänioikeus- ja eduskuntaudistus laiksi 20.6.1906.⁴⁴⁹

Olemme jo päässeet selville siitä, että anarkismi ja sen mukanaan tuoma taktiikka tuomittiin Sosialistisessa Aikakauslehdessä, sillä perusteella, ettei se noudattanut lehden linjauksen mukaista marxilaista tieteellistä teoriaa. Tässä vaiheessa on kuitenkin hyvä huomauttaa, ettei anarkismin sisällöstä tai siihen suhtautumisesta suinkaan voinut täydellinen yksimielisyys edes Sosialistisen Aikakauslehdenkään toimituksessa. Kauranen ja Pollari ovat kirjoittaneet, kuinka esimerkiksi Sulo Wuolijoki koki tarpeelliseksi erottaa anarkismin sisällä olevia erilaisia suuntauksia. Hän nosti esiin muun muassa tolstoilaisuuden ja painotti, että anarkistinen liike sisälsi niin väkivaltaisia, kuin

⁴⁴⁶ Kujala 1989, 28.

⁴⁴⁷ Kaakkuriniemi 2006, 25.

⁴⁴⁸ Ehrnrooth 1992, 104–105

⁴⁴⁹ Heikkilä 1993, 51–53.

pasifistisiakin suuntauksia. Nimenomaan tolstoilaisuuteen kuului ajatus väkivallattomuudesta. Erilaisista suuntauksista huolimatta anarkismi yhdistettiin monissa piireissä yksiselitteisesti väkivallantekoihin, minkä myös Wuolijoki oli huomannut. Kauranen ja Pollari selittävät, että kyseisenkaltainen asenne anarkismia kohtaan juonsi juurensa aiemmasta julkisesta keskustelusta sekä laajemmasta kansainvälisestä kontekstista ja median välittämistä mielikuvista. Heidän mukaansa anarkismi on 1900-luvun alussa nähty ensisijaisesti väkivaltaisena menettelytapana ja samanlainen asenne on osittain siirtynyt myös myöhempään tutkimukseen. Wuolijoen avarakatseisuus edusti aikanaan melko harvinaista kantaa. Toisaalta myös Sirola suhtautui idealistiseen anarkismiin maltillisen suopeasti, vaikka hän esitti sitä koskien kritiikkiäkin. Kuusisen ehdottoman kielteinen kanta puolestaan oli ajalleen tyypillinen. Kuten Kauranen ja Pollari kirjoittavat, edusti anarkismi Kuusiselle haaveilua, individualismia ja pomminheittelyä.⁴⁵⁰ Oltiinpa anarkismista ja sen sisällöstä mitä mieltä tahansa, Sosialistisen Aikakauslehden pääasiallinen linja väkivaltaan oli kriittinen. Suositeltavampia olivat rauhalliset toimintatavat⁴⁵¹.

Ferri oli torjunut anarkososialismin siitä syystä, ettei tieteellinen sosialismi olisi voinut hyväksyä taktiikkana vallitsevien olojen nopeaa muuttamista väkivaltaisain keinoin⁴⁵². Samasta syystä Sirolakin halusi ottaa etäisyyttä anarkisteihin. Sirolan mukaan he haaveilivat lakosta, joka ”yhdeällä iskulla siirtäisi keskeltä puoliksi kehittynyttä kapitalistimaailmaamme sosialistisen tuotantotavan ihannoituun yhteiskuntaan, jonka edellytyksiä meillä ei vielä ole.” Väärä ajankohta lakolle olisi Sirolan mukaan saattanut johtaa turmiollisiin tuloksiin.⁴⁵³ Toisin sanoen tieteellinen sosialismi ja sen keskeinen teoria edellyttivät köyhälistöltä kärsivällisyyttä, sillä vallitsevia oloja ei uskottu voivan muuttaa nopein väkivaltaisain liikkein ja odottaa, että uusi järjestelmä olisi ehtinyt samalla muodostaa kestävä perustan.

Väkivaltaisia iskuja kuvattiin ”raivoavana mielettömyytenä”⁴⁵⁴. Anarkistisen suunnan ongelmana nähtiin siis nimenomaan päämäärätön väkivalta, jolle ei Sosialistisessa Aikakauslehdessä haluttu antaa siunausta. Terroristinen taktikka oli lehden toimituksen mukaan omiaan konkreettisella tasolla erottamaan, missä kulki todellisen sosialismin ja anarkian raja. Väkivallanteot, ryöstöt, mellakat ja murhat tyrmättiin tarpeettomina ja vallassaolijoiden etuja ajavana toimintana. Kyseinen taktikka onnistuisi vain aiheuttamaan epäilystä koko sosialidemokratiaa kohtaan ja hyödyttäisi ainoastaan

⁴⁵⁰ Kauranen & Pollari 2009, 191–193, 195, 198–199, 207, 211.

⁴⁵¹ Gylling et al. 1906d, 125.

⁴⁵² Ryömä 1906a, Selostus E. Ferrin mukaan, 187.

⁴⁵³ Sirola 1906a, 2–3.

⁴⁵⁴ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 115.

kapitalistikuokkaa tarjoamalla sille tekosyy köyhälistön kimppuun käymiseksi.⁴⁵⁵ Ei voida kuitenkaan väittää, että Sosialistisen Aikakauslehden suhtautuminen väkivaltaiseen toimintamuotoon olisi ollut yksiselitteisen kielteinen. Esimerkiksi Sirola kyllä torjui holtittoman väkivallan tehottomana keinona, mutta samaan hengenvetoon totesi, että joissain tapauksissa veren vuodatus olisi hyväksyttävää:

...ei sosialidemokratia pelkää väkivaltaista menettelyä sen itsensä takia, ja vaikka se ihmisyyden kannalta kieltäähän loukkaamasta elämää tarpeettomasti, hyväksyy se kumminkin määrättyllä asteella kansan kapinan, jopa sodankin. Ei siis pääasiallisesti niin sanoakseni aatteellisesta syystä kielletä ”jyrkempää” menettelyä, vaan koska se olevissa oloissa ei olisi viisasta, ei edistäisi köyhälistön asiaa vaan päinvastoin sitä vahingoittaisi.⁴⁵⁶

Erityistä huomionarvoa ansaitsee Sirolan tarve alleviivata, ettei väkivaltaisen terrorin torjumisen taustalla olleet aatteelliset tekijät. Kielteinen suhtautuminen väkivaltaan perustui teoriaan vallankumouksen edellytyksistä, eikä tilanne Suomessa olisi vaatinut aseellista konfliktia. Hänen mielestään Suomen olot olivat erityislaatuiset. Vieressä sijaitsevan Venäjän epävakaus vaati huomiota, sillä mikäli Suomessa onnistuttaisiin anastamaan valta, kutsuttaisiin maahan ”vieraat rauhoittaja-armeijat”. Sirola oli siis huolissaan Venäjän armeijan mahdollisesta puuttumisesta tilanteeseen. Aseistautumisesta ei siten hänen mielestään kannattanut käydä keskustelua. Lisäksi Sirola piti pyrkimyksiä taistella nyky-aikaisia sota aseita vastaan turhana.⁴⁵⁷ Samoin todettiin selostuksessa Roland Holstin mukaan: väkivalta ja taistelemisen koulutettua sotaväestä vastaan olisi ”aina jokseenkin toivoton keino”, eivätkä fyysinen väkivalta ja vallankumous välttämättä edes kuuluisi yhteen.⁴⁵⁸

Terrorin ajateltiin olevan ”porvarishenkinen ja tehoton taistelumuoto”⁴⁵⁹ ja samankaltaisen tuomion terrorismille oli langettanut myös Plehanov. Kyseinen taktiikka ei millään tavoin voisi toimia, vaikka anarkistiksi lukeutuva ihminen olisikin niin sanotusti tarkoittanut hyvää ja loppupeleissä anarkistinen taktiikka ajoi tai ainakin toteutti aivan vastakkaisia asioita, kuin mihin sosialismi pyrki:

Niin on anarkisti ”ihminen, joka on tuomittu aina ja kaikkialla saamaan aikaan aivan päinvastaista kuin mitä hän tarkoittaa”, lausuu Plechanow.⁴⁶⁰

⁴⁵⁵ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 115, 117; Sirola 1907b, 272.

⁴⁵⁶ Sirola 1907b, 273.

⁴⁵⁷ Sirola 1907b, 273, 275.

⁴⁵⁸ Roland Holst 1906, Selostus H. Roland Holstin mukaan, 93–94.

⁴⁵⁹ Sirola 1907b, 273.

⁴⁶⁰ Plehanov 1906, Selostus G. Plehanovin mukaan, 115.

Kautsky korosti vallankumouksen valtiotaloudellista merkitystä. Bernsteinille puolestaan, Kautsky selitti vallankumouksen käsitteenä tarkoittavan nimenomaan kapinaa tai laitonta väkivaltaa, jota Marx ja Engelskin olivat pitäneet monissa paikoin välttämättömänä. Kautsky katsoi, että niin vallankumous kuin sodatkin olivat ”katastrofeja, ratkaisevia tapauksia, jotka aika ajoin rautasella välttämättömyydellä kohtaavat nykyistä yhteiskuntaa ja jotka ainoastaan sen mukana voivat hävitä”. Lisäksi sotien ja vallankumousten syyt eivät olleet Kautskyn mukaan jäljitettävissä sosialismiin, vaan porvarilliseen yhteiskuntaan.⁴⁶¹ Samoin Sirola halusi Bebeliin vedoten huomauttaa, että veriteot olivat alkujaan lähtöisin porvarillisesta tavasta⁴⁶². Väkivalta ja kapinat eivät siten kuuluneet sosialismiin mitenkään periaatteellisella tasolla, eikä teoria moista toimintamenetelmää edellyttänyt. Porvarillinen yhteiskunta saattoi kuitenkin edellä esitetyn näkemyksen mukaan ajaa köyhälistön siihen pisteeseen, ettei heillä ollut muuta vaihtoehtoa, kuin tarttua aseisiin. Toisin sanoen väkivaltainen taktiikka, josta anarkismia oli moitittu, hyväksyttiin, mikäli äärimmäiset olosuhteet siihen pakottivat. Totaalisen väkivallasta kieltäytymisen luokkataistelun yhteydessä ei kautskylaisen keskuudessa ajateltu hyödyttävän köyhälistöä:

Niin suuri kuin meidän rauhankaipuumme onkin, niin täydellisesti kuin me kammoammekin kaikkia väkivaltaisia keinoja, me emme kuitenkaan voi estää sitä, että nykyisissä luokka ja kansallisuustaisteluissa samoin kuin varhaisempinakin aikoina syntyy sellaisia asiaintiloja, joissa toinen tai toinen puoli tulee käyttämään väkivaltaa ja joissa väkivalta on ainoa keino väkivallan torjumiseksi ja joissa sen käyttö siis tulee välttämättömäksi. Se joka Tolstoin tapaan selittää väkivallankäytön kaikissa olosuhteissa synniksi, auttaa sillä ainoastaan niitä hallitsevien luokkien jäseniä, jotka häikäilemättömminkin väkivaltaa käyttävät.⁴⁶³

Väkivaltaa ei puollettu tai vastustettu eettisin perustein, vaan argumentit muun muassa historiallisista tilanteista. Väkivalta nähtiin siis tapahtumien välttämättömänä seurauksena ja syyt verenvuodatuksen oli jäljitettävissä valtaapitäviin. Kautsky syyllisti niitäkin osapuolia, jotka tuomitsivat kaiken väkivallan, sillä heidän näkemyksensä esti köyhälistön puolustautumisen. Kaikesta päätellen väkivalta oli yksi varteenotettava toimintamuoto, mikäli olosuhteet sellaista todella vaatisivat. Konfliktia edeltäneen politiikan tarkastelu oli Kautskyn mukaan ratkaiseva tekijä, kun pohdittiin suhdetta sotaan ja väkivaltaan. Hän määritteli sodan olevan politiikan jatkamista asein. Tärkeintä ei ollut siis pohtia yksiselitteisesti väkivallankäytön oikeutusta, vaan sitä, millaiseksi

⁴⁶¹ Kautsky 1907a, Suomennos, 22–23; Kautsky 1907b, Suomennos, 216.

⁴⁶² Sirola 1906c, 349.

⁴⁶³ Kautsky 1907b, Suomennos, 217.

edeltävä politiikka oli tilanteen köyhälistön kannalta luonut. Samalla tavoin Bernstein ajatteli luokkataistelun lopulliseen muotoon ja sen väkivaltaisuuteen vaikuttavan vallitsevan vallan olemuksen sekä koetun sorron määrän.⁴⁶⁴

Näin ollen väkivaltaa, ei edes jokaista hyökkäyssotaa tulisi tuomita pohtimatta siihen johtaneita syitä ja olosuhteita työväenluokan kannalta. Tämän Kautsky toi esiin varsin selväsanaisesti. Hänen mukaansa sotaväkivallan käyttö olisi oikeutettu silloin kun muuta keinoa ei olisi, siis vain ja ainoastaan pakon edessä.⁴⁶⁵ Ehrnroothin mukaan Kautskyn ei kuitenkaan voida sanoa toivoneen sotaa. Kautsky asettui sille kannalle, etteivät tulevat tapahtumat olisi sosialidemokraattien toiveista riippuvaisia ja siksi myös sodan mahdollisuus oli otettava huomioon.⁴⁶⁶ Päällisin puolin vaikuttaakin siltä, että Sosialistisessa Aikakauslehdessä asetuttiin vastustavalle kannalle väkivallan suhteen. Aseellisen kahakan mahdollisuutta ei kuitenkaan täysin suljettu pois vallankumouksen toimintatavoista ja omanlaisensa siunaus tälle tuli niinkin suurelta auktoriteetilta kuin, Kautskylta, joka perusteluissaan itse vetosi Marxiin ja Engelsiin. Vallankumouksen syntyminen missä tahansa muodossa oli siis lopulta pyrkimysten ja toiveiden ulottumattomissa. Sen mitä tapahtuisi, olisi myös määrä tapahtua. Pyrkimyksiä ja toiveita liitettiin kuitenkin tulevaisuuden yhteiskuntaan, jota muun muassa Kautsky itse kuvaili väkivallattomaksi yhteiskunnaksi, jossa ei olisi sijaa aseille. Tämä oli hänen mielestään seurausta vallankumouksesta, oli se sitten toteutunut rauhanomaisesti tai väkivaltaisesti. Vallankumouksen myötä köyhälistön muodostama hallitus tulisi Kautskyn mukaan rakentamaan ”tien ikuiseen maailman rauhaan johtavaan kehitykseen”.⁴⁶⁷

Voidaan nyt todeta, että väkivalta ei ollut toimintamuotona ensisijainen, eikä sen ajateltu välttämättömästi kuuluvan vallankumoukseen, mutta erinäisten tilanteiden pakottamana se saattaisi muodostua varteenotettavaksi vaihtoehdoksi. Täydellisen eheää linjausta asian suhteen ei Sosialistisesta Aikakausledestä kuitenkaan voida löytää. Vuoden 1906 lokakuussa julkaistussa artikkelissa ’Anarkia ja vallankumous’ Kuusinen kirjoitti, ettei väkivaltainen toiminta ollut sosialidemokratialle minkäänlainen vaihtoehto edes epätoivon edessä. Tämä poikkeaa voimakkaasti edellä esitetyistä Kautskyn näkemyksistä, mutta on hyvä huomata, että Kautskyn kirjoitus aiheesta julkaistiin vasta vuoden 1907 puolella. Tilanteet eri aikoina ovat voineet muuttaa näkökantoja nopeastikin. Kuusisella on ollut aikanaan erityinen motiivi puolustaa sosialidemokratiaa

⁴⁶⁴ Bernstein 1906, Suomennos, 412; Kautsky 1907b, Suomennos, 217.

⁴⁶⁵ Kautsky muistutti, että Marx ja Engels olivat aikoinaan arvioineet hyökkäyssodan Venäjää vastaan välttämättömyydeksi, sillä he katsoivat tsaarinvallan uhanneen rauhaa Euroopassa. Kautsky 1907b, Suomennos, 217.

⁴⁶⁶ Ehrnrooth 1992, 138.

⁴⁶⁷ Kautsky 1907b, Suomennos, 222.

anarkismisyyteiltä. Kyseessä oli puolueen maine. Hän ei tahtonut kenenkään omassa puolueessaan pitävän väkivaltaista toimintaa vakavasti otettavana vallankumoustoimintana. Terrori oli hänen mielestään järjetöntä hulluutta ja ainoastaan vakavaksi haitaksi vallankumoukselle ja puolueelle. Kuusinen painotti, että luokkataistelu merkitsi puolueelle jotain aivan muuta, kuin salamurhia, pommi-iskuja tai muita terroristisia tekoja, joita Suomessakin oli todistettu.⁴⁶⁸ Terroriteoilla kuusinen viittasi mitä ilmeisimmin 25.9.1906 tapahtuneeseen Helsingin Kasarminkadun pommi-iskuun ja seuraavana yönä tehtyyn iskuun Siltasaaren kadulla.⁴⁶⁹ Mielenkiintoista kyllä, Ehrnroothin mukaan Kuusinen oli Oulun puoluekokouksessa vuonna 1906 nimenomaan vaatinut, että kaikki, myös aseelliset menettelytavat otettaisiin huomioon, kun valmistauduttiin vallankumoukseen⁴⁷⁰. Kuusisen ristiriitaisuus hämmentää, mutta on hyvä muistaa, että Sosialistisen Aikakauslehden kirjoituksessa hän käsitteli nimenomaan anarkistista taktiikkaa ja anarkiaan nojautuva väkivalta oli se, minkä Kuusinen ensisijaisesti tuomitsi.

Kuusiselle oli ilmeisen tärkeää ottaa selvää etäisyyttä anarkisteihin ja heidän väkivaltaiseen taktiikkaansa, joka oli hänen mielestään omiaan vahingoittamaan sosialidemokratian asiaa⁴⁷¹. Tarpeellista oli kuitenkin myös selittää väkivaltaisen ilmiön taustalla vaikuttavia syitä. Anarkistinen taktiikka ei ollut syntynyt Kuusisen mukaan tyhjästä, vaan sen perimmäiset syyt löytyivät hänen käsityksensä mukaan kapitalistisen yhteiskunnan riistosta. Aivan kuten Kautsky ja Bernstein, Kuusinenkin katsoi, että vallitsevat olot ja yhteiskunnan kurjuus olivat niitä tekijöitä, jotka pakottivat ihmiset turvautumaan väkivaltaan. Näin porvaristoon ankarasti suhtautunut Kuusinen siirsi vastuun, ei edes anarkisteille itselleen, vaan kapitalistiluokalle, joka oli mahdollistanut väkivaltaisen ilmapiirin. Vaikeasta tilanteesta aiheutui ikäviä seuraamuksia. Kuusisen sanoin ”omistavain luokkain harjoittama taloudellinen sorto” oli Suomessa ”viimeaikoina ollut arveluttavan räikeää”. Joka tapauksessa Kuusinen tuomitsi verenvuodatuksen. Osa väkivallanteoista näyttäytyi hänen mielestään epätoivoisen työväestön puolustautumisena enemmän kuin hyökkäyksenä, mutta sellaistaakaan toimintaa ei olisi hänen mielestään saanut hyväksyä. Kuusinen käytti termiä ”epätoivon anarkia”, josta vastuu oli kapitalistisilla riistäjillä ja oikea keino rauhoittaa väkivaltaisuuksia olisi ollut sorron vähentäminen. Kuusinen kuitenkin myönsi, että osa terroriteoista vaikutti epätoivoisten tekojen sijaan tarkoituksenmukaiselta liigatoiminnalta.⁴⁷² Kuusisen tapa selittää väkivaltaisten toimien taustoja ei

⁴⁶⁸ Kuusinen 1906e, 388–390.

⁴⁶⁹ Esim. Kyläkirjaston Kuvalehti, 1.10.1906, 124; Vastaisuus 29.9.1906, 161–162.

⁴⁷⁰ Ehrnrooth 1992, 72, 163.

⁴⁷¹ Aihetta on sivunnut myös Jari Ehrnrooth. Anarkismi ja sosialismi olivat pohjimmiltaan Kuusisen näkemyksen mukaan täysin vastakkaisia. Ehrnroothin mukaan Kuusisen laatima esitys ”Anarkia ja vallankumous” edusti aikanaan selkeintä suomalaista kommenttia vallankumouksen oikeaoppisesta konseptista. Ehrnrooth 1992, 132–135.

⁴⁷² Kuusinen 1906e, 388–390.

ollut aivan ainutlaatuinen. Ehrnroothin mukaan nuorilta akateemisilta löytyi myös valmiutta ja halua ymmärtää väkivaltaisuuksien taustalla vaikuttaneita syitä. Heistä ei kuitenkaan missään tapauksessa muovautunut anarkististen oppien agitaattoreita.⁴⁷³

Vallankumouksellisia pyrkimyksiä oli Kuusisen mukaan pyritty saattamaan epäluulon alaisiksi ”tietämättömän kansan silmissä”. Kansalaisia oli peloteltu sosialidemokratian väitetyillä tavoitteilla toteuttaa väkivaltainen vallankumous, mutta Kuusinen painotti, etteivät vallankumous ja väkivalta todellisuudessa aina kuuluneet yhteen. ”Punaisen kummituksen” pelko oli turhaa ja väkivaltaisuus yhteiskunnassa riippui lopulta vallanpitäjistä. Kuusinen totesi, että Venäjälläkin väkivalta oli pääasiassa porvarillisten käyttämä ase. Tavoitteellista hänen mielestään oli verettömän vallankumouksen toteuttaminen ”viimeiseen saakka”. Kuusinen oli huolissaan siitä epäluulosta, mitä sosialidemokratia sai osakseen terrorisyytten seurauksena, ja siitä, että tietämättömät saattoivat nuo syytökset niellä.⁴⁷⁴

Todellisuudessa moni anarkisteiksi laskettu väkivaltaisuuksiin syylistynyt henkilö sai aatteellisen inspiraationsa todennäköisemmin sosialismista ja luokkataistelusta, kuin aatteellisesta anarkismista⁴⁷⁵. Siirtäessään vastuun kapitalistiluokalle Kuusinen tuli käyttäneeksi samaa hyökkäävää ja syyttävää argumentointia, kuin vastapuoli, sivuuttaen alkuperäisen argumentin. Hän kyllä ymmärsi, että vielä tuntemattomaksi jääneet terroristit saattoivat kannattaa sosialidemokratiaa, mutta heidän taktiikkansa ei edustanut hänen mielestään marxilaisuutta, eikä siten liittynyt todellisen vallankumouksen rakentamiseen. Kuitenkin myös omissa riveissä oli parantamisen varaa. Mitä tuli vallankumouksen monitulkintaiseen käsitteeseen, soimasi Kuusinen jopa Sosialistista Aikakauslehteä tulkinnanvaraisesta kirjoittelusta. Hän halusi muistuttaa, että osa terroritoimintaan osallistuneista saattoi olla harhaanjohdettuja, minkä vuoksi todellisen vallankumouksen merkitystä oli edelleen selvennettävä.⁴⁷⁶ Tällä tavoin valistamisen ja sivistämisen merkitys vallankumouksen todellisena voimana korostui, sillä sen katsottiin estävän väärinymmärryksiä ja karsivan haitallisiksi todettuja toimintamuotoja.

Kaurasen ja Pollarin mukaan anarkismin kritiikki suomalaisten sosialidemokraattien keskuudessa kiteytyi sen aatteen ja päämäärien sekä toisaalta väkivaltaisen menettelytavan torumiseen.⁴⁷⁷ Siten

⁴⁷³ Ehrnrooth 1992, 163.

⁴⁷⁴ Kuusinen 1906e, 388–399.

⁴⁷⁵ Kauranen & Pollari 2009, 194–195; Kujala 1981.

⁴⁷⁶ Kuusinen 1906e, 389–390.

⁴⁷⁷ Kauranen & Pollari 2009, 208–209.

Sosialistisen Aikakauslehden linjaukset edustuvat tyypillistä suhtautumista anarkiaan. Toisaalta kaiken anarkistisen taktiikan parhaamisen ohella Kuusinen oli sitä mieltä, ettei vallankumous olisi voinut laillisinkaan keinoin toteutua. Mikään ei hänen mukaansa antanut takeita siitä, että laillinen eduskuntataistelu koituisi kansan pelastukseksi. Sellaisen väittäminen oli hänestä vain ”porvarillisten pettävää nukutusvirttä”. Kuusinen halusikin muistuttaa, etteivät eduskunnassa tehdyt päätökset olleet valmiita lakeja ja yksinvaltiaalla keisarilla oli aina mahdollisuus kumota kansan tahto luokkaetujensa puolesta pelkäävien porvareiden pyynnöstä. Hallitusmuoto Suomessa oli siis edelleen itsevaltainen ja virkavaltainen, eikä Kuusinen nähnyt, että kansan valitsemalla eduskunnalla olisi ollut mitään todellisia mahdollisuuksia valvoa valitsijoidensa etua. Hän oli järkkymättömän ehdoton kannastaan ja suorastaan ilkkui laillisen taistelun puolestapuhujia.⁴⁷⁸ Kuusisen tyyli kirjoittaa oli paikoin räiskyvän poleeminen ja haastava. Vaihtoehtoisille näkemyksille hän ei juurikaan jättänyt sijaa:

Jokseenkin vähällä miettimisellä luulisi järkevän ihmisen heti käsittävän, että koettaa toteuttaa täydellistä valtiollista kansanvaltaa uuden eduskunnan kautta aivan laillisella tavalla – se on sama kuin yrittäisi omasta tukastaan nostaa itseään suosta.⁴⁷⁹

Hyväksymättä jäi anarkistinen terrori sekä täysin lailliset keinot. Herää kysymys, mitä Kuusinen ja muut Sosialistisen Aikakauslehden kirjoittajat lopulta halusivat tehtävän ja minkälainen taktiikka edusti heille todellista vallankumousta noudattaen heidän käsitystään puhtaasta marxilaisuudesta? Aiemmin käsitelty agitoiminen sosialistisen opin levittämiseksi ja työväen itsetietoisuuden herättämiseksi ei suinkaan yksin riittänyt, sillä kuten jo aiemmin todettiin, pidettiin akateemisten sosialistien keskuudessa erityisen tärkeänä teorian ja käytännön yhteistyötä. Sivistyksen lisäksi tarvittiin myös kumouksellisuutta, joka ei suinkaan tarkoittanut samaa kuin anarkistinen terrori.

Työn ja pääoman välinen ristiriita oli Marxille ja Engelsille historiallisen materialismin pääperiaate, josta he eivät koskaan luopuneet. He muuttivat kuitenkin näkemyksiään siitä, millainen taktiikka olisi parhaaksi vallankumoukselle. Euroopassa elettiin levottomia vuosia 1840-luvulla, jolloin työväestön tilanteen kurjistuminen näytti erittäin vakavalta. Työväenluokan olot eivät kuitenkaan huonontuneet, vaan päinvastoin parantuivat 1840-luvun jälkeen, mikä sai Marxin ja Engelsin pohtimaan kapitalismin mahdollista kaatumista uudesta näkökulmasta. Erilaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa siis vaadittiin erilaisia toimintatapoja. Kapinan sijaan alettiin käymään myös poliittisia

⁴⁷⁸ Kuusinen 1906e, 395-397.

⁴⁷⁹ Kuusinen 1906e, 397.

taistelujuja.⁴⁸⁰ Poliittisiin taisteluihin kuului muun muassa eduskuntataistelu. Sosialistisen Aikakauslehden vuoden 1906 syyskuun numeron pääkirjoituksen 'Eduskuntataistelu on hyvä, vaikkei se yksin auta' tarkoituksena oli nimensä mukaisesti valaista lukijoita konkreettisista keinoista, joita eduskuntataistelu tuekseen tarvitsisi. Parlamentaarin tie oli avautunut sosialidemokraateille myös Suomessa, mutta lehdessä katsottiin tarpeelliseksi varoittaa puoluetta ajautumasta liialliseen yksipuolisuuteen.⁴⁸¹

Eduskuntataistelu on hyvä, erinomaisen hyvä taistelutapa, mutta älkäämme sentään koskaan kuvitelko, että se on mikään ainoa autuaaksi tekevä ihmelähde.⁴⁸²

Eduskuntataistelu ei olisi riittänyt nimenomaan Suomessa, sillä maan eduskuntaudistus oli varsin tuore ja sen jatkuvuus epävarmalla pohjalla. Edes autoniminen asema ei ollut varmaa. Lisäksi uuden eduskunnan vallan uskottiin olevan ”äärimmäisen rajoitettu”. Itsevaltiut lopulta johti toimituksen mukaan siihen, ettei Suomessa voitaisi turvautua pelkän eduskuntataistelun varaan. Se nähtiin hitaana taktiikkana ja toimituksen mielestä ”yhteiskunnallinen kurjuus ja taloudellinen hätä ei monastikaan siedä pitkiä odotusaikoja”.⁴⁸³ Pääkirjoitus herättää hieman hämmennystä, sillä kuten jo aiemmin huomattiin ei vallankumouksen taktiikkana nimenomaan saanut olla nopea väkivalloin ajettu muutos, vaan vallankumouksen odottajilta oli vaadittu kärsivällisyyttä. Tämänkaltaiset ristiriitaisuuden vallankumouksen toimintamuodoista kertovat joko siitä, ettei kysymyksestä oltu päästy yhteisymmärrykseen toimituksen sisällä tai teorian ymmärrys ja soveltaminen olivat vielä kehittymässä.

Eduskuntataistelun onnistumisen edellytyksenä pidettiin valtiollista kansanvaltaa ja minkä katsottiin olevan Suomessa vielä liian heikolla tolalla. Siten myös kumouksellinen toiminta laskettiin hyväksyttävien keinojen joukkoon. Kumouksellisen toiminnan arveltiin olevan mahdollisesti välttämätöntä Suomessa, sillä vallankumouksen avulla voitaisiin hankkia ”...kaikki valtiollisen kansanvallan välttämättömät edellytykset”.⁴⁸⁴

...vaikka saataisiin meille maailman kansanvaltaisimman hallitusmuoto aivan rauhallisesti, aivan ansaitsemattomana taivaan lahjana, niin sittenkin meidän sosialidemokratiamme on pysyvä pohjaltaan kumouksellisena. Se on varmasti

⁴⁸⁰ Koivisto & Lahtinen 2012, 468–469.

⁴⁸¹ Gylling et al. 1906e, 337.

⁴⁸² Gylling et al. 1906e, 337.

⁴⁸³ Gylling et al. 1906e, 337–338.

⁴⁸⁴ Gylling et al. 1906e, 338.

silloin ryhtyvä eduskuntataistelun ja ammatillisen luokkataistelun ohella valmistamaan sitä lopullista yhteiskunnallista kumousta, mikä kuuluu aina ja erottamattomasti sosialidemokratian aatteeseen ja ohjelmaan.⁴⁸⁵

Kumouksellisuutta siis kaivattiin, mutta selittämättä jäi, mitä tällä lopulta tarkoitettiin. Esitykset vallankumouksen taktiikasta herättivät luonnollisesti keskustelua. Sosialistiin kriittisen vastauksen kirjoittanut Taavi Tainio oli Sosialistisen Aikakauslehden toimituksen mielestä irrotanut joitakin lauseita kontekstistaan ja ymmärtänyt kirjoituksen viestin väärin. Eduskuntataistelulla oli heidän mielestään huomattavan suuri painoarvo, vaikka Tainio olikin tekstistä muuta päätellyt.⁴⁸⁶ Hieman turhautuneesti toimitus selvensi puoluetovereilleen:

Voimme vielä Sosialistille aivan hyvin myöntää, että – jos nyt välttämättä tahdotaan eri aseita keskenään verrata – niin vaalilippu on meillä tästä lähin oleva köyhälistön parhain ase. Olkoon menneeksi.⁴⁸⁷

Tässä yhteydessä vaalilipulla viitattiin siis äänestämisen tehokkuuteen ja haluttiin selventää, että taistelukeinoja oli olemassa monia. Eduskuntataistelun katsottiin toimivan parhaiten vasta, kun itsevaltiudesta olisi siirrytty kansanvaltaan, aivan kuten alkuperäisessäkin artikkelissa oli ilmaistu.⁴⁸⁸ Tästä voitaisiin päätellä, että jotta eduskuntataistelulla voitaisiin ajaa mahdollisimman tehokkaasti köyhälistön asiaa, olisi ensin turvauduttava jossain määrin kumoukselliseen toimintaan itsevaltiuden kukistamiseksi. Tällaista ei kuitenkaan suoraan eksplikoitu. Köyhälistön tavoitteiden ajaminen eduskunnassa koettiin silti äärimmäisen hankalaksi, niin kauan kuin Suomea hallitsi Itsevaltiass, eivätkä suurlakon jälkeen saadut myönnytykset riittäneet. Näin toimitus kirjoitti vuoden 1907 elokuussa.⁴⁸⁹

Sosialistisessa Aikakauslehdessä uskottiin, että vapaudentila oli väliaikainen ja sen vuoksi haluttiin varautua taantumuksen aikaan eli uusiin routavuosiin. Heidän mielestään Suomea hallitsi edelleen ”venäläis-suomalainen hallitus- ja virkaherrain kopla”, joka mielivaltaisesti harjoitti kurittamista ja jolla viime kädessä oli valta määrätä lakien säätämisestä. Lisäksi porvariensa asema enemmistönä teki eduskuntatyöstä vaikeaa. Toimitus esitti, että työväenluokan asema kaipasi parantamista vieläkin kipeämmin, kuin ”muissa sivistysmaissa”.⁴⁹⁰ Sirola jatkoi keskustelua mahdollisesta uudesta

⁴⁸⁵ Gylling et al. 1906e, 339.

⁴⁸⁶ Gylling et al. 1906f, 430–431.

⁴⁸⁷ Gylling et al. 1906f, 431.

⁴⁸⁸ Gylling et al. 1906f, 431.

⁴⁸⁹ Gylling et al. 1907e, 233.

⁴⁹⁰ Gylling et al. 1907e, 233–236.

sortokaudesta,⁴⁹¹ joka luonnollisesti vaikuttaisi luokkataistelun keinoihin. Hän oli huolissaan taantumuksen mukanaan tuomista ongelmista, kuten sensuurin paluusta. Sosialistista kirjallisuutta olikin levitettävä mahdollisimman pian.⁴⁹² Juurikin suurlakon jälkeinen ennakkosensuurin lakkauttaminen oli mahdollistanut Sosialistisen Aikakauslehden kaltaisen lehden julkaisemisen. Sosialistinen aate nähtiin ehdottomasti edistyksenä ja Sirolan mielestä valistunut ihminen ymmärsi, mikä painettu teksti oli todenperäistä ja mikä ei. Uuden sortokauden varalta Sirola neuvoi, että sosialistista tekstiä olisi tarpeen vaatiessa painettava salassa.⁴⁹³ Mikäli aiempien kaltaisten kirjoitusten painamisesta tulisi laitonta, tuli siinä tapauksessa toimia laittomasti.

Joitakin sosialidemokratian sisäisiä tahoja Sosialistisen Aikakauslehden kumouksellisuus arvelutti. Toimitus huomioi lokakuun 1906 Katsauksissa Helsingin Sanomien Arvi Turkan ja Yrjö Mäkelinin osoittaman huolen lehden kumouksellisesta sävystä. Kyseiset miehet yhdistivät sen anarkismiin ja terrorismiin. Toimitus halusi täsmentää, mistä heidän kirjoituksessaan oli kyse:

Sosialismi on teoreetiselta pohjaltaan aina kumouksellista siinä merkityksessä että sen päämääränä on nykyisen kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän kumoaminen ja sosialistisen, tuotantovälineitten yhteisomistukseen nojautuvan yhteiskunnan perustaminen.⁴⁹⁴

Kumouksellisuuden painotettiin siis perustuvan teoriaan ja sen pohjalta tavoitteena oli uudistaa yhteiskuntajärjestelmä. Se, kuinka tämä loppupeleissä tulisi tapahtumaan oli toissijaista. Sosialistinen kumous saattoi toimituksen mukaan aivan hyvin toteutua väkivallattomasti ja laillisia polkuja edeten. Toteutui se sitten laillisin keinoin tahi ”suuren proletarisen vallankumouksen kautta” oli toimituksen mukaan joka tapauksessa kyse kumouksesta. Valtiollisella vallankumouksella he kertoivat tarkoittaneensa ”tavallista äkillisempää valtiollisten valtasuhteitten muutosta, joka tapahtuu entisiä laillisia muotoja syrjäyttämällä aikaansaadun valtiomuotouudistuksen kautta.”⁴⁹⁵ Toimituksella on ehkä ollut tarve hieman pehmentää kovalta kuulostavaa kumouksellista linjaansa. Toisaalta samaisessa lehdessä, jossa painotettiin laillisten keinojen yhtäläistä arvoa, julkaistiin Kuusisen teksti, jossa hän varsin suorasanaisesti tyrmäsi täysin laillisten keinojen toimivuuden. Aiemmin samana vuonna julkaistussa selostuksessa Roland Holstin mukaan taas painotettiin, etteivät

⁴⁹¹ Sirola käytti nimenomaan termiä ”sortokausi”, vaikka ilmeisesti ”routavuodet” oli yleisempi aikalaiskäsite. Sirola 1907b, 269.

⁴⁹² Sirola 1907b, 270-271.

⁴⁹³ Sirola 1907b, 271.

⁴⁹⁴ Gylling et al. 1906f, 431.

⁴⁹⁵ Gylling et al. 1906f, 431.

vähittäiset lailliset keinot eduskunnassa riittäisi köyhälistön voittoon.⁴⁹⁶ Toisaalta taas Sirola ei tyrmännyt Kuusisen tavoin laillisuutta, vaan piti sitäkin varteenotettavana taistelukeinona⁴⁹⁷. Ristiriitaiset lausumat kertovat siitä, ettei lehden toimituksessa oltu aivan yksimielisiä, mitä kumous ja taktiikka lopulta tarkoittivat. Nyt laillisille keinoille kuitenkin annettiin tilaa ja painotettiin, että laittomat keinot olivat tarpeen muutoin toivottomaksi ajautuneessa tilanteessa. Erityisen merkittävää tapahtumien kulun kannalta oli lehden toimituksen mukaan ”vallankumouksellinen situatsioni”.⁴⁹⁸ Oppi vallankumouksen edellytyksistä oli siten omaksuttu kiitettävästi. Vallankumouksellista ajankohtaa ei voinut ”mielivaltaisesti synnyttää” ja vasta tilanteen ollessa suotuista, olisivat myös vallankumoukselliset toimet tarpeen.⁴⁹⁹ Lopullinen ajankohta oli kuitenkin vaikeasti määriteltävissä, mikä antoi mukavasti pelivaraa niille jotka kannattivat kumouksellisia keinoja.

Mitä sitten lopulta pidettiin eduskuntataistelun ja äänestämisen lisäksi konkreettisena ja tehokkaana sosialidemokratian taistelumuotona Suomessa? Tarpeelliseksi nähtiin muun muassa ammattikunnallinen luokkataistelu, johon kuului työlakot. Myös valtiollinen sekä taloudellinen suurlakko nähtiin hyvinä taistelukeinoina, joita eduskuntataistelu ja äänestämisen eivät voisi täysin korvata.⁵⁰⁰ Konkreettisena vallankumouksen toimintamuotona suurlakko saikin huomattavasti kannatusta. Aiheeseen lukijoita johdateltiin Henriette Roland Holstin kirjoituksesta laaditulla selostuksella. Roland Holstin teosta ’Yleislakko ja sosialidemokratia’ kehuttiin selvästä ja vakuuttavasta esitystavasta sekä perusteellisesta käsittelystä. Teosta pidettiin nerokkaana ja jopa täydellisellä asiantuntemuksella laadittuna katsauksena suurlakosta ja siten erittäin hyödyllisenä ja tutustumisen arvoisena. Selostuksen aluksi valtiollista suurlakkoa nimitettiin proletaarisen luokkataistelun terävimmäksi aseeksi. Suurlakko olisi aseena erittäin tehokas, mikäli vain vallankumouksen edellytykset olisivat täyttyneet. Roland Holst korosti suurlakkoa proletaarisen vallankumouksen luonnollisena muotona, joka olisi hyödynnettävissä vain ”harvoin, määrättyinä historiallisina hetkinä”.⁵⁰¹

Sirola piti uutta suurlakkoa ja lakkoja ylipäättään hyvänä taistelukeinona ja puhui kyseisen toimintamuodon puolesta. Hänen mielestään tärkeää oli vähittäinen taistelu valtiollista sortoa vastaan ja olemassa olevien saavutusten säilyttäminen.⁵⁰² Sirola ei kuitenkaan kaivannut Suomeen

⁴⁹⁶ Roland Holst 1906, Selostus H. Roland Holstin mukaan, 91.

⁴⁹⁷ Sirola 1907, 274–275.

⁴⁹⁸ Gylling et al. 1906f, 431.

⁴⁹⁹ Gylling et al. 1906f, 431.

⁵⁰⁰ Gylling et al. 1906e, 338.

⁵⁰¹ Roland Holst 1906, Selostus H. Roland Holstin mukaan, 91, 94.

⁵⁰² Sirola 1907b, 274–275.

järjestettäväksi väkivaltaista lakkoa tai kapinaa. Huolestaan, että Venäjän tilanne ja maasta kantautuvat uutiset saattoivat yllyttää työläisiä turvautumaan anarkistisiin keinoihin, hän kirjoitti jo vuoden 1906 ensimmäiseen lehteen. Saman vuoden lopussa myös Bebelin huomautettiin todenneen, ettei Venäjästä tulisi ottaa esimerkkiä, eikä verenvuodatus välttämättä kuuluisi suurlakkoon Saksassa⁵⁰³. Sirola kehotti laittamaan ”viimeisetkin voimat liikkeelle” äänioikeusasian ja yksikamarijärjestelmän puolesta. Suurlakkoa tarvittaisiin, mikäli näiden vaatimusten haluttiin toteutuvan. Tappiollinenkin lakko olisi ollut Sirolan mukaan parempi kuin lakon laiminlyönti, sillä se voisi vähintäänkin yhdistää järjestäytyneitä joukkoja.⁵⁰⁴ Sirola kannatti myös passiivista vastarintaa, jolloin köyhälistö ”alistumatta laittomuuksia noudattamaan koettaa saada ne peruutetuiksi”. Tottelemattomuus laittomia virkamiehiä kohtaan oli hyväksyttävää, mutta itseään ei kannattanut altistaa tuntuville rangaistuksille.⁵⁰⁵ Eduskunnassa toimiminen ylipäättään merkitsi periaatteellista vastustuskannalla olemista. Puolueen tuli olla sekä ”uudistuspuolue” että ”vallankumouksellinen vastustuspuolue”. ”Sovittelupolitiikan harhapoluille” ei ollut astuminen. Tätä lehden toimitus tarkoitti puhuessaan luokkataistelusta eduskunnassa.⁵⁰⁶

Vastustuskannalla oleminen edesauttaisi toimituksen mukaan uudistuksien ajamista parlamentaarisesti. Porvariston pakottaminen myönnytyksiin ennen kaikkea ”jyrkän arvostelun kautta”, tyhjien lupauksien paljastaminen, vaatiminen suurempiin myönnytyksiin, tinkimättömyys sekä sosialidemokratian pysyminen itsenäisenä ryhmänä olivat avainasemassa. He siteeraavat Marxia: ”Työväen on kaikkialla asetettava vaatimuksensa kansanvaltaisten myönnytyksiä ja ohjelmia silmällä pitäen... pakotettava kansanvaltaisten uudistusehdotukset huippuunsa ja muutettava ne suoranaiseksi hyökkäyksiksi yksityisomaisuutta vastaan.” Tämä oli vallankumouksen taktiikan periaatteellinen pohja. Kautskyyn vedoten toimitus ilmoitti että ”parlamentaarisen toiminnan käytännölliset tulokset” olivat riittämättömiä kapitalismin kukistamiseksi ja vähittäiseksi siirtymiseksi sosialistiseen järjestelmään. Pienten uudistusten merkitys oli siinä, että ne kuitenkin lisäsivät ”köyhälistön taisteluvoimaa”. Porvarilliset uudistukset nähtiin siten keinona päämäärän sijaan.⁵⁰⁷ Pelkkä eduskuntatyö ei kuitenkaan riittäisi:

Sosialidemokratia taas käsittää, että kaikki yhteiskunnalliset uudistukset porvarillisessa valtiossa ovat puolinaista paikkaustyötä, ja erehdytään, jos

⁵⁰³ Gylling et al. 1906g, 499.

⁵⁰⁴ Sirola 1906a, 5.

⁵⁰⁵ Sirola 1907b, 274.

⁵⁰⁶ Gylling et al. 1907c, 108–109.

⁵⁰⁷ Gylling et al. 1907c, 107–108.

luullaan että niitten kautta päästään vähitellen siirtymään sosialistiseen yhteiskuntaan.⁵⁰⁸

Toimitus perusteli näkemyksiään vallankumouksen taktiikasta korkealle arvostamiensa tieteellisen sosialismin auktoriteettien avulla. Sovitteluille ei tullut antautua, vaan pysyttävä tiukasti sosialidemokratian linjassa, jotta todellinen päämäärä, eli sosialistinen yhteiskunta voitaisiin saavuttaa.

Sosialistisessa aikakauslehdessä oli pyritty etsimään tieteellisen sosialismin linjaan sopivaa vallankumouksen taktiikkaa, mutta lopulta he vaikuttavat olleen jokseenkin päättämättömiä suhteen tulisiko toiminnan olla nopeaa, laitonta ja kumouksellista, joskus pakon edessä väkivaltaista vaiko hitain askelin toteutettua laillista toimintaa suurlakkojen, aktiivisen äänestämisen ja eduskuntataistelun muodossa. Näillä kysymyksillä, lehdessä oli etsitty erityisesti vastausta siihen, millaisia toimintamalleja Suomessa, omassa erityislaatuudessa vallankumouksellisessa tilanteessa tulisi suosia. Vallankumousta tuli pohtia teoreettisesti, jossa apuna hyödynnettiin Kautskyn ja Bernsteinin näkemyksiä. Vallankumous ei siis merkinnyt automaattisesti väkivaltaista toimintaa. Tuli tarkastella yhteiskunnallista kehitystä ja ymmärtää, että jokaisen maan erityinen tilanne ja vallankumousta edeltävät tapahtumat tulisivat määrittämään sen lopullisen muodon.

7 Päätelmät

Sosialistisen Aikakauslehden suhtautuminen tieteeseen ja tieteelliseen sosialismiin muodostui auktoriteettisuhteeksi. Tieteen avulla haluttiin selittää yhteiskuntaa, sen rakenteita sekä suhteita ja myös muutoksia niissä. Uudenaikainen tiede todellisen maailman selittäjänä nostettiin arvostetulle jalustalle ja sen, esimerkiksi darvinismin liittäminen marxilaiseen oppiin koettiin tärkeäksi. Marxilainen teoria, kuten materialistinen historiankäsitys luettiin osaksi modernia tiedettä. Historiallista materialismia pidettiin tieteellisin menetelmin tuotettuna teoriana, jolla voitaisiin selittää yhteiskuntia ja koettaa päätellä myös tulevaisuuden skenaarioita. Tulevaa ei kuitenkaan voitu tieteenkään menetelmin täysin ennustaa, eikä kommunistista yhteiskuntaa siten edeltäpäin kuvata. Marx ja Engels olivat luontevasti tieteellisen sosialismin perustajina sen suurimpia auktoriteetteja. Heihin suhtauduttiin kunnioituksella, mutta myönnettiin myös heidän erehtyväisyytensä. Aikalaisista Karl Kautsky puolestaan sai osakseen jopa ylenpalttista ylistystä. Hänen uskottiin olevan mitä pätevin henkilö selittämään puhdasoppista marxilaista teoriaa ja hänen näkemyksiinsä nojaututtiin useissa kysymyksissä, joita Sosialistisessa Aikakauslehdessä käsiteltiin. Onkin oikeutettua sanoa, että

⁵⁰⁸ Gylling et al. 1907c, 108.

tieteellinen sosialismi, johon nämä nuoret akateemiset sosialistit tunsivat suurta tarvetta paneutua yhä syvemmin, oli pitkälti kautskylaista. Muita lehdessä arvostettuja teoreetikoita olivat muun muassa venäläinen Georgi Plehanov, italialainen Enrico Ferri, hollantilainen Henriette Roland Holst, saksalainen August Bebel sekä mielipiteitä jakanut saksalainen revisionisti Eduard Bernstein. Kautskyn ja Bernsteinin väliset teoreettiset oppiriidat huomioitiin erityisesti luokkataistelun ja vallankumouksen käsitteitä selitettäessä.

Tutkimuksen kannalta erityisen merkittäviksi suomalaisiksi akateemisiksi sosialisteiksi osoittautuivat Sosialistisen Aikakauslehden toimitussihteeri Otto Wille Kuusinen sekä vakituinen toimittaja Yrjö Sirola. He kommentoivat ahkerasti uusia sosialistisia julkaisuja, osallistuivat suomennosten laatimiseen ja kirjoittivat omia mietelmiään marxilaiseen teoriaan liittyen. Toisaalta päätoimittaja Edward Gylling sekä toinen vakituinen toimittaja Sulo Wuolijoki, jotka pääasiassa kirjoittivat maatalous- ja torpparikysymyksistä, osallistuivat lehden toimituksen jäsenenä muun muassa pääkirjoitusten laatimiseen ainakin nimellisesti. Lisäksi he ovat toimitustyössään luonnollisesti vaikuttaneet merkittävällä tavalla lehden sisältöön.

Sosialistisen Aikakauslehden perustajat edustivat ajalleen tyypillistä tieteellistä maailmankatsomusta ja samaa he toivoivat luonnollisesti myös muiden sosialidemokraattien ja koko työväenluokan edustavan. Näin ollen marxilaisen teorian selittäminen oli tärkeä osa lehden agenda. Samalla tarkoitus oli selvittää, kuinka niin sanottua oikeaoppista marxilaista teoria voitaisiin soveltaa Suomen oloissa. Tämä on koko tutkimuksen kannalta oleellinen seikka, sillä jokaisen lehdessä julkaistun teoreettisen artikkelin tarkoitus on ollut avata teoriaa nimenomaan suomalaiselle yleisölle ja istuttaa marxilaisuuden siemen suomalaiseen sosialidemokratiaan. Suomalaisen yleisön tavoittaminen puolestaan on ollut tärkeää, jotta työväestö tulisi tuntemaan marxilaisen teorian peruskäsitteet, mutta ennen kaikkea, jotta he sisäistäisivät nuo opit ja ymmärtäisivät oman tehtävänsä historiallisessa kehityksessä. Onnistuneen vallankumouksen taustalla seisoi itsetietoinen ja valistunut työväenluokka. Tämän vuoksi lehdessä opetettiin muun muassa vallankumouksen edellytyksiä ja historiallisen materialismin merkitystä yhteiskunnallisen kehityksen selittäjänä. Marxilaisen teorian mukaisia vallankumouksen edellytyksiä, joita lehdessä esitettiin, olivatkin oikea historiallinen ajankohta sekä kansan tyytymättömyys vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään. Siitä, olivatko vallankumouksen edellytyksen Suomen osalta täyttyneet ei lehden toimituksessa löydetty täyttä yhteisymmärrystä.

Jokaisella maalla painotettiin olevan ainutlaatuinen tilanteensa ja vaikka marxilaisuus kansainvälinen oppi olikin, tuli Suomessakin toteuttaa vallankumous omalle maalle sopivalla tavalla. Täten esimerkiksi Venäjä saattoi toimia eräänlaisena malliesimerkkinä vallankumouksellisen tilanteensa vuoksi, mutta suoraa mallia emämaan toimintamuodoista ei ollut tarpeen ottaa. Lehden opetus painotti, että vallankumous tulisi Suomessakin *syntymään*, eikä sitä näin ollen voinut väkisin tehdä, eikä myöskään estää. Suhtautuminen sosialismin tuloon ja vallankumouksen toteutumiseen oli melko deterministinen, vaikkei tästä kysymyksestä vallinnut täydellistä konsensusta. Sosialistisen vallankumouksen välttämättömyyttä perusteltiin kuitenkin materialistisen historiankäsityksen opeilla. Ja vaikka vallankumous tulisi tuotantovoimien pakosta väistämättä syntymään, oli sen eteen mahdollista silti tehdä töitä yhteiskunnallisten voimien asettamissa rajoissa. Vallankumous tulisi siis tapahtumaan inhimillisen toiminnan kautta ja deterministinen suhtautuminen ei siten johtanut vallankumouksen passiiviseen odottamiseen. Inhimillisen toiminnan korostumisen myötä oikean vallankumouksen taktiikan ja teorian mukaisten edellytysten painottaminen tulivat yhä merkityksellisimmiksi.

Menettelytavat vallankumouksen osalta olivat merkittävässä osassa Sosialistisen Aikakauslehden sisällöllistä antia. Vallankumouksen taktiikkaa käsitellessään kirjoittajat selvensivät mihin marxilainen teoria tulisi käytännössä johtamaan. Vallankumouksen ei tullut olla järjestäytymätöntä, sattumanvaraista säntäilyä ja siksi oli erityisen tärkeää sisäistää teoreettinen puoli ennen toimintaa. Sopivia toimintamuotoja vallankumouksen taktiikaksi olivat lakot ja työtaistelut sekä eduskunnassa tehty laillinen työ sosialidemokratian eteen. Lailliset keinot ja bernsteinilainen reformipolitiikka olivat tietysti määrin suotavia, mutta lehden painotus kallistui kumoukselliseen toimintaan, joka noudatteli kautskylaista näkökantaa. Kautskyn opetusten mukaisesti kumouksellisuus ei automaattisesti merkinnyt väkivaltaista kapinaa, mutta muutoin mahdottomissa tilanteissa, silloin kun kapitalistiluokka siihen pakottaisi, verenvuodatuskin saattoi olla varteenotettava vaihtoehto. Keskeinen osa vallankumouksen taktiikkaa, jota Sosialistisessa Aikakauslehdessä korostettiin, oli työväenluokan sivistäminen ja agitointi. Marxilainen sivistävä kirjallisuus koettiin ensiarvoisen tärkeäksi ja teorian sekä käytännön tuli olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Ilman tieteellistä sosialismia omaksunutta, itsetietoista ja järjestäytynyttä työväenluokkaa oli mahdoton toteuttaa todellista vallankumousta. Itsetietoisien työväenluokan kypsyminen oli siten merkittävä edellytys onnistuneelle vallankumoukselle. Lehden suhtautuminen tieteelliseen sosialismiin oli ehdoton, sillä heidän näkökulmastaan ilman puhdasta tieteellistä teoriaa ei voinut olla eteenpäin vievää käytäntöäkään.

Tärkeää oli selittää myös se, mihin toimintaa ei tullut perustaa ja miten ei tullut toimia vallankumouksen edistämiseksi. Lehdessä tehtiin jatkuvasti rajausta sen suhteen, mikä kuului todelliseen ja niin sanotusti puhdasoppiseen marxilaiseen teoriaan. Tämä toteutettiin torjumalla vallankumouksen harhaluuloiksi nimettyjä sosialistisen kentän sisäisiä oppeja. Tieteellinen sosialismi ei Sosialistisen Aikakauslehden esitysten mukaan perustunut moraalioppeihin tai etiikkaan, ei siksi, että nämä olisivat yksiselitteisen negatiivisia asioita, vaan siksi, ettei moraalikäsitteillä perustelu pohjannut materiaaliseen reaalimaailmaan, eikä sen taustalla vaikuttanut minkäänlaista tieteellistä teoriaa. Eettiset ja moraaliset perusteet johtivat vain epärealistisiin haavekuviin ja utopiasosialismiin, joka torjuttiin lehdessä turhana haihatteluna ja jopa vahingollisena sosialismin tavoitteille. Suhtautuminen tieteelliseen sosialismiin puolestaan oli päinvastaista: se perusti näkemyksensä todellisen maailman oloihin, uudenaikaiseen luotettavaan tieteeseen ja sen taustalla vaikutti merkittäväällä tavalla teoreettinen pohja. Siten tieteellisellä sosialismilla katsottiin olevan todellista vaikutusta maailman yhteiskunnallisissa muutoksissa, sillä sen kannattajilla oli hallussaan tieteellistä tietoa, ei vain haaveita, siitä kuinka asioiden tulisi olla.

Erittäin torjuvasti lehdessä suhtauduttiin individualismiin nojautuvaan anarkismiin, jonka väkivaltaisen taktiikan katsottiin palvelevan ainoastaan vallassa olevaa porvariluokkaa. Terrori tuomittiin epätoivoisena ja haitallisena toimintamuotona, ja mikäli sosialidemokratian kannattajat sitä harjoittivat, olivat he mitä todennäköisimmin harhaanjohtettuja. Siten sivistyksen ja valistuksen merkitys korostui entisestään. Sosialidemokratian rivit tuli pitää yhtenäisenä ja teoria puhtaana, jotta väärältä taktiikalta välttyttäisiin. Se, mikä hylättiin tieteellisen sosialismin ulkopuolelle, perusteltiin sillä, etteivät nämä ajatukset perustuneet teoriaan.

Sosialistisessa Aikakauslehdessä suhtautumista tieteelliseen sosialismiin määrittä äärimmäinen luottamus uudenaikaisen tieteen metodien tuloksiin ja niiden vankkumattomaan todistusvoimaan. Tieteen katsottiin olevan niin ikään sosialismin puolella. Toisaalta on hyvä painottaa, että Sosialistisen Aikakauslehden argumentointi painottui nimenomaan *sosialistiseen* tieteeseen ja sivistykseen. Marxilaisen teorian ei kuitenkaan ajateltu tarjoavan valmiita vastauksia kaikkiin elämän kysymyksiin tai että teoria olisi erehtymätön ja muuttumaton. Teorian katsottiin jatkuvasti kehittyvän, mutta sen asema argumentoinnissa oli silti mitä merkittävin. Marxilainen teoria ei siten edustanut pyhää ja dogmaattista sanomaa, vaan tieteen osoittamaa faktaa. Luottamus historiallisen materialismin osoittamaan kehityskulkuun, eli kapitalismin kaatumiseen ja sosialistisen yhteiskunnan tulemiseen oli vankkumaton.

Tieteellisen sosialismin edustajat Suomessa uskoivat, että sosialismi johtaisi lopulta parempaan yhteiskuntaan ja kaikkien etuun. Historiallinen materialismi oli heille ainoa tapa ymmärtää ympäröivää maailmaa. Sen avulla voitiin päätellä, mihin suuntaan kehitys oli väistämättä kulkemassa, mikä lopulta määritti inhimillisen toiminnan kannattavat muodot. Akateemiset sosialistit, jotka julkaisivat ajatuksiaan ja analysoivat tieteellisen sosialismin kirjoituksia Sosialistisessa Aikakauslehdessä olivat ikään kuin tiedonantajan asemassa. He kokivat velvollisuutenaan herättää proletariaatti havahtumaan yhteiskunnan todelliseen luonteeseen ja siihen, ettei kapitalismin kahleista vapautumiseen ollut muuta vaihtoehtoa, kuin pyrkiä teoriaan perustuvan vallankumouksen kautta sosialistiseen järjestelmään.

Lähteet ja Tutkimuskirjallisuus

I LÄHTEET

Sosialistinen Aikakauslehti 1905–1908

- Beerman 1907 J. Beerman, Sosialidemokratinen filosofia. (Suomennos) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 250–255, 285–289, 314–321,
- Bernstein 1906 Eduard Bernstein, Bernsteinin selitys luokkataistelusta. (Suomennos) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 405–412.
- Forsman 1906 Jaakko Forsman, Marxin teoria ja oikeuden aate. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväenkirjapaino, Helsinki: 1906, 79–83.
- Gylling et al. 1905 Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Tarkotuksemme. *Sosialistinen Aikakauslehti*, näytenumero joulukuu Työväen kirjapaino, Helsinki: 1905, 1–2.
- Gylling et al. 1906a Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Rajat selviksi! *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 25–27.
- Gylling et al. 1906b Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Hajota ja hallitse. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 50–52.
- Gylling et al. 1906c Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, 1906. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 75–77.
- Gylling et al. 1906d Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Laillisuus ja sosialidemokratit. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 124–125.
- Gylling et al. 1906e Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Eduskuntataistelu on hyvä, vaikkei se yksin riitä. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 337–339.
- Gylling et al. 1906f Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, *Sosialistinen Aikakauslehti*, Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 420–432.
- Gylling et al. 1906g Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, *Sosialistinen Aikakauslehti*, Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 498–503.

- Gylling et al. 1906h Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Kommunistinen manifesti. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 505–508.
- Gylling et al. 1906i Lukijalle. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 567.
- Gylling et al. 1906j Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola, Sulo Wuolijoki & Severi Alanne, Sosialistinen Aikakauslehti. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 568.
- Gylling et al. 1907a Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Lukijalle. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 1–2.
- Gylling et al. 1907b Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Sosialidemokratinen puolue vaalitaistelussa. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 33–35.
- Gylling et al. 1907c Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Luokkataistelu eduskunnassa. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 105–109.
- Gylling et al. 1907d Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Luokkataistelu ja vallankumous. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 201–204.
- Gylling et al. 1907e Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Katovuoden varalle. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 233–237.
- Gylling et al. 1907f Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Kansainvälinen kongressi. (Kirjoittaja tuntematon) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 237–245.
- Gylling et al. 1908a Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Marxin muistopäivänä. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1908, 65–67.
- Gylling et al. 1908b Edvard Gylling, Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola & Sulo Wuolijoki, Näkemiin! *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1908, 275–276.
- Kautsky 1906a Karl Kautsky, Onko toivottava, että sosialidemokratia pian pääsee voitolle? (Selostus K. Kautskyn mukaan) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino: Helsinki: 1906, 17–20.
- Kautsky 1906b Karl Kaustky, Vanha ja uusi vallankumous. (Suomennos) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino 1906, 66–70.

Kautsky 1906c	Karl Kautsky, Kautsky puolustaa marxilaisuuden taktiikkaa. (Suomennos) <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 537–544.
Kautsky 1907a	Karl Kautsky, Kautsky puolustaa marxilaisuuden taktiikkaa. (Suomennos) <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 20–25.
Kautsky 1907b	Karl Kautsky, Isänmaallisuus, sota ja sosialidemokratia. (Suomennos) <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 180–186, 215–222.
Kuusinen 1906a	Otto Wille Kuusinen, Sosialismi ja yksilönvapaus. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 11–14, 39–44.
Kuusinen 1906b	Otto Wille Kuusinen, Enrico Ferri: Sosialismi ja uuden ajan tiede. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki 1906, 21–22.
Kuusinen 1906c	Otto Wille Kuusinen, Tulevauutta kohti. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 71–72.
Kuusinen 1906d	Otto Wille Kuusinen, Oulun puoluekokouksen periaatteellinen merkitys. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 339–347.
Kuusinen 1906e	Otto Wille Kuusinen, Anarkia ja vallankumous. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 388–399.
Kuusinen 1906f	Otto Wille Kuusinen, Sananen sivistyksestämme ja meidän sosialistisesta kirjallisuudestamme. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 521–525.
Morosoff 1907	A. Morosoff, Venäjän vallankumous ja vapaamielinen porvaristo. (Suomennos käsikirjoituksesta). <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 209–215.
Narodnij 1906	Ivan Narodnij, Erotus Venäjän sosialidemokratisen ja sosialivallankumouksellisen puolueen välillä. (Käsikirjoituksesta suomennettu). <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 6–7.
Plehanov 1906	Georgi Plehanov, Anarkismi ja sosialismi. (Selostus G. Plechanowin mukaan) <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino 1906, 111–116.
Roland Holst 1906	Henriette Roland Holst, Valtiollinen suurlakko ja proletarinen luokkataistelu. <i>Sosialistinen Aikakauslehti</i> , Työväen kirjapaino, Helsinki: 1908, 91–95.

- Renner 1908 Karl Renner, Karl Marx ja työväki. (Suomennos) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1908, 67–75.
- Ryömä 1906a Hannes Ryömä, Sosialismi ja uuden ajan tiede. (Selostus E. Ferrin mukaan). *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 181–188.
- Ryömä 1906b Hannes Ryömä, Suomen tuleva sotalaitos. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 365–372.
- Sirola 1906a Yrjö Sirola, Suurlakkokysymys Suomessa. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 2–6.
- Sirola 1906b Yrjö Sirola, Järjestynyt työväki ja järjestymättömät. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 54–57.
- Sirola 1906c Yrjö Sirola, Terroristisia ilmiöitä maassamme. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 348–349.
- Sirola 1907a Yrjö Sirola, Uskontokysymys luokkataistelussa. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 118–122.
- Sirola 1907b Yrjö Sirola, Katovuoden varalle vieläkin. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1907, 269–275.
- Stern 1906 J. Stern, Sosialismin olemus. (Suomennos J. Sternin mukaan) *Sosialistinen Aikakauslehti*, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 480–485.
- af Ursin 1906 N. R. af Ursin, Vastaväittelyä. *Sosialistinen Aikakauslehti*, Katsauksia, Työväen kirjapaino, Helsinki: 1906, 117–118.

II LEHDET

Kanerva 15.9.1906, 15.11.1906
 Kyläarkiston Kuvalehti 1.10.1906
 Sosialisti 7.11.1906
 Vastaisuus 29.9.1906
 Väinämöinen 15.10.1906
 Wiipurin Sanomat 25.9.1907

III KIRJALLISUUS

- Aaltonen 1968 Aaltonen, Olavi, 'Wäinö Wuolijoki – Maatalous- ja finanssiasioiden erikoisasiantuntija', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät 3. Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki: 1968, 8–53.
- Anttila ym. 2009 Anttila, Anu-Hanna, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Pollari, Mikko, Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri. 'Suurlakko aika ja kansanpuheen variaatiot', teoksessa: Anttila, Anu-Hanna, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli,

- Pollari, Mikko, Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri (toim.), *Kuriton kansa – Poliittinen mielikuvi vuodel 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere: 2009, 9–32.
- Balkin 1998 Balkin, J. M., *Cultural Software – A Theory of Ideology*. Yale University Press, Collier-Macmillan Canada, Ltd., Toronto, Ontario, New Haven & London: 1998.
- Bottomore 1983 Bottomore, Tom (toim.), *A Dictionary of Marxist Thought*. Cambridge: Harvard University Press: 1983.
- Carver 2011 Carver, Terrell, 'Saksalaista ideologiaa ei koskaan kirjoitettu!', teoksessa: Koivisto, Juha & Oittinen, Vesa (toim.), *Mega Marx*. Vastapaino, Tampere: 2011, 41–56.
- Collins & Abramsky 1965 Collins, Henry, Abramsky, Chimen, *Karl Marx and the British labour movement: years of the first International*. Macmillan 1965.
- Dutt 1972 Dutt, R. Palme, *Internationaali*. Kansankulttuuri Oy, Helsinki: 1972.
- Eagleton 1997 Eagleton, Terry, 'Marx ja vapaus', teoksessa: Monk, Ray & Raphael, Frederic (toim.), *Suuret filosofit*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki: 2000, 435–495.
- Ehrnrooth 1992 Ehrnrooth, Jari, *Sanan vallassa vihan voimalla – Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. SHS, Helsinki: 1992.
- Eyerman 1981 Eyerman, Ron, *False Consciousness and Ideology in Marxist Theory*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm: 1981.
- Gronow 1986 Gronow, Jukka, *On the Formation of Marxism – Karl Kautsky's Theory of Capitalism, the Marxism of the Second International and Karl Marx's Critique of Political Economy*. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki: 1986.
- Haapala 1995 Haapala, Pertti, *Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914-1920*. Painatuskeskus Oy, Helsinki: 1995.
- Hacker 1961 Hacker, Andrew, *Political Theory: Philosophy, Ideology, Science*. Cornell University, The Macmillan Company, 1961.
- Heikkilä 1993 Heikkilä, Jouko, *Kansallista luokkapoliittikkaa – Sosialidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905–1917*. SHS, Helsinki: 1993.
- Heiskanen 2015 Heiskanen, Jukka, *Karl Marx filosofina*. Demokraattinen sivistysliitto, Helsinki: 2015.

- Helminen 2011 Helminen, Asko, 'Marxin ja Engelsin Suomennosbibliografia', teoksessa: Koivisto, Juha & Oittinen, Vesa (toim.), *Mega Marx*. Vastapaino, Tampere: 2011, 193–219.
- Hodgson 1974 Hodgson, John, H., *Edvard Gylling ja Otto W. Kuusinen asiakirjojen valossa 1918-1920*. Kustannusosakeyhtiö tammi, Helsinki: 1974.
- Hyams 1979 Edward Hyams, Pierre-Joseph Proudhon, his revolutionary life, mind, and works. New York : Taplinger Pub. Co., 1979.
- Hyrkkänen 2002 Hyrkkänen, Markku, *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere: 2002.
- Hyrkkänen 1998 Hyrkkänen, Markku, 'Eduard Bernsteinin sopimussosialismi', teoksessa: Heiskanen, Jukka (toim.), *Sosialismi – Mitä etsivä löytää?* Kansan Sivistystyön Liitto KSL r.y., Helsinki: 1998, 82–94.
- Johnston 1983 William M. Johnston, Karl Renner: The Austro-Marxist as Conciliator. In: *The Austrian Mind: An Intellectual and Social History, 1848–1938* Berkeley: University of California Press, 1983
- Jokela 2014 Jokela, Teemu, *Marxismi ja psykohistoria – Historianfilosofian tutkielmia*. Books on Demand, Helsinki: 2014.
- Kaakkuriniemi 2006 Kaakkuriniemi, Tapani, 'Bakunin ja Venäjä Marxin silmin', teoksessa: Oittinen, Vesa (toim.), *Marx ja Venäjä*. Aleksanteri Papers 1: 2006, 25–55.
- Kalela 2005 Kalela, Jorma, 'Miten suomi syntyi?', teoksessa: Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. (toim.), *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. Edita Publishing Oy, Helsinki: 2005, 15–30.
- Kauranen & Pollari 2009 Kauranen, Ralf & Pollari, Mikko, 'yksilön vapaus ja anarkian uhka, teoksessa: Anttila, Anu-Hanna, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Pollari, Mikko, Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri (toim.), *Kuriton kansa – Poliittinen mielikuvitusvuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere: 2009, 191–219.
- Kirby 2002 Kirby, David, 'What was "Nordic" about the labour movement in Europe's most northernmost regions'. Teoksessa; Kettunen, Pauli (toim.) *Lokalt och internationellt – Dimensioner i den nordiska arbetarrörelsen och arbetarkulturen*. Sällskapet för forskning i arbetarhistoria i Finland, Tampere: 2002, 13–32.
- Koivisto & Lahtinen 2012 Koivisto, Juha & Lahtinen, Mikko, 'Poliittisen järjen kritiikki: Karl Marx', teoksessa P. Koikkalainen & P-E Korvela (toim.), *Klassiset poliittiset ajattelijat*. Vastapaino, Tampere: 2012, 446–474
- Koivisto & Oittinen 2011 Koivisto, Juha & Oittinen, Vesa, 'Saateeksi', teoksessa: Koivisto, Juha & Oittinen, Vesa (toim.), *Mega Marx*. Vastapaino, Tampere: 2011, 7–10.

- Kujala 1989 Kujala, Antti, *Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus – Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa*. SHS, Helsinki: 1989.
- Lahtinen 2004 Lahtinen, Mikko, J.J.F. *Perander – Yhteiskunta uutena aikana ja muita kirjoituksia. Johdanto ja toimittanut Mikko Lahtinen*. 23°45 Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere: 2004.
- Lehén 1971 Tuure Lehén, 'Marxilaisuuden alkukylvöä Suomessa. O. W. Kuusinen ja Sosialistinen Aikakauslehti 1906-1908'. Satakunnan Yhteisvoima Oy, Pori: 1971.
- Lähteenmäki 2014 Lähteenmäki, Maria, *Väinö Voionmaa – Puolue- ja geopoliitikko*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki: 2014.
- McNeill & McNeill 2005 McNeill, J. R. & McNeill, William H. *Verkottunut ihmiskunta – Yleiskatsaus maailmanhistoriaan*. Vastapaino, Tampere: 2005.
- Mezujev 2006 Mezujev, Vadim, 'Marxismi ja bolsevismi', teoksessa: Oittinen, Vesa (toim.), *Marx ja Venäjä*. Aleksanteri Papers 1: 2006, 75–98.
- Misik 2003 Misik, Robert, *Marx jokamiehelle*. Otavan kirjapaino Oy, Helsinki: 2003.
- Musto 2011 Musto, Marcello, 'Marx-Engels Gesamtausgabe (MEGA) ja Marxin uudelleen löytäminen', teoksessa: Koivisto, Juha & Oittinen, Vesa (toim.), *Mega Marx*. Vastapaino, Tampere: 2011, 11–39.
- Oittinen 2006 Oittinen, Vesa, 'Marxin kirjeet narodnikeille eli miten Venäjän tulevaisuus jäi avoimeksi', teoksessa: Oittinen, Vesa (toim.), *Marx ja Venäjä*. Aleksanteri Papers 1: 2006, 57–73.
- Oittinen R. H. 1967 Oittinen, Reino, Henrik, 'N. R. Af Ursin– Suomen työväen suuri opettaja', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät 1*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki: 1967, 11–66.
- Paastela 1985 Paastela, Jukka, *Marx's and Engel's concepts of the parties and political organizations of the working class*. University of Tampere: 1985.
- Pakkanen 1970 Pakkanen, Martti, 'Kyläräätälin poika', teoksessa: Salminen, Vesa (toim.), *Nuori Otto Wille Kuusinen 1881–1920*. K. J. Gummerus, Jyväskylä 1970, 11–25.
- Piilonen 1982 Piilonen, Juhani, *Vallankumous kunnallishallinnossa*. Valtion painatuskeskus, Helsinki: 1982.
- Pollari 2009 Pollari, Mikko, 'Viha ja sovun sosialistit', teoksessa: Anttila, Anu-Hanna, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Pollari, Mikko, Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri (toim.), *Kuriton kansa – Poliittinen mielikuvitusvuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere: 2009, 81–109.

- Pöysä 2010 Pöysä, Jyrki, 'Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteiden välisenä metodina'. Teoksessa: Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma ja Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII. Suomen Kansantietoisuuden Seura, Joensuu: 2010, 331–360.
- Rantanen & Ruuska 2009 Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri, 'Alistetun viisaus', teoksessa: Anttila, Anu-Hanna, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Pollari, Mikko, Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri (toim.), *Kuriton kansa – Poliittinen mielikuvitusvuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere: 2009, 33–56.
- Ruonavaara 2005 Ruonavaara, Hannu, 'Historiallinen sosiologia – perinne ja renessanssi', teoksessa: Andersson, Marja, Anttila, Anu-Hanna & Rantanen, Pekka (toim.), *Kahden muusan palveluksessa – Historiallisen Sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku: 2005, 20–44.
- Sahlström 2009 Sahlström, Anna-Lisa, *Viimeinen ruhtinas – Kertomus Edvard Gyllingistä*. Teos & Söderströms, Helsinki: 2009.
- Salminen 1970 Salminen, Vesa, 'Estetiikan opiskelijasta poliitikoksi vuosina 1900–1906', teoksessa: Salminen, Vesa (toim.), *Nuori Otto Wille Kuusinen 1881-1920*. K. J. Gummerus, Jyväskylä :1970, 27–53.
- Salomaa 1966 Salomaa, Erkki, *Yrjö Sirola: Sosialistinen humanisti*. Kansankulttuuri, Helsinki: 1966.
- Salomaa 1967a Salomaa, Erkki, 'Yrjö Sirola', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät I*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki: 1967, 165–206.
- Salomaa 1967b Salomaa, Erkki, 'Edvard Gylling – Tiedemies ja työväenjohtaja', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät 2*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki: 1967, 159–197.
- Salomaa 1968 Salomaa, Erkki, 'Usko Sotamies – O. W. Kuusinen', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät 3. Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki: 1968, 349–384.
- Silvonen 2013 Silvonen, Jussi, 'Edward Gylling ja Pääoman ensimmäiset Suomennokset', teoksessa: Tuomisto, Tero (toim.) *Työväentutkimus Vuosikirja 2013*. Työväenperinne – Arbetartradition ry, 2013, 16–21.
- Sivula 1968 Sivula, Sinikka, 'Sulo Vuolijoki – Kommunistien maatalousohjelmaehdotuksen laatija', teoksessa: Soikkanen, Hannu (toim.), *Tiennäyttäjät 3. Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki: 1968, 53–82.
- Singer 1980 Singer, Peter, *Marx*. Into Kustannus Oy, Helsinki: 1980.

- Soikkanen 1961 Soikkanen, Hannu, *Sosialismin tulo Suomeen: Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Historian väitöskirja, WSOY, Helsinki: 1961.
- Teräs 2005 Teräs, Kari, 'Suhtautuvatko historiantutkijat teorioihin välineellisesti?' teoksessa: Andersson, Marja, Anttila, Anu-Hanna & Rantanen, Pekka (toim.), *Kahden muusan palveluksessa – Historiallisen Sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku: 2005, 135–156.
- Tikka 2008 Tikka, Marko, 'Mitä tapahtui?', teoksessa: Haapala, Pertti, Löytty, Olli, Melkas, Kukku & Tikka, Marko (toim.), *Kansa kaikkivaltias: Suurlakko Suomessa 1905*. Teos, Helsinki: 2008.
- Vihavainen 2013 Vihavainen, Timo, *Ryssäviha – Venäjänpelon historia*. Minerva, Helsinki: 2013.
- Vuorinen 2012 Vuorinen, Marja, *Enemy Images in War Propaganda*. Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Wheen 2000 Wheen, Francis, *Karl Marx*. Otava, Helsinki 2000.
- Yläraakkola 1976 Yläraakkola, Arvo, *Edvard Gylling: Itä-Karjalan suomalainen rakentaja*. Otava, Helsinki: 1976.

IV VERKKOLÄHTEET JA RADIO

- Majander 2015 Puolueiden ideologiset juuret 2015. Hyvinvointivaltio on SDP:n aatteellinen kuva. Yle Puhe. Toimittaja: Tapio Pajunen, asiantuntija: Mikko Majander 24.2.2015.
- Oittinen 1015 Oittinen, Vesa, 'Marx ja Suomi – Suomi ja Marx: Heijastumia 1800-luvulla', *Ennen ja nyt – Historian tietosanomat*. 1.8.2015. [<http://www.ennenjanyt.net/2015/01/marx-ja-suomi-suomi-ja-marx-heijastumia-1800-luvulla/>]. Luettu 1.10.2016.
- Oittinen 1999 Oittinen, Vesa, 'Bernstein ja Kantin varjo työväenliikkeen yllä', *Bernstein-seminaari Helsingissä* 6.11.1999. [<http://www.marx-seura.kaapeli.fi/archive/bernstein.htm>]. Luettu 13.10.2016.
- Rentola 2015 Puolueiden ideologiset juuret 2015. Vasemmistoliiton juuret ovat syvällä suomalaisen vasemmiston, sosialismin ja kommunismin historiassa. Yle Puhe. Toimittaja: Tapio Pajunen, asiantuntija: Kimmo Rentola 10.2.2015.

LISÄKSI

Fennica Suomen kansallisbibliografia: Sosialistinen Aikakauslehti: Suomen sosialidemokraattisen puolueen poliittinen aikakauslehti.

[<https://fennica.linneanet.fi/vwebv/holdingsInfo?searchId=45&recCount=10&recPointer=2&bibId=171354>]. Luettu 1.12.2016.

Tieteen termipankki: Kirjallisuudentutkimus, reseptiohistoria.

[<http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:reseptiohistoria>]. Luettu 25.05.2016.